

Het bombardement van Geleen 5 oktober 1942

'Het hele verhaal'

Een uitgave van de
Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen.

GELEEN DOOR DE EEUWEN HEEN DEEL XI

Redactie:
redactiecommissie SCHUG: Huub Clerkx (voorzitter),
Walter Buskens, Frans Canton, Annelies Heuts (eindredacteur),
Ad Hoogenboom, Wim Ortjens

Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen

Een uitgave van de
Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen
2012

Het bombardement van Geleen

5 oktober 1942

'Het hele verhaal'

COLOFON

Het bombardement van Geleen
5 oktober 1942
"Het hele verhaal"

werd uitgegeven door de Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen als deel XI in de serie "Geleen door de eeuwen heen".

Copyright van de teksten berust bij de auteurs.

Redactie: redactiecommissie SCHUG: Huub Clerkx (voorzitter), Walter Buskens, Frans Canton, Annelies Heuts (eindredacteur), Ad Hoogenboom, Wim Ortjens.

SCHUG heeft zich ingespannen om te achterhalen of en zo ja, waar eventuele rechten van derden op teksten en/of afbeeldingen berusten. Dat is niet in alle gevallen gelukt. Meent u dat de publicatie van bepaalde teksten dan wel afbeeldingen inbreuk maakt op enig recht dat u toekomt, dan verzoeken wij u vriendelijk dit onderbouwd te laten weten aan SCHUG (t.a.v. secretaris SCHUG, Irenelaan 34, 6165 CP Geleen).

Druk: drukkerij Econoom bv, Beek (L)

Oplage: 500 exemplaren

ISBN: 978-94-91118-05-0

De Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen is dank verschuldigd aan de gemeente Sittard-Geleen voor haar financiële bijdrage aan de uitgave van dit boek.

INHOUD EN BRONVERMELDING

Colofon	4
Voorwoord van de voorzitter	7
Verantwoording van de redactie	9
1. Marc Daemen, “Voor de aster de grond raakte”	11
• Feit en fictie	11
• Opdracht, cover en voorwoord	13
• “Voor de aster de grond raakte” hoofdstuk 8	14
• Gedicht “Monument” uit album Marc	24
• Foto’s uit album Marc	25
• Overlijdensannonce en gedachtenisprentje	28
• Frits van Cruchten, Gedicht “Mijn gebed” met inleiding	31
2. Gedenkboek “Geleen, Van dorp tot Mauritsstad”	35
Luchtbescherming, pag. 208-210	36
Twee vlugschriften	39
3. Rie op den Camp. De Tweede Wereldoorlog in en rond Geleen	41
Het bombardement op Geleen 5 t/m 17 oktober 1942 (pag. 58 t/m 71)	
4. Het bombardement van Geleen	53
Speciaal nummer Ts. HKVG, 1982 nr. 3, pag. 91-211	
5. W. van Bergen e.a., Aachen was the target for 257 of our aircraft	141
Ts. HKVG, 1983 nr. 2, pag. 38-50	
6. Herdenking bombardement 5 oktober 1942	151
Ts. HKVG 1993 nr. 1, pag. 20	
7. Wim van der Linde, Het bombardement van Geleen op 5 oktober 1942.	153
Ts. HKVG, 2007 nr. 2, pag. 19-28	
8. Wim van der Linde, Geleen na het bombardement van 5 oktober 1942.	165
Ts. HKVG, 2008 nr. 3, pag. 38	
9. Wim Horstermans, 5 oktober 1942 Bombardement van Geleen	167
Ts. HKVG 2009 nr. 3, pag. 85-88	

10. Een voorbeeld van Duitse propaganda:	171
Terrorangriff Englischer Flieger auf Limburg	172
In "Schule und Haus. Nachrichtenblatt des Deutschen Schulvereins für Niederländisch Limburg", pag. 169-171	
11. (Oog)getuigenverslagen, interviews en herinneringen	175
12. Krantenartikelen	209
13. Een officiële brief, twee persoonlijke brieven en een anoniem gedicht tot slot	215

VOORWOORD

Op 5 oktober 1942 beleefde Geleen de zwaarste ramp in zijn ruim 7000-jarige geschiedenis. Er werden in 1½ uur tijd, van kwart voor tien tot kwart na elf die avond, 12.000 brandbommen, 300 fosforbommen en 50 zware brisantbommen op de stad afgeworpen. De gevolgen waren verschrikkelijk: 219 totaal verwoeste woningen, 3000 mensen dakloos, honderden gewonden, waaronder 22 zwaar gewonden en last but not least 83 doden.

In de loop der jaren zijn er veel artikelen gewijd aan dit bombardement en is duidelijk geworden dat niet Geleen maar Aken het 'target' van die nacht was. Vanwege de barre weersomstandigheden raakte het konvooi in problemen met als gevolg deze voor Geleen zo tragische vergissing. Van de 275 toestellen die voor de aanval opstegen, raakten er 50 volledig uit de koers en keerden onverrichterzake terug op hun basis.

Telkenjare als de Heemkunde Vereniging op 5 oktober deze ramp met een lezing herdenkt, blijkt er een grote en levendige belangstelling te zijn voor dit gebeuren. Nu, 70 jaar na dato, leek het een goed idee een boek over het bombardement uit te geven, waarin alles over de achtergronden en de slachtoffers in één uitgave zou worden samengevat.

Maar niet alleen het reeds bekende wordt in dit boek behandeld. Zo zijn na een algemene oproep overlevenden geïnterviewd die voorheen hun verhaal nog niet hadden gedaan. Ook is nieuw fotomateriaal opgenomen, onder meer van de speciale begraafplaatsen die voor de slachtoffers zijn ingericht.

En zeker uniek mag worden genoemd een gedeelte uit de korte roman 'Voor de aster de grond raakte', geschreven door Marc Daemen. De auteur, een kleinzoon van Alex Daemen die bij het bombardement in 1942 zijn vrouw en zes dochters verloor, heeft die feitelijkheden op eigen kracht moeten achterhalen, aangezien er thuis niet over werd gesproken. Zijn zoektocht naar deze waarheid, nadat hij per toeval werd geconfronteerd met de graven van zijn 'naamgenoten', heeft hij in een dagboek vastgelegd en heeft hem geïnspireerd tot bovengenoemde roman, die in Geleen in het najaar van 1942 speelt.

Hier treft een woord van dank voor de beschikbaarstelling van dit materiaal. En uiteraard een woord van dank aan de redactie, die dit heeft bewerkstelligd, de interviews heeft afgenomen en dit alles met het vele reeds bekende materiaal tot een historisch alleszins leesbaar document heeft weten te maken.

J.W. Gielkens
Voorzitter SCHUG

VERANTWOORDING VAN DE REDACTIE

Na elk decennium is op of rond 5 oktober aandacht besteed aan het bombardement van Geleen op 5 oktober 1942. Dit jaar is het 70 jaar geleden en het zal nu niet anders zijn. De Heemkundevereniging Geleen doet dat met een lezing op 5 oktober en een fototentoonstelling in het weekeinde van 5, 6 en 7 oktober.

Bij deze gelegenheid geeft SCHUG dit boek uit als deel XI in de serie "Geleen door de eeuwen heen". De ondertitel "Het hele verhaal" drukt uit dat de stichting 70 jaar na deze tragische gebeurtenis nog eens een zo compleet mogelijk beeld ervan wil oproepen door (bijna) alles wat er al over geschreven is en wat er nog over te vertellen valt -nu het nog kan- hierin bij elkaar te plaatsen.

Directe aanleiding voor de uitgave was een manuscript van Marc Daemen "Voor de aster de grond raakte" dat al jaren geleden aan SCHUG werd aangeboden. Marc is als 15/16-jarige aan de weet gekomen wat het gezin van zijn grootvader is overkomen. Hij heeft zijn gevoelens verwerkt in een fotoalbum en in een korte roman waarin hij -feit en fictie- de dagen voorafgaande aan het bombardement beschrijft. Integrale publicatie achtte de redactie niet opportuun. Er is gekozen voor hoofdstuk 8, gevolgd door foto's uit het privé-album en enkele gedichten. De chronologie volgend is dit hoofdstuk 1 geworden.

Verder is de redactie op zoek gegaan naar alles wat al eerder over het bombardement was gepubliceerd. En dat was heel wat: afzonderlijke publicaties, artikelen in tijdschriften, manuscripten, privé-albums, persoonlijke aantekeningen, een reünieboek, archiefdozen, krantenartikelen, gedachtenisprentjes, internet en veel foto's. Het hele verhaal? Meer dan dat. Wat een luxe leek, werd een probleem: de redactie heeft moeten sorteren, selecteren, overwegen en toch weer weglaten. U vindt het in de hoofdstukken 2 t/m 10. De foto's zijn verdeeld over alle hoofdstukken.

En dan kwamen daar nog de ooggetuigenverslagen bij, lang geleden reeds opgeschreven of recent aangeleverd. Na een oproep in de plaatselijke weekkrant heeft zich een tiental personen gemeld dat bereid was het verhaal nog eens te vertellen. Mensen die getuige en/of slachtoffer waren, destijds tiener, nu tachtiger. De kans om ze hun verhaal nog eens te laten vertellen hebben we aangegrepen. Dat heeft interessante gesprekken aan de keukentafel opgeleverd. De redactie heeft die gesprekstonen enigszins gestileerd, maar verder zoveel mogelijk intact gelaten. U leest ze in hoofdstuk 11.

Een reis door het archief van de Heemkundevereniging Geleen, bezoeken aan het Euregionaal Historisch Centrum (Stadsarchief) Sittard-Geleen, bladeren in de beschikbare verslagen, neuzen in de krantenartikelen, spitten in de oorlogsdocumenten en rapporten, het heeft nog een schat aan gegevens opgeleverd. Log-

boeken die van minuut tot minuut weergeven wat er gaande is. Saaie opsommingen van feiten? Ja. Spannend om te lezen? Zeker ook. Al lezend kan men, de ogen even sluitend, scène voor scène de film van dit vreselijke gebeuren op zijn netvlies afspelen. Voor de complete inhoud van de vele archiefdozen was geen plaats in dit boek. Toch niet het hele verhaal? U kunt verder lezen in genoemde archieven. Enkele krantenartikelen treft u aan in hoofdstuk 12. Een officiële brief, twee persoonlijke brieven en een anoniem gedicht tot slot in hoofdstuk 13.

De verantwoordelijkheid voor de inhoud berust bij de auteurs. De samenstelling komt op naam van de redactie. Zij heeft inhoudelijk niets in de teksten gewijzigd; het zou haar niet passen. Ook aan de gedateerde spelling van stukken die vaak tientallen jaren geleden geschreven zijn, is niets gedaan. De regels voor de spelling waren toen eenmaal zo. Zij heeft slechts enkele duidelijke en storende omissies gecorrigeerd.

De Heemkundevereniging en het Euregionaal Historisch Centrum, auteurs, geïnterviewden en nabestaanden -voor zover nog te traceren- hebben toestemming gegeven voor publicatie in dit boek. Dank aan allen die materiaal beschikbaar hebben gesteld, tips hebben gegeven of ons op het spoor hebben gezet van waardevolle informatie.

In ons land is gelukkig al heel lang sprake van "na de oorlog", maar beelden van bombardementen en verwoesting komen nog dagelijks tot ons. Ooit is zo'n bombardement even vernietigend nabij geweest. Bij de samenstelling heeft dit verhaal van verlies, verdriet, nood en dood de redactie niet onberoerd gelaten. Voor de Geleense bevolking is dit gelukkig herinnering geworden. Moge het voor de velen elders ook spoedig herinnering worden zodat ook voor hen kan gelden: "oorlog, einde verhaal".

Redactie SCHUG
Oktober 2012

Hoofdstuk 1 **"Voor de aster de grond raakte"**

Feit en fictie

SCHUG mag het manuscript van Marc Daemen *"Voor de aster de grond raakte"* beheren.

"Doe er maar mee wat u goeddunkt", zegt hij.

Feit: de jongeman zat van 1985 tot 1992 op het Albert Schweizer Atheneum in Geleen en moet daarom in 1973 geboren zijn. Hij dateert dit manuscript op juli 1989 - augustus 1990. Wij hebben dus te doen met een "heer van zeventien". Zeg klas 4 of 5 van het atheneum.

Feit: Marc wordt als puber geconfronteerd met de afschuwelijke geschiedenis van zijn grootvader. 1942. Bombardement van Geleen. Moeder en zes dochters uit één gezin, evenals hun dienstbode, komen om. Vader, Alex Daemen, grootvader van Marc, overleeft. Hij hertrouwt na verloop van tijd en sticht een tweede gezin. Hieruit komt de vader van Marc voort.

Feit: de auteur wordt op deze gevoelige leeftijd diep geraakt door een familiefoto en bovenstaande gebeurtenis. Hij zoekt een instrument en een mogelijkheid om zijn emotie te doen stollen. Het wordt de schrijfmachine en het worden 62 A4'tjes.

Fictie: wat hij aan het papier toevertrouwt. Zevenenzeventig jaar na datum probeert een jonge man zich in te leven in een tragedie waar hij alleen maar naar kan raden. Oorgetuige is hij van het verhaal. *Lang, lang ist es her*. Ooggetuige is hij van het stille beeld dat de fotograaf vastlegde: een familieportret waar de onschuld en het vertrouwen op een mooie toekomst naargeestig op vastgekleefd zit voor ons die weten dat die toekomst op dat moment nauwelijks nog toekomst had.

Fictie:*"een dromer droomt zich terug in de tijd"* *

Welke terug-kijker onttrekt zich aan de machinaties en manipulaties waarmee de tijd ons geheugen verheft en verkracht? Helen de wonden of schrijnen de littekens? Gaat verdriet wel ooit over of doen we net alsof? Is het kwaad te vergeten, te vergeven, of leer je ermee om te gaan? Blijven de feiten de feiten? Worden ze fraaier of lelijker, meer onverteerbaar of juist meer hanteerbaar? Waarom kan vergeten zo helend zijn? Of juist ziekmakend en gevaarlijk?

In deze bundel *"Het hele verhaal"*, waar Marc Daemens hoofdstuk deel van uitmaakt, staan actuele interviews over de crash die zeventig jaar geleden tieners-van-toen emotioneel of fysiek raakte.

Zijn dat feiten?

Een tiener-van-nu voelt bijna een halve eeuw terug in de tijd.

Is dat fictie?

Wie het weet mag het zeggen.

* citaat cover

Maar wat doe je ermee in een boek als dit? We proberen immers voor het laatst, nog éénmaal, en zo volledig mogelijk het "hele" verhaal te vertellen. De feiten. Het bombardement. Niets meer maar vooral niets minder.

Een hele prestatie overigens van zo'n jongen op deze leeftijd. Men kent deze leeftijdsgroep op dit scholingsniveau en de beheersing van taal en temperament. De vasthoudendheid waarmee hij dit gegeven uitwerkt tot het bittere einde is treffend. Heel wat generatiegenoten zouden aan zo'n project beginnen en niet de moed opbrengen om het te volbrengen. Het jeugdige ongeduld zou hen dat beletten. Ook de zelfbeheersing om het plot, de tekening van de aster, uit te stellen getuigt niet alleen van zelfbeheersing maar ook van een aardig ontwikkeld gevoel voor spanningsofbouw.

De "format" (om een modern begrip te gebruiken) is bekend. Terugkeren in de tijd, de tijdschapsule. De schrijver is zich bewust van het anachronisme vermengd met Mulisch' synchronisme. Een beproefd model. De stijl is gevarieerd. Af en toe lijkt de schrijver honderd jaar oud met zijn plechtige formuleringen en antieke stijlfiguren. Dan weer is hij een rationalist porsang om daarna verbale zweefconstructies aan het papier toe te vertrouwen. De auteur moet al een fiks deel van zijn boekenlijst gelezen hebben want de stereotype literaire invloeden zijn niet van de lucht. Misschien is zijn manier van schrijven wel het best te omschrijven als die van een zeventienjarige. Vol belofte, voluit beïnvloed door het vele wat hij al gelezen en het weinige dat hij al meegemaakt heeft. Nog niet geheel uitgekristalliseerd tot een eigen consistente stijl.

SCHUG kan het manuscript nu niet integraal uitgeven. Belangstellenden kunnen het echter altijd ter hand nemen via de bibliotheek van de Heemkundevereniging Geleen of via de archieven van SCHUG en MEG. In het kader van de bundel *"Het hele verhaal"* publiceert de redactie hieronder echter onverkort hoofdstuk 8. Geen herinnering aan het moment van de crash. Wel het echt en authentiek terugvoelen van een jongeman, twee generaties later, geobsedeerd door een familiefoto van zijn (stief-)tantes en zijn (stief-)grootmoeder.

In de eerste alinea noemt de vertellende hoofdpersoon zichzelf een dromer. Hij droomt weg bij het album met jeugdfoto's van hem zelf en zijn familie. Hij droomt van een groot huis met witte voorgevel in een straat waar spelende kinderen door dikke mist verzwolgen worden, voorteken van naderend onheil. In een droom ziet hij ook een witte dame die hem dwingend wijst welke richting hij te volgen heeft, terug in de tijd. Hij ontmoet een 17-jarige Sander met wie een snelle vriendschap ontstaat. Samen gaan ze op weg naar het "stadje" en ze komen, na een toevallige ontmoeting met Truusje, als gasten terecht in het gezin van Lex, Toke en hun zes dochters Corrie, Heleentje, Truusje, Joséke, Annemie, Jeanneke en de dienstbode Gerda. Ze worden er gastvrij opgenomen en gaan al snel heel vertrouwd en familiair met elkaar om. Hier beleven ze samen de laatste dagen en vooral de fatale laatste uren vóór het bombardement. Zeventig jaar geleden. Maandag 5 oktober 1942. Vijf voor tien in de avond.

Marc Daemen laat zijn verhaal voorafgaan door een opdracht en twee korte teksten. De eerste twee volgen hier integraal, uit het voorwoord de laatste alinea's.

Opdracht:

*Ik bid dat dit werk bijdraagt
aan een wereld vol kinderen met
recht op leven.
Ik draag dit werk op aan vergeten vrienden ...*

Marc Daemen,
Sittard, juli '89

Cover

Zesendertig brisantbommen, twaalfduizend brandbommen en tien fosforbommen veroorzaakten de dood van drieëntachtig mannen, vrouwen en kinderen. De Limburgse provinciestad Geleen, oktober 1942. De koude feiten, in geschiedenisboeken niet eens vermeldenswaardig. Het waren Engelse en Canadese bommenwerpers. Was het een vergissing of misschien een gecompliceerde strategische zet? Autoriteiten weigeren opheldering te geven en de Duitse bezetter gebruikte het als anti-geallieerde propaganda.

Een dromer droomt zich terug in de tijd maar kan niets veranderen, een meedogenloos lot stevent af op de mensen die hij leert kennen. Is het allemaal enkel een droom, of is de realiteit te onaanvaardbaar?

De dromer denkt, over God en over een wereld die zo vreselijk onlogisch lijkt, gevoelens van machteloosheid verscheuren hem. Hij weet niet hoe te handelen.

In Geleen herinnert niets nog aan die nacht, hoogstens een verwaarloosd monumentje en enkele grijze graven. Mensen vergeten er nu de vreselijke details. De gedachte, de zinloosheid mag niet worden vergeten, zelfs niet door mensen die leven in een zo andere tijd als deze.

Uit het Voorwoord:

Plotseling voelde ik iets vreemds, ik voelde een kracht, een lange adem die zijn oorsprong in 1942 had en die mij tot huilen, schreeuwen, schoppen en tenslotte schrijven bewoog. Ik hoop dat u na het lezen van het verhaal deze kracht enigszins analyseren kunt.

"Schrijven is ademen met de hersenen." Een citaat van een schrijver wiens naam ik vergat én de persoonlijke reden voor het schrijven van het verhaal.

Dit boekje is een schreeuw, een zucht en, mijn God, wat een ontlasting van spanningen, gedachten en gevoelens in de hersenen. Ik spetter ze, als was ik Karel Appel, in de vorm van een verhaal op vellen papier en schuif ze dan met kloppend hart, hopen op enig begrip, de grote boze wereld in.

Hier vormen pijn en machteloosheid, triomf en daarom is dit een verhaal van leven.

"Voor de aster de grond raakte"

Hoofdstuk 8

*"En de doktoren hebben geen tabletten
om voor deze kinderen de kindertijd
uit deze nachten te redden."*

(K. Simonov, Es gibt kein fremdes Leid)

Ik geloof in bloemen in aardse kleuren die hemels genoemd moesten worden. Ik geloof in kinderen met blosjes op de wangen, ik lach als ik hen vrijmoedig de wereld zie ontvangen. Ik geloof in de beelden en de kleuren die mijn oog gegund zijn. Maar waarom toch denk ik steeds argumenten te vinden om méér te geloven?

Sluit ik mijn ogen en denk ik aan niets, dan zie ik andere kleuren en beelden. Zou het vreemd zijn ervan te zeggen dat ik erin geloof? Zijn dromen en gedachten onwerkelijker dan de aarde waarop wij leven? Zijn zij het niet waard, de visioenen die menig mens doen opleven, als werkelijkheid erkend te worden?

Alles is zijn en niet-zijn; in welke categorie vallen onze dromen? "Ik denk, dus ik besta." Dus de gedachte, als de droom een geestelijk product, bepaalt het zijn? "Ik droom dat ik denk." De droom, de grote onwezenlijkheid. Zou het verantwoord zijn ons bestaan eraan toe te vertrouwen?

Onze wereldgeest redeneert dat de droom de gedachte onwezenlijk zou kunnen maken en ons aller stereotype redeneren zou het bestaan verwerpen.

Lieve wereldgeest, bestuur ons aller redeneren en nadenken, misschien droomt de gehele aarde op dit moment en zal er ooit ontwaakt worden zeggende dat het allemaal zó echt was. Zelfs kunnen wij onderdeel zijn van de droom van een hoger wezen en na het ontwaken slechts een herinnering. Tenzij... tenzij dromen niet bestaan op de wijze waarop wij plachten te denken. Tenzij dromen realiteit genoemd kunnen worden.

Ik nam mij voor, als ik ooit terug in mijn eigen wereld, in mijn eigen tijd zou komen, daar wellicht zou ontwaken, deze tijd en wereld als droom herinnerend, mijzelf te dwingen de droom als werkelijkheid te zien. De wereld waarin ik mij nu bevond was voor mij op dat moment te vreemd om zonder meer als echt gezien te worden, daarvoor was dwang noodzakelijk. In mijn realiteit sterven namelijk geen kinderen.

Sander, José en ik warmden ons bij een potkachel, lieten langzaam al het koude vocht uit onze kleren verdampen. Deetje en Corrie wasten zich en trokken alvast hun witte nachtkleding aan. Buiten regende het onophoudelijk. De donkere lucht maakte deze dag korter dan de vorige. Sander moet kippenviel gekregen hebben bij de gedachte nu nog naar Rotterdam af te reizen. Wij beiden hadden geluk, het inmiddels vertrouwde lot greep in en maakte het vanzelfsprekend dat wij nog een nacht bleven.

Toke legde de jongsten vroeg in bed, Gerda was naar huis voor de zondag. Mijn

ogen vielen haast dicht, ik had afgelopen nacht ook amper geslapen. Nog achtentwintig uur dan was het vijf oktober en nog achtenveertig uur dan zou ik deze plaats met een machteloos gevoel verlaten moeten hebben. Nu wilde ik liefst eerst slapen en aan niets denken. Het was half negen en al donker buiten. Corrie, Deetje en Truus gingen naar bed, ik ook. 'Neem mij niet kwalijk, ik ben zo moe.'

Niemand nam mij iets kwalijk, als ik dat wenste kon ik rustig gaan slapen op voorwaarde dat er nachtzoenen werden uitgedeeld aan de drie oudste kinderen, de jongsten sliepen al. 'Welterusten.'

Sander bleef nog beneden, dat deerde niet. Op zolder verzuimde ik het licht aan te maken. Moeizaam trok ik mijn kleren uit en legde die, niet opgevouwen, op de stoel naast het bed. De hevige regen die met geweld op de dakpannen donderde, weerhield mij er niet van direct in te slapen. Ik droomde die nacht van de witte dame. Zij stond zo hoog en was zo ver verwijderd. De lichtstralen met als bron de dame zelf verhinderden mij nog steeds het waarschijnlijk wel zeer verheven gezicht te zien. Ik stak een hand naar haar uit en vrijwel direct voelde ik dat een golf van zorgzaamheid mij overspoelde.

De witte dame had mij om onbekende redenen in deze wereld geplaatst. Ik wilde opheldering met betrekking tot die redenen en ook wilde ik weten, hoe oneerbiedig dat verlangen ook aanvoelde, welk gezicht er achter die stralenkrans verborgen ging. Mijn uit ontzag voortkomende sprakeloosheid deed ik teniet en ik vroeg:

'Mevrouw, eh juffrouw, grote geest, kunt u mij vertellen waarom dit alles? Wie bent u?'

Er kwamen, in zekere zin, geen antwoorden, tenminste niet in gesproken woorden. De witte dame, zij sprak niet met woorden, zij sprak met gevoelens.

Ik voelde mij alsof mijn moeder mij zacht door mijn haren streek naar aanleiding van een vreemde vraag mijnerzijds. Ik wist dan dat ik ofwel vragen zonder antwoord gesteld had, ofwel dat ik dingen gevraagd had waarvan antwoorden te omvangrijk of te volwassen waren.

De antwoorden moesten toch bestaan en dat "volwassen" had enkel betrekking op antwoorden op een ander soort vragen. Met andere woorden, de witte dame maakte duidelijk dat de tijd voor opheldering nog niet rijp was totdat er een bepaalde geestelijke groei voltooid werd. Het was logisch dat ik dat niet begreep. Iedereen vindt dat hijzelf op dit moment in die mate geestelijk volgroeid is dat bepaalde antwoorden niet verborgen behoeven te blijven.

Niet ontkenbaar een weinig teleurgesteld wuifde ik naar de witte dame toen ik merkte dat mijn slapende lichaam vooralsnog in die nacht genoeg rust had gehad en mijn droom dus vaag werd. Hij die langer in het bijzijn van dit wezen mocht zijn prijs ik gelukkig.

Buiten was het al licht, heel de nacht had de regen tegen de dakpannen getikt. Nu was het even stil, even maar. Door het zolderraampje wilde ik naar buiten kijken, maar het was beslagen. Ik had het te koud om het koude vocht van het raampje af te vegen, daarom deed ik het maar niet. Beneden hoorde ik Toke iets zeggen tegen

Lex en hoorde ik Deetje gillen. Ik wist niet hoe laat het was, maar ik nam aan dat het al tegen twaalf gelopen moest hebben. Sander sliep nog, ik heb hem maar gewekt.

Het was vandaag zondag. Zondagen vond ik altijd vreselijk, niet omdat ik gestoord werd door vrome zondagsrust of verplichte kerkgang, maar omdat iedereen, al dan niet vroom, op zondagen verviel in een vervelende lusteloosheid. Wij kinderen hadden vroeger altijd al onze zondagse kleren waarop geen grasgroene of modderbruine vlekken mochten komen die ons verhinderden de zondag te doen opleven. Toen wij kinderen ouder werden en ons konden verzetten tegen regels en normen, toen betrapten wij ons erop dat wij geen lust meer hadden de zondag levendiger te maken. De zondagskleur had ons verdoofd en vervolgens zelfs lusteloos gemaakt. Trouwens, als het buiten regent zijn zondagen toch al niet meer te redden.

Het was al één uur toen wij beneden kwamen. Men lachte om ons langslapers maar niemand ergerde zich aan ons tijdstip van ontwaken, behalve misschien ikzelf. Het bleek overigens dat Sander het gisteravond ook behoorlijk laat gemaakt had, in ieder geval had hij dan goede redenen om uit te slapen.

En, zoals ik al zei, zondagen bevatten meestal niet veel gebeurtenissen. De regen verhinderde ons die dag naar buiten te gaan, de lucht wilde maar niet opklaren en liet Sander slechts speculeren over een mogelijk vertrek naar het noorden. Ik was verkouden geworden, Lex gaf mij een paar van zijn zakdoeken.

Ik genoot van de spelende kinderen om mij heen, van Truus en José die alles met beleid deden, van Deetje en Corrie die, tot ergernis van de twee eerstgenoemden, overal een ordeloos spektakel van wensten te maken, en van de kleine Jeannie en Annemarie die, ver van het grote-kinderengedruis, een eigen stille poppenhoek hadden. Ik probeerde de feiten die zich morgen zouden gaan voltrekken uit mijn hoofd te krijgen. Het lukte bijna. Ik fantaseerde gewoon dat er zodadelijk iemand op het podium zou springen en zou zeggen dat wij allen naar huis mochten. Niemand echter zou dit drama onderbreken voordat het zichzelf met een bitter einde onderbreken zou.

En toch, de kinderen bekoorden mij, en zeker ook Sander. Zij verzachtten de pijn van het duistere weten zeer, ondanks dat juist diezelfde kinderen een hoofdrol speelden in het verhaal dat met dat duistere weten vergezeld ging. De seconden tikten onverbiddelijk weg en voordat ik er erg in had was het alweer avond.

Alle spontaniteit verdween uit mijn persoon, ik kon het niet helpen, al mijn bewegingen en woorden werden alvorens te bewegen of te spreken zwaar overdacht. Ik liep met de vreemde gedachte dat ik nog iets verkeerd kon doen, dat ik de laatste uren van deze mensen nog kon verpesten. Ik dacht, hoe vreemd dit ook klinkt, er persoonlijk garant voor te moeten staan dat de laatste momenten van deze mensen de gelukkigste zouden zijn. Verbeten wachtte ik op ieder verzoek mee te ganzenborden of mee de pop aan te kleden en als dan die verzoeken kwamen, dan hapte ik gretig en angstvallig toe, dan was weigeren uit den boze.

Natuurlijk bleven we nog een nacht, dat kon, het was toch herfstvakantie. Graag en

vrijwillig hielpen wij Toke de kinderen in bed te leggen. Truus liet ik beloven geen enge dromen meer te hebben. Zij beloofde.

Zondagen vergen niet veel kinderenergie zodat Corrie en Deetje die avond nog herhaaldelijk hoorbaar waren, zó herhaaldelijk zelfs dat Jeannie begon te huilen. Toke vloog boos de trap op naar boven om met straf dreigend Corry en Deetje stil te krijgen. Glimlachend en rustig, Corrie en Deetje boven muistil achterlatend, kwam zij weer beneden. Het contrast tussen boosheid en glimlach viel mij op. Sander liet zich geïnteresseerd plattegronden van de staatsmijnen uitleggen door Lex, die dit met groot enthousiasme deed. Toke en ik, in wezen, maar onzichtbaar, amper geïnteresseerd, keuvelden over zaken als een nieuw behang en verkleurde gordijnen. Mijn God, wij zaten hier en hielden Toke en Lex op hun laatste avond samen, uit elkaar. Zij zou in komend etmaal genadeloos sterven en hij zou hierop de donkerste periode van zijn leven in moeten gaan.

Met een list kreeg ik Sander vroeg naar boven en in bed. Toke en Lex lieten we alleen beneden. Een naïeve gedachte liet mij hopen dat er toch nog maar iets moois gebeurde tussen die twee daar beneden. Morgen zou de wens slechts aan te mogen raken wellicht een onmogelijke zijn. Die laatste nacht heb ik opnieuw niet geslapen. Sander merkte dat en vond me een rare.

'Ik ga morgen, definitief. Als je het wilt, kun je een stuk met me meelopen.'

'Dat is goed.' Ik antwoordde angstvallig.

Voor de eerste keer in mijn leven hoopte ik dat het voor eeuwig nacht zou blijven, dat de tijd die zich buigzaam had bewezen simpelweg stil zou blijven staan.

De nacht duurde lang, maar geen eeuwen. Onverbiddelijk kondigde de ochtend zich aan, niet in de vorm van een oranje rijzende zon maar in de vorm van een toenemende helderheid van de grijze hemel...Ik tekende met mijn vingers in de condens van het zolderraam gekke figuren. Toen het gehele raam betekend was, werd Sander wakker.

'Vertel me niet dat je daar de hele nacht gezeten hebt!'

Moe, maar niet toe aan rust staarde ik stilzwijgend, dóór mijn gekke tekeningen heen, naar buiten. Gerda kwam door de regen de straat in fietsen. Net op tijd was zij binnen want even later veranderde het gelijkmatige zachte geroffel op de dakpannen in onregelmatig, hard en venijnig tikken.

'Wat ga je eigenlijk nog in Rotterdam doen?'

Sander zuchtte en trok een pijnlijk gezicht.

'Ik wil het daar weer laten worden zoals het er vroeger was. Misschien, op een zekere dag, krijgen we die rotmoffen daar weg, daar zal toch iemand voor moeten zorgen? En dan, dan moet er toch óók iemand zijn die nog weet hoe het er vroeger was. Het moet weer zo worden als vroeger.'

De helft van Sanders woorden was wartaal voor mij. Hij wilde bepaalde dingen duidelijk maken maar faalde hierin. Met vreemde armbewegingen en telkens zijn woorden onderbrekend om te vragen of ik het tot dusver begreep, geraakte zijn mondeling betoog in een impasse.

'Ik weet hoe het er vroeger was, echt.'

En hij noemde met nadruk mijn naam.

Koortsig overeind gezeten en met wijd opengesperde ogen moet zijn enige verlangen zijn geweest dat ik het begreep. 'Doe maar rustig, ik begrijp het wel.'

'Dat is onmogelijk! Dat begrijpen slechts diegenen die door oorlog kapot zijn gemaakt. Dit moet je je eens voorstellen. Ik had een buurmeisje van veertien. Wij zagen het allemaal. Ze was een Joodse en werd hierom door een paar dronken moffen op klaarlichte dag verkracht en vernederd, midden op straat. En weet je wat wij deden, wij, de hele buurt, wij keken schichtig vanachter onze glasgordijntjes toe. Wij zeiden niets, niet eens tegen elkaar, niets...niets. Ik wil dat goedmaken, ik moet dat goedmaken.'

Sander keek beteuterd als een kind en in zijn ogen glinsterden tranen. Hij moest het gewoon even kwijt. 'Als je ziet hoe de oorlog mensen kwetst, vrienden en familie opeist en overal ongeluk verspreidt dan kun je niet koel blijven. Vergeef mij mijn scène.' Dat begreep ik, koel blijven moet welhaast een onmogelijke taak voor menigeen geweest zijn in deze tijd. Niet compleet krankzinnig worden. Mij zelfs was nu deze taak toebedeeld. Ik vergaf Sander zijn emotie graag; stellig zal hij niet de enige geweest zijn die op stille momenten in bijzijn van vrienden de bittere tranen hilde, die het oorlogsleed met zich meebracht.

Aan het door mij niet genuttigde ontbijt verbaasde ik me over het gewone van deze dag. Het was welhaast vreemd dat de wolken dezelfde kleur hadden en dat de kinderen dezelfde rode blosjes op hun lachende gezicht hadden, als ware dit een willekeurige andere dag. Had dan niemand respect voor wat vandaag komen moest? Truus misschien, zij zag bleker dan anderen en wilde niet eten maar werd er door Toke toe gedwongen.

Dwaze gedachten, en zo leek het zelfs, niet eens van mij. Sander kondigde zijn vertrek officieel aan en liet zich door niemand meer overreden. Toke beloofde voor ons boterhammen te smeren en ik zei met Sander te vertrekken. Toke voelde aan Truus' voorhoofd en stelde vast dat ze koorts had, zij hoefde niet verder te eten.

Lex gaf Sander de plattegrond van de staatsmijnen cadeau, terwijl Toke en Gerda in de keuken boterhammen voor ons smeerden die zij voor ons in bruine papieren zakjes deden. Wij speelden nog met de kinderen. Ik zou ze graag allen van deze plaats weg willen halen maar, het was een zekerheid, dat kon niet.

De genadeloos verder tikkende tijd bracht ons te snel naar een punt van afscheid nemen. Ik had getreuzeld, bewust, de tijd dat ik nog hier blijven kon, was mij zeer dierbaar en zodoende werd ons vertrek pas laat in de namiddag een feit.

Eén voor één kuste ik de kinderen die zonder succes een laatste offensief uitvoerden tegen ons besluit om te vertrekken. Truus gebaarde me naderbij te komen en fluisterde in mijn oor.

'Ik heeft een sterrenbloem gezien, echt waar'

Zij moet aangevoeld hebben dat, hoe serieus ik haar ook nemen wilde, ik niet in sterrenbloemen geloofde evenmin als in sprookjesfiguren als Sneeuwwitje of het heksenhuisje gebouwd van zoetigheid uit het verhaal van Hans en Grietje.

'Ik heeft het echt gezien!'

Truus' lippen pruilden en haar grote blauwe ogen spraken van teleurstelling.

'Truusje, ik geloof je, heus.'

Woorden zijn zo oppervlakkig als communicatiemiddel. Spreken zij een communicatie over en weer van gevoelens tegen dan zijn het stellig leugens. Truus begreep dat er geen sterrenbloemen bestonden en moest zich erbij neerleggen, zo vond ik. Ik dacht dat ze boos wegrende, terugroepen had geen zin. Terwijl Sander ongeduldig enkele meters verder wachtte, kustte en bedankte ik Toke bij de voordeur. Ze duwde me de papieren zakjes met boterhammen in mijn handen, voor Sander en voor mij. Ik drukte opa -Lex- de hand en bedankte ook hem.

Het afscheid leek zo onnatuurlijk, het was alsof er een evenwicht verstoord werd toen ik met Sander de straat uitliep en zwaaide naar Gerda met Jeannie achter het keukenraampje en naar de anderen, minus Truus, bij de voordeur van het huisje met een wit kiezelpaadje ervoor. Wie of wat anders kon de sleutel naar de reden van mijn bevinden in deze tijd zijn dan deze mensen? Maar het kon toch niet de bedoeling zijn dat ik bleef?(...)

Een onweer barstte los, ik had niet anders verwacht, toen wij aan het eind van de straat waren. We hadden wellicht nog om kunnen keren, hoogstens om te schuilen, maar die mogelijkheid werd door geen van ons beiden ter sprake gebracht.

Plotseling hoorde ik Toke achter mij roepen. We stopten en keken verwonderd om. En daar stond Truus. Haar warrig gevlochten vlechten plakten nat van de regen aan haar wangen. Twee grote blauwe ogen keken me triomfantelijk aan en twee kleine vuisten drukten mij stevig een grote roze aster in mijn handen. Ik was sprakeloos en dat was maar goed ook, er waren geen argumenten meer tegen het bestaan van sterrenbloemen aan te voeren. Bestonden sterrenbloemen voorheen niet dan had dit meisje ze nu geschapen en niemand kon het ontkennen.

Toke kwam, pakte, sprekend van koorts en longontsteking, Truus beet en nam haar mee naar huis. Ik huilde, Sander en Truus hadden het beiden gezien. Truus glimlachte enkel, Sander reageerde niet eens.

Sander zei iets, ik hoorde het maar half, ik dagdroomde. Hij schudde me wakker en samen liepen we de stad uit, over velden en langs weilanden, over het zandweggetje en langs het bos. De aster hield ik stevig in mijn handen, de bloem gaf moed.

Je krijgt een prachtige verhelderende ervaring als je je tussen het groen bevindt. Het is avond en in het westen zie je een grote rode zon die de halve hemel oranje kleurt. In het oosten ontwikkelt zich een onweer dat de andere hemelhelft grijs tint. En dan begint er een gevecht. De oranje zonnehemel vecht tegen de grijze donderwolken om zo te bepalen met welke hemelkleur de dag teneinde zal gaan.

De oranje zonnehemel heeft haast want wil zij in het gevecht zegevieren dan dient zij toe te slaan vóór haar machtigste wapen, de zon, door de horizon verzwolgen wordt. De zonnehemel triomfeert over de briesende, bliksem schietende donderwolken en verdrijft ze naar het oosten. Nu rest er enkel een egaal oranje hemel, helder als nooit tevoren.

De aster gaf moed, gaf kracht en was de oorsprong van mijn twijfels. Gevoelens van enerzijds angst en anderzijds van de wil om het goede te doen verscheurden mijn

geest en vochten om mijn hart. Ik hyperventileerde en Sander liet me daarom in het papieren boterhamzakje ademen.

Toen de grijze donderwolken aan de oostelijke horizon verdwenen, keek ik naar de roze aster met het gele hart en de angst verdween.

Ik viel op mijn knieën in de modder en verlangde van Sander dat hij luisterde naar hetgeen ik te zeggen had. Mijn geest was helder als nooit tevoren en zo ook de gedachte die een wil te doen wat 'goed' was omvatte.

'Sander, alsjeblieft luister naar me! Ik moet terug, ik ga terug! Ik heb haast dus onderbreek mijn woorden niet. Er gaan dingen gebeuren die menige fantasie te boven gaan, dat weet ik, dat voel ik.'

Sanders verbazing was van het gezicht af te lezen terwijl ik mijn ongeloofwaardige betoog, zonder veel ademruimte te laten, vervolgde.

'Er is amper tijd om de dingen uit te leggen. Ze komen, ze komen Sander!'

'Wie komt? Rustig aan.'

'Zij, de vliegtuigen, de bommen, er is geen tijd. Vergeef mij de leugen, ik ben niet degene die jij denkt dat ik ben. Ik kwam van verder, uit andere tijden. De dingen die gaan gebeuren, ze zijn niet echt, het zijn nachtmerries, onthoud dat altijd. Zeg tegen Lex, Sander, zeg hem dat het een droom was, en dat ik daarvan het levende bewijs ben. Ooit, als wij elkaar weerzien, vertel ik je het hele verhaal, niet nu, ons is geen tijd meer gegund.

Verbeten schreeuwde ik de laatste van deze woorden. Sander glimlachte en drie dingen waren van zijn gezicht te lezen. Verwachting, alsof het een grap zou blijken. Bezorgdheid, medelijden door deze acute aanval van waanzin en vooral het voor zich sprekend onbegrip.

Ik lachte en prevelde zacht.

'Het is niet waarop het lijkt.'

Toen wilde ik zijn hand schudden maar besloot uiteindelijk toch hem te omhelzen. Het overviel hem.

'Wacht hier en kom als er een teken verschijnt naar de stad.'

Wat kon een meer voor de hand liggend teken vormen dan een flikkerende rode hemel, spiegel van een brandende stad. Ik duwde Sander in het gras langs de kant van het weggetje. Mokkend en zeurend dat hij, als ik binnen een half uur niet terug zou zijn, alleen verder ging, nam hij plaats tussen de natte halmen.

Ik rende weg, maar stopte na enkele passen te hebben gezet en keek Sander diep in zijn ogen. Mocht het wel?' Natuurlijk. 'Hé, zal ik je eens wat zeggen! Ik zweer het, nog voordat jij twintig bent, zijn ze weg. Die moffen, we winnen, we winnen!'

We winnen, een woordkeuze. Slechts voor de nadruk noodzakelijk en verder inhoudsloos.

Sander rolde glimlachend achterover in het hoge gras.

'Een half uur, meer niet!'

Ik wendde mijn aangezicht af en rende. Enkele malen gleed ik uit in de modder die zich bij iedere veilige stap aan mijn schoenen vastzoog.

De oranje hemel van zoëven was nu slechts een beperkte rode gloed aan de westelijke horizon. De aster in mijn handen raakte verfrommeld. In wezen had de bloem geen nut meer, er konden geen dingen meer veranderd worden. Toch bewaarde ik haar en ik probeerde het verfrommelen tot een minimum te beperken. Ik was geheel buiten adem, mijn hart bonsde en op iedere willekeurige plaats in mijn lichaam kon ik het bloed voelen stromen. De grijze, nu zwarte stad was te zien vanaf de beboste heuvel. De helling van de zandweg naar de stad zorgde ervoor dat de zwaartekracht mijn strompelende pas versnelde.

Deze stad leefde in volledig contrast met mijn wezen, het was er rustig en stil, afgezien van het geblaf van een hond, ver verwijderd. Zou het niet natuurlijker geweest zijn als de stad zich langzaam, merkbaar, gereed maakte voor vlug naderend onheil? Nee, het zou onnatuurlijk zijn, het lijkt enkel natuurlijk als er een weet van de gewelddadige toekomst bestaat.

Ik moest stoppen op de straathoek waar Truus mij de roze aster gegeven had. Mijn geest wilde verder, mijn benen echter niet. Ik bekeek de bloem, het was alsof zij een lichtbron was. Het duister van de avond kreeg op deze bloem geen vat. Het harige gele hart en de dunne roze blaadjes die samen de cirkel om het hart vormden, fascineerden mateloos. God was waarachtig een kunstenaar, je merkt dat door aan zijn kunst aandacht te schenken.

Zouden er twee goden zijn, een goede en een kwade? Of zou die ene God een dergelijk veelzijdig karakter bezitten dat Hij asters creëerde in hetzelfde uur als waarin Hij de kinderen die deze bloemen mooi vonden, vernietigde?

Ik keek naar de lucht, de aster zelf was geen lichtbron. Stralenbundels doorklieften de hemelen en vonden stralende lichtkogels. Wezenlijke geluiden overstemden plots de stem van de gedachte. Luchtalarmen schreeuwden en afweergeschut bulderde. Je hoorde ze komen, van ver, als lag je op een hete zomerdag met gesloten ogen in een bloementuin, de vliegtuigen, de honingbijen. Een zacht aanzwellend gezoem, prettig in het gehoor liggend maar zo onverbiddebaar, zo onhoudbaar.

Bijna gooide ik de aster op de grond omdat belangrijkere dingen mijn aandacht vroegen. Ik deed het toch maar niet en dwong mijn benen tot ondergeschiktheid aan de geest. Het gezoem van de vliegtuigen werd scherper en luider en in de verte echoden al doffe bominslagen. Ik strompelde naar het huisje met het witte kiezelpad en bonkte met armen en benen tegen de deur.

Tussentijds veroorzaakten de schrille fluittonen van bommen in hun val kippenviel. Lex klikte langzaam de deur open. Hij zag mij staan en trok mij zonder een woord te spreken naar binnen. Hij vroeg niet wat ik kwam doen. Met een grote rode knijpkat scheen hij naar een plaats onder de trap waar het tapijt was weggerold en een grote houten klep openstond.

'D'r in jong, vlug.'

Ikzelf had geen adem om te spreken. Een kleine houten ladder bracht me in een vierkante betonnen kelderruimte. Gerda, Toke en de kinderen zaten met de ruggen recht, tegen de vier grijze wanden. Boven mij sloot Lex de houten klep.

Een met spinnenwebben omwikkeld peertje zorgde voor verlichting.

'D'n ander, waar is d'n andere?'

Ik gebaarde Lex dat Sander veilig was. Ik kwam op adem en glimlachte naar de kindertjes. Zij, gekleed in de witte nachtjaponnen, hadden de slaap nog in hun ogen. Ze gaapten en reageerden nog door slaap verdoofd. De kleinsten huilden. Toke had Jeannie op haar schoot en Gerda Annemarie. Ik nam plaats op een laag metalen bankje, geplaatst tegen een van de betonnen muren. Aan weerskanten naast mij zaten José en Truus. Lex troostte Gerda en Toke, wellicht de enigen die echt beseften wat er gaande was. Deetje en Corrie zaten naast elkaar en keken verschrikt naar het grijze plafond, een volgende, nu daverende bominslag verwachtend. De schrille fluittonen werden krijzen die door merg en been gingen. De aarde trilde en grijs stof viel op onze hoofden bij iedere bominslag. Gerda en Toke waren beiden bezig aan hun tweede rozenkrans die zij baden met op hun schoten huilende kinderen.

Ik zag Truus naast me. Zo zou iemand zitten in een wagentje tijdens een rit door het spookhuis. Truus hield haar rug stevig, recht tegen de muur, haar handen liet ze rusten op haar knieën, nerveus, bang, ook al wetende dat het volgende spook van linnen was, glimlachend.

Harde doffe knallen, héél dichtbij, deden de aarde schokken en het lichtpeertje flikkeren. Corrie en Deetje keken elkaar verschrikt aan en knepen bij iedere inslag in elkaars handen. Wij concentreerden ons op het geluid van de knallen en het krijzen, en daardoor leek het af te nemen. Een enkele knal en een krijzen in de verte bewerkstelligden onzichtbare opluchting.

Al enige tijd had ik Lex zien zitten. Hij transpireerde hevig, zijn handen trilden en zijn ogen waren waterig. Hij sprong, nadat de boze geluiden boven onze hoofden verstomden op en duizelde als had hij koorts.

'Jullie blijven hier, ik ga kijken hoe het boven is. Blijf nu hier, direct haal ik jullie wel.'

Lex beklom vastberaden het houten laddertje, opende de houten klep en verdween boven in een zwart gat.

Ik voelde de opluchting van het gezelschap dat in de schuilkelder achterbleef. Deze opluchting was echter geen partij voor mijn met de seconde groeiende verontrusting. Toke en Gerda legden zuchtend hun rozenkransen terzijde en knuffelden de kinderen op hun schoten.

Een tante vertelde ooit eens van opa: 'Hij stond in de deuropening en achter hem stortte zijn huis in'

Lex was boven en de rust die mij zeer plotseling eigen was op het moment waarop ik wist dat onze tijd gekomen was, verbaasde me.

Hoog boven ons, nog zeer ver verwijderd, hoorde ik een zachte eenzame fluittoon. De bom die deze fluittoon vergezelde, dat wisten wij onverklaarbaar allen vrijwel meteen, zou een vernietigende uitwerking op onze levens hebben. De kleinsten huilden niet meer en de grootsten baden niet meer, wij allen aanvaardden.

De zachte fluittoon werd een schrille krijzen. Ik zocht naar troost. Truus pakte mijn hand en vereeuwigde een glimlach in mijn geest. De blauwe ogen die helderder

straalden dan ooit tevoren verlichtten en deden alles, zelfs het naderende einde, vergeten.

Onze blikken verstrengelden zich onlosmakelijk en een totaal niet overdachte beweging droeg er zorg voor dat mijn verfrommelde aster bij Truus terecht kwam. Geëerd en glimlachend nam het meisje de bloem aan.

De bloem straalde, de aarde schokte en het lichtpeertje doofde. De ruimte was helder verlicht. Hoe kon een dergelijk bloem zo oplichten? Wij allen keken naar Truus met haar lichtende aster, met haar sterrenbloem. Ze fluisterde: ... 'Mamma, het bestaat echt, het bestaat echt!'

De bom en de instortende muren kregen op ons geen vat, wij bleven gewoon zitten op de plaats waar wij voorheen ook al zaten. Wij vielen wel en ook werden wij wel bedolven onder vuur en grote blokken beton maar tegelijkertijd waren wij sterker dan de bom, dan het vuur. Truusje viel ook, ze kneep in mijn hand en liet de aster vallen.

Vóór de aster de grond raakte, dacht ik niets meer. De bloem raakte bedolven, zo ook de mensen. Dit was mijn eigen exacte beeld van de dood. Zwarte watten in plaats van hersens in mijn hoofd. Alles leeg, alles duister...

Monument

In het complex geheel
Van volwassen ignorantie
Valt donkerte ten deel
Aan helderlichte harten

En het lykt zo echt
Zoals de droge feiten
Zich steeds weer presenteren
En het lykt zo slecht

Zoals onwetend ignorant,
De wereld maar blijft drasiën
En langzaam opbrandt
In verdovende vergetelheid

Terrwijl jij stil wilde blijven staan
En niet vergeten.

M. 5 okt. 1991.

"Dit waren "De kinderen" en deze foto is de enige herinnering eraan. Oorlogen spaarden nooit kinderlevens, want volwassen idealen blijken altijd belangrijker te zijn dan het leven van een kind. Er werd niet over de kinderen gesproken simpelweg omdat het een taboe was geweest in vroeger tijden en dat taboe resulteerde in onwetendheid van de huidige generatie. Werd erover gesproken dan eindigden verhalen altijd met een handgebaar dat duidelijk moest maken dat het een verleden was dat het best zo snel mogelijk vergeten kon worden."

(Marc, "De aster ..." pagina 6)

* Het is een triest verhaal :

Op die bewuste oktoberavond in 1942
zat Duetje vast in het peyn, terwijl haar
zusters en moeder reeds overleden waren.
Ze was totaal ingeklemd, redding was
onmogelyk. Toch kon zy het nog opbrengen
om haar verbysterde vader te groeten en
te bedanken.

„Pappa, ik sterf, llllllll...”

Gerda Alberigs

*25-6-24 † 5-10-'42.

*Zij heeft haar getrouw-
heid betaald met haar
leven, omdat zij bij ons
op haar post was ge-
bleven. Ik reünste nog
erover wat zij voor ons
deed. O Jezu, och troost
hare ouders in 't leed.*

*{ Al voor de nacht van
het bombardement zou
Gerda, die uitriep in het
zes kinderen tellende gezin,
vervangen worden door een
ander. Het ging niet door, en
Gerda zou blijven tot het bit-
tere einde (...)*

##

Tezamen zijn ze de eeuwigheid ingegaan.
de Moeder met de schoone schat
van haar kinderen rond zich heen;
de kinderen onder het goede
geleide van hun Moeder.

JEZUS † MARIA † JOZEF † AUGUSTINUS

Bid voor de ziel van Zalger

MARIA GERDA ALBERIGS

Lid van de Maria-Congregatie

De dierbare overledene, die geboren werd te Ehaloo
25 Juni 1924, kwam tengevolge van het bombar-
dement van 5 October 1942 te Geleen om het leven,
waar ze op 9 October 1942 begraven werd; daags
nadien had de plechtige uitvaartdienst te Ehaloo
plaats.

Door haar goede ouders in de vrees des Heren
opgevoed, was ze wegens haar groot geloof en
diepe goddienszinnig een voorbeeld voor anderen;
bij en hulpvaardig verrichtte ze haar dagelijks
werk, totdat ze tezamen met haar mevrouw en
zes kinderen plotseling door God werd opgero-
pen naar het vaderhuis.

Dierbare vader en moeder, innig dankbaar ben
ik u voor de echt christelijke opvoeding die ge mij
gegeven hebt; mij strekt ze thans tot zegen en u
tot troost bij de zware slak, die u nu getroffen
heeft. Moge God u sterken, om dit leed te kunnen
draagen.

Mijn geliefde broers en zusters, laten we voort-
elkaar blijven bidden en vooral onze kinderlijke
liefde voor onze ouders blijven bewaren.

Allen, die dit leest, bidt voor mij: „Heer, greef
haar de eeuwige rust en 't eeuwige Licht verlichte
haar, dat ze moge rusten in vrede.

Mijn Jesus Barmhartigheid.

O. L. Vrouw v. Altijdourende Bijstand, bid voor ons.

Drukkerij Kooßen & Zn. Ehaloo.

TER INNIGGE GEDACHTENIS AAN

Cato van Cruchten

oud 35 jaar † religieus van
ALEX DAEMEN

en hare kinderen:

Corrie, 11 jaar; Heleen, 10 jaar; Trouwe, 8 jaar
Joad, 5 jaar; Annetje, 3 jaar; Jannetje, 2 jaar

die te Geleen in de nacht van 5 op 6 Oct. 1942 als slacht-
offers van de wrede oorlog om het leven gekomen zijn.

Wij zijn verenigd de eeuwigheid ingegaan. Ik, de
Moeder, met al mijn kinderen! Ik heb te mijn Heer aan-
geboden als de armoenste acht, die een Moeder schenken
kan. Voor Hem voedde ik ze op in Godsbede en Christe-
lijk deugd. Hij had te mij gegeven; en heeft Hij te wermom-
gaaf en ongeschonden van mij. Zijn Wil geschiede op
aarde als in de hemel. Zijn Naam zij geprezen!

Wij, de Kinderen, tezamen met onze Moeder! Konde
wij een beter geleide wensen? Wij zijn in jubel berenge-
gaan! Hoe heerlijk, een ouder liefst nog, namens alle
zusters. Vader vaarwel kunnen zeggen en, halverwege de
hemel treden, kunnen roepen: „Ik streef! Duag!”

Mijn goede, edelmordige Man! Ik neem afscheid met
een dank- en troostwoord! Dank voor alles, wat Ge voor
de kinderen en mij gedaan hebt. Voor Uw voorbeeld van
geloof en godsvrucht, voor Uw offervaardigheid en grote
werkkracht ten bate van Uw gezin! Nu drukt U onzag-
baar weg! Maar ik help van uit de hemel mee, dat de
smart stilzate minder wordt. En dan bidt en werkt Ge
weer voort als voorheen en brengt Ge Uw stille goedheid
weer onder de mensen als voorheen in een wereld, die
zo onnoozellijk grote behoefte heeft aan goedheid. Tot
later! Ons aarde vaderhuis is ineengevoert; ik wacht bij
met al de kinderen in een overgaankelijk Heemhuis.

Mijn lieve, oude Vader, mijn broers en zusters, onze
weik vrienden, vaarwel! Rouw is in Uw hart, maar het
leed zal U luisteren en ten zegen zijn. Ik moge U leren,
dat de mens licht op de raad der eeuwigheid.

Mijn Jesus, barmhartigheid!

Maria, Koningin van de Vrede, bid voor Limburg; bid
voor Nederland; bid voor heel de arme, krankz wereld!

In de wreede oorlogsnacht van 5 op 6 October 1942, heeft de Heer van leven en dood tot zich geroepen

Mevrouw Cato Daemen-van Cruchten

al haar kinderen:

Corrie, Heleentje, Truusje, José
Annemie en Jeanneke

en

Mejuffrouw Gerda Alberigs

Tezamen zijn ze de eeuwigheid ingegaan, de Moeder met de schoone schat van haar kinderen rond zich heen: de kinderen onder het goede geleide van hun Moeder.

De Heilige Kerk heeft haar Troost-Sacramenten niet meer kunnen toedienen. Wij zijn overtuigd van Uw medeleven en vragen Uw gebed voor de ziele rust der dierbare dooden en om sterkte in ons leed.

Alex Daemen
Familie van Cruchten
Familie Daemen
Familie Alberigs

GELEEN, 8 October 1942.

De algemeene begrafenis met de andere slachtoffers der parochie heeft plaats op Vrijdag 9 October in de kerk van de H. H. Petrus en Marcellanus te Geleen.

De plechtige uitvaart voor onze lieve afgestorvenen zal zijn op Maandag 12 October om tien uur in dezelfde kerk. Hiertoe nodigen wij U bevestigd uit.

De plechtige uitvaart voor onze trouwe helpster Mej. Gerda Alberigs zal plaats hebben in de parochiekerk van Eldloo, op Zaterdag 10 October, om half tien uur.

5 oktober 1942.

Op de avond van 5 oktober 1942 voltrok zich een tragedie in Zuid-Limburg. Geallieerde bombardementen vonden plaats op Geleen en wijde omgeving. Veel brand- en brisantbommen richtten onherstelbare schade aan.

Drieëntachtig mensen werden gedood en er vielen vele honderden zwaar- en lichtgewonden. Verbijstering en verslagenheid bevingen de bevolking. Hoe had dit ooit kunnen gebeuren? Wat hadden de geallieerden voor ogen met deze bombardementen? Was het een vergissing? Op deze vragen is zelfs na bijna zestig jaar* nog geen antwoord voorhanden. Nooit zijn aanvaardbare verklaringen gegeven.

Het persoonlijke leed was zeer groot. Hele gezinnen kwamen om en veel mensen dachten geen reden tot bestaan meer te hebben zonder hun dierbaren.

Een van de zwaar getroffen inwoners van Geleen was Alex Daemen. Hij verloor zijn hele gezin bij bovengenoemd bombardement. Al zijn zes dochtertjes, zijn vrouw Cato, en Gerda, het meisje dat dit gezin met de huishouding hielp, kwamen om. Een bom verwoestte het hele huis. Alex Daemen werd gespaard omdat hij zich in de stevige betonnen deuropening bevond op het bewuste moment.

In het volgende gedicht: "Laudate Deum, Omnes Gentes", wordt door Frits van Cruchten, een broer van de overleden mevrouw Daemen, op roerende wijze uiting gegeven aan gevoelens van droefheid en verslagenheid, naast gevoelens van grote moed om de dingen te aanvaarden.

Ter nagedachtenis aan:

CATO VAN CRUCHTEN, oud 36 jaar, echtgenote van Alex Daemen, en al haar kinderen:

CORRIE oud 11 jaar

HELEENTJE oud 10 jaar

TRUUSJE oud 8 jaar

JOSÉKE oud 5 jaar

ANNEMIE oud 3 jaar

JEANNEKE oud 2 jaar

en

GERDA ALBERIGS, oud 18 jaar, dienstbode,

die te Geleen in de nacht van 5 op 6 oktober 1942 om het leven zijn gekomen als slachtoffers van de wrede oorlog,

en

ALEX DAEMEN, overleden te Geleen op 27 juli 1973, op 73-jarige leeftijd, die ondanks alle droefheid en verslagenheid zijn grote moed toonde om te aanvaarden.

* Volgens jaartal van verslaglegging

"Laudate deum omnes gentes" ("Alle volkeren, looft de Heer")

MIJN GEBED

Heer Jezus, Gij weet, wat met mij is gebeurd,
Gij weet het, waarom dat mijn hart nog zoo treurt.
Gij weet, dat ik al wat ik had op deez' aarde,
Mijn huis en mijn goed, dat ik eerlijk vergaarde,
Verloren heb - plots - in verplett'renden slag,
En dat dit mij niet te bedroeven vermag,
Doch door dezen slag is mijn Tooke verdwenen,
Heer Jezus, en zou ik om haar niet meer weenen?

Hoe heeft zij mij altijd haar liefde gegeven,
Zij was èn mijn vrouw èn mijn steun in het leven,
Zij was mijn vertrouwde bij vreugde en kruis,
Zij was de verwarmende zon in ons huis.
Hoe heeft zij geduldig haar lijden gedragen,
Als weerom een kindje het leven kwam vragen.
Gij schonk mij door Tooke den hemel op aard
En keurde mij zes lieve kinderkens waard.
Nog peins ik verbijsterd, hoe is het gekomen?
O, al mijn geliefden, zij zijn mij ontnomen!

Ons Jeanneke, de jongste, een kindje nog maar,
Och Jezus, hoe hielden wij allen van haar.
Zij riep ons bijeen en mismaaft' onze namen,
Wij waren dan blij en wij lachten tezamen.

Mijn Annemie, de witte, dat rakkertje klein,
Mijn dochtertje dat wel een jongen kon zijn.
Ik heb haar bemind als het licht mijner oogen,
Ach, had ik haar nog om mijn tranen te drogen.

Heer Jezus, Gij weet het, dit zijn er eerst drie,
O, hoor tot het einde mijn smartlitanie.

Ons slimme Joséke, dat alles wou weten,
Hoe zou ik zoo'n lieveling kunnen vergeten.
O ja, ik beken het het stemt mij bedroefd,
Dat Joséke niet in mijn nabijheid vertoeft.

Ons Truusje, de engel, bleef ook niet gespaard,
Zij was ook gewis veel te goed voor deez' aard.
Haar zonnige vlechten, haar heilige oogen,
Zij zullen den glans van den Hemel verhoogen.

En dan nog ons Deetje dat mij in dien nacht,
Zoo roerend haar scheidenden groet heeft gebracht.
Het was mij als hoorde ik hemelsche klanken,
O, kon ik haar nog voor haar woorden bedanken.
Heer Jezus, ik vraag U, doet Gij het nu maar,
En zeg haar, ik hield toch zooveel ook van haar.

Maar nu ik ten leste van mijn eerste moet spreken,
Nu vrees ik welhaast dat het hart mij zal breken.
Al wat Gij aan goedheid en liefde bedacht,
Dat hadt Gij in Corrie tezamen gebracht.
Zij was als het ware als moeder geboren,
Want had' ik alleen maar mijn Tooke verloren,
Dan zou deze Corrie, hoe jong nog en klein,
Voor ons nog een tweede lief moedertje zijn.

Doch geen van de zeven is overgebleven,
Ik moet nu voortaan als een eenzame leven.
Wat zeg ik van zeven, het zijn er toch acht,
Ook Gerda zij stierf dien rampzalige nacht.
Zij heeft haar getrouwheid betaald met haar leven,
Omdat zij bij ons op haar post was gebleven.
Ik peinsde nog erover, wat zij voor ons deed,
O Jezus, och troost hare ouders in 't leed.

Dit brengt mijn gedachten bij Tooke alweer.
Mijn Jezus, ik vraag U, mijn God en mijn Heer,
Verhoor toch mijn bede, och als het zou moeten,
Dat zij jegens U nog een schuld had te boeten,
Aanvaard dan mijn lijden als zoening en prijs,
O, gun mij aan haar nog dit liefdebewijs.
Ontbied haar, O Jezus, in Godd'lijk erbarmen,
En laat Uwe Moeder mijn Tooke omarmen,
Geleid haar de eeuwige heerlijkheid in,
Vereenig haar weer met haar eng'lengezin,
En roep ook de vrouwen met zilveren haren,
Die eenmaal onz' eigene moedertjes waren.
O, wenk ook mijn vader, de stoere figuur,

Ja, noodig hem uit in dit heerlijke uur.
En laat deez' getrouwen de kindren aanschouwen,
Die zij eenmaal leerden hun handjes te vouwen.
Laat engelen spelen op harpe en véel,
O, 'k zie voor mijn oogen het hemelsch tafereel.
Ik zie mijn geliefden Uw troon nu omringen,
En 'k hoor onze Deetje haar Vituslied zingen.
Met palmen zie 'k Ann'mie en Truus en Josée,
En Jeanneke doet met haar handgeklap mee.

Maar Corrie, mijn oudste, en knap voor haar jaren,
Zij wekt nu mijn trots want ik hoor haar verklaren:

"Heer Jezus, wij hebben van d' ouders geleerd,
Dat al het geschapene den Schepper vereert.
Deez' Heem'len, waar zingende engelenkoren
Hun jubelend eeuwig Hosanna doen hooren,
Waar Heiligen tronen in schitterend licht,
Zij zijn tot Uw Godd'lijke glorie gesticht.
En zonnen en legers van prachtige sterren
Beg'leiden het eeuwige loflied van verre,
Getuigen al suizend in duiz'lenden val
De Macht van den Maker van 't went'lend heelal.
Maar d' aarde waar bergen en zee en rivieren
En planten en dieren de Schepping versieren,
De aarde, zij ademt Uw Godd'lijken Geest,
Omdat Gij er zelve als Mensch zijt geweest.
Het spel van de zon in den dauw op de bloemen
Het staat op de aarde Uw luister te roemen.
Daar woont ook de mensch, die Uw Wezen gelijkt
Maar waken moet dat hij Uw wet niet ontwijkt.
Hij dient U te eeren in daad en gedachten
In iedere tijd en door alle geslachten.
Ja, menschengeslachten verheerlijken U
Al levend en stervend, Heer Jezus, welnu:

Hier staat ons geslacht, wij noemen ons "Daemen",
Wij leefden maar kort en wij stierven tezamen.
Doch niemand van ons heeft geklaagd of geschreid,
Wij waren tot eeuwig lofzang bereid.
Wij bleven en bleven den rozenkrans bidden,
Al zat ook de folt'rende dood in ons midden.
Zoo looft U op aarde een Christengeslacht,

Dat juist in het sterven het leven verwacht.
Nu juicht Cherubijnen en zingt, Seraphijnen,
Koralen en hymnen en schoone refreinen,
Maria ter ere, doch Gode het meest,
Den Vader, den Zoon en den Heiligen Geest.
Komt laat Uwe psalmen den Hemel doorgalmen,
Komt kinderkens wenk Uwe zwierige palmen,
Kom Jeanneke klap in uw handjes maar weer,
Want alle geslachten, zij loven den Heer.”

Heer Jezus, ik vraag U, ach wil het nu dulden,
Dat 'k zelve mij meng in de hemelsche hulde.
En laat dan mijn hart maar het wierookvat zijn,
In dienst bij het bovenaardsch eerefestijn.

Mijn liefde tot U zij het stadige vuur,
Het brande in mij tot mijn uiterste uur.
Mijn harte klop vorme het rythmisch bewegen,
Bestemd om dien heiligen gloed te verplegen.
En laat mijn geliefden de korreltjes zijn,
Geofferd aan U, wierook, kost'lijk en rein.
Aanzie mijne smarten als werv'lende wolken,
Die omvang en prijs van het offer vertolken.
En zij mijn berusting in 'tgeen ik verbeur,
De edele U welgevallige geur.

Zoo moge ik U met de mijnen aanbidden,
Al ben ik voorloopig niet meer in hun midden.
Ja, zegen mijn offer daar ik door Uw Macht
Dit schoone geslacht had ter wereld gebracht.
En laat ons tezamen nog prijzen Uw Name,
Zoo was het, zoo blijv' het in eeuwigheid, Amen.

Alex Daemen, Geleen, oktober 1942.

Frits van Cruchten.

Hoofdstuk 2

Gedenkboek Geleen, Van dorp tot Mauritsstad. Luchtbescherming, pag. 208-210
Twee vlugschriften

Ingang schuilkelder gelegen aan de Emmastraat t.h.v. de huidige Parallelweg

Luchtbescherming

Reeds in 1927 werden door de regering aan de gemeentebesturen aanwijzingen verstrekt nopens de door het burgerlijke gezag te nemen maatregelen ter bescherming van de burgerbevolking. In 1931 werd ten behoeve van de burgemeesters een „Leiddraad Luchtbeschermingsdienst” samengesteld, die evenwel vele bezwaren ontmoette. Van gemeentewege was men algemeen van oordeel, dat de luchtbescherming meer als een algemeen rijksbelang gezien moest worden. Dit heeft geleid tot de wet van 23 April 1936, Staatsblad 1302.

In 1934 was men in deze gemeente reeds overgegaan tot het instellen van een Luchtbeschermingsdienst, welke dienst op 13 October van dat jaar deelnam aan een algemene oefening in Zuid-Limburg. Een tentoonstelling op het gebied van de Luchtbescherming werd gehouden in het Royal-theater van 12 tot 20 Maart 1936.

Een luchtbeschermingsplan werd in 1937 ontworpen en op 30 April van dat jaar had ten gemeentehuize een vergadering plaats om te komen tot de oprichting van een afdeling Geleen van de Nederlandse Vereniging voor Luchtbescherming. De oprichting van deze afdeling had plaats op 29 December 1937.

Ten behoeve van de voorlichting der bevolking werden 3000 brochures huis aan huis verspreid. Op 27 Mei 1938 kwam een met rijkssubsidie gebouwde openbare schuilkelder (Raadhuislaan 25) gereed. Door de organisator, de Heer J. H. Buskens, werden permanent cursussen gegeven over gezinsbescherming. Twee voorlichtingsvergaderingen werden door de afdeling Geleen van de N.V. L. in het Roxy-theater gehouden, terwijl een oefening „lichtdoving” op 29 September gehouden werd. Zo bereidde men zich langzaam voor op het gevaar, dat komen ging.

In 1939 werden de sirenes geplaatst, het personeel geoefend en de uitkijk- en commando-posten zelfs enkele weken bezet.

Op 10 Mei 1940 kwam de oorlog over ons land, tijdens welke het grote nut van een luchtbeschermingsdienst maar al te vaak zou blijken. Vanaf het tijdstip, dat de eerste bom viel, nl. 24 Mei 1940, tot dat, waarop de laatste explodeerde, nl. 7 Maart 1945, is heel wat geschied.

Met ingang van Januari 1941 kreeg de Lbd. de beschikking over een eigen gebouw en wel Raadhuislaan 15a. In 1942 moest de Lbd. aldaar plaats maken voor de beroeps-brandweer en werd hij ondergebracht aan de Rijksweg Zuid 78.

De gewijzigde omstandigheden eisten aanpassing van het Luchtbeschermingsplan. Met het personeel werd geregeld geoefend; de N.V.L. ging door met de voorlichting van de bevolking en hield in Januari 1942 een tentoonstelling. De commandopost Lbd. bleef dag en nacht bezet, terwijl steeds drie nachtpiketten dienst deden.

De zwaarste ramp trof de gemeente op 5 October 1942. In de late avond, even na tien uur, zetten geallieerde vliegtuigen een groot aantal lichtkogels uit, waardoor het hele gebied der gemeente hel verlicht werd. Onmiddellijk volgde het bombardement, dat een verschrikkelijke uitwerking had. Het ergste trof het de Eindstraat, Groenstraat, Minister Ruysstraat, Rijksweg Zuid, Geenstraat, Annastraat en Romaniestraat. Naast een groot aantal zware brisantbommen vielen ontelbaar vele brandbommen. Deze laatste, geschat op 12 000, veroorzaakten in nagenoeg alle bevoonde straten grote branden. Uit zeer veel plaatsen van midden- en Zuid-Limburg stroomden hulp- en reddingsploegen toe, o.a. de brandweercorpsen van Venlo, Eygelshoven, 's-Hertogenbosch, Sittard, Tilburg, Roermond, Tegelen, Eindhoven, Kerkrade, Brunssum, Breda, Weert, Hoensbroek, Heerlen en Nijmegen.

Van zeer veel nut is een goed georganiseerde en geëfende blokorganisatie gebleken. Doordat de Lbd. in het begin tegenover een dergelijk bombardement machteloos stond, heeft het daadwerkelijk ingrijpen van de blokorganisatie en onderlinge hulpverlening veel leed voorkomen.

Het bombardement van 5 October 1942 eiste 83 doden en 22 zwaargevonden.

Er vielen 36 brisantbommen en naar schatting 12000 brandbommen.

Dakloos werden plm. 3000 mensen.

- 59 woningen werden geheel vernield;*
- 105 woningen werden zwaar beschadigd en moesten worden gesloopt;*
- 114 woningen werden zwaar beschadigd, maar waren nog te herstellen;*
- 114 woningen werden min of meer beschadigd;*
- 414 woningen werden licht beschadigd;*
- 1728 woningen kregen dak- en glasschade.*

HET BOMBARDEMENT VAN GELEEN OP 5 OCTOBER 1942

VERKLARING BIJ BOVENSTAANDE KAART

	Aantal
■ geheel vernielde woningen en die, welke zo zwaar werden beschadigd, dat ze gesloopt moesten worden	164
□ meer of minder beschadigde woningen, nog te herstellen	228

	Aantal
■ licht beschadigde woningen	2142
○ bom-inslagen (brisanthommen)	

LUCHTBESCHERMING.

De Burgemeester van Geleen

waarschuwt de ingezetenen met den meesten ernst en allerdringendst, om **bij luchtgevaar niet op den openbaren weg te vertoeven.**

Vooraf is het ten strengste **verboden** om bij luchtgevaar, ook in den nacht zonder noodzaak **buitenshuis te verblijven.**

Eenieder is verplicht om bij luchtgevaar in den kelder te blijven, omdat daar het minste gevaar dreigt.

Mocht blijken, dat niet genoegzaam wordt voldaan aan dit bevel, hetwelk in opdracht van den heer Ortskommandant wordt gegeven, dan zal de overheid genoodzaakt zijn strenge maatregelen te treffen.

Er zal ook door de Duitse Bezettingsoverheid streng toezicht worden uitgeoefend op de naleving dezer voorschriften. Tevens wordt nogmaals herinnerd aan het gebod om **licht-uitstraling uit de huizen tegen te gaan** en om bij het verkeer met rij- en voertuigen of rijwielen **de lichten goed afgeschermd** te houden.

GELEEN, 29 Juni 1940.

De Burgemeester,
DAMEN.

Volg deze aanwijzingen voor zelfbescherming op!

VOORZORGSMAATREGELEN

BIJ LUCHTALARM

BIJ BOMINSLAG

Verduister goed!

Leid naar voren van het licht. Het licht kan gevaar opleveren voor een gewone lamp. Denk vooral aan de afsluitende van de woning! Gebruik hiervoor geschikte maatregelen!

Ruim den zolder op!

Verspreid alles, wat licht brandstof kan opleveren. Al wat op zolder moet liggen zal onschadelijk, dat die loopjes meermalen te bereiken zijn.

Zet brandblusmiddelen klaar!

Zet alles, wat er voor is, klaar. Het is belangrijk dat de brandblusmiddelen klaar zijn. Het is belangrijk dat de brandblusmiddelen klaar zijn. Het is belangrijk dat de brandblusmiddelen klaar zijn.

Zet koffers gereed, want de noodzakelijke papieren, goeder, verpakkingen, gereedschappen, medicijnen, vervoerbijlde en de persoonlijke bezittingen. Het is belangrijk dat de brandblusmiddelen klaar zijn.

Zet koffers gereed.

Zorg voor verbandmiddelen! Zorg voor verbandmiddelen! Zorg voor verbandmiddelen! Zorg voor verbandmiddelen!

Zorg voor verbandmiddelen!

Onderzoek wat er in de droogte of andere gevallen, met in 't oog kon komen! Het is in de droogte of andere gevallen, met in 't oog kon komen! Het is in de droogte of andere gevallen, met in 't oog kon komen!

Bewaar uw kalmité en zelfbeheersching!

THUIS:

Sto nooit voor de ramen!

De lichtdruk van de ramen kan gevaar opleveren voor de ramen. Het is belangrijk dat de ramen veilig zijn.

Klim nooit op het dak!

De dak is niet geschikt voor gebruik als vluchtweg. Het is belangrijk dat de dak veilig is.

Zoek onmiddellijk de veiligste plek!

De meest veilige plek is het in de ruimte. Het is belangrijk dat de ruimte veilig is.

Luister goed, of er iets gebeurt!

Luister goed naar de berichten van de radio. Het is belangrijk dat de radio werkt.

OP STRAAT:

Zoek onmiddellijk dekking!

De dekking is belangrijk voor de veiligheid. Het is belangrijk dat de dekking veilig is.

Parkeer paard en wagen

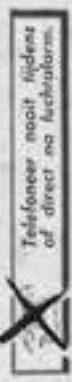
Parkeer de wagen en het paard op een veilige plek. Het is belangrijk dat de plek veilig is.

Parkeer auto rechts

Parkeer de auto rechts van de weg. Het is belangrijk dat de weg veilig is.

Plaats rijsvellen tegen de huizen!

Plaats de rijsvellen tegen de huizen. Het is belangrijk dat de huizen veilig zijn.

Zorg eerst voor kinderen en zieken!

De kinderen en zieken moeten eerst worden beschermd. Het is belangrijk dat de kinderen en zieken veilig zijn.

Loop niet weg bij brand.

Loop niet weg bij brand. Het is belangrijk dat de brand veilig is.

Zoek beschijfd U stofbrandbommen!

Zoek naar beschijfd U stofbrandbommen. Het is belangrijk dat de bommen veilig zijn.

De beschijfd U stofbrandbommen zijn belangrijk voor de veiligheid. Het is belangrijk dat de bommen veilig zijn.

Phosphorrubberbrandbommen

Phosphorrubberbrandbommen zijn belangrijk voor de veiligheid. Het is belangrijk dat de bommen veilig zijn.

Verwijder onmiddellijk de gordijnen.

Verwijder de gordijnen onmiddellijk. Het is belangrijk dat de gordijnen veilig zijn.

Vorm een emmerketting.

Vorm een emmerketting. Het is belangrijk dat de emmerketting veilig is.

Hoofdstuk 3

Rie op den Camp. De Tweede Wereldoorlog in en rond Geleen. Het bombardement op Geleen 5 t/m 17 oktober 1942 (pag. 58 t/m 71)

MAANDAG 5 OKTOBER EN DINSDAG 6 OKTOBER 1942

Het bombardement op Geleen.

BIJ HET SCHRIJVEN VAN MIJN DAGBOEK HEB IK DE GEWOONTE GEHAD OM ZOVEEL MOGELIJK ONMIDDELIJK NA EEN GEBEURTENIS MIJN VERSLAG OP TE TEKENEN, TERWIJL IK MENIGMAAL REEDS TIJDENS DE GEBEURTENISSEN AANTEKENINGEN MAAKTE. HIER VOLGT HET LETTERLIJKE VERSLAG VAN HET BOMBARDEMENT VAN GELEEN, ZOALS IK HET ALS 17-JARIGE JONGEN BELEEFDE EN ONMIDDELIJK OPTEKENDE.

Zoals vaker gaf de mijn omstreeks half tien drie alarmstoten (vliegtuigen waargenomen), zodat de "cokes uit ging". Nog vóór 10 uur bromden Engelse vliegtuigen over en kon men ze Duitsland horen en zien bombarderen. Om kwart over 10 word ik naar beneden geroepen (ik was nog aan het studeren): de kelder in! In de richting Stein stonden tientallen lichtkogels in de lucht die heel de omgeving helder verlichtten. Even heb ik toen nog de kelder verlaten om boven enige deuren open te zetten, omdat dan het gevaar voor verbrijzeling van ruiten door de luchtdruk van ontploffingen kleiner is. Nauwelijks was ik weer in de kelder, of een donderslag deed ons schrikken, en nog een....en nog een....Nu was het weer stil. Zouden ze de mijn willen bombarderen? Misschien wel. Waarom anders zoveel lichtkogels? Weer een slag. Alles dreunt. Nog een....kalk valt van de muur. Even stilte. We horen vliegtuiggeronk. Dan al weer een slag. Nog een....alles dreunt. Weer een.... ruiten rinkelen....pannen vliegen van de daken....we liggen op de knieën en bidden....bidden....bidden....nee smeken....de adem stokt in onze keel....we zijn in doodsangst....ondertussen donderen de slagen achter elkaar....dan, een overweldigend geronk onmiddellijk gevolgd door een geweldige slag....het lamplicht wordt zwak....Jezus help....nee toch help....ik zie me zitten, anders nooit bang, nu in doodsangst....het licht wordt weer sterker....dan weer zwakker....ondertussen nieuwe bominslagen....er rinkelen geen ruiten meer....alles is kapot....het licht wordt nog steeds zwakker, even nog gloeit het metaal draadje....dan zitten we in het licht van de gewijde kaars....we bidden hortend en stotend een oefening van berouw....ik wil nadenken bij de woorden die ik spreek maar het gaat niet....enige overweldigende slagen doen mijn trommelvlies pijnlijk trillen, zodat ik meen dat het springt....mijn broer Jo houdt zijn handen op zijn oren....mijn zusje Thera huilt.... Karel is nog te klein en lacht bij iedere bominslag. Zo zitten we hier, langer dan een half uur, in doodsangst....boetend voor onze zonden....we verdienen het....de

mensheid is slecht....oh, verschrikkelijke oorlog....arm Duits volk dat nacht op nacht deze verschrikking meemaakt....oh, gij duivels van regeerders der volken die ons dit aandoet. De staande klok in de kamer slaat elf uur...die staat dus nog....gelukkig. Ook de kerkklok slaat. Ook de kerk staat dus nog. Nog een slag....weer stilte....nog een....zou het nu nog niet afgelopen zijn?....Jezus, Maria....oh, nog meer slagen....we beloven het hele jaar, dag na dag, het rozenhoedje te bidden als we dit overleven....ja, zo gaat het door....tot tien na elf. Dan horen we geen slagen meer. Mijn vader kijkt eens door het kelderluik in de provisiekelder en ziet een rosse gloed tegen de hemel. Ook horen we het zuigend geluid van een brandspuit. Auto's en motorrijtuigen beginnen te rijden. Het vliegtuiggeronk verstomt. Mijn vader en ik gaan naar boven. Als we de kelderdeur open doen, waait ons de frisse buitenlucht tegemoet. De ramen zijn kapot. Tegen de muren weerkaatst brand. Op de Vey en de Rijksweg laaien de vlammen hoog op. We gaan naar voor in het huis. Alle ruiten zijn versplinterd en buiten zien we overal, links en rechts, branden. Plotseling rinkelt de telefoon. Mijn vader neemt op. Het blijkt familie uit Stein te zijn die informeert wat er gebeurd is. In Stein was niets gebeurd. Op straat begint het druk te worden. Vluchtende mijnwerkers hollen door de straat, richting Kummenaedestraat. Ze vertellen dat het badlokaal vernietigd is. Van de mijn is niets te zien: het is één rook- en vuurmassa. Zware rookwolken drijven langs de hemel. In Sweikhuizen en in de Leeuwerikstraat zien we ook branden. We horen dat in de Romaniestraat doden en gewonden moeten zijn. Een man komt ons zeggen dat we op de Rijksweg kunnen gaan helpen. Mijn ouders laten me niet gaan: ze zijn te bang. Plotseling horen we vliegtuiggeronk. Iedereen vlucht weer in huis, maar al gauw komen de mensen weer naar buiten. Het was een Duits jachtvliegtuig. Ik ga naar de brand op de Rijksweg kijken. Alles wat in brand staat, zie ik niet, maar de buurt van Altepost, Schols en aan de overkant horlogerie van der Klei, de groentewinkel van Voestermans, de zaadhandel Stienen, in het geheel 10 tot 15 huizen, staan in lichte laaie. Op de brandende daken lopen brandweerlieden, beneden op straat snellen ze tussen de vele brandslangen. Het vuur knettert en ploft, het is een verschrikkelijk gezicht. Als we weer thuis zijn vraagt moeder om op de Parallelweg te gaan kijken. Daar woont een tante van me vlak achter de loods van Kleinjans. We gaan dus weer op pad. In de Groenseykerstraat zien we twee branden. Een betreft de loods van de huizenbouwmaatschappij Wabo. De helft van de Annastraat staat ook in brand. Als we op het Jubileumplein komen, zien we dat het Mauritspark met het casino één vuurzee is. De aanblik is fantastisch maar verschrikkelijk. Gelukkig waren de loods van Kleinjans en het huis van onze familie niet getroffen. Als men mij zou vragen: "Wat dacht je, toen je dat allemaal zag?", dan zou ik moeten zeggen: "Niets". Ik luisterde maar naar de wilde verhalen die alles en iedereen tegen elkaar vertelde en die helaas dan ook nog meestal op waarheid bleken te berusten. We gingen terug naar de Mauritslaan, richting Annastraat. Ofschoon we naar de tunnel hadden willen doorlopen, deden we dat maar niet, omdat de overal rondvliegende vonken ons te gevaarlijk waren. Wat stond in brand? In de Annastraat zagen we branden een winkel van koloniale waren, de bloemenwinkel naast

schoenmaker Baggen, de manufactureenzaak Soons en het meubelhuis Eussen. In de Mauritslaan brandde aan de linkerkant de woning van Geuskens en rechts vrijwel de hele blok woningen en winkels van kapper Mantel tot De Duif en de woning van onze huisdokter van Eys. Verderop zagen we dat vrijwel alles in de fik stond: het verlengde van de Groenstraat en het station stonden in lichte laaie. Enige zusters die ons tegenkwamen vertelden ons dat hun klooster in de Geenstraat helemaal in brand stond. "Alles zijn we kwijt", zei een zuster. En dat alles brandde, knetterde, plofte, kraakte en viel in elkaar zonder dat hier een brandweer te zien was. Straten en stoepen waren bezaaid met kuiltjes en grote witte vlekken erom heen, veroorzaakt door de rondspetterende vonken en as van brandbommen. We bekeken een uitgebrande brandbom die een tak van een boom had weggeslagen, zonder er aan te komen, want dat leek ons te gevaarlijk. We gingen maar weer naar huis en konden moeder gerust stellen wat betreft onze familie aan de Parallelweg. Nadat moeder en Don ook een rondgang gemaakt hadden, gingen mijn vader en ik weer op stap. We trokken over de Rijksweg, richting Krawinkel. In de straten hangt een brandlucht die prikkelend op je ogen werkt. Vanaf ons huis zien we al dat in de Leeuwerikstraat een stel huizen in brand staat. Op de Rijksweg ligt een dode man op de stoep. Op straat bij hem ligt een grote plas bloed. Zijn fiets staat tegen een muurtje. Men heeft een stuk zeildoek over zijn bovenlichaam gelegd. Hij is vermoedelijk, terugkomend van de mijn, op straat door een brandbom dodelijk getroffen. Arme man, eentje van de hoevelen? Niemand heeft tijd om naar het lijk om te kijken. We gaan verder. Achter de nieuwe huizengroep aan de linkerkant van de Rijksweg is een brisantbom gevallen. Twee huizen liggen plat, een derde is gehalveerd, zodat men vrij in de verschillende kamers kan kijken. De straat ligt vol leem en afgeslagen boomtakken. En...wat we verder op de Rijksweg zien is vuur...Alles brandt hier. Links en rechts. In het kleine blok van Pieters-Teeuwen brandt alleen de garage niet. In het grote blok van ongeveer 15 huizen van café Penders tot het kleine steegje naar de Molenstraat branden slechts 3 of 4 huizen niet. We gaan Krawinkel in, tenminste we willen gaan, maar we kunnen niet, omdat het helemaal in brand staat tot het plein van het H. Hartbeeld. Ook onze bakker, Kusters, staat in brand (zo drukken de mensen zich uit als ze willen zeggen, wiens huis in brand staat). We horen vertellen van honderden mensen die vanuit Krawinkel het veld in gevlucht waren en gezamenlijk hardop het rozenhoedje gebeden hebben. Vele boeren zijn hier hun veestapel geheel of gedeeltelijk kwijt. Veel boeren zijn ook hun voorraad kwijt en moeten nu van de bonnen gaan leven. In een regen van vonken gaan we naar huis. Het is inmiddels 2 uur geworden en ik ga op de Rijksweg nog eens even naar de brand in de buurt van van der Klei kijken. Bij Stoffels is Hitlerjugend druk bezig met allerlei waren de straat op te slepen. Trouwens van alle kanten sleept men de Rijksweg vol. Stelen is hier gemakkelijk, maar wee degene die betrapt zou worden: hij zal onmiddellijk een kogel door zijn lijf krijgen van de eerste de beste patrouillerende Duitse bewakingspost en daarmee dan ook zijn verdiende loon. Plotseling een ontploffing in de vuurhaard bij de electriciteitswinkel van Tummers....de hele kijkende menigte

vlucht weg, maar komt weldra ook weer terug. Wat het geweest is, weet ik niet. Ik ga nu maar weer naar huis om eens te kijken, hoe het bij ons in huis is. De kalk die overal van de muren gevallen is, kraakt onder je voeten. Als ik op zolder eens naar buiten kijk, merk ik dat in vergelijking met straks de branden niet meer zo hevig zijn, maar nog steeds drijven zware rookwolken langs de hemel en de mijn is nog steeds gehuld in rode rookwolken. Moeder vertelt dat diverse keren de telefoon gerinkeld heeft, maar als zij opnam was de verbinding verbroken. Ook zij zelf heeft nog geprobeerd op te bellen maar ook dit was onmogelijk. We zijn ongerust over onze familie in Maastricht en Einighausen want daar zou ook gebombardeerd zijn, zegt men. Het is nu ongeveer half drie. Ik ga met mijn broer Don op stap. We horen allerlei geruchten. In de Romaniestraat moeten in één gezin twee kinderen gedood zijn, terwijl één kind een arm af heeft. Op de hoek van de Mauritslaan staat iemand te raaskallen, dat er op de mijn olietanks in brand staan en dat heel Geleen tegen de grond gaat als die ontploffen. We zien dat de loods van de Wabo bijna uitgebrand is, maar in de Annastrat knettert het vuur nog overal. Van de huizen aan de oostkant van de tunnel in de Mauritslaan is nu ongeveer de helft opgebrand. We kunnen nu wel passeren, ofschoon de vonken nog steeds in het rond vliegen. We controleren elkaar echter voortdurend zodat we vonken op onze kleren meteen kunnen doven. En dan komen we in de Minister Ruysstraat. Ook hier zijn verschillende branden, maar het verschrikkelijkste zien we vooraan rechts, waar een voltreffer, een brisantbom, is terechtgekomen. Een zestal huizen ligt plat. Veel mensen liggen hier nog onder het puin (later is gebleken het er 29 zijn geweest). Een persoon, zo zegt men, is nog onder het puin uitgehaald en zwaargewond naar het ziekenhuis vervoerd. Ik zie dat men een man tot zijn middel bevrijd heeft. Bijgelicht door zaklampen proberen politiemannen en mannen van de Technische Noodhulp hem geheel te bevrijden. Er is geen orde. De mensen kunnen overal vrij lopen waar ze maar willen. Over de op elkaar gevallen balken van de huizen lopen we naar de overweg. De bom die de huizen verwoest heeft, is midden op straat gevallen. De veiling staat ook in brand en het station voor de helft. Enige wagons liggen uitgebrand op de rails. Aan de overweg is een bom juist bij een slagboom gevallen die daardoor uit de grond is opgeheven en op de rails ligt. Aan de tweede overweg is een bom tussen de rails gevallen. Een spoorstaaf van circa 20 meter is krom gebogen alsof het lood is. Ook hier is een slagboom "ontworteld". De omheiningen zijn aan flarden gesneden door de bomscherven. Een jongen vertelt ons dat zijn broer hier ook onder het puin ligt. De mensen die men spreekt, zijn allemaal heel stil en rustig. Niemand durft te lachen, niemand stelt zich overdreven aan. We zien nu ook het Mauritspark van dichtbij branden. We gaan langs de brandende huizen van de Minister Ruysstraat. Overal op de weg liggen stukken hout en pannen. We beginnen te wennen aan het vuur overal om ons heen. In de Geenstraat passeren we het zusterklooster. Kapel en klooster staan in lichte laaie, aan de overkant brandt de boekwinkel Niesten, het huis ernaast en de boerderij er tegenover. Circa 100 meter verder staat de boerderij van Kallen in brand. Enige huizen zijn door een voltreffer platgelegd. De hele familie Daemen, uitgezonderd de man, ligt nog onder

het puin. Er wordt niet gewerkt om ze te bevrijden. Aan de overkant zijn ze in een auto iemands gewonde voet aan het verzorgen. We gaan over de Rijksweg terug. Alle huizen blijken wel enige schade opgelopen te hebben. Twee Duitse brandweerauto's rijden voorbij. We horen vertellen dat in Oud-Geleen de gehele familie Lemmens (de smid) gedood is. Enige zusters van de Geenstraat kunnen we geruststellen dat in alle geval hun school behouden is. Bij de paters horen we het gehuil van de dakloze kindertjes die hier zijn ondergebracht. Bij de nog steeds brandende huizen op de Rijksweg zie ik een Brabantse brandweerauto. Mijn broers vertellen me dat ze brandweerauto's uit Eindhoven, Nijmegen, Den Bosch en Hoensbroek gezien hebben. Gewapende Duitse soldaten patrouilleren tussen het huisraad dat op de Rijksweg staat. De brandweerkorpsen kunnen niets meer uitrusten daar er geen druk meer op het water in de leidingen is. We horen vertellen dat op de Rijksweg een stelende man is doodgeschoten. Als ik thuisgekomen nog eens op zolder naar buiten kijk, merk ik dat de branden thans - het is inmiddels 4 uur geworden - beduidend minder zijn. De mijngebouwen zijn weer te onderscheiden, nu er niet meer zoveel rookontwikkeling is. De gasfakkels verspreiden een fantastisch licht. Ik ga maar naar bed.

Om half zeven word ik wakker. Don en Jo zijn al op. Ik hoor moeder aan de telefoon. Ze belt met tante Fien in Maastricht. Daar blijken in Blauwdorp weer bommen gevallen te zijn. Daarna val ik weer in slaap. Om 8 uur wordt ik weer wakker en sta op. Ik kan me niet wassen, want er komt alleen zo nu en dan een scheut bruin water uit de kraan. Ik constateer dat ook ons huis, hoewel de dichtstbijzijnde brisantbommen op zeker een halve kilometer afstand gevallen zijn, toch flinke schade heeft geleden door scheuren die door het dreunen ontstaan of verbreed zijn. Ongewassen ga ik de straat op. Het begint al druk te worden. Vanuit Sweikhuizen stijgen nog steeds rookwolken op. Ik ga over de Rijksweg richting Krawinkel. De afgebrande huizen bieden een verschrikkelijke aanblik. Fietsen is onmogelijk, omdat de straten bezaaid liggen met glas, stukken van bomen, versplinterde balken en modder. In de huizen die niet afgebrand zijn, is praktisch geen ruit meer heel. In Krawinkel is het verschrikkelijk: tot aan het H. Hartbeeld zijn alle huizen, links en rechts, afgebrand, zodat dit gedeelte van het dorp wel afgebroken zal moeten worden. In de huizen ziet men tussen de hopen bakstenen zwartgeblakerde resten van bedden, kinderwagens, fornuizen enz. liggen. In de rest van Krawinkel tot aan de overweg is slechts hier en daar een huis afgebrand. Ik loop nu door de Romaniestraat en zie weer een aantal totaal verwoeste huizen. De straat ligt vol modder, week door de neersijpelende motregen. De schuren van boer Sassen zijn ook afgebrand. In de Groenseykerstraat en Mauritslaan zijn vrijwel alle ruiten stuk. Als ik omstreeks 10 uur thuis kom, gaan we ontbijten. Moeder heeft bij de burens koffie (surrogaat) gezet. Zij hebben een gasfornuis en gas is er. Wij hebben een elektrisch fornuis en dat kan niet gebruikt worden, omdat er nog geen stroom is. Ook de waterleiding geeft weer water, zij 't nog maar weinig.

Nu er mensen van buiten in Geleen zijn aangekomen, horen we ook nieuws van andere plaatsen. In Heerlen moeten ook zeven mensen gedood zijn. In Beek moet

Rijksweg Zuid (later gewijzigd in Rijksweg Centrum)

een blok huizen verwoest zijn. In Schimmert en Spaubeek ook, zegt men. Het retraitehuis in Spaubeek is tot de grond toe afgebrand. Over het aantal doden in Geleen hoort men de meest uiteenlopende geruchten. Als ik dat zo hoor, geloof ik dat er toch wel vijftig doden zullen zijn. Op de mijn zijn slechts twee of drie doden gevallen maar er zijn wel veel gewonden. Over het aantal gewonden, hoor je niets. Men zegt, dat te Lindenheuvel vannacht drie kinderen ter wereld gekomen zijn, één in een school en twee in het gezellenhuis.

Ik ga eens richting tunnel. Op de Markt staan een zestal militaire overvalwagens. Door de straten rijden er ook een aantal. Reeds van verre kan men ze horen door hun tweestemmige claxons met een octaaf verschil. Enige "hoge" Duitse officieren rijden in een glanzende wagen tussen de puinhopen. De mijnwerkers komen van de mijn met gitzwarte gezichten en handen, nog steeds gestoken in hun mijnwerkerspak. Ze kunnen zich niet wassen omdat de wasserij een puinhoop is. In de Minister Ruysstraat zijn ze bezig met het uitgraven van doden. Marechaussee houdt de kijkende menigte op afstand. Op de puinhopen zie ik ook vader bisschop met enige andere geestelijken. Een viertal doden worden op een vrachtauto van de houthandel Kleinjans weggereden. Daarna rijdt de bisschop met een taxi weg. Niemand durft te wenken. Ik ga onder de tunnel door naar het Mauritspark. Het prachtige casino is totaal uitgebrand en ingestort. De dubbele villa van de ingenieurs Bergstein en Ex is ook uitgebrand. Alle woningen in het Mauritspark aan de zijde van het spoor zijn totaal uitgebrand. De rest is zwaar beschadigd en onbewoonbaar.

Later op de dag wordt het zeer druk: aaneengesloten mensenmassa's stromen door de straten. Hier en daar zijn afzettingen. We gaan nu thuis het glas oprapen

dat overal ligt. Het begint ons echter gauw te vervelen en we staken ermee als de grote stukken opgeruimd zijn. Ik hoor vertellen dat vanmorgen op het College in Sittard nog twee uur les gegeven is. Daarna is men er maar mee opgehouden. Vanmorgen is tante Fien uit Maastricht op bezoek geweest. Ze had twee uur moeten reizen en is over Heerlen moeten komen.

Vanmiddag ben ik naar Oud-Geleen geweest. In de Eindstraat heeft de bom die het huis van de smid Lemmens vernield heeft, een enorme woestenij veroorzaakt, zodanig zelfs dat ik de Eindstraat op die plek niet meer terugkende. De weg is aan beide kanten afgezet. Er is een smalle doorgang voor het verkeer. Boven op het puin ligt het kadaver van een hond en een paard. Die dieren zijn gelukkig nog op slag dood geweest, maar hoeveel zijn er niet, vastgebonden in hun stal, de vuurdood gestorven? Oud-Geleen is er overigens nogal goed van af gekomen. Er zijn ook niet aan alle huizen ruiten kapot. Er is slechts verspreid een huis afgebrand. Langs de uitgebrande villa van Ir. van Aken gaan we door de Kummenaedestraat naar huis. In de namiddag ziet men de mensen overal bezig met herstelwerkzaamheden, terwijl de drukte in de straten aanhoudt. Waar mogelijk worden daken hersteld en overal ziet men mensen hun ramen dicht spijkeren met hout of karton. Bij de bominslag in het sportpark op 24 juni 1941 waren de meeste ruiten 's avonds al vervangen. De wagens met glas reden toen af en aan, maar nu is er geen glas meer, zodat het nog wel lang zal duren, eer de huizen weer ruiten hebben.

's Avonds komt onze familie van de Parallelweg bij ons slapen. Zij hadden vannacht doodsangst uitgestaan. Omdat ze niet vertrouwden op de kracht van hun kelder, hebben ze in de keuken gelegen. De ruiten vlogen in gruis. De deur kraakte open en sloeg heen en weer bij elke bominslag. Ze zagen talrijke brandbommen neerkomen, maar wonder boven wonder bleef hun huis en de loods van Kleinjans gespaard. Ze vertelden dat ze om 2 uur 's nachts in de Minister Ruysstraat waren geweest. Zo nu en dan hoorden ze onder het puin een stem om hulp roepen. De hele menigte hield dan de adem in en het was dan doodstil. Alleen het geknetter van de vlammen verstoorde de stilte. En dan hoorde men het weer, ver verwijderd: "Hulp, hulp!" Mensen in doodsnood. En wat is er gebeurd? De mannen van de Technische Noodhulp hebben, zo vertelde men mij, mijnopzichter Wiertz, die als vakman van voren begonnen was met puinruimen, weggejaagd en zijn het puin opgelopen. Toen stortte de kelder, die het nog enigszins gehouden had, helemaal in en de mensen eronder waren verloren. Op de Technische Noodhulp scheldt men trouwens van alle kanten. Nog van niemand heb ik gehoord dat ze iets verdienstelijks gedaan hebben. Er zitten veel NSB'ers en andere domme lui tussen. Hadden ze maar de overal rondlopende mijnwerkers hun gang laten gaan; dan waren er zeker nog mensen gered die nu dood gebleven zijn.

De grote vraag op deze eerste dag na het bombardement is natuurlijk: hoe is zo iets mogelijk? Wij zijn toch geen Duitsland! De meeste mensen zijn overtuigd dat er sprake is van een vergissing. Voordat het bombardement begon, waren er reeds twee golven vliegtuigen over die ik zelf in Duitsland heb zien bombarderen. Op de derde groep moet het afweergeschut op de steenberg geschoten hebben. Nadat dit

volgens zeggen met een kanon uit een Engels vliegtuig buiten werking was gesteld, heeft men Geleen gebombardeerd, waarschijnlijk in de mening, boven een Duits industriestadje te zijn. Dat het bombardement niet op de mijn gericht was, is duidelijk, want daar was geen grote schade. Men vertelt dat er plotseling een grote oranje bol in de lucht stond, waarna het bombardement onmiddellijk eindigde.

WOENSDAG 7 OKTOBER 1942

Aantal doden in Geleen nog onzeker.

Over het aantal doden in Geleen lopen de wildste geruchten. Het laagste getal dat ik heb horen noemen is 68, het hoogste 156. In de krant staat dat er 20 doden zijn in heel Zuid-Limburg. Dat kan natuurlijk nooit, want in Heerlen zijn al 7 doden bekend. Dus dan zouden er in Geleen maar 13 zijn. Natuurlijk heeft men met spanning naar de Engelse zender geluisterd maar deze meldde slechts dat West-Duitsland gebombardeerd was. In Geleen wordt nog in geen enkele school les gegeven. Sommige scholen dienen als onderdak voor mensen die have en goed kwijt zijn. Op het College te Sittard wordt echter weer les gegeven. Ik ben dus vandaag weer naar school geweest. Ik hoorde dat in de rampnacht verschillende gewonden vanuit Geleen naar het ziekenhuis in Sittard zijn gelopen, zoals iemand die een oog verloren had en iemand met een verbrijzelde arm. Er was te weinig vervoer!

Op de Markt is een opslagplaats gekomen van allerlei tuig dat uit de vliegtuigen gevallen is. Er zijn o.a. enige honderden niet ontbrande brandbommen opgeslagen. Het zijn zeskantige bommen ter lengte van circa een halve meter met een verzwaaard uiteinde en een doorsnee van circa 7 centimeter. Bovendien liggen er tientallen fosforbommen. Die fosforbommen is iets geheel nieuws, waarvan ik nog niet gehoord had. Ze moeten in tegenstelling tot de gewone brandbommen onmiddellijk met een steekvlam van meters hoog ontbranden. De Duitsers kunnen ze niet maken omdat er veel rubber in verwerkt moet worden. De meeste fosforbommen die er liggen zijn ongeveer een halve meter lang en hebben de vorm van een kanonskogel. Ze zijn van buiten gemenied. Er liggen echter ook een paar fosforbommen die hoger dan een meter zijn en dikker dan de andere. Ook vijf niet of niet helemaal ontbrande lichtkogels liggen er: kartonnen cilindres met een hoogte van ruim een halve meter en een doorsnee van naar schatting 12 centimeter met aan de bovenkant in koper een soort bougie. De resten van de parachutes waaraan ze gehangen hebben, zitten er nog aan. Normaal beginnen lichtkogels te branden zodra ze uit het vliegtuig geworpen zijn en vallen niet omlaag omdat ze gedragen worden door een parachute die blijft zweven op de opstijgende warme lucht van de brandende kogel. Zodra de kogel uitgebrand is valt het zaakje dan naar beneden. Als bijzondere attractie zag ik er ook een bommenhouder liggen die plaats bood aan 72 brandbommen, afgescheiden in drie vakken met 24 stuks elk. Er waren hengsels aan om het ding te dragen. Onder een pijl die erop stond, was te lezen: "Bombs to lie in this direction".

DONDERDAG 8 OKTOBER 1942

Ook de oudste inwoner van Geleen (92 jaar) bij het bombardement gedood.

De oudste inwoner van Geleen, de heer Wiersma, heeft men vandaag in de Geenstraat dood onder het puin gevonden. Hij is 92 jaar geworden. In de Eindstraat en de Minister Ruysstraat haalt men nog steeds menselijke ledematen uit het puin. Ik was vandaag in de Eindstraat. Er hangt een lijkenlucht. In het Hubertushuis heb ik de kisten gezien van de lijken uit Oud-Geleen.

VRIJDAG 9 OKTOBER 1942

Begrafenis slachtoffers Oud-Geleen op boerenkarren.

De slachtoffers van Oud-Geleen zijn vandaag begraven. Van iedere familie waren de kisten op één boerenkar geladen, zodat zes karren trokken tussen de duizendkoppige menigte. Toen ik vanmorgen naar school fietste, was het hele rijwielpad aan de overkant van Sittard tot Geleen een sliert fietsers: allemaal begrafenisgangers.

Toen vanavond de mijn drie alarmstoten gaf, holden een hele hoop mensen bij ons langs in de richting van de Kummenaedestraat en van daar het veld in. Weldra was onze familie van de Parallelweg ook bij ons. Zij vertelden dat de mensen uit de Wabohuizen de tunnel in gevluht waren. De schrik zit er erg in bij de meeste mensen.

Begrafenisstoet van de slachtoffers in Oud-Geleen

ZATERDAG 10 OKTOBER 1942

Begravenis slachtoffers Lutterade-Krawinkel.

Vandaag zijn de slachtoffers van de parochie Lutterade-Krawinkel begraven. Op de speelplaats van de school aan de Molenstraat stonden de kisten van 41 doden. Vandaar ging het naar het kerkhof.

Alle kisten werden gedragen door mijnwerkers in hun werkkleding, voorafgegaan door misdienaars met kaarsen en gevolgd door familieleden. Ik zal hier niet verder op deze begravenis ingaan, evenmin als op die welke gisteren in Oud-Geleen plaatsvond, omdat de berichten uit de Limburger Koerier uitvoerig hierover berichten.

Een duidelijke onjuistheid lees ik wel in de krant bij de begravenis van Lutterade-Krawinkel: zij vermeldt ten onrechte dat de kerkklokken luiden. Dit is niet waar, want het luiden van kerkklokken is verboden door de Duitsers en gebeurde ook in dit geval niet. Vandaag heeft de mijn weer voor het eerst na het bombardement gas geleverd en ook de telefoon functioneert weer normaal.

ZONDAG 11 OKTOBER 1942

Meldde ik verleden donderdag dat de oudste inwoner van Geleen dood onder het puin was uitgehaald. De Heer Delahaye die sindsdien de oudste was en bijna 92 jaar was, is nu ook gestorven. Waarschijnlijk heeft hij de schok van de gebeurtenissen van de laatste dagen niet kunnen verdragen.

Ramptoerisme in Geleen: één krioelende mensenmassa.

Het is vandaag weer enorm druk geweest. Aangelokt door het prachtige weer stroomden uit heel Limburg mensen naar Geleen. 's Middags was de Rijksweg één krioelende mensenmassa. Allerlei dialecten hoorde men, vooral veel van de kanten van Maastricht, maar ook uit Venlo en omgeving. Kennissen uit Maasbracht die vanmiddag bij ons waren, vertelden ons dat ze de brand vanuit Maasbracht gezien hadden. Ze zagen een rode gloed tegen de hemel. Zelfs hadden er de deuren gerammeld. Ook mensen uit Beegden, Roermond, Venlo en Tegelen vertelden ons dat ze vanuit die plaatsen de brand gezien hadden. De ravage is nog altijd zeer groot. Wel zijn hier en daar de daken al enigszins hersteld, maar vrijwel nog geen enkele ruit is ingezet. Er is geen glas.

Allerlei trieste verhalen komen los. Zo vernam ik dat de heer Voncken in de Eindstraat, toen ze hem kwamen redden, nog een laddertje heeft aangewezen, waarmee ze hem konden bereiken. Toen ze dat gehaald hadden en terugkwamen, was hij doodgedrukt tussen twee balken. Bij de familie Daemen heeft men nog een kind horen roepen. De woorden van dit kind staan op het doodsprentje. De heer Derks in de Romaniestraat heeft tot vijf uur in de ochtend om hulp geroepen. Kapelaan Thomassen en een andere man stonden er machteloos bij. Maria Wouters

Begrafenis te Lutterade vanuit de school aan de Molenstraat

op de Rijksweg is door een scherf in een been getroffen en bij gebrek aan hulp doodgebloed.

DONDERDAG 15 OKTOBER 1942

De straten zijn leeggeveegd, maar de puinhopen blijven.

Bij de opslagplaats van bommen op de Markt heeft zich een ontploffing voorgedaan, waarbij zes personen gewond werden. Men heeft er nu een afrastering om heen gemaakt. Als het kalf verdrongen is, dempt men de put! Voor op zolder hebben we zand gekregen om te blussen als er weer ooit brandbommen zouden vallen. Vandaag hebben ze in ons huis twee ruiten ingezet. Voor de rest blijft het karton maar voor de ramen zitten. Er wordt niet opgebouwd en ook niet afgebroken. De straten zijn schoongeveegd, maar voor de rest blijft alles liggen. Niemand mag de puinhopen betreden.

ZATERDAG 17 OKTOBER 1942

Diverse zakenlui hebben hun winkels na de verwoesting op andere plaatsen heropend. De daklozen zijn overal verspreid ondergebracht, zowel binnen als buiten de gemeente. Er zijn nog altijd veel mensen die elke avond uit Geleen wegtrekken.

Hoofdstuk 4

Het bombardement van Geleen.
Speciaal nummer Ts. HKVG, 1982 nr. 3, pag. 91-211.

HET BOMBARDEMENT VAN GELEEN

"Je kinderen in het vuur gooien
is misdaad
En vuur op kinderen gooien is
normale oorlogsvoering."

Karl Detusch
Duits Polemoloog.

INHOUD VAN DIT HOOFDSTUK

Inleiding

1. De situatie vóór de ramp
 - Woningssituatie (niet in dit boek opgenomen)
 - Politieke situatie (niet in dit boek opgenomen)
 - Luchtbeschermingsdienst.
2. Geleen in de Tweede Wereldoorlog.
3. Het bombardement.
 - Geleen.
 - Het Staatsmijnterrein.
4. Toestand en hulpverlening vlak na de ramp.
 - Brandweerkorpsen van buiten Geleen.
 - Voedselvoorziening van de brandweerkorpsen.
 - Akties van het Sittardse Rode Kruis.
 - Het Korps Marechaussee.
5. De begrafenis van de slachtoffers.
6. Hulpverlening op langere termijn.

7. Produktieproblemen op Stm. Maurits; tewerkstelling van mijnwerkers op andere mijnbedrijven.
8. De Duitse propaganda en het bombardement.
9. Gebeurtenissen elders in Limburg.
10. Opzet of vergissing?
11. O for Oboe.

Lijst van de slachtoffers.
Bijlagen.

Inleiding

De navolgende studie: 'Het bombardement van Geleen' is het eerste produkt dat de 'Werkgroep Geschiedenis' presenteert.

Waarom juist dit onderwerp?

Vanuit de Werkgroep werd opgemerkt dat het in oktober 1982 precies 40 jaar geleden is, dat deze tragische gebeurtenis plaatsvond.

Oudere Geleendenaren, die dit hebben meegemaakt, weten nog te vertellen over die verschrikkelijke nacht, waarin Geleen zo'n hoge tol betaalde aan de oorlog.

In de late avond van 5 oktober 1942 vloog een groot aantal vliegtuigen richting Duitsland, richting Aken. De vóór de groep uitvliegende 'pathfinders' markeerden met lichtkogels het doel voor de in aantocht zijnde bommenwerpers die enige tijd daarna begonnen hun bommenlast af te gooien. 36 brisantbommen en ± 12000 brand- en fosforbommen regenden op Geleen neer. Onder dit geweld stortten huizen in, vielen kelders dicht, verstikten mensen onder het puin, werden levens door de luchtdruk van exploderende bommen uitgeblazen. Anderen, die geen tijd meer hadden om dekking te zoeken, werden op onbeschutte plaatsen door rondvliegende scherven getroffen of door een uiteenspattende fosforbom in lichterlaaie gezet.

In nauwelijks één uur tijd werd Geleen veranderd in een brandende puinhoop, kwamen handen te kort om de bedolven slachtoffers onder het puin vandaan te halen. Voor velen kwam de hulp dan ook te laat.

Die nacht, door Burgemeester Damen bij de begrafenis van de slachtoffers te Lutterade 'De nacht der nachten' genoemd, bracht onnoemelijk menselijk leed over Geleen.

In krantenartikelen is al vaak aandacht aan dit bombardement geschonken. In kille cijfers uitgedrukt, komt het verhaal op het volgende neer: er waren 83 doden te betreuren en 22 zwaar gewonden; 59 woningen werden totaal vernield; van de 227

Groenstraat tussen Rijksweg en Elisabethstraat

zwaar beschadigde woningen moesten er 103 worden gesloopt. Daarnaast werden er 528 min of meer beschadigd. Aan 1728 woningen was dak- en glasschade. In totaal raakten bijna 3000 mensen dakloos.

Het zwaarst getroffen werden de Eindstraat, Groenstraat, Min. Ruysstraat, Rijksweg-Zuid, Geenstraat, Annastraat en Romaniestraat.

Nu, 40 jaar na datum, leek het ons zinvol het gebeurde van die nacht voor de toekomst vast te leggen, een poging te doen die gebeurtenissen weer voor U op te roepen, nog eens stil te staan bij de hulp die van alle kanten werd geboden, nog eens na te gaan hoe een zwaar getroffen gemeente probeerde weer overeind te komen.

Zo ontstond een aantal opstellen, die we presenteren onder de titel "Het bombardement van Geleen" en waarbij een keuze moest worden gemaakt uit een ongelooflijke hoeveelheid documentatiemateriaal.

Allen die ons op welke manier dan ook hebben geholpen door documentatiemateriaal beschikbaar te stellen (archiefmateriaal, dagboeken en foto's) zijn we zeer erkentelijk.

Zonder hun hulp zou het onmogelijk zijn geweest dit verhaal te schrijven.

(Marion Suijlen, Margot Hoogenboom, Arie Bos, Wim van Bergen)

I DE SITUATIE VOOR DE RAMP

Alvorens nader in te gaan op de feitelijke gebeurtenissen van 5 oktober én op de hulpverlening daarna, zal hier kort worden stilgestaan bij de omstandigheden waarin de mensen toen leefden. Vooral voor de naoorlogse generatie zal dit nodig zijn om het een en ander beter te kunnen plaatsen en begrijpen, met name de hulpverlening aan de oorlogsslachtoffers.

(De onderdelen "woningsituatie" en "politieke situatie" zijn hier niet afgedrukt om zo meer ruimte te krijgen voor zaken die direct betrekking hebben op het bombardement.)

De Luchtbeschermingsdienst.

Deze dienst was door de overheid ingesteld om hulp te verlenen na een bominslag. Hieronder iets over het ontstaan en de organisatie ervan.

Geschiedenis.

Reeds in 1927 waren door de regering aan de gemeentebesturen aanwijzingen verstrekt betreffende de door het burgerlijk gezag te nemen maatregelen ter bescherming van de burgerbevolking. In 1931 werd ten behoeve van de burgemeester een "Leidraad Luchtbeschermingsdienst" samengesteld, die nogal wat bezwaren ontmoette. Van gemeentewege was men van oordeel dat de luchtbescherming meer als een algemeen rijksbelang gezien moest worden. Dit heeft geleid tot de wet van April 1936. In 1934 was men in deze gemeente reeds overgegaan tot het instellen van een Luchtbeschermingsdienst (Lbd.), welke dienst op 13 oktober van dat jaar deelnam aan een algemene oefening in Zuid-Limburg. Een luchtbeschermingsplan werd in 1937 ontworpen en op 30 april van dat jaar had ten gemeentehuize een vergadering plaats om te komen tot de oprichting van een afdeling Geleen van de Nederlandse Vereniging voor Luchtbescherming (N.V.L.). De oprichting had plaats op 29 december 1937.

Ten behoeve van de voorlichting der bevolking werden 3000 brochures huis aan huis verspreid. Op 27 mei 1938 kwam een met rijkssubsidie gebouwde openbare schuilkelder (Raadhuislaan 25) gereed. Door de organisator, de Heer J.H. Buskens, werden permanent cursussen gegeven over gezinsbescherming. Twee voorlichtingsvergaderingen werden door de afdeling Geleen van de N.V.L. in het Roxytheater gehouden, terwijl een oefening "lichtdoving" op 29 september gehouden werd. Zo bereidde men zich langzaam voor op het gevaar dat komen ging. In 1939 werden de sirenes geplaatst, het personeel geoefend en de uitkijk- en commandoposten zelfs enkele weken bezet. Op 10 mei 1940 kwam de oorlog over ons land, tijdens welke het nut van een luchtbeschermingsdienst maar al te vaak zou blijken. Met ingang van Januari 1941 kreeg de Lbd. de beschikking over een eigen gebouw en wel Raadhuislaan 15a. In 1942 moest de Lbd. aldaar plaats maken voor de beroepsbrandweer en werd hij ondergebracht aan de Rijksweg Zuid 78.

Na het bombardement in oktober '42 werd het Luchtbeschermingsplan aangepast. Er werd geregeld geoefend en voorlichting gegeven. De commandopost bleef dag en nacht bezet, terwijl steeds drie nachtpiketten dienst deden.

De organisatie.

De Luchtbeschermingsdienst bestond uit de volgende diensten:

de Staf

de Verbindingsdienst.

de Politie en Ordedienst.

de Brandweer.

de Geneeskundige dienst.

de Opruimings- en Herstellingsdienst.

de Chemische dienst.

de Technische dienst.

de Veterinaire dienst.

1. De Staf

Tot deze behoorden het hoofd van de Lbd., de heer Buskens, die als commandant fungeerde; diens plaatsvervanger, de heer Hermans, en de hoofden van de onder 2 t/m 7 genoemde diensten.

Taak van deze staf was het coördineren van alle hulpverleningsactiviteiten. Hiervoor stond hun een commandopost ter beschikking die uit een viertal vertrekken bestond en die voorzien was van onder meer verschillende telefooncellen en o.a. een plattegrond van de gemeente met daarop alle posten van de Lbd. aangegeven. Verder een kaart waarop de hele Lbd., de blokorganisatie (ook wel de zelfbescherming) in beeld was gebracht.

2. De Verbindingsdienst

Taak van deze dienst was het overbrengen van berichten en het doen van meldingen binnen de Lbd. Tot voor het bombardement in 1942 zorgde deze dienst ook voor de waarschuwing en alarmering. Nadien werd deze taak overgenomen door het Duitse waarschuwingssysteem, de Luftschutzwarnzentrale, waarop de commandopost werd aangesloten. Hierbij werd gebruikgemaakt van de negen in Geleen aanwezige sirenes.

Politie en Ordedienst

Deze dienst bestond uit de beroepspolitie, aangevuld met 35 man ordedienst, en was gevestigd op het politiebureau en in de Anjelierstraat 2. Taak van deze dienst was het op de plaats van ongeval regelen van de hulpverlening en het doorgeven van de benodigde gegevens aan de commandopost. Verder het afzetten van de schadeplaats en het ontruimen van woningen.

Brandweer

Behalve uit de gemeentelijke brandweer bestond deze organisatie uit personeel van de vaste kern Lbd. en vrijwillige brandweer. Hun opdracht bestond niet alleen in het verrichten van bluswerkzaamheden, maar ook in het geven van voorlichting hoe het brandgevaar tot een minimum te beperken en hoe branden te blussen zonder water. Verder was een voornamelijk taak het treffen van brandbeveiligingsmaatregelen. Voor het betrekken van bluswater was de brandweer hoofdzakelijk aangewezen op het waterleidingnet. Voor het Oostelijke gedeelte van de gemeente kon gebruikgemaakt worden van het open water der Geleenbeek en het Beeksken. (Keutelbeek).

5. Geneeskundige Dienst

Het hoofd van deze dienst was Dr. Lienaerts in de Geenstraat. Hij zorgde o.a. voor de opname van patiënten in de verschillende ziekenhuizen of noodziekenhuizen en voor de onderbrenging van overleden slachtoffers in de daarvoor bestemde inrichtingen.

De organisatie bestond uit een vaste kern van acht man van de Lbd. en vrijwilligers. Er waren twee noodziekenhuizen ingericht en wel in de Pieterstraat 33 en in Lindeneuvel, Oleanderstraat. Op weer andere plaatsen waren verder twee geneeskundige hulpposten en geneeskundige hulpploegen ingericht. Deze laatste hadden geen verplegingsmogelijkheid in tegenstelling tot de noodziekenhuizen. Uiteraard waren de huisartsen als belangrijke hulpverleners ingeschakeld. Voor het transport van gewonden per auto zorgden de heer P. Schreurs uit de Peschstraat en de heer H. Soons, Burgemeester Lemmensstraat.

Opruimings- en Herstellingsdienst

Hoofd van deze dienst was de heer J. van Kan, hoofd van gemeentewerken. Deze dienst bestond uit gemeentewerklieden en vrijwilligers. Hun taak was hulpverlening aan de onder puin bedolven slachtoffers, het stutten van gebouwen die dreigden in te storten en het herstellen van wegen, zodat de hulpverlening niet gestagneerd werd.

Chemische Dienst

Hoofd van deze dienst was Ir. W.v.d. Zalm. De taak van deze dienst was enerzijds het opsporen van eventueel door de vijand gebruikte gifgassen, anderzijds de gebieden waar deze gebruikt waren te ontsmetten.

Technische Dienst

Deze bestond uit een aantal vaklieden en grondwerkers met als hoofd de heer H. Altepost. Wanneer er vernielingen van het waterleidingnet plaats zouden vinden, moesten zij er zorg voor dragen dat deze hersteld werden. Onder leiding van de heer J. Daenen zou een andere ploeg zorgen voor herstel aan het electriciteitsnet.

9. Evacuatiendienst

Het doel van deze dienst was het tijdelijk onderbrengen van personen binnen de gemeente na luchtaanvallen. Namens de politie gebeurde dit door de twee evacuatieleiders Beaumont en Thissen. Naast de bovengenoemde hulpverlening, die centraal geregeld werd vanuit de commandopost, bestonden er ook nog kleine georganiseerde groepen van helpers, blokploegen genaamd. Men kon deze beschouwen als georganiseerde burenhulp bij luchtaanvallen. Iedere blokploeg bestond uit 12 - 15 personen en had de zorg voor een beperkt gebied, een paar straten. Er waren in Geleen in totaal 24 blokploegen met elk een blokhoofd, die de zorg hadden voor een bepaald blok.

Opgemerkt zij nog dat voor de doorvoering van de blokorganisatie Geleen verdeeld was in 3 wijken. Aan het hoofd van iedere wijk stond een wijkhoofd. Wijk I omvatte 5 blokken, wijk II 7 en wijk III 12 blokken. De plaatselijke toestand gaf de concrete grenzen van ieder blok aan.

Behalve hulpverlening was het doel van deze blokorganisatie, ook wel zelfbescherming genoemd, voorlichting te geven aan de mensen van het blok. Bij luchtalarm bleven de blokploegleden thuis in tegenstelling tot het personeel van de Lbd. Bovendien hoefden de blokploegleden geen luchtalarm of opdracht af te wachten, zij konden meteen met de hulpverlening beginnen in afwachting van de hulpploegen van de Lbd.

De Staatsmijn Maurits viel buiten het hulpverleningsterrein van de Luchtbeschermingsdienst. Deze viel namelijk onder het begrip "Rüstungsbetrieb" en had diensgevolge een eigen luchtbeschermingsdienst, onafhankelijk van de overheid.

Tot slot is het wellicht interessant de openbare schuilplaatsen te vermelden. Dit waren veelal kelders onder bestaande gebouwen, die tot schuilplaats waren ingericht. De meeste konden ongeveer 50 personen bevatten en dienden als bescherming voor personen die zich bij luchtalarm op straat bevonden en niet meer tijdig hun woning konden bereiken.

Er waren schuilkelders op de volgende plaatsen: Rijksweg Zuid 99, Rijksweg Noord 25 (Paterskerk), Burg. Lemmensstraat 220, R.K. Kerk Lindenheuvel, Dorpstraat 18. De volgende drie schuilkelders waren speciaal hiervoor gebouwd: Hoek Rijksweg Zuid - Kummenadestraat, Hoek Heidestraat - Tunnelstraat, pleintje nabij Borneostraat.

II GELEEN IN DE TWEDE WERELDOORLOG

Door de Duitse inval op 10 mei 1940 raakte Nederland in de Tweede Wereldoorlog betrokken. Tussen 7 en 10 mei 1940 waren er al veel aanwijzingen ontvangen, waaruit bleek dat met een Duitse inval ernstig moest worden gerekend. Op 9 mei werd om 23.15 u. het bevel gegeven "Volledige graad van strijdvaardigheid" van 10 mei 3.00 u af, of eerder, indien de Commandanten dat nodig achtten. Aan de

grenzen lagen slechts kleine groepjes militairen, die allereerst tot taak hadden een grensoverschrijding te rapporteren en de geplande vernielingen, zoals het doen springen van bommen en bruggen, uit te voeren en wegen af te sluiten. Als hieraan was voldaan zouden deze militairen - indien nog mogelijk - moeten proberen op de verdedigingslinie achter de Maas of het Julianakanaal terug te trekken. Tussen de grens en deze laatste linie bestond langs de Geleen en de Geul een ijle verdedigingslinie, waarvan de plaats Geleen de noordelijkste punt vormde, en die aansloot op de verdedigingswerken rond Sittard. Tussen de Geul en de Geleen, waarover alle bruggen ter vernieling waren voorbereid, vormde de spoorlijn Maastricht - Heerlen tussen Schin op Geul en Voerendaal een weinig indrukwekkend verdedigde verbinding.

Rond Geleen werden de bruggen over de Geleen bij Abshoven en Sweijkhuizen verdedigd door lichte mitrailleurs vanuit nabij gelegen kazematten; bij Abshoven werd die verdediging nog versterkt door twee mortieren. De Rijksweg Maastricht - Sittard kon bij de spoorbrug (bij Neerbeek) als ook ter hoogte van de Eindstraat worden versperd met putringen. De met de Rijksweg parallel lopende verbindingsweg van Geleen naar Neerbeek was nabij het mijnspoor eveneens versperd, maar werd slechts door een kleine groep soldaten verdedigd. Het zwaartepunt van de verdediging lag bij de brugovergang bij Abshoven tussen Geleen en Munstergeleen. De vijandelijkheden werden geopend door het overschrijden van onze grenzen door motorrijders in Nederlandse uniformen, met een oranje band om de arm en helmen van Nederlands model. Ze waren onder meer bewapend met mitrailleurs, die op motors met zijspan werden vervoerd. De groep had opdracht naar Maastricht op te rukken en daar de Maasbruggen te bezetten (Sonderverband Hocke). Rond 2.40 uur overschreed deze groep de grens bij Jabeek, reed via Bingelrade en Doenrade naar Wintraak en vervolgens langs een grindweg naar Munstergeleen. Hier arriveerden ze omstreeks 3 uur bij de versperring die op deze weg was aangebracht. Aangezien ze echter het wachtwoord kenden, werden ze doorgelaten, reden door Munstergeleen en over de nog niet vernielde Geleenbrug ten noord-westen daarvan, naar de weg Sittard - Maastricht, richting Maastricht, waarbij ze de stellingen bij Neerbeek eveneens ongehinderd wisten te passeren. De motorrijders gingen vooraf aan een gemotoriseerde Duitse colonne, die kort daarna langs dezelfde weg oprukte. De colonne werd vanaf de spoorwegovergang nabij Neerbeek onder vuur genomen. Deze overgang werd slechts door een klein groepje soldaten verdedigd. Er moesten een tank, drie pantserwagens en anti-tankgeschut aan te pas komen om deze tegenstand uit te schakelen. Ook het opruimen van de versperring kostte nog veel tijd. De putringversperring op de Rijksweg bij Neerbeek kon echter zonder moeite worden gepasseerd, omdat deze nog niet was gesloten.

Rond 3.30 u. ontving de Commandant te Beek bericht dat Duitse troepen bij Waubach de grenzen hadden overschreden. Hierna gaf hij de Commandant van het daartoe aangewezen vernielingsdetachement opdracht de voorgenomen vernieling van bepaalde installaties op het S.B.B. uit te voeren. Door onopgehelderde oorzaak is deze vernieling niet uitgevoerd.

De 7e Divisie overschreed bij Sittard onze grens en rukte op richting Berg aan de Maas. Een zwakke afdeling van deze Divisie zwenkte af naar Geleen, waar ze rond 4 uur verscheen en de Nederlandse verdediging in de rug naderde. Deze werd volkomen verrast. Met de lichte mitrailleur, die men uit de kazemat had gehaald, vuurde de verdediging op overvliegende vliegtuigen. Het was niet meer mogelijk het wapen tegen de vijand in stelling te brengen, bovendien was de vuurlijn van de kazemat in tegengestelde richting gekeerd. De bruggen over de Geleen bij Abshoven, Daniken en Sweijkuizen werden nog tijdig vernield, de Geleenbrug ten westen van Munstergeleen waarover de groep Hocke de Geleen passeerde, werd echter niet vernield. De strijd om Geleen was rond 4 uur beëindigd.

Het was het begin van een vijf jaar durende bezetting, waarin Geleen nogal wat te verduren kreeg.

De Stm. Maurits was voor de Duitse bezetter van groot belang. Op 14 mei 1942 werd op het terrein luchtafweergeschut (FLAK) opgesteld, waarmee op overvliegende vliegtuigen werd geschoten. Volgens een schrijven van 9 juni 1942, gericht aan Majoor Heiberg te Eindhoven, schoten de vliegtuigen soms terug, waardoor er lichte materiële schade aan het S.B.B. werd aangericht. Op 25 juli werd daarop het afweergeschut teruggetrokken, echter slechts tijdelijk, want op 24 augustus werden weer FLAK-geschut en schijnwerpers op het Staatsmijnterrein opgesteld. Het geschut stond op schachtoren II en op de steenberg. Hotel Neerlandia op de markt te Geleen was vanaf 1 september 1942 gevorderd voor "Luftwaffehelferinnen" (Blitzmädel).

Tussen 10 mei 1940 en het einde van de oorlog werd te Geleen 80 x luchtalarm gegeven. (72 x door de L.B.D. en 8 x door de Stm. Maurits). Er vielen binnen de gemeente 85 brisantbommen, waarvan er 6 als blindgangers werden opgegraven en gedemonteerd. In totaal betreurde Geleen 88 doden en 31 zwaar gewonden. 60 Vliegende bommen maakten het luchtruim onveilig. Eén van de twee die binnen de gemeente neerkwamen, blies de prachtige boerderij "Op de Berg" als een kaartenhuisje in elkaar.

Het dramatische hoogtepunt was het bombardement van Geleen, dat op 5 oktober 1942 plaatshad en waarbij 83 doden waren te betreuren. De schade was enorm, zowel aan huizen als aan vee. In totaal werden 16 paarden, 47 runderen, 60 varkens, 10 schapen, 3 geiten, 12 honden en ca. 500 kippen naar het destructiebedrijf te Son overgebracht.

Op 18 september 1944 werd Geleen door Amerikaanse troepen bevrijd. (1e Am. Leger, 19e Divisie)

De capitulatie van de Duitse troepen in Nederland op 5 mei 1945 maakte definitief een einde aan een tirannie die zijns gelijke niet heeft gekend.

III HET BOMBARDEMENT

Gemeente Geleen

Maandagavond 5 oktober 1942.

Van verschillende vliegvelden in Engeland startten kort na elkaar 256 bommenwerpers voor het uitvoeren van een bombardementsvlucht op Aken in Duitsland. De aanvalsgroep omvatte vliegtuigen van het type Wellington, Stirling, Halifax en Lancaster. Allemaal behoorden ze tot het RAF-Bomber Command. De bemanning bestond hoofdzakelijk uit Engelsen en Canadezen. Oostwaarts vliegend zouden de squadrons zich groeperen.

Het weer boven Engeland en de Noordzee was slecht. Onweersbuien met regen en hagel, hevige windstoten, lage temperaturen waardoor zelfs verscheiden vliegtuigen last kregen van ijsafzetting op de vleugels. Het onderlinge contact in de groep was zodoende niet al te best, meer dan een raakte de koers kwijt. Na aankomst boven het vasteland werd het weer geleidelijk beter. De bewolking trok weg en de lucht werd helder.

Boven het vasteland werd de formatie bommenwerpers direct "geregistreerd" en "gevolgd" door het Duitse waarnemings-/waarschuwingssysteem (de zgn. Luftschutzwarncentrale). Met dit systeem werd de richting van de vijandelijke vliegtuigen bepaald en kon men gebieden die overvlogen zouden worden, tijdig waarschuwen, waarna deze dan eventuele voorzorgsmaatregelen konden treffen. Ten behoeve van dit systeem hadden de Duitsers in diverse steden van Duitsland en de door hen bezette gebieden waarnemingsposten geplaatst. De keuze van deze steden met waarnemingsposten was zo, dat ze alle op denkbeeldige concentrische cirkels lagen. Binnen de grootste cirkel lag op 5 minuten vliegen een kleinere cirkel van waarschuwingsposten en vervolgens op 5 minuten vliegen weer een kleinere cirkel etc.

De Luftschutzwarncentrale van Geleen (gehuisvest in de kelder van het gemeentehuis) gaf die avond om 21.42 u. "luchtgevaar" (d.w.z. vijandelijke vliegtuigen in aan-tocht) door aan de Luchtbeschermingsdienst van Geleen, die dit bericht weer door-gaf aan de L.B.D. van Sittard. Nadat het bericht "luchtgevaar" op de commandopost van de Stm. Maurits was binnengekomen, werden, zoals gebruikelijk, de vuren van de cokesfabriek gedoofd. Om 22.10 u. werd het geronk van vliegtuigen hoorbaar. De bevolking van Geleen was in deze periode al bekend met het geluid van over-vliegende bommenwerpers van de geallieerde luchtmacht en bij velen bracht dit telkens weer een angstig gevoel teweeg.

Plotseling hingen er ten westen en noordwesten van de gemeente tientallen licht-kogels in de lucht, die Geleen en omgeving helder verlichtten. Er werd onmiddellijk luchtalarm gegeven (22.15 u.) door de L.B.D. en voordat men zich bewust was wat er gebeurde, vielen de eerste brand- en brisantbommen al fluitend naar beneden. Plotseling heerste er angst, dodelijke angst in Geleen. De mensen vluchtten naar

de kelders en andere schuilplaatsen. Voor diverse Geleendenaren was het al te laat. De ontploffingen werden steeds talrijker en heviger en weldra braken er op verschillende plaatsen branden uit. Telkens opnieuw draaiden de vliegtuigen boven Geleen en lieten nieuwe ladingen bommen vallen. Geleen veranderde in een hel, huizen stortten in, puin werd rondgeslingerd en legde een dichte mist over het brandende Geleen. Even leek het bombardement wat af te nemen, maar dan kwam er weer een nieuwe aanvalsgolf: weer ontploffingen en nieuwe branden. Toen, omstreeks 23.10 u, verminderde langzamerhand het geweld en trokken de vliegtuigen weg, dood en vernieling achterlatend.

Hier volgen enkele citaten van inwoners van Geleen over het bombardement:
Beroepsbrandweer: "Ik was toevallig buiten, mijn buurman was jarig en wij liepen om het huis heen. Op een gegeven moment zagen wij lichtkogels en voordat het luchtalarm ging, hebben wij toen meteen al de brandweerkazerne opgebeld, alarmtoestand gegeven en opdracht om de vrijwillige brandweer op te roepen. Ik ben toen meteen op mijn fiets geklommen en naar de brandweerkazerne gegaan. Onderweg werd ik opgehouden door een regen van fosforbommen en brandbommen, die op de weg lagen, waar ik niet doorheen kon. Ik heb de tijd benut om een paar mensen uit de kelder te halen, die bedreigd werden door het vuur, dat boven hen woedde in een huis. Ik heb getracht dat huis te blussen, maar dat is niet gelukt en de mensen zijn weggevoerd. Op dat moment, dat ze dus weggingen, viel er nog een bom achter de Paterskerk. Het was namelijk in de Steegstraat (Norbertijnenstraat) en door de luchtdruk ben ik weggeslingerd, maar ongedeerd toch weer op mijn fiets kunnen komen en naar de kazerne kunnen gaan."

Student: "Om kwart over tien werd ik naar beneden geroepen (ik was nog aan het studeren): de kelder in! In de richting Stein stonden tientallen lichtkogels, die heel de omgeving helder verlichtten. Even ben ik toen nog uit de kelder naar boven geweest, om enige deuren open te zetten, omdat dan het gevaar voor verbrijzeling van de ruiten door de luchtdruk van ontploffingen kleiner is. Nauwelijks was ik weer beneden of een donderende slag deed ons schrikken en nog een ... en nog een ... Nu was het weer stil. Zouden ze de mijn willen bombarderen? Misschien wel, waarom anders zoveel lichtkogels. Weer een slag. Alles dreunt. Nog een ... de kalk valt van de muur. Even stilte. We horen vliegtuiggeronk. Dan alweer een slag. Nog een ... Alles dreunt.

Weer een ... ruiten rinkelen ... pannen vliegen van de daken ... we liggen op de knieën en bidden ... bidden ... bidden ... nee smeken ... de adem stekt in onze keel ... we zijn in doodsangst ... ondertussen donderen de slagen achter elkaar. Dan, een overweldigend geronk, onmiddellijk gevolgd door een geweldige slag ... het licht wordt zwak ... Jezus help ... nee, toch help ... ik zie me zitten, anders nooit bang, nu in doodsangst ... het licht wordt weer sterker ... dan weer zwakker ... ondertussen nieuwe bominslagen ... er rinkelen geen ruiten meer ... alles is kapot ... het licht wordt nog steeds zwakker, even nog gloeit het metaal draadje ... dan zitten

we in het licht van de gewijde kaars ... we bidden stokkend een oefening van berouw ... ik wil nadenken bij de woorden die ik spreek, maar het gaat niet ... enige overweldigende slagen doen mijn oorvlies trillen, zodat ik meen, dat het springt ... mijn broertje J. houdt zijn handen op zijn oren ... T. huilt ... K., de gelukkigste van allen, lacht bij iedere bominslag. Zo zitten we hier, langer dan een half uur, in doodsangst ... boetend voor onze zonden ... we verdienen het ... de mensheid is slecht ... oh, verschrikkelijke oorlog ... arm Duits volk, dat nacht op nacht deze verschrikking meemaakt ... oh, gij duivels van regeerders der landen, die ons dit aandoet. De klok in de kamer slaat elf uur ... die staat dus nog ... gelukkig. Ook de kerkklok slaat; ook deze bestaat dus nog. Nog een slag ... weer stilte ... nog een ... zou het nu nog niet afgelopen zijn ... Jezus, Maria ... oh, nog meer slagen ... We beloven heel het jaar, avond aan avond het rozenhoedje te bidden, als we dit overleven ... ja, zo gaat het door ... tot tien na elf. Dan horen we geen slagen meer. Het vliegtuigeronk verstomt. We wagen ons boven."

Er waren ca. 30 vliegtuigen bij het bombardement betrokken, waarbij de gemeente in een kring werd overvlogen. De lucht was helder, maan en sterren schenen. De wind was tijdens het bombardement Z.Z.O. en betrekkelijk zwak (uren later draaide de wind in zuidelijke richting en nam nog verder in betekenis af). Rook en vonken stegen loodrecht de lucht in. Tijdens het bombardement werden afwisselend talrijke brisant- en brandbommen afgeworpen. Naar schatting vielen er 36 brisantbommen, waarvan 5 voltreffers. De rest viel in het open veld, terwijl enkele niet tot ontploffing kwamen. De voltreffers vielen in de Eindstraat, Vuling, Min. Ruysstraat, Nachtegaalstraat en Romaniestraat.

In totaal werden er ca. 12.000 brandbommen, voornamelijk staafbrandbommen, over de gehele gemeente verspreid afgeworpen. Er vielen ongeveer 300 fosforbommen van 13 kg. (doorsnee 10 à 12 cm, lengte 50 cm) en ongeveer 10 fosforbommen van 114 kg. (doorsnee 25 cm, lengte 1 mtr.) Hierdoor ontstonden in de gemeente talloze branden.

De luchtbeschermingsdienst (L.B.D.) was het overheidsapparaat, dat de hulpverlening verrichtte.

Het volgende is een gedeelte uit het register van ingekomen meldingen / berichten van de L.B.D. Gelezen:

Brandmeldingen: Spaubeek (retraitehuis), Annastraat, Molenstraat, Daniken, Villapark, Tunnelstraat, WABO-garage, Min. Ruysstraat, Celebesstraat, Rijksweg-Z, Ridder Vosstraat, Eindstraat, Steegstraat, Daalstraat, Rozenlaan, Op de Veij, Spoorstraat, Bloemenmarkt, Kerk Lindenuweel, Burg. Lemmensstraat, Napoleonbaan-Nrd., Mauritspark, Kerkhoflaan, Steinstraat, Leeuwerikstraat, Stationstraat, Groenstraat, Romaniestraat, Vuling.

Daalstraat 16: vrouw zwaar gewond.

Esdoornstraat: geen water meer.

Celebesstraat: blindganger. Doorgegeven aan politie.

Romaniestraat: mensen onder puin; opruimingsdienst gewaarschuwd.

Groenstraat: mensen onder puin.

Den Haag niet te bereiken, 6 x gebeld; Maastricht reeds 10 x gebeld.

Ziekenhuis Sittard vraagt of ze paraat moeten blijven. Antwoord: ja.

Brandweer krijgt nergens water meer.

Op het kermisterrein Geleen ligt een man stervende. Dr. V. verleent hulp aan vrouw Daalstraat en man kermisterrein.

Rode Kruis transportcolonne uit Sittard meldt zich.

Vrouw Daalstraat 16 overleden, meldt Dr. V.

Politie meldt blindganger Heidestraat tegenover huis Swilden (zelf constateren en laten ontruimen).

Mauritspark staat in brand.

Voor Noodhospitaal worden in het gezellenhuis lakens en dekens gevorderd.

Noodziekenhuis meldt: 3 kinderen dood binnengebracht.

Blokhoofd 6 Sittard meldt zich met 10 man en wordt direct ingezet in de Groenstraat.

Bij Gerits aan 't station mensen onder het puin. Technische Noodhulp en 3 man geneeskundige dienst uitgerukt.

Technische Noodhulp Hoensbroek meldt zich met 30 man, worden direct ingezet in Groenstraat, Vuling en Eindstraat.

4.40 u. Noodziekenhuis gevraagd hoeveel doden; 12 doden en 3 zwaargewonden naar Sittard gebracht (+ 1 vrouw in Daalstraat).

4.45 u. In Burg. Lemmensstraat zouden nog 3 blindgangers liggen. Doorgegeven aan politie.

5.14 u. 150 mtr. ten oosten van de brug Kerensheide achter de kademuur van het houtterrein ligt een brisantbom van 250 kg. Er is mijnpolitie bij.

5.25 u. Oude Kolonie te Lindenheuvel ontruimd. Er liggen 6 blindgangers.

5.30 u. Noodziekenhuis meldt dat 14e dode is binnengebracht. Vrouw Gerits in de Min. Ruysstraat dood geborgen.

5.55 u. Hendriks vraagt of er maatregelen genomen zijn voor de geëvacueerden. De N.V.D. regelt de voedselvoorziening.

6.35 u. Noodziekenhuis meldt dat Voncken ook dood is binnengebracht. (16e dode in Geleen)

6.50 u. Noodziekenhuis meldt 17e dode (vrouw Voncken). Melding binnengekomen dat echtpaar Lemmens dood is.

7.00 u. Commandant Techn. Noodhulp verzoekt om nablissing pand Daemen op de Vuling. Zij kunnen de mensen niet uitgraven daar de stenen wit gloeiend zijn.

7.40 u. Bij Pieterstraat 157 ligt rood projectiel met vleugeltjes; hoogstwaarschijnlijk phosphorbom. Een man erheen gestuurd. Bij Hurenkamp liggen 10 doden welke geborgen zijn in de Romaniestraat en Min. Ruysstraat.

7.45 u. Mevr. Daemen met 6 kinderen en de dienstbode dood geborgen.

8.10 u. Dr. R. meldt dat in de Min. Ruysstraat vermoedelijk nog 13 mensen onder het puin bedolven liggen. Aan hun berging wordt gewerkt. Hij verzocht assistentie van Geneesk. dienst.

8.20 u. Nachtegaalstraat 77 een persoon onder het puin bedolven. Een ploeg van 4 man uitgerukt.

8.50 u. Eussen, Annastraat 19; waterleiding defect, het water blijft doorstromen. Waterleidingherstellingsploeg gewaarschuwd.

9.00 u. De vrouw in de Nachtegaalstraat welke onder puin bedolven ligt, kan niet geborgen worden zonder assistentie. Hulp gevraagd aan T.N. Bovendien zijn daar nog 2 kinderen onder het puin bedolven.

9.35 u. Op het Prot. Kerkhof Lindenheuvel blindganger. Doorgegeven aan de politie.

9.50 u. Gemeentesecretaris informeert naar de evacuatie. N.V.D. verzorgt alles.

Ooggetuigenverslag van de verwoestingen direct na het bombardement (uit een dagboek): "Overal ziet men mensen lopen. Vluchtende mijnwerkers hollen over de straat. Van de mijn is niets te zien, het is één rook- en vuurzee. In Sweijkhuizen en de Leeuwerikstraat zien we ook branden. Ik ga eens naar de brand op de Rijksweg kijken. Wat in brand staat is niet te overzien. Maar de winkelhuizen van Altepost, Schols, Stoffels en aan de overkant de horlogerie Van der Klei, de groentewinkel Voestermans, de zaadhandel Stienen, in het geheel 10 à 15 huizen staan in lichterslaai. Boven op de brandende daken lopen brandweerlieden, beneden op straat rennen ze tussen de vele brandslangen. Het vuur knettert en ploft, het is een verschrikkelijk gezicht. In de Groenseijkerstraat zien we een brand en de opslagplaats van de bouwmaatschappij WAB0 in lichterslaai. De helft van de Annastraat brandt ook en als we op het Jubileumplein komen, zien we dat heel het Mauritspark met het Casino één vuurzee is. We gaan naar de Annastraat. Wat stond er in brand? Een bloemenwinkel en een koloniale-wareenzaak naast schoenmaker Baggen, de manufacturenzaak Soons, de meubelzaak Eussen, de woning van Geuskens en het blok woningen van Mantel tot De Duif (Willems), de woning van dokter Van Eijs, het station, de blok woningen in het verlengde van de Groenstraat aansluitend op de Min. Ruysstraat, kortom bijna alles wat we zagen. Enige zusters die we tegenkwamen vertelden ons, dat hun klooster in de Geenstraat helemaal in brand stond. Overal onderweg waren kuiltjes met grote witte vlekken eromheen, veroorzaakt door de rondspetterende vonken van brandbommen. Via de Rijksweg trokken we naar Krawinkel. In de straten hangt een brandlucht, die prikkelend op je ogen werkt. In de Leeuwerikstraat zien we naar schatting 3 tot 8 huizen in brand staan. Even verder zien we een dode man op de stoep liggen. Op straat ligt een grote plas bloed. Zijn fiets staat tegen een muurtje. Men heeft een stuk zeildoek over zijn bovenlichaam gelegd. Hij is, terugkomend van de mijn, op straat door een brandbom dodelijk getroffen. Arme man, eentje van de hoevelen? We gaan verder. Achter een nieuwe huizengroep aan de linkerkant van de Rijksweg is een brisantbom ingeslagen. Twee huizen liggen plat, een derde is gehalveerd, zodat men vrij in de verschillende kamers kan kijken. De weg is bezaaid met klei en afgeslagen takken. En ja, wat we verder op de Rijksweg zien is vuur ... Alles brandt hier links en rechts. In de kleine blok van Pieters Teeuwen brandt alleen de garage niet. In het grote blok van ongeveer 15 huizen van café Penders tot het kleine steegje aan de Molenstraat

Hoek Rijksweg Zuid - Cornelisstraat café Penris-Heutz

branden slechts 3 à 4 huizen niet. We willen Krawinkel ingaan, maar we kunnen niet, omdat het helemaal in brand staat tot aan het H. Hartbeeld. We horen vertellen dat vele mensen het open veld ingevlucht waren. Het zal ongeveer twee uur zijn als we weer naar huis gaan. Om half drie gingen we nogmaals op pad en komen in de Min. Ruysstraat. Ook hier woeden diverse branden. Maar het verschrikkelijkste zien we rechts, waar een zware brisantbom zes huizen heeft weggevaagd. Vele mensen liggen hier nog onder het puin ... Later bleken het er 29 te zijn geweest. Men zegt, dat één persoon zwaar gewond onder het puin is weggehaald en naar het ziekenhuis is vervoerd. Ik zie hoe een man tot halve borsthoogte is bevrijd uit een kelder. Maar het is moeilijk werken. Politie en mannen van de Technische Noodhulp lichten met zaklantaarn bij. Op de over elkaar gevallen balken lopen we naar de overweg. De groenteveiling staat ook in brand, het station is voor meer dan de helft verwoest. Enige wagons liggen uitgebrand op de rails. Aan de overweg is een bom juist bij een slagboom gevallen, die uit de grond is gerukt en over de rails ligt. Aan de tweede overweg is een bom op de spoorstaven gevallen. Een stuk rail van twintig meter ligt krom gebogen, alsof het van lood was.

Een jongen vertelt ons, dat zijn broer hier onder het puin ligt. We gaan langs de brandende huizen van de Min. Ruysstraat. Overal op de weg ligt puin, stukken hout en pannen. In de Geenstraat komen we langs het zusterklooster. Kapel en klooster staan in lichterlaaie; aan de overkant brandt de boekwinkel Muurmans en het huis ernaast en de boerderij er tegenover. Een honderd meter verder staat de boerderij van Kallen in brand. Enige huizen zijn door een voltreffer plat gelegd. De hele familie D., de man uitgezonderd, ligt nog onder het puin. Aan de overkant zijn ze in een auto iemands gewonde voet aan het verzorgen. We gaan over de Rijksweg terug."

Boerderij met woonhuis familie Kallen, Vuling

De waarnemend commandant van de Geleense brandweer organiseerde de bluswerkzaamheden. Op aangifte van het hoofd van de L.D.B. Geleen rukte de beroepsbrandweer, met 1 autospuit groot vermogen, uit naar de Annastraat en de vrijwillige brandweer, met 1 autospuit klein vermogen, naar de Rijksweg. Het overige personeel en materiaal werden door de diverse commandanten van de vrijwillige en betaalde hulpbrandweer op eigen initiatief ingezet. Overal was de nood groot. Na ca. 10 minuten inzet van de spuiten in de Annastraat en op de Rijksweg was er al geen water meer beschikbaar. De oorzaak was een te groot waterverbruik, zowel door de brandweren in de diverse gemeenten als door het waterverlies van kapotte leidingen in de vernielde huizen. Het grootste gedeelte van dit water werd betrokken uit een reservoir te Beek, dat via elektrische pompen werd gevuld. Door stroomuitval kon het reservoir niet meer worden bijgevoerd. De leeggelopen leidingen vulden zich met lucht, waardoor - ook nadat de spanning weer was ingeschakeld - nog verdere moeilijkheden ontstonden. Het probleem, een luchtkussen in de leiding, kon later worden verholpen door in de kom der gemeente Geleen de brandkraan open te zetten en tegelijkertijd tussen Geleen en Beek de zich daar bevindende luchtkussens af te tappen. Nadat de autospuiten waren uitgerukt, werd hulp ingeroepen van de gemeenten Sittard en Heerlen. Door branden in de eigen gemeente konden de beide gemeenten niet terstond hulp verlenen. Om dezelfde reden kon vooreerst ook niet worden gerekend op de brandweer van Maastricht. Via de brand-

weer van Eindhoven is toen telefonisch om assistentie gevraagd bij de District-inspecteur van het Brandweerwezen te Arnhem, die zodoende de hulpverlening aan Geleen kon coördineren.

Door de volgende brandweerkorpsen werd die nacht hulp verleend in de gemeente en op het terrein van de Stm. Maurits:

Stm. Emma, Cf. Emma, Stm. Hendrik, Roermond, Sittard, Brunssum, Eindhoven, Weert, Eygelshoven, Heerlen, Kerkrade, Tegelen, Hoensbroek, Breda, Venlo, Geilenkirchen en Tilburg. Voor het nablussen assisteerden de brandweren van Nijmegen en Rotterdam. Gedurende de periode dat er geen water beschikbaar was, trachtte men de uitbreiding van de branden te voorkomen door het weggappen der daken en ander sloopwerk. In deze periode werd ook besloten om water uit de Geleenbeek en/of Keutelbeek te pompen en dit met behulp van autospuiten als aanjager, te voeren naar de diverse plaatsen. Zo werd een motorspuit geplaatst aan de brug over de Keutelbeek op een pad tussen de kromming van de Beekhoverstraat en de Kinkenweg, die water naar de Rijksweg kon aanvoeren. In de Daalstraat werd op dezelfde beek een identiek aanjaagsysteem toegepast, eveneens met de bedoeling water op de Rijksweg te brengen en eventueel nog verder, met behulp van een motorspuit. Eveneens op dezelfde manier werd vanuit de Geleenbeek, ter hoogte van de meest noordelijke overweg van de spoorlijn Sittard - Heerlen, het water gepompt tot in de Eindstraat. Een ander aanjaagsysteem mislukte. Het volgende citaat van de plv. Brandweercommandant van Geleen handelt over deze gang van zaken: "De autospuit groot vermogen werd naar Oud-Geleen gezonden om vanuit de Geleenbeek water te pompen en dit met behulp van de komende spuiten als aanjager te voeren naar de Geenstraat; ± 500 mtr. slang werd uitgelopen. Daaraan sloot de autospuit van Eindhoven aan met een lengte van circa 700 mtr. brandslang en vervolgens zou een inmiddels aangekomen autospuit van Sittard slangenleiding uitleggen naar den brand in de Geenstraat, alwaar nog mensen in den kelder onder het puin vertoefden. Alles was zoover klaar en het commando "water" was al gegeven vanaf den aanjager, toen ineens op last van den burgemeester van Sittard de autospuit van zijn gemeente moest opbreken en zich naar de Stm. Maurits moest begeven."

Nadat er om 4.30 u. voldoende water beschikbaar was, werden de verdere blussingswerkzaamheden voortgezet. De brandweren van Geleen en Eindhoven hebben toen brandende percelen, die secundaire branden zouden kunnen veroorzaken, aangepakt en geblust. Verschillende malen werd de hulp van het brandweerpersoneel ook ingeroepen voor het openen van brandkasten, die zich in brandende kelders bevonden; grote bedragen aan geld, effecten, juwelen enz. konden hierdoor worden gered.

Uit het rapport van de commandant van de Vrijwillige Brandweer, wijk Lindenheuvel ontlenen we het volgende over de werkzaamheden tijdens en na het bombardement:

"Met de motorspuit werd uitgerukt richting Bloemenmarkt. In het perceel Rozenlaan 2 woedde een hevige brand; de vlammen sloegen reeds uit het dak. De vaste ploeg

uit het Volkshuis had bereids een aansluiting gemaakt op de brandput hoek Dahliastraat - Rozenlaan, maar kon niet voldoende water krijgen. In zeer korte tijd was de motorspuit opgesteld bij en aangesloten op de brand put hoek Tulpenlaan - Anjelierstraat. Eveneens in recordtijd werd het verdeelstuk voor het brandend perceel aangebracht en kon met twee aansluitingen het genoemde perceel worden aangepakt. Dit pand, dat toch niet meer te behouden bleek, werd begrensd door 2 belendende huizen nl. perceel Rozenlaan 4 en perceel Dahliastraat 1. Door de zijmuren geregeld nat te houden konden beide panden behouden blijven, hoewel op dak en zolder van eerstgenoemd pand reeds een begin van brand geconstateerd werd. Na blussing van de dakrand drongen we op de zolder door en nadat verschillende kleine brandhaarden, ontstaan in kisten met goed en boeken, uiteen gehaald waren, was dit gevaar spoedig bezworen. De volle aandacht kon daarna besteed worden aan pand no. 2. Door een ruit in de keuken in te slaan kon hier de laatst ontstane brandhaard aangepakt worden. Het plafond tussen huis en werkplaats (slagerij) werd weggebroken en door intens te spuiten kon de slagerij met machines behouden blijven. Ondertussen werd een klein brandje in de achterkeuken van perceel Bloemenmarkt 6-8 gerapporteerd. Deze kon in korte tijd geblust worden. Onder deze werkzaamheden begaf ondergetekende zich naar de kerk, die door een brandbom van groot kaliber getroffen was en bracht daar met den Zeereerw. Heer pastoor de H. Vaten en kelken uit de kluis in veiligheid. Door hem werden verschillende manschappen ter bewaking aangewezen, omdat door de uiteengespatte en

Napoleonbaan Noord met op de voorgrond John Velter

uiteenvloeiende phosphor voortdurend kleine brandhaarden tussen de banken en in het houtwerk van het schip ontstonden.

De motorspuit werd verplaatst naar de brandput hoek Kerkhoflaan - Esdoornstraat, teneinde de branden in de percelen Kerkhoflaan 9 en Esdoornstraat 32 na te blussen. Te ongeveer 5.30 u. was in Lindeneuvel-kom alles voldoende geblust en kon uitgerukt worden naar de Napoleonbaan, waar 3 huizen en wel de Ns. 93-93a-95 en 95a in brand stonden en gevaar opleverden voor de aangrenzende panden en de naastgelegen boerderij. Watergebrek zou tot werkloosheid gedoemd hebben, indien op de bewuste boerderij geen regenput aanwezig was geweest. Deze put bevatte voldoende watervoorraad om gedurende ongeveer 25 minuten te spuiten. Het dak werd nat gehouden en de brand bestreden zolang de watervoorraad toereikend was. In de bijgebouwen van perceel 93 was een brandhaard ontstaan. Door wegbreken van een gedeelte van het dak en de brandende gedeelten naar beneden te werpen kon deze brandhaard beperkt blijven binnen de vier stenen muren. Er werd nog nageblust met zand en de boerderij kon behouden blijven.”

Een hulpverlener in de Eindstraat:

”Daar ben ik midden op de stoep gaan staan, daar was een voltreffer gevallen en daar bleek later dat er achttien mensen zijn dood gebleven: de smid met zijn vrouw met zes kinderen en nog twee gezinnen compleet en van één gezin vader en moeder. Daar hebben wij dus zo goed en zo kwaad als het ging geholpen, waar nog

Huis en smederij familie Lemmens Eindstraat

te helpen was. Je kende er niets meer terug, want de straat was ongeveer een halve meter puin. Je zag nog wel waar verschillende huizen hadden gestaan, waar de straat was geweest, maar het was allemaal puin. Het brandde hier en daar, bij de smid waren de mensen al dood. Daar was niet veel meer te helpen, de kelder was ook niet dicht gevallen, want de voltreffer was vlak voor de kelder gevallen, dus die werd als het ware leeggeblazen. En de huizen er tegenover die vielen in, en daar viel de kelder automatisch dicht, en die kelders, daar hebben wij dus die mensen uitgehaald. Dat waren de familie Willems en in de kelder bij Voncken, daar zat de familie Speetjens, vader en moeder met twee dochters, en man en vrouw Voncken. En het ergste was het licht, we hadden geen licht en we mochten geen licht maken en de toenmalige dynamozaklampjes, dat was het voornaamste wat wij hadden. Er stonden dus enkele mensen boven op dat puin en die schenen zo goed en zo kwaad als het ging de kelder in, waar wij doende waren de mensen eruit te halen. Ik heb toen Bertha Willems gevonden en ik was erg, erg ontzet.

Kapelaan Gijskens heeft mij toen als het ware gedwongen om mee de kelder in te gaan om Bertha de Heilige Olie te geven. Ik heb me echt op de tanden moeten bijten. Als je zo'n mens vindt, dat is dus niet mooi, zoals een mens kan zijn, maar deze mensen zaten vol drek en bloed, het was echt vies om ze aan te zien. Iedereen was geslagen, er werd niet veel gepraat, de eerste impuls was alleen maar helpen, wat nog te helpen was".

De alarmtoestand voor de brandweer duurde tot zaterdag 17-10-1942 ; die dag werd tot 's middags 15 uur nog nageblust. Totaal moest men voor nablissing 141 maal uitrukken.

Door de brandweer van Geleen werd ingezet:

- 10 man beroepsbrandweer en 19 man vrijwillige brandweer;
- 1 autospuit groot vermogen, 1 autospuit klein vermogen, 1 motorspuit groot vermogen, 3 motorspuiten klein vermogen, 7 haspelwagens en enige losse standpijpen met straalpijp en verdeelstukken. De totale hoeveelheid gebruikte slangen bedroeg 3340 mtr.

Toen de gevolgen van de ramp konden worden overzien bleek het bombardement van Geleen 83 doden te hebben geëist. Er waren 22 zwaar en bijna 200 licht gewonden. Drie duizend mensen werden dakloos.

Voor overzicht "onbewoonbare woningen" zie bijlage 1 (pag. 137).

Staatsmijnterrein Geleen

Op 5 oktober 1942 om 21.42 u. gaf de Luftschutzwarncentrale te Geleen het sein "luchtgevaar" door aan de commandopost van Stm. Maurits. Luchtgevaar betekende: vijandelijke vliegtuigen in aantocht.

De commandopost van de Maurits waarschuwde op zijn beurt volgens voorschrift

de Bedrijfswaarnemingspost op schacht I en andere bedrijfsonderdelen zoals o.a. het Stikstofbindingsbedrijf en de Cokesfabriek Maurits. Op de Maurits werd vervolgens een waarschuwingssignaal (3 x een langgerekte toon) gegeven. Dit signaal was door omwonenden van het Mauritscomplex ook te horen en men concludeerde hieruit eveneens dat vliegtuigen in aantocht waren. De vuren van de cokesfabriek moesten nu "gedoofd" worden d.w.z. er mocht vanaf dat moment geen cokesoven meer worden leeggedrukt. Hierbij komt de cokes in een bluswagen terecht en dit gaat met een flink lichtschijnsel gepaard.

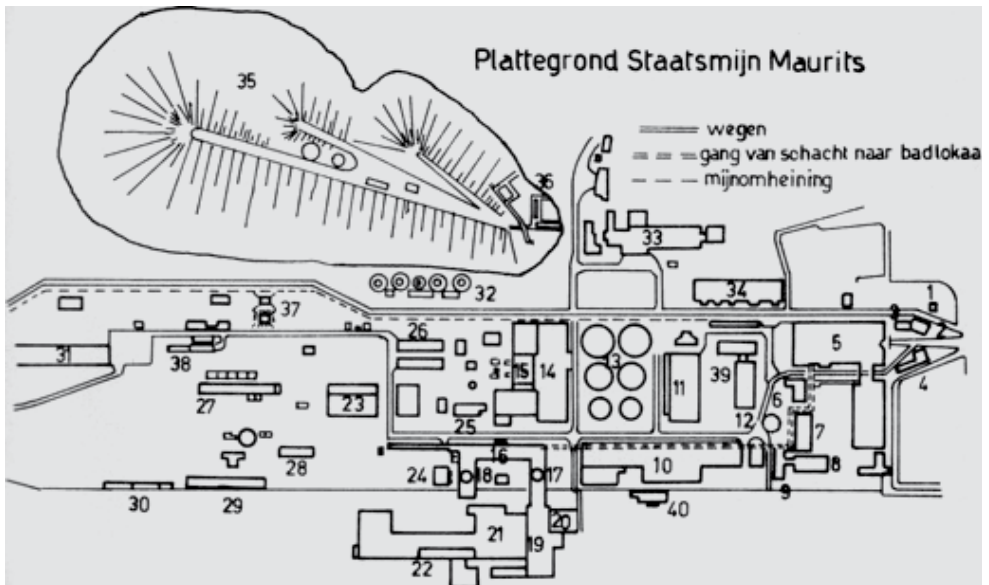
Situatie op het mijnbedrijf vóór en tijdens de luchtaanval

Om 22.00 u. was dienstwisseling. Van het ondergronds personeel was de ploeg voor de nachtdienst om 22.25 u. (begin luchtalarm) al voor een gedeelte ondergronds, terwijl de rest van de ploeg zich nog bovengronds in de opstelruimte bij de schacht bevond. Van de middagdienst was al een gedeelte in het badlokaal of onderweg hier naar toe; velen wachtten nog ondergronds om naar boven te worden gehaald. Bij het begin van het luchtalarm waren er bij benadering 4000 ondergrondse medewerkers aanwezig op de mijn, waarvan 1700 ondergronds en 2300 bovengronds. De ophaalmachinist van schacht 1a had de kooi op de 391 meterverdieping laten hangen. Op deze 391 mtr. verdieping zijn geen uitstapkelders. De kooi was vol met personen ± 14 personen per etage. Alleen de mensen van de bovenste etage konden de kooi regelrecht verlaten, zodat de mensen van de drie andere lifetages binnen door de kooi moesten worden opgetrokken. De dienstwisseling van het bovengronds personeel had op het tijdstip van het luchtalarm reeds plaats gevonden. De middagdienst was op weg naar huis of wachtte in de autobussen op het vertrek. De nachtdienst was in de desbetreffende afdelingen aan het werk. Circa 300 mensen werkten bovengronds, toen het bombardement begon. De beide waarnemers van de Bedrijfswaarnemingspost op het dak van schacht I hadden rond 22 u. hun collega's van de middagdienst afgelost. Om 22 u. meldden ze aan de Commandopost Maurits: "Afweergeschut in richting Aken". Eveneens werd door hen het uitgooien van zeer veel lichtkogels in richting west tot noord-west gemeld. Vijf minuten later werd een lichtkogel boven het bedrijf waargenomen, waarop door de commandopost "luchtalarm" voor het bedrijf werd gegeven. Het S.B.B. kreeg de opdracht "Alarm en stoppen". Tegelijkertijd werd de eerste bominslag op het bedrijfsterrein vastgesteld. Meerdere brisant- en brandbommen volgden. Op vele plaatsen werden branden waargenomen. Om 22.40 u. werd schacht I door enkele grotere brandbommen geraakt, waarop er brand in deze schacht ontstond. Gezien dit feit en de grote rookontwikkeling vanuit het bedrijf werd de situatie voor de beide waarnemers op het dak van schacht I zeer hachelijk. Om 22.45 u. verlieten ze dan ook hun post, nadat ze van de commandant hiervoor toestemming hadden ontvangen.

De chef van de Commandopost Maurits had om 22.25 u. "luchtalarm" voor het bedrijf gegeven. Het is niet aan te nemen dat alle werklieden de schuilkelders op het bedrijf tijdig wisten te bereiken. Een gelukkige bijkomstigheid was, dat de eerste

brisantbommen in de buurt van de noordelijke omheiningmuur van het bedrijf vielen, waar zich geen mensen bevonden. Voordat er meer bommen vielen hadden velen dus nog de mogelijkheid de schuilkelders te bereiken.

De bedrijfsingenieur van de Maurits arriveerde om 22.30 u. op de Commandopost, waar hij de leiding overnam. Direct werd opdracht gegeven dat alle mijnwerkers ondergronds zich naar de uittrekkende schacht moesten begeven. (Taak van de schacht was ook de ondergrondse luchtverversing. Door de ene schacht stroomt verse lucht in de mijn, door de andere wordt de afgewerkte lucht weer uit de mijn gezogen. Hoofdventilatoren zorgden voor deze afzuiging).

1. Parkeerterrein autobussen	21. Wasserij
2. Portiersloge	22. Menggebouw
3. Personeeladministratie	23. Stijlen werkplaats
4. Politiebureau en Melkhuisje	24. Hoofdventilatorengedouw
5. Hoofdgebouw en badlokaal ondergr.	25. Waterreinigingsgebouw
6. Verbandkamer	26. Timmerwerkplaats
7. Lampisterie	27. Poederkoolmalerij
8. Badlokalen bovengr. en OVS-ers	28. Mijnhoutzagerij
9. Kantine	29. Railzagerij en mijnwagenwerkpl.
10. Werkplaatsen	30. Railbuigerij
11. Gascompressorengedouw	31. Magazijnloods
12. Watertoren	32. Klaarinstallatie
13. Koeltorens	33. Steenfabriek

14. Electricische Centrale	34. Rijwielloods
15. Ketelhuizen	35. Steenberg
16. Machinegebouw	36. Leermijn
17. Schacht I	37. Grind- en zandopslag
18. Schacht II	38. Locomotievenloods
19. Losvloer	39. TVS-gebouw en badlokaal
20. Zeverij	40. Expeditiekantoor

Het verlaten van de mijn via de ladderafdeling (schachtladders) werd op dit moment verboden.

Omdat de Bedrijfswaarnemingspost niet meer intact was, werden bij de Warningszentrale van Geleen om 22.03 u. en 23.11 u. inlichtingen gevraagd over de stand van zaken. Er werden geen mededelingen gegeven. Om 23.10 u. was verbinding met de Commandopost van de Stm. Emma verkregen, alwaar om hulp werd gevraagd. De reddingsploegen van de Emma en de Hendrik waren startklaar, evenals de brandweren van de Cf. Emma en de Hendrik. De Stm. Emma zorgde ervoor, dat de brandweren van de omliggende gemeenten werden gewaarschuwd, en eveneens voor de oproep om medische hulp.

Toen om 23.55 u. via de Warnzentrale Geleen het bericht binnenkwam dat er geen gevaar meer bestond, werden de diverse brandweerploegen opgeroepen en verschillende luchtbeschermingsposten telefonisch van de toestand op de hoogte gebracht. Herstellingswerkzaamheden werden vanuit de Commandopost geregeld; hiertoe werden twee hulpposten in het bedrijf ingesteld. Het was in eerste instantie noodzakelijk om de zich nog ondergronds bevindende mensen onmiddellijk naar boven te krijgen. Omdat er in de schacht I brand was uitgebroken, werd het blussen hiervan door de brandweer van Stm. Maurits het eerst aangepakt. Er vielen brandende stukken door deze schacht naar beneden. Gezien dit feit en de brand in de omgeving van deze schacht, was het niet mogelijk om de ladderafdeling te gebruiken. De berichten over schacht II waren gunstiger. Om 22 u. werd de opdracht gegeven om, via de ladderafdeling van schacht II, de mijn te verlaten. Het was 3.15 u. toen de eerste mijnwerker bovengronds arriveerde. Vanaf dat tijdstip bereikten per uur ca. 200 man het maaiveld, waarbij de oudere mensen bij het klimmen het tempo aangaven. Toen om 7 u. dinsdagmorgen het bericht kwam dat de lift van schacht II a weer in bedrijf kon gaan - kleine beschadigingen aan het ophaalmechanisme waren intussen verholpen - werd het naar boven klimmen gestaakt. Deze klimpartijen verliepen zonder ongelukken. Na de kabel- en schacht-revisie werd direct vanaf de 455 mtr-verdieping met het personenvervoer begonnen. Tijdens dit vervoer viel de spanning nog weer eens uit. Om 11.05 u. kwam de laatste man met de schachtkooi naar boven.

Bedrijfstoestand na de luchtaanval

Op de terreinen van de Stm. Maurits vielen in totaal 9 brisantbommen, die alle tot ontploffing kwamen, en honderden brandbommen. Tengevolge van het bombarde-

ment werden twee personen, die op weg waren naar de schuilplaatsen, gedood, waarvan één buiten het Staatsmijnsterrein. Behalve 1 zwaargewonde waren er 42 lichtgewonden. Het elektrische net werd spanningsloos, waardoor het gehele bedrijf werd lamgelegd. Er waren flinke branden bij schacht I, de beide houtopslagplaatsen, de verbindingsbrug tussen de schachten I en II en in de anthraceenfabriek.

Kleinere branden waren er bijna overal: in het badlokaal, de lampisterie, het oliemagazijn, de werkplaats, het magazijn, de centrale, de verlading etc. De cokesfabriek ontwikkelde zeer veel rook. Veel pijpleidingen waren stuk, vrijgekomen gassen brandden, bordessen en verbindingsbruggen waren vernietigd. Op het houtterrein brandde een zeer grote voorraad mijnhout, evenals de met mijnhout beladen spoorwagens tussen de houtstapels. Daar verscheiden spoorstaven verbogen waren, konden deze brandende wagens niet worden uitgerangeerd.

Grote rubbertransportbanden van de hoofdtransportinrichting van de schacht naar de zeverij, van de zeverij naar de wasserij, en de wasserij zelf, stonden in brand. De elektrische centrale en het machinegebouw bleven intact, hoewel er brandbommen waren gevallen en er brand was uitgebroken. Alle ruiten waren vernield door de in de omgeving gevallen brisantbommen. De vier elektrische ophaalmachines boven in de betonnen schachttorens bleven nagenoeg onbeschadigd, ondanks het feit dat er brandbommen in de machinekamers waren gevallen. Via een ophaalinrichting waarvan de kabels intact waren gebleven, kon men de verbinding met enkele verdiepingen ondergronds onderhouden, zodra er weer elektrische stroom was.

Op het terrein van het S.B.B. vielen 200 à 300 brandbommen, geen brisantbommen. De schade op dit bedrijf bleek niet erg groot, wel werden veel leidingen geraakt en ontstonden op talrijke plaatsen kleinere branden. Een tankstation voor gas en een spoorwagon met gasflessen gevuld, brandden uit. Er werd slechts één personeelslid licht gewond.

Hulpverlening op het bedrijf

De verbandkamer ging door glasschade en bomsplinters verloren, zodat een noodhulp post moest worden ingericht.

De bedrijfsbrandweer had in het kader van de brandbestrijding reeds maatregelen getroffen. Zo kon men water betrekken via 3 systemen: pompstation Guttecoven, de bedrijfspompeninstallatie en de mijnwaterinstallatie. Men beschikte verder over twee watertorens; bovendien waren naast de elektrische centrale grote koelwaterbassins voorhanden. De reservoirs van de waterzuiveringsinstallatie waren de laatste tijd als bluswaterreservoirs uitgevoerd, met speciale pijpleidingen naar de diverse hydranten. De schade aan de waterleidingen was zeer groot. Omdat er in eerste instantie geen stroom was, konden de waterpompen niet in bedrijf genomen worden. Door een breuk in de hoofdleiding en het verlies van water uit de beide watertorens, kon men alleen nog water betrekken uit de bassins naast de centrale en vanuit het pompstation Guttecoven, uit dit laatste echter slechts in beperkte hoeveelheden.

Door deze aanzienlijke schade aan de waterhuishouding werd het blussingswerk

erg bemoeilijkt. Om 23.40 u. arriveerde de brandweercommandant op het bedrijf. Eerst werd de brand bij schacht I aangepakt. Intussen arriveerden verscheiden brandweerdiensten; die van de Stm. Emma (aankomst 23.45 u.) en de brandweer, van Sittard (aankomst 0.47 u.) werden ter assistentie ingezet bij schacht I, terwijl de brandweer van de Stm. Hendrik (aankomst 0.40 u.) naar het houtterrein werd gedirigeerd. De brandweer van Eyselshoven, later aangevuld met die van Venlo, namen het blussingswerk op het houtterrein I voor hun rekening.

Omstreeks 4 u. was het vuur bij schacht I bedwongen; vervolgens werd de brand in de verbindingsbrug tussen schacht I en II aangepakt. De brandweer van Geilenkirchen (aankomst 4.18 u.) werd ter assistentie naar houtterrein I gestuurd. Het nablussingswerk verzorgde de Mauritsbrandweer met assistentie van de brandweer uit Rotterdam. In totaal waren 10 korpsen bij de brandbestrijding op het staatsmijnterrein betrokken: de bedrijfsbrandweren van Stm. Maurits, Stm. Emma, Cf. Emma, Stm. Hendrik en de gemeentelijke brandweren van Eyselshoven, Hoensbroek, Sittard, Venlo, Geilenkirchen en Rotterdam.

De electriciteitsvoorziening

Gedurende het bombardement was het noodzakelijk alle machines van de Mauritscentrale uit te schakelen. Om 22.35 u. was het bedrijf spanningsvrij. Na het bombardement bleek dat de toevoer van de poederkool naar de ketelbunker defect was. Ook de waterafvoer kon niet meer worden gebruikt. De reparatie hiervan werd direct ter hand genomen. Om 1.02 u. gelukte het - vanaf de Stm. Emma - voor de eerste keer spanning te geven in de centrale. Om 2.20 u. werd de gehele installatie echter uitgeschakeld door een kortsluiting, die na 10 minuten weer werd opgeheven.

De water- en gasvoorziening

Door het uitvallen van de elektrische centrale konden de waterpompen aanvankelijk niet in bedrijf worden genomen; naderhand bleek tevens dat er in de leidingen veel lekkages waren. Met de reparatie hiervan werd direct begonnen. Voor twee van de drie watersystemen duurde deze reparatie zelfs enkele dagen.

De gasleiding tussen de bedrijven was op verschillende plaatsen beschadigd. De gasbranden die hierdoor ontstonden, werden echter snel geblust en reeds om 1.50 u. waren de afsluiters in de diverse leidingen gesloten. Door deze luchtaanval ontstond er een zeer grote ontwrichting van het hele bovengrondse bedrijf en daardoor van de hele mijn.

Overzicht herstellingskosten van schade door de luchtaanval

De totaalkosten van de aangerichte schade aan het mijnbedrijf werden becijferd op f 1.593.032,71.

Als voornaamste posten komt men hierin tegen (in guldens):

Hoofdgebouwen en badgebouw	12.781,80
lampisterie	48.984,--

badlokaal en schaftlokaal voor beampten	21.439,--
badhuisbrug	28.555,--
wachtkamer reddingsbrigade, kantoren expeditie en werkregelingsgebouw proevendienst	40.000,--
grote werkplaats	23.469,06
gascompressoren en machinegebouw	34.683,--
electrische centrale en bijbehorende gebouwen	121.860,--
buitendienst	43.226,82
losvloer, zeverij en schachten	87.571,--
wasserij, bunkergebouw en menginrichting	199.310,--
spoorwegmateriaal	131.050,--
schaft- en badlokaal en kantoren voor terreinpersoneel	60.110,--
stempelwerkplaats	11.730,--
steenfabriek	11.851,20
rijwielloods en distributiedienst	25.135,--
beambtencasino	221.345,--
centrale keuken	8.694,50
magazijnsgoederen	344.760,08
houtterrein	49.104,65

IV TOESTAND EN HULPVERLENING VLAK NA DE RAMP

1.1 Brandweerkorpsen van buiten Geleen

Nog tijdens het bombardement stelde de waarnemend Commandant van de Geleense brandweer, de brandmeester-vaandrig M.J. Cappers, zich telefonisch in verbinding met zijn collega te Eindhoven, met het verzoek om assistentie met alle beschikbare materiaal. Beseffend dat vanuit Zuid-Limburg weinig hulp te verwachten zou zijn, werd aan de Eindhovense brandweer verzocht deze alarmering door te geven aan de Districts-Inspecteur van het Brandweerwezen te Arnhem. Aan beide verzoeken heeft de Eindhovense brandweer voldaan, zodat vanuit Arnhem de hulpverlening aan Geleen kon worden gecoördineerd. De activiteiten van de diverse brandweerkorpsen zullen in volgorde van aankomst worden behandeld.

De brandweerkorpsen van de Stm. Emma en de Cf. Emma arriveerden rond 23.45 u. en werden voor brandbestrijding ingezet op het terrein van de Cf. Maurits. Omdat ze slechts beschikten over een babyspuit met schuim, konden ze maar op kleine schaal hulp verlenen. Inmiddels was door de Stm. Maurits via de Stm. Emma een verzoek om hulp uitgegaan naar brandweerkorpsen van diverse Z-Limburgse gemeenten, waaraan op redelijk grote schaal gevolg werd gegeven. Ook werd (om 23.30 u.) assistentie, zo mogelijk met schuim, gevraagd aan de Commandopost L.B.D.

Het brandweerkorps van Roermond werd om 23.28 u. gealarmeerd met het verzoek te assisteren te Obbicht-Papenhoven, waar brand was uitgebroken in het kasteel. Na toestemming tot uitrukken te hebben verkregen van de burgemeester van Roermond, vertrok de autospuit MV. (middel vermogen), bemand met 8 brandwachten onder bevel van Brandmeester Meijers. Om 23.43 u. werd dringend assistentie gevraagd voor de gemeente Geleen door de Rijksinspectie van het Brandweerwezen. De hulpverlening aan Obbicht moest hierop worden afgelast. Vanuit Roermond stelde men zich telefonisch in verbinding met de veldwachter van Echt, die het onderweg zijnde brandweerkorps moest aanhouden en opdracht geven zich naar Geleen te begeven. Deze opdracht werd prompt uitgevoerd en zo arriveerde de ploeg op 6 oktober om 0.35 u. in Geleen. De Roermondse bevelvoerder stelde zich in verbinding met de onderbrandmeester van de Geleense Vrijwillige Brandweer, die hun bevel gaf zich, begeleid door een ordonnans, naar Oud-Geleen te begeven.

Daar het waterleidingnet buiten bedrijf was geraakt, moest water worden betrokken van de Geleenbeek ten oosten van de spoorlijn Geleen-Heerlen. Er werden 620 mtr. slang uitgelegd en aangesloten op de brandslangen van de Geleense brandweer. Om ca. 0.55 u. kon het blussingswerk, dat zich concentreerde rond de Eindstraat en directe omgeving, beginnen. Hier werd een brand bestreden bij twee boerderijen tegenover de school (waarbij een schuur met granen kon worden behouden), verder een winkelhuis, een kelderbrand naast een villa, het huis van een kleermaker, huis met schuurtje no. 87, twee boerderijen in de Eindstraat tegenover de voltrefter en bij de groentehandel Vallen. Er werden verder enkele gevels gesloopt en in totaal werden 2 varkens en 15 konijnen gered.

Eindstraat: links huis Lemmens, rechts boerderij Voncken

Om 8.55 u. werd het blussingswerk gestaakt, waarna het personeel werd verzorgd. Om 9.35 u. werd bevel tot inrukken gegeven. De ploeg arriveerde om 10.25 u. weer te Roermond met een bijzondere opdracht van de Rijksinspecteur van het Brandweerwezen. Om 19 u. zou een ploeg van 8 man en 1 Brandmeester weer inzetbereid moeten zijn en 600 mtr. 2 1/2" slang moeten meebrengen. Om 18 u. vertrok deze ploeg vanuit Roermond naar Geleen onder bevel van Brandmeester Lommen. Bij aankomst werd terstond, in samenwerking met een ploeg uit Nijmegen en Geleen, met nablussingswerk begonnen, waarbij in de volgende straten werd geblust: Romanie- en Spoorstraat, Napoleonsbaan-Noord, Vuling, Rijksweg, Geenstraat, Min. Ruysstraat enz. Deze ploeg keerde op 7 oktober naar Roermond terug, vanwaar inmiddels om 12.30 u. een ploeg, onder bevel van Brandmeester Steuns, voor aflossing naar Geleen was vertrokken. Deze nam nu het blussingswerk over en werkte hieraan tot 's morgens 8 oktober, waarna nog enkele gevaarlijke geveltoppen en muren werden gesloopt. Om ca. 19 u. keerde de ploeg, na te zijn afgelost door de Sittardse brandweer, na 31 uren onafgebroken dienst, naar Roermond terug, waar ze om 19.45 u. arriveerde. Er werd geblust in de Spoorstraat, de Rijksweg, Krawinkel, de Nachtegaalstraat, de Heuvelstraat (wellicht wordt bedoeld: Romaniestraat) langs de spoorbaan Sittard-Maastricht en op diverse plaatsen in Lindenheuvel. De waarnemend Commandant van de Roermondse brandweer, de heer Lisges, bleef al die tijd te Geleen, waar hij de plv. commandant van Geleen assisteerde en hulp verleende waar die nodig bleek. In totaal namen 20 man aan de blussing te Geleen deel, waarbij 740 mtr. slang werden uitgelegd. Enkele van deze slangen vertoonden na afloop scheuren en gaten, veroorzaakt door glassplinters. In totaal werden 180 ltr. benzine en 2 ltr. olie gebruikt. Om 0.47 u. arriveerde het brandweerkorps uit Sittard onder leiding van de heer Schelberg. Een officieel verslag van de hulp door dit korps verleend is jammer genoeg niet bewaard gebleven. Na aanvankelijk te hebben aangesloten op een slangennet, dat door de korpsen van Eindhoven en Geleen was uitgelegd, zodat assistentie kon worden verleend op de Vuling, kreeg deze brandweer van de burgemeester van Sittard persoonlijk de opdracht de slangen in te nemen en hulp te gaan verlenen op het terrein van de Stm. Maurits. In het persoonlijk verslag van de wnd. Commandant Cappers van Geleen steekt deze zijn verontwaardiging over deze inmenging van de Sittardse burgemeester niet onder stoelen of banken.

Uit andere verslagen blijkt dat de Sittardse brandweer ook hulp verleende te Munstergeleen, en tevens assistentie bij nablussingswerkzaamheden op 7, 8 en 9 oktober.

Om 0.40 u. arriveerden op het terrein van de Stm. Maurits de bedrijfsbrandweren van de Stm. Hendrik. Er waren op het terrein van de Stm. Maurits en de Cf. Maurits op veel plaatsen branden uitgebroken. Als er van hulpverlening bij de Stm. Maurits sprake is, dan kan die zijn verleend op de volgende plaatsen:

Op de cokesfabriek waren twee brandhaarden ontstaan nl. de opslagplaats voor betonhout en de opslagplaats voor naftaleen- en antraceenolie, waarvan 390 ton verloren gingen. De belovende opslagplaats voor 1200 ton teerolie, de pekopslag-

plaats (200 ton) en de teerdestillatie bleven behouden. Op het Mauritsterrein waren branden ontstaan op 11 plaatsen nl. in de elektrische centrale, op het houtterrein, in het grote bad- en kleedlokaal, het emplacement bij de schacht I, de loop van de schachtbok, op de losvloer, de transportbanden tussen schacht II en de losvloer, in het magazijn tussen schacht I en II, in de oliekelder onder het expeditiekantoor, in de werkketen van de firma "Gusto" en in de omvormer onder de lampisterie. Om 0.30 u. op 6 oktober werd de brandweer van Brunssum gealarmeerd door de Districtsinspecteur v. h. Brandweerwezen te Arnhem. Om 0.56 u. was de ploeg paraat en kon men naar Geleen vertrekken. Commandant was de heer N.J. Hermans; de complete ploeg van deze vrijwillige brandweer bestond uit 10 man. Er werd een volledig bepakte Ford-autospuit G.V. (groot vermogen: 2500 ltr./min) ingezet, met in totaal 460 mtr. slang. Om 1.30 u. arriveerde de ploeg in Geleen, waar ze zich bij de brandweerkazerne meldde en opdracht kreeg branden te blussen in de Daalstraat. Begeleid door een lid van de Geleense brandweer werden ze naar de Daalstraat geloodst. Bij de Keutelbeek werd een behoorlijke standplaats voor de spuit gevonden. Het waterniveau in de beek was echter erg laag en leverde onvoldoende water voor de blussing. Terwijl men bezig was de slangen uit te rollen, werd in de beek een dam aangebracht, waardoor het waterniveau kon worden opgevoerd. Na het uitleggen van de slangen kon zo meteen water worden gegeven. Vlak naast de spuit brandde het huis van de familie Kleinjans, waarop de eerste straal werd gericht. De tweede straal werd gericht op pand no. 43, waardoor kon worden voorkomen dat ook pand 41 vlam zou vatten. De derde straal werd gericht op pand

Vernielde woning aan de Daalstraat

no. 42. Dit gebouw moest weliswaar als verloren worden beschouwd, maar de oplaaiende vlammen en brandende dakresten werden geblust om het opgestelde materieel te beveiligen. Een vierde straal werd uitgelegd naar de panden 24 en 26, waar eerder de blussing wegens watergebrek was gestaakt. Nadat pand 43 was geblust, werden de slangen omgelegd naar de panden 17, 19 en 21. Ook de stralen op de panden 24 en 26 konden worden verlegd naar 15 en 15a, ter beveiliging van het daarnaast gelegen no. 13. Bij de panden 24, 26, 21 en dat van de familie Kleinjans kon uitbreiding van de branden naar de woonkamer worden voorkomen. Nadat de stralen 1 en 2 waren gestopt, werd hierop een motorspuit aangesloten die op de Rijksweg-Z stond opgesteld. Dit op verzoek van de leider van het brandpiket van de L.B.D.

Inmiddels was echter de benzinevoorraad zodanig geslonken dat moest worden bijgetankt. Hiervoor moest men de brandweerkazerne opzoeken, waarna de branden op de Rijksweg opnieuw konden worden bestreden. Een van de stralen werd gericht op het pand no. 135, waar gevaar voor uitbreiding bestond; een andere straal op no. 150, zodat ook hier uitbreiding kon worden voorkomen. Ook werden branden in de percelen 168, 129 en 131 bestreden, maar hier was niets meer te redden. Om 6 u. waren de branden zover onder controle dat de blussing kon worden beëindigd.

Na berging van het slangenmateriaal werden de activiteiten verlegd naar de Leeuwerikstraat. De woningen 30 t/m 36 waren geheel uitgebrand en blussen had geen zin meer. Brandende dak- en balkonresten werden met de ramhaak neergehaald. Rond 7 u. werd meegedeeld dat men verder geen hulp meer nodig had. Om 8 u. arriveerde het korps weer in de kazerne te Brunssum. In totaal gingen 100 mtr. 2 1/2" vlasslang door slijtage en glasbeschadiging verloren. Het eerst gearmeerde brandweerkorps - Eindhoven - arriveerde rond 1.45 u. te Geleen. Onderweg had dit te kampen met zware mist. De autospuit-Kromhout (vermogen 2500 ltr/min) met extra slangen bekapt, was om 23.36 u. met 7 man personeel uitgerukt onder leiding van Brandmeester O.G. Nieman. Bij aankomst te Geleen werd de brandweer aan de rand van de gemeente opgewacht door iemand van de Geleense brandweer, die opdracht gaf naar de "beek" te rijden en daar als aanjager dienst te doen, aangezien de waterleiding defect was. Door onbekendheid en door de duisternis kwam de spuit niet bij de beek aan, maar ca. 300 mtr. verderop, waar twee woonhuizen in brand stonden. Eén daarvan kon als verloren worden beschouwd, bij het andere was de Geleense brandweer bezig met emmers water de brand te blussen. De aanwezige onderbrandmeester was bekend met de opdracht van de Eindhovense brandweer en men kwam overeen de autospuit van Geleen als aanjager dienst te laten doen aan de beek (met 600 mtr. slang), waarop dan de autospuit van Eindhoven zou aansluiten met nog eens 700 mtr. Samen met de gearriveerde brandspuit van Sittard kon men op deze manier bluswater krijgen aan de overkant van de Rijksweg, waar woningen in brand stonden en vermoedelijk nog mensen in de kelder waren.

Op het moment dat het commando "water" werd gegeven, was de motorspuit van

Sittard zonder kennisgeving op last van de Sittardse burgemeester naar de Stm. Maurits vertrokken, zonder dat een andere spuit haar plaats had ingenomen. Hierdoor ging veel tijd verloren, zonder dat enige actie kon worden ondernomen. Op de vraag waar nu het meest hulp nodig was, bleef men voorlopig het antwoord schuldig. Ongeveer terzelfder tijd arriveerde de Heerlense brandweer en ook deze begon, in opdracht van de wnd. commandant van Geleen, slangen uit te leggen vanaf de beek. Aan de Heerlense commandant werd door het Eindhovense korps meegedeeld, dat men zich deze moeite beter kon sparen en dat men er beter aan deed de plaats van de Sittardse brandweer in te nemen. Bij nader ingesteld onderzoek bleek dit niet meer nodig. Toen ook nog de brandweer van Kerkrade arriveerde, stonden drie grote korpsen werkloos in een plaats die duidelijk hulp nodig had, zodat men op eigen initiatief besloot alle slangen in te nemen en zich achter het raadhuis te verzamelen voor een verkenningstocht door Geleen, zodat het materiaal kon worden ingezet op plaatsen waar hulp het meest nodig zou zijn.

Zo kwam het Eindhovense korps bij een aantal flinke branden aan, die bestreden werden. De waterleiding functioneerde inmiddels weer en nu kon men volop aan de slag. De eerste aanval betrof "De Limburgsche Thee- en Koffiehandel", die van onder tot boven in brand stond en gevaar opleverde voor de aanliggende panden. Hier werd met 5 stralen water gegeven, waarvan er één, met nog een zesde straal, naar de overzijde van de straat werd gebracht om daar twee branden te bestrijden. Verder werden naar behoefte slangen onttrokken en verlegd voor bestrijding van branden in omliggende percelen.

De blussing werd begonnen rond 4 u., zodat men kan stellen dat de Eindhovense brandweer meer dan twee uur werkloos in Geleen was, waar men op dat moment eigenlijk handen en hulp te kort kwam. De blussing kon om 7.45 u. worden beëindigd.

De commandanten van de verschillende korpsen waren uitgenodigd voor een bespreking in de raadszaal te Geleen, waar werd meegedeeld - namens de Duitse instanties - dat o.a. Eindhoven kon inrukken. In totaal werden 375 mtr. slang uitgelegd, werden 171 km. afgelegd, 90 ltr. benzine en 1 ltr. olie gebruikt en was de pomp gedurende 3 1/2 u. in werking geweest. De gemeente Geleen ontving voor deze assistentie een declaratie van fl. 290,82. Kort na de aankomst van het Eindhovense korps arriveerde ook de brandweer van Weert, rond 24 u. gealarmeerd, onder leiding van J.H. Smeets. Het korps was om ca. 0.30 u. uitgerukt met één autospuit Ford V8 en een volledige bezetting van 8 personen. In de omgeving van Geleen werd dit korps opgewacht door iemand, die zich als Orbon (?) voorstelde en die namens de commandant van Geleen opdracht gaf naar Krawinkel te rijden, waar men om 1.50 uur arriveerde. Allereerst werd in de Leeuwerikstraat met blussen begonnen, waar een blok van 4 middenstandswoningen in brand was geraakt. De autospuit werd aangesloten op de ca. 200 mtr. verderop stromende Keutelbeek. Rond 2 uur was men zover dat men met 2 stralen water kon geven. Na 1 1/2 uur blussen was gevaar voor uitbreiding geweken. De in de nabijheid gelegen woningen waren veiligheidshalve door de bewoners ontruimd. Ook hier moest de beek met

dammen worden opgestuwd om aan voldoende water te komen. Uit een van de brandende huizen konden een fornuis en wat huisraad worden gered.

Nog tijdens de blussingswerkzaamheden kwamen bewoners van een plein aan de Nachtegaalstraat om hulp vragen, omdat daar een woning in een blok van twee in brand was geraakt. Hierop werd de spuit 150 mtr. stroomopwaarts aan de beek geplaatst en werd het blussingswerk hervat. Bovendien werd nog begonnen met blussen van een rij boerderijen waaronder een boerderij in de Nachtegaalstraat. Hier kon niets meer van de inboedel worden gered en van de woningen kon niet veel meer worden behouden. Omstreeks 6 uur werd de blussing beëindigd. In totaal werden 27 brandslangen 2 1/2" uitgelegd, elk 20 mtr. lang. In 10 percelen werd brand geblust. Tijdens de blussing werd verzocht zo zuinig mogelijk met water om te gaan, omdat op de beek nóg 6 spuiten waren aangesloten.

Rond 6.15 u. werd verzameld op de Markt, waar werd meegedeeld dat kon worden ingerukt. Rond 7.40 u. arriveerde men weer in de kazerne te Weert.

Het korps van Eygelshoven werd rond 0.45 u. gealarmeerd door de Districtsinspecteur te Maastricht. Om 1.13 u. kon worden uitgerukt met een motorspuit klein vermogen en om 1.55 u. arriveerde men te Geleen. De groep, onder commando van Hoofdbrandmeester Le Haen, bestond uit totaal 8 personen. Eerst werd hulp verleend bij het huis Daemen op de Vuling, daarna werd doorgereden naar het terrein van de Stm. Maurits, waar men tot ca. 5 u. in reserve werd gehouden. Hierop vertrok men richting Eygelshoven, waarbij op de terugweg juist buiten Geleen een brandende boerderij werd aangetroffen, ongeveer 400 mtr. voorbij het beekje (boerderij Otten). Hier werd tot ca. 8 u. geblust. Hierover zou nog het een en ander te doen zijn. De ingediende declaratie, groot fl 441,10, leverde problemen op. Omdat de hulp alléén was verleend op het terrein van de Stm. Maurits, werd deze declara-

Vernielde huizen op de Vuling

tie naar Staatsmijnen doorgestuurd. Deze weigerde het totale bedrag te voldoen, omdat naar haar mening slechts f 98,60 voor haar rekening zou komen en de rest door de gemeente Munstergeleen moest worden voldaan. De boerderij lag immers binnen deze gemeente.

Ook de gemeente Munstergeleen bleek er echter niets voor te voelen om dit bedrag te betalen. Om 3.30 u. was immers reeds aan de assisterende brandweer van Sittard toestemming tot inrukken gegeven, terwijl de brandweer van Munstergeleen voor de nablussing zou zorgen, die dan ook tot ± 5 u. ter plaatse was gebleven. Nadat ook dit korps was vertrokken, was de brand weer opgelaaid, maar, zo redeneerde men, een opdracht tot blussen was aan het korps van Eygelshoven tenslotte niet gegeven. Of Eygelshoven uiteindelijk voor de hulp schadeloos is gesteld is niet meer te achterhalen. Het korps verspeelde die nacht 3 brandslangen, die door te hoge druk waren gesprongen. In totaal werden bovendien 60 ltr. benzine verbruikt.

Rond 2.25 u. arriveerde het Heerlense korps, dat rond 2 u. ter assistentie naar Geleen was uitgerukt in opdracht van de Rijks-Inspecteur van het Brandweerwezen. Na een reeks drukke werkzaamheden in de eigen gemeente, arriveerde achtereenvolgens de van der Ploeg-motorspuit (grote capaciteit), die als aanjager werd opgesteld aan de Geleenbeek, verder een ladderwagen, een slangen- en gereedschapswagen en nog twee motorspuiten klein vermogen. Onderbrandmeester Couwenbergh voerde het bevel. In totaal waren 20 manschappen van Heerlen in Geleen aanwezig.

Door gebrekkige coördinatie - de situatie groeide de Geleense brandweer duidelijk over het hoofd - stond men meer dan 1 1/2 uur werkeloos aan de Geleenbeek, zonder nadere orders. Toen kreeg men bevel water naar de Rijksweg op te jagen vanaf het open water in het Sportpark. Daar aangekomen bleek dat open water de Keutelbeek te zijn, die op dat punt nagenoeg droog stond. De panden aan de Rijksweg waren uitgebrand, zodat geen gevaar voor uitbreiding meer bestond. Hierna kreeg de motorspuit het bevel het materiaal te verzamelen en zich te melden achter het gemeentehuis. Hier werd opdracht gegeven mee te helpen de brand te blussen die in de Geenstraat was ontstaan. Bovendien werd water opgejaagd naar de Min. Ruysstraat. Hiermee werden emmers gevuld, waarmee stenen werden gekoeld voor opruimingswerk van kelders waarin zich nog mensen moesten bevinden. Deze opruiming geschiedde door de Technische Noodhulp en de Bredase brandweer.

Samen met het Eindhovense korps werd nablussing verricht aan een boerderij in de Groenstraat, die totaal was uitgebrand. In totaal werden 40 mtr 3" slang en 90 mtr. 2 1/2" slang uitgelegd en werd met 3 stralen geblust. De declaratie voor de gemeente Geleen bedroeg f 663,25, waarvan f 435,- voor het gebruik van materieel. Om 8.30 u. werd bevel tot inrukken gegeven en om 9.45 u. arriveerde men weer in de brandweerkazerne te Heerlen. De brandweer van Kerkrade rukte om 0.30 u. uit voor hulpverlening te Maastricht en Geleen, met in totaal 12 man personeel. Omdat men in Maastricht over voldoende hulp bleek te beschikken, werd doorgereden naar Geleen. Door de commandanten van de korpsen van Geleen, Heerlen, Eindhoven,

Tilburg en Kerkrade werd een onderzoek ingesteld waar nog hulp kon worden geboden. Daarop werden Eindhoven en Heerlen op een tweetal plaatsen ingezet. Wegens gebrek aan bluswater konden de brandweren van Tilburg en Kerkrade niet in actie treden, waarop aan Kerkrade om 6.15 u. toestemming werd verleend om in te rukken. Om 7.30 u. keerde men in Kerkrade terug.

De brandweer van Tegelen, post Steyl, werd om 1.50 u. op 6 oktober gealarmeerd door de Rijks-Inspecteur van het Brandweerwezen. Om 2.14 u. was de ploeg compleet en klaar om uit te rukken met de autospuit (vermogen 2000 ltr/min). Op weg naar Geleen bleek op diverse plaatsen een dichte mist te hangen, zodat men pas rond 3.30 u. arriveerde. De ploeg, 12 man in totaal, stond onder commando van W. Birk. Aan de rand van Geleen werden ze opgewacht door een ordonnans van de Geleense brandweer en naar de Keutelbeek begeleid, waar de beek met stalen platen moest worden opgestuwd om over voldoende water te kunnen beschikken. De motorspuit werd opgesteld in de buurt van de Veij, vanwaar 685 mtr. slang werden uitgelegd naar de Rijksweg. Hier werden in totaal 11 winkelhuizen geblust.

Rijksweg Zuid (thans Rijksweg Centrum), geheel rechts café Meijers

Door het optreden van dit korps kon een bakkerij geheel worden gespaard, en kon een personenauto uit een brandende garage worden gered. Twee brandweerlui werden tijdens de hulpverlening licht gewond. Om 9.40 u. kon men inrukken, om 10.45 u. was men weer te Tegelen terug. In totaal waren 45 ltr. benzine en 1 ltr. olie gebruikt. Voor de hulpverlening werd bij de gemeente Geleen een bedrag van f 370,65 gedeclareerd.

De brandweer van Hoensbroek arriveerde rond 3.30 u. te Geleen. De aanvraag om assistentie was uitgegaan van Staatsmijnen, rechtstreeks aan de burgemeester van Hoensbroek. De ploeg bestond uit 9 man en werd ingezet op het terrein van de Stm. Maurits, waar de houtopslagplaats in brand was geraakt, alsook bij een opslagplaats te Kerensheide. Rond 6.15 u. kreeg men toestemming om in te rukken en om 7.30 u. keerde de ploeg in Hoensbroek terug. De brandweer van Breda, rond 0.30 u. gealarmeerd, rukte om 0.45 u. uit onder bevel van Brandmeester Van Well. De ploeg bestond uit 10 personen. Het bevel dat men ontving was: "Uitrukken en vanuit de brandweerkazerne te Eindhoven informeren aan welke gemeente hulp moet worden verleend." Bij informatie te Eindhoven bleek deze oproep de gemeente Geleen te betreffen. Na 10 minuten oponthoud kon de reis worden hervat. Vanaf Weert tot Roermond had men veel last van mistbanken, en vanaf Roermond tot Geleen hing een behoorlijk dikke mist. Hierdoor ondervond men veel vertraging, zodat men pas om 3.45 u. te Geleen arriveerde. Het eerste doel was een boerderij vlak bij de Leeuwerikstraat, waar nog brand woedde en waar geprobeerd werd het aanwezige graan en stro te redden. Er was gebrek aan water en de ligging van de boerderij was zo ongunstig, dat met zand moest worden geblust en met emmers water, die vanuit de Keutelbeek moesten worden aangedragen. Aan de Rijksweg (hoek Spoorstraat) moest een gevel worden omver getrokken, omdat die gevaar opleverde. Het volgende doel waren de woningen in de Min. Ruysstraat, waar geassisteerd werd met het ontruimen van een ingestorte kelder.

Min. Ruysstraat t.h.v. station Lutterade

Rond 7 uur, toen meer dan voldoende personeel voor het ontgraven van de kelders aanwezig was, werd geassisteerd bij blussingswerkzaamheden nabij de tunnel, waar een woning in brand stond. Hierna kon men het werk even onderbreken en in de brandweerkazerne een maaltijd, bestaande uit brood met vlees en limonade, gaan nuttigen. Na besprekingen met Duitse instanties op het gemeentehuis te Geleen kreeg de Bredase brandweer opdracht zo lang te Geleen te blijven, totdat van Duitse zijde opdracht tot vertrek zou worden gegeven.

Van 9 tot 13 u. werden diverse wijken doorkruist en verschillende nog smeulende resten gedooft o.a. op de Rijksweg en in de Geenstraat. In de kapel van het klooster in de Geenstraat werd de Rector hulp verleend bij het openen van het tabernakel.

Rond 13 u. werd een maaltijd gebruikt in het Gezellenhuis, waar men geruime tijd moest wachten op het eten, dat vanuit Maastricht moest worden aangevoerd. Hierna werden de werkzaamheden weer hervat, o.a. werd tegenover het Station Geleen-Lutterade een gevel omgetrokken, die gevaar opleverde voor de daar werkzame ploegen.

Rond 16.30 u. arriveerde o.a. de Districts-Inspecteur van het Brandweerwezen, de heer Renssen, en in overleg met hem en de plv. commandant van de Geleense brandweer, werd toestemming ontvangen om in te rukken. Er werden 500 mtr. 2 1/2" slang in bruikleen achtergelaten. Om 17.30 u. werd ingerukt en om 20.15 u. was men weer in Breda terug. De declaratie die de gemeente Breda voor al deze hulp aan de gemeente Geleen presenteerde was slechts f 31,61, waarvoor de gemeente Breda in een extra briefje zeer hartelijk werd bedankt. De personeelskosten en kosten wegens gebruik van materieel werden niet in rekening gebracht. Het korps verloor tijdens deze hulpactie 2 paar laarzen (door verhitting waren de zolen doorgebrand), 1 pantalon (gescheurd bij reddingswerkzaamheden), 1 schop en 1 riek, terwijl totaal 65 ltr. benzine werden verbruikt.

Te Venlo werd de brandweer om 2.40 u. gealarmeerd, om 3 u. werd uitgerukt met op de autospuit II een ploeg van 11 man onder commando van Brandmeester G. van Liebergen. Op weg naar Geleen had men last van zware mist en een glad wegdek tengevolge van regen. Bij aankomst te Geleen, doorverwezen naar de Stm. Maurits, werd men aan het werk gezet bij de blussing van het mijnhoutveld, groot 600 m², doorsneden door spoorbanen en begrensd door het gebouw van de benzol opslagplaats en een montageloods. Het mijnhoutveld was ca. 900 mtr. van de waterput verwijderd en was volkomen vol gestapeld met zwaar mijnhout, dat vrijwel geheel in lichterlaaie stond. De hitte was ondraaglijk, zodat achter stalen platen dekking moest worden gezocht. De brandweer van Geilenkirchen, die als buurman van de Venlose brandweer opereerde, kreeg een defect aan de motorspuit en moest mee aansluiten op de Venlose spuit. Men slaagde erin de benzolopslagplaats en de montagehal te behouden. Toen men de brand vrijwel meester was, werd door de Majoor van de Ordnungspolizei bevolen, dat alle korpsen die niet uit de onmiddellijke omgeving kwamen (tot Sittard), dienden in te rukken. Rond 8 uur riep deze Majoor de commandanten van de brandweerkorpsen, L.B.D., politie, Rode Kruis,

Marechaussee, Ordnungspolizei, transportcolonnes, mijnbedrijfsleiders, sociale verzorgers van de mijn enz. op het gemeentehuis bijeen ter bespreking van de toestand. Terwijl deze vergadering bezig was, werd door de Mijndirectie aan de assisterende manschappen op het Staatsmijnterrein (in twee groepen) erwtensoeper aangeboden. De vergadering duurde tot kwart over 9. Men was zeer tevreden over het gepresteerde en de situatie was in zover onder controle, dat de meeste korpsen konden inrukken. Om de terugtocht te kunnen aanvaarden moest de Venlose brandweer 10 ltr. benzine tanken bij de cokesfabriek, wat later tot de lachwekkende situatie leidde, dat Staatsmijnen, eerst aan de gemeente Geleen, later de Venlose brandweer hiervoor een rekening van f 2,86 presenteerde.

De gemeente Venlo diende bij de gemeente Geleen een rekening in ter grootte van f 523,50 voor de verleende hulp. Deze werd door de gemeente weer aan Staatsmijnen doorgezonden, omdat de hulp van Venlo tot het Staatsmijnterrein beperkt was gebleven. Op 23 februari 1943 werd eindelijk aan de gemeente Venlo bericht, dat de Afdeling Boekhouding van Staatsmijnen opdracht was gegeven de factuur voor de aan Venlo geleverde benzine (f 2,86) te laten vervallen.

In het archief van de gemeente Geilenkirchen is over de hulpverlening tijdens of na het bombardement op Geleen niets bewaard gebleven, zo bleek bij navraag. We kregen echter volledige medewerking van een gemeenteambtenaar, die zelf op informatie uitging en de laatste nog levende brandweerman van die ploeg, de heer Apweiler, wist op te sporen. Aan de hand van een interview konden we over het volgende verhaal beschikken:

"In der Nacht vom 05. zum 06. Oktober 1942 wurde die Löscharbeit Geilenkirchen zum Einsatz nach Aachen befohlen. Die Feuerwehr rückte mit einem geschlossenen Mannschaftswagen und einem P.K.W. unter Leitung des in Geilenkirchen wohnenden Kreisbrandmeisters, Franz Hauzeur, aus und beteiligte sich an den Löscharbeiten am Hotel Quellenhof, dem Heutigen Steigenberger Parkhotel gleichen Namens in der Monheimsallee, das von mehreren Brandbomben getroffen worden war.

Noch während der Löscharbeiten wurde die Löscharbeit Geilenkirchen von dort abgezogen und nach Geleen beordert, wo sie gegen 4.00 Uhr oder 5.00 Uhr nachts auf dem Gelände der Zeche Maurits eintraf. Ich erinnere mich, dass mehrere große Brände auf dem Zechengelände entstanden waren, vor allem auf dem großen Holzlagerplatz.

Die Geilenkirchener Wehrleute wurden bei Löscharbeiten in verschiedenen Zechengelände oder Hallen eingesetzt. Der Einsatz zog sich in die späten Nachmittagstunden hin."

Volgens de ons beschikbaar staande informatie arriveerde het 13 leden tellende korps om 4.18 u. op het Staatsmijnterrein. Het personeel bestond geheel uit mannen, die hun militaire dienstplicht bij het korps vervulden. Als laatste arriveerde de brandweer uit Tilburg die nacht omstreeks 4.45 u. te Geleen. Om 0.28 u. werd alarm gegeven door de Rijksinspecteur van het Brandweerwezen van District IV, om 0.34 u. werd uitgerukt met een autospuit, die over een capaciteit van 1200 ltr/

min beschikte. Ten gevolge van dichte mist kon men een groot gedeelte van de weg slechts langzaam rijden. Bij aankomst te Geleen meldde men zich op de markt bij de heer Van Vucht en in onderling overleg werd besloten, dat niet direkt moest worden opgetreden, maar dat de ploeg zich gereed moest houden om op eerste bevel te kunnen worden ingezet. Om 8.45 u. werd ingerukt, zonder dat het korps in aktie was geweest. Om 12.10 u. arriveerde men weer in de Tilburgse kazerne. De brandweer van 's-Hertogenbosch werd eveneens gealarmeerd. Om 2.37 u. vertrok de ploeg, 10 man sterk, in opdracht van de Inspecteur Brandwezen in District III. Te Roermond aangekomen werd de ploeg opgewacht en werd haar meegedeeld dat er te Geleen inmiddels voldoende hulp was gearriveerd. Er zat dus niets anders op dan terug te keren. Om 11.45 u. kwam men weer te 's-Hertogenbosch aan. Niettemin werd bij de gemeente Geleen een bedrag van f 90,84 gedeclareerd, waarover verschil van mening ontstond. De declaratie was echter volkomen in overeenstemming met de bepalingen t.a.v. hulpverlening brandweren en de gemeente Geleen was verplicht het bedrag te voldoen. De brandweer van Nijmegen verleende hulp bij de nablissing in de gemeente op 6 en 7 oktober. Op 6 oktober werd om 15.40 u. uitgerukt met een ploeg van 9 man, een manschappenwagen en een materiaalwagen met 1000 mtr 2 1/2" slang, het geheel onder commando van ondercommandant E. van Broeckhuijsen. Rond 18 u. arriveerde men in Geleen, waar na gebruik van koffie en brood, met het nablussen werd begonnen. In verschillende

Uitgebrande kapel van het zusterklooster in de Geenstraat

huizen, scholen en kloosters brandde het nog hevig. In de avond en nacht van 6 op 7 oktober werd nog volop water gegeven en ook de volgende morgen was er weer volop werk: omhalen van gevels die gevaar opleverden, het zoeken naar gewonden en doden. Op verschillende boerderijen moest hooi en stro worden omgezet, een kelder van een school moest onder water worden gezet, omdat daar nog een partij cokes lag te branden. Daarna werden de brandweelieden door omwonenden voorzien van brood met kaas en koffie. Rond half elf werd vanuit de hoofdpst brood met worst bezorgd.

In de kerk en het klooster in de Geenstraat werd nogmaals nageblust, omdat het er nog op zes plaatsen brandde. Hier werd aanvankelijk met twee, later met drie stralen water gegeven. De zusters hadden ondanks alle misère kans gezien voor de spuitgasten een warme maaltijd klaar te maken. Daarna werd nog een kolenbrand geblust bij de naast het klooster wonende arts en werd nog water gegeven op enkele huizen in de Geenstraat, die bijna geheel vernield waren.

Op 7 oktober werd rond 17 u. bevel tot verzamelen gegeven bij de hoofdpst. Hier werd nog brood en koffie genuttigd en werden de brandweeluiden verrast met een sigarettenbon. Rond 18.30 u. vertrok men naar Nijmegen, na achterlating van 1000 mtr. slang. Omstreeks 21 u. arriveerde het korps weer te Nijmegen. Er werden in totaal 152 ltr. benzine verbruikt, terwijl de manschappen bijna 29 uur onafgebroken in de weer waren. De zoekgeraakte materialen: 3 spaden, 2 schoppen en 1 riek met vierkante tanden konden later worden teruggestuurd.

1.2 De voedselvoorziening van de brandweerkorpsen

De alarmtoestand voor de Geleense beroepsbrandweer bleef bestaan van 5 oktober tot zaterdag 17 oktober 15.30 u. Vrijwel onafgebroken moesten blussingswerkzaamheden worden verricht, afgewisseld met het omtrekken van gevaar opleverende gevels.

Voor de vrijwillige brandweer werd de alarmtoestand al beëindigd op 12 oktober om 7 uur v.m. Gemiddeld waren van deze brandweer 6 man dag en nacht in dienst. De voeding van het personeel van de brandweerkorpsen bracht heel wat problemen met zich mee. Men moest op de meest willekeurige tijdstippen, dag en nacht, uitrukken. Dit was des te moeilijker, omdat in de centrale keuken slechts op gezette tijden maaltijden gereed konden zijn. Het was echter niet mogelijk hiermee rekening te houden, omdat het nablussingswerk op sommige punten veel en onafgebroken werk vergde. Gedurende de eerste vier dagen na het bombardement moest zelfs het eten langs de verschillende posten worden rondgebracht. Dit leidde ertoe dat de Geleense brandweer de voedselvoorziening zelf ter hand nam. Met de huismeester van het Gezellenhuis werd overeengekomen dat deze, na voorafgaande kennisgeving, op elk uur van de dag warm eten ter beschikking zou houden. Het brood werd in de brandweerkazerne klaargemaakt. Van het Gezellenhuis werden onderstaande hoeveelheden voedingsmiddelen ontvangen:

brood	80 x 200 gram	16 kg
boter	192 x 10 gram	1,92 kg
aardappelen		64 kg
vlees		3,25 kg

Door de brandweer werden klaargemaakt en verstrekt 2145 boterhammen, als volgt over de verschillende korpsen verdeeld:

korps	personen	maaltijden	totaal aantal boterhammen
Breda	10	3	180
Tegelen	12	1	72
Heerlen	20	1	80
Roermond	9	10	540
Nijmegen	9	5	270
Sittard	9	9	486
Eindhoven	9	1	54
Tilburg	10	1	60
Geleen, beroeps	10	3	180
Geleen, vrijwilligers	6	5	180
Hoofd-Inspecteur		2	12
Duitse Majoor		1	4
Chauffeur Hoofdinsp.		2	12
Inspecteur Roelofsen		1	5
Commandant Breda		1	5
Chauffeur Comm. Breda		1	5

Voor al deze boterhammen werd geleverd:

door slager A.W.J. Sniijders, Raadhuislaan 8	55 rantsoenen	vlees
door N.V. Albert Heijn te Geleen	72	vlees
	20	jam
	27	brood
	80	boter.

Wat deze voedselorganisatie aan energie en werk heeft gekost, naast alle in de gemeente te verzetten karweien, is nauwelijks te bevroeden.

2. Akties van het Sittardse Rode Kruis

Toen om 22.24 u. in Sittard luchtalarm werd gegeven, werd ook telefonisch opdracht gegeven de twee voor de Geneeskundige Dienst aanwezige grote vrachtauto's in

gereedheid te brengen voor het eventueel vervoer van de Beroepsploeg L.B.D. en de transportcolonnes. Dit moest in volkomen duisternis gebeuren; in de schuilgelegenheid moest een eventuele oproep worden afgewacht. De telefoon mocht daarom ook onder geen voorwaarde worden gebruikt. Men was, zo lijkt het, op het ergste voorbereid.

Het centrale punt van het Nederlandse Rode Kruis te Sittard was in het klooster Franciscus Solanus (aan de Oude Markt), waar ook alle materiaal voorhanden was. De post was elke dag doorlopend bezet van 8 uur 's avonds tot 8.30 's morgens.

Om 22.30 uur werden de eerste bominslagen te Geleen geregistreerd en werden de eerste branden waargenomen. Rond 22.45 u. werd aan de Hoofdpst L.B.D. gemeld dat de wagens geladen waren. Er waren op dat ogenblik 8 man van de Beroeps-ploeg L.B.D. aanwezig en 15 man gediplomeerde leden van de transportcolonne. Er werd besloten het aanwezige personeel in 3 groepen te verdelen, voor het geval men op meer plaatsen hulp zou moeten verlenen. Om ongeveer 23 u. werd melding gemaakt van diverse branden in de gemeente Sittard en Munstergeleen, die door de brandweer o.l.v. Commandant Schelberg werden geblust. Door dit directe ingrijpen werd Sittard wellicht voor een bombardement gespaard, omdat de aan-vliegende bommenwerpers zich vaak op reeds ontstane branden oriënteerden. Het inslaan van brisantbommen te Geleen was regelmatig te horen. Om 23.30 u. werd het rustiger in de lucht en na contact te hebben opgenomen besloot men tot geneeskundige hulpverlening in Geleen. Telefonisch contact over dit initiatief was absoluut onmogelijk. Om 23.45 u. verlieten twee grote wagens met materiaal Sittard, richting Geleen. Behalve de beroepsploeg van de L.B.D. was ook de gehele transportcolonne, in totaal 30 leden, op weg. In de verte doemde Geleen al brandend voor hen op, langs de weg stonden verscheidene brandende autobussen. Bij de Groenstraat aangekomen werd halt gehouden. Er werd daar een enorme ravage aangetroffen: huizen waren ingestort, andere in brand geraakt. Van de Geleense L.B.D. was er echter niemand aanwezig. Hier kon geen directe hulp worden geboden, hier zouden eerst opruimingsploegen puin moeten ruimen. Er werd besloten eerst naar Lindenheuvel te rijden, een dichtbevolkte buurt. Wegens de vele branden en de onberijdbaarheid van veel straten door puin en glas moest hier-voor een flinke omweg worden gemaakt. Bij aankomst te Lindenheuvel bleek de situatie daar nogal mee te vallen. In de school werd een 61-jarige vrouw aangetrof-fen die dringend verzorging nodig had. Ze had uitgebreide brandwonden aan arm, borst en gezicht. Na behandeling met tannine werd ze op een brancard met een der auto's naar het ziekenhuis te Sittard overgebracht, waar ze in de loop van de volgende dag overleed (M.C. Odekerken, † Sittard 6 oktober).

Aangezien er geen telefonisch contact te krijgen was met het Hoofd L.B.D. te Geleen werd besloten verder op eigen initiatief op onderzoek uit te gaan. Zo arri-veerde men om 0.45 u. bij het Hoofd L.B.D. op de Rijksweg, waar juist een melding was ontvangen dat in het huis Daalstraat 16 een vrouw was binnengebracht, die zwaar gewond op straat was aangetroffen. De Geneeskundige Dienst reed naar de Daalstraat, waar de vrouw stervende bleek te zijn door verbloeding. Medische hulp

kwam te laat, voor geestelijke hulp kon nog tijdig worden gezorgd. (Maria Josepha Wouters)

In het klooster bij de Paterskerk, het volgende doel, waren 2 gewonden binnengebracht die naar het Sittardse ziekenhuis moesten worden vervoerd. Daarop begaf men zich naar de Geenstraat, waar ook verschillende licht gewonden werden behandeld. Een meisje K. werd uit een kelder gered en met een schedelbasisfractuur naar Sittard vervoerd. Dit moet rond 2 uur hebben plaatsgehad. Pogingen om de familie D. te redden moesten na 2 uur werken als hopeloos worden opgegeven. De kelder bleek geheel intact, de stoffelijke overschotten van de vrouw, zes kinderen en een dienstmeisje werden later verkoold van onder het puin van het uitgebrande huis geborgen. Omstreeks 3 uur verspreidde zich het gerucht dat in de Min. Ruysstraat bij het station Geleen-Lutterade nog een hele familie in de kelder opgesloten zat. Er zouden nog 6 personen onder het puin zijn bedolven. Een pioniergroep van de Duitse Wehrmacht was bezig het grovere puin te ruimen. Met koortsachtige haast werd er gewerkt. Omstreeks 4 uur kwamen de eerste lichamen vrij. Aan het optreden van de heer J. Smal, lid van de Sittardse transportcolonne, en de heer N.W. Burgers uit Geleen was het te danken dat van het gezin Van Meer twee kinderen levend uit de kelder konden worden geborgen. Bij een der slachtoffers werd nog drie kwartier kunstmatige ademhaling toegepast. De twee overlevenden werden eveneens naar het ziekenhuis te Sittard overgebracht.

Puinopruiming hoek Groenstraat en Min. Ruysstraat

Om 7.30 uur keerde de colonne naar Sittard terug. Hun tocht naar Geleen en hun inzet waren niet tevergeefs geweest!

3. Het Korps Marechaussee

Terwijl de bevolking van Geleen zich in de kelders bevond of anderszins tegen het geweld bescherming had gezocht, regende het brandbommen op Geleen. Toen na de aanval de mensen de kelders verlieten, kwamen velen tot de ontdekking dat de huizen boven hun hoofden in brand waren geraakt. In de meeste gevallen was al nauwelijks meer aan blussen te denken. Er waren er zelfs die nog ternauwernood via kelderopeningen het brandende huis konden verlaten. Men probeerde te redden wat er nog te redden viel. Als ijverige mieren sleepte men huisraad, inmaak, kachels enz. naar buiten. Was men niet in eigen huis bezig, dan werden burens of overburens geholpen, die in de problemen zaten. Langzaam maar zeker raakten de trottoirs voor de huizen overvol, alsof in heel Geleen een grote uitverkoop werd gehouden. Menigeen bracht, in jassen gehuld, die nacht buiten door, tussen de spulletjes om eventuele dieven op afstand te houden.

Zoals zo vaak deden ook nu allerlei geruchten de ronde: er zouden zelfs mensen wegens diefstal zijn aangehouden en zijn doodgeschoten. Men weet zelfs de plaats te noemen waar dit zou zijn gebeurd.

Met zoveel tentoongesteld huisraad en zoveel nieuwsgierigen die wilden zien en weten wat er in Geleen was voorgevallen, was de politie van Geleen overbelast. Er werd een beroep gedaan op het Korps Marechaussee om samen met de gemeentepolitie te patrouilleren.

Al op 6 oktober zijn ze in Geleen present, zoals blijkt uit een door burgemeester Damen getekende verklaring, waarin hij toezegt de kosten voor het verstrekken van 2 broodmaaltijden en 1 warme maaltijd per dag tegen f 1,25 per persoon voor gemiddeld 80 marechaussees voor rekening van de gemeente Geleen te zullen nemen. De voeding werd verzorgd door de N.V.D. De marechaussees werden ondergebracht in het Royal-Theater, Groenstraat 76, waar echter de meest elementaire zaken ontbraken. Zo werden 2 grote tafels gevraagd: men moest toch ook behoorlijk kunnen aanzitten om te eten. De pastoor van Lutterade stelde tijdelijk een 3 mtr. lange tafel, afkomstig uit het patronaatsgebouw, ter beschikking.

Er werd brandstof aangevoerd "overeenkomstig een toewijzing van 35 eenheden", die door vrachtrijder J.H. Baggen werd bezorgd. Er was tijdelijk een speciale telefoonaansluiting nodig, waarvoor de P.T.T. prompt zorgde. (Kosten aanleg f 15,- en een maanduur van f 2,50). Geleidelijk aan werd de sterkte teruggebracht, totdat op 9 november ook aan deze episode een einde kwam. Of was het op 4 januari 1943? Toen werd aan de Hoofdopzichter van de gemeente gevraagd een onderzoek te willen instellen of de tafel wel was teruggebracht. Het antwoord op deze vraag is in de archiefstukken niet gevonden.

V DE BEGRAFENIS VAN DE SLACHTOFFERS

In Geleen werd intussen koortsachtig gewerkt om de ergste nood te lenigen. Hierbij werd de in de gemeente werkzame bouwonderneming WABO ingeschakeld, die niet alleen alle beschikbare bouwvakkers te werk stelde, maar ook en niet tevergeefs een beroep deed op staatsmijnpersoneel om bij opruimingswerkzaamheden behulpzaam te zijn.

Een van de taken waarvan men zich moest kwijten, was het delven van de graven op de kerkhoven te Geleen, Lutterade en Lindenheuvel, voor de begrafenis die op 9 en 10 oktober zouden plaatsvinden. De plaatsen op de kerkhoven waren door de pastoors en de dominee gratis ter beschikking gesteld. De kerkhoven werden voor de begrafenis in orde gebracht en er werden grote gemeenschappelijke graven gegraven, waarbij te Lutterade ook mijnwerkers meehielpen. Hiervoor werden door Staatsmijnen 43 "gewone diensten" aan de gemeente Geleen in rekening gebracht.

Eveneens hielp men met het regelen van de begrafenis, het nummeren van de lijkkasten na identificatie van de slachtoffers, het afdekken van de graven na de begrafenis, de afwerking ervan en het plaatsen van de kransen. Alles was voor de begrafenis in orde gebracht, de slachtoffers waren allen op één na, zij het soms na zeer veel moeite, geïdentificeerd.

Op vrijdag en zaterdag na de ramp vonden vanuit de verschillende parochiekerken onder enorme belangstelling de begrafenis van de 83 slachtoffers plaats.

Het was een intens droeve stoet die op vrijdag 9 oktober door de straten van Oud-Geleen trok om de slachtoffers naar hun laatste rustplaats te begeleiden. De uitvaart werd door duizenden belangstellenden gadeslagen. Vanuit het Hubertushuis dat als rouwkapel had gefungeerd, werden de lijkkasten door mijnwerkers naar 6 plateauwagens gedragen. Omstreeks 10 uur vertrok de stoet naar het kerkhof, voorafgegaan door de leden van godsdienstige verenigingen en tientallen geestelijken, waaronder Mgr. Lemmens. De kisten op de wagens waren bedekt met bloemen en kransen van o.a. de gemeente Geleen, de Staatsmijnen en de Nederlandsche Volksdienst. Achter iedere wagen volgden de familieleden.

Onder de geestelijkheid werden opge-

Begrafenisstoet in Oud-Geleen

merkt de Professors Feron en Cloots, verbonden aan het Groot-Seminarie te Roermond en beiden Geleendenaar van geboorte, pater Hennekens, provinciaal der paters Carmelieten te Geleen en vele van zijn medewerkers, deken Custers uit Schinnen, directeur Steegmans en enkele leraren van het Bisschoppelijk College te Sittard, Pater Daemen, oud-provinciaal van de paters van het H. Hart, verwant aan een van de getroffen en verder Ds. De Puy, als vertegenwoordiger van de hervormde gemeente.

De gemeente Geleen werd vertegenwoordigd door burgemeester Damen en het dagelijks bestuur. Burgemeester Welters en het dagelijks bestuur van de gemeente Sittard waren eveneens aanwezig. Ook de heer H. Ceelen, vertegenwoordiger van het College van Departementen te Den Haag, liep mee in de stoet.

Namens Staatsmijnen waren aanwezig Ir. Groothoff, Hfd. Ir. Ross van Lennep en een aantal ingenieurs en hoofdamttenaren, terwijl de commandant en een aantal brandweermannen het Korps Brandweer vertegenwoordigden.

Op het kerkhof waar alle belangstellenden toegang hadden, verrichtte Mgr. Lemmens de zegeningen en de gebeden. Toespraken waren noch op het kerkhof, noch in de kerk toegestaan. Elke familie kreeg een eigen graf rondom een plek, waarop later een algemeen gedenkteken zou worden geplaatst.

Na de plechtigheid op het kerkhof trok de stoet naar de parochiekerk, waar een plechtige Requiemmis werd opgedragen door pastoor Frantzen, geassisteerd door de kapelaans Lankohr en Gijskens. Pater A. Hennekens was presbyter-assistens en Mgr. Lemmens verrichtte na de H. Mis de absoute.

De kerk was gesloten geweest tot het moment dat de stoet van het kerkhof daar arriveerde, zodat in eerste instantie de familieleden gereserveerde plaatsen konden innemen. Voor zover er dan nog plaatsen vrij waren, konden die worden ingenomen door belangstellenden.

Te Oud-Geleen werden begraven:

Josephina Catharina van Cruchten, echtgenote van Alex Daemen, en haar kinderen
Anna Maria Johanna

Gertrudis Bernardina Josephina

Helena Johanna Maria

Josephina Cornelia Maria

Johanna Godefrida Cornelia

Josephina Theresia Leonie

en de hulp in de huishouding Maria Gertrudis Alberigs.

Johannes Hendrikus Kallen, zijn echtgenote Maria Josephina Brigitta Soons en hun zoon Antonius Gerardus Hubertus Kallen.

Maria Sibilla Soons

De smid Frans Lemmens, zijn echtgenote Maria Augustina Elisabeth Voncken en hun kinderen

Anna Maria Elisa

Gerardus Hubertus Jacobus

Gerardus Lambertus

Maria Johanna Gerarda

Maria Josephina Hubertina Philomena
Maria Jacqueline Leonie.

Jan Hubert Voncken en zijn echtgenote Maria Francisca Eussen;
Antoon Hubert Willems, zijn echtgenote Maria Sophia Regina Ramakers en hun kinderen Maria Elisabeth en Johannes Hubertus;
Johannes Mathijs Speetjens, zijn echtgenote Maria Philomena Ramaekers en hun dochters Gertruida Clementina en Johanna Hubertina.

TER VROME GEDACHTENIS
aan het brave en gelukkige gezin
LEMMENS-VONCKEN
dat door 't bombardement van 5 Oct. 1942
te Geleen geheel om 't leven kwam, voor zoover
mogelijk nog bijgestaan met de genade-
middelen van onze Moeder de H. Kerk.

Vader Frans Lemmens
geboren te Geleen 18-1-1897

Moeder Elisa Voncken
geboren te Beek 17-2-1905
Onderprefecte van de H. Familie

en hunne kinderen:
Rob geb. 26-7-1930; **Mia** geb. 26-7-1931; **Jaacq**
geb. 2-10-1933; **Timi** geb. 5-10-1934; **Annie**
geb. 20-10-1935; en **Lenie** geb. 9-4-1937.

Bij het luchtalarm in den avond vluchtten de
ouders met hun kinderen in den schuilkelder van
hun huis. Zooals bij de vorige vluchten naar den
kelder namen ze mee het Kruisbeeld en het Maria-
beeld (hun zoo dierbaar, omdat het een oud
familiestuk was).

Bij de opgraving van hun lijken werden deze
beelden ongeschonden tusschen de doode lichamen
gevonden. En wij mogen verwachten dat Maria,
die hen bracht aan den voet van het kruis hen
ook gebracht heeft door Jezus tot de eeuwige glorie.

Bovengenoemd gezin werd in één graf begraven
op het kerkhof v.d. H.H. Marcellinus en Petrus
te Geleen op 9 Oct. 1942.

Een grote troost was het voor de achterblij-
venden, dat Mgr. Dr. G. Lemmens, Bisschop van
Roermond, zelf de slachtoffers naar de laatste
rustplaats bracht.

Bidt voor hen!

Maria Koningin van den vrede b. v. o.

Meijs. koster, Geleen. K 1716

IN MEMORIAM

TER VROME GEDACHTENIS
aan ons dierbare Ouders
JAN HUBERT VONCKEN
geboren te Berk (LJ) 26 April 1877
Lid van de H. Familie en broedsmeester
van de Broederschap van den H. Antonius
MARIA FRANCISCA EUSSEN
geboren te Geleen 13 September 1872
Puffete van de H. Familie.

In den nabestaanden van 5 op 6 Oct. 1942, toen verderf en verwoesting over Geleen en omstreken ontwaanden, werden onze dierbare ouders onder de puinen van ons huis bedolven. Wat men werkte en zwaaide om hen uit daarin, bleef onverricht te verlossen, men slaagde. Dit is voor ons een zwaarlijk leed! Wij bezinden den doover en wij hadden ze beiden nog zoo noodig. Maar God heeft het zoo oorspronkelijk. Wij betrouwen, en wij aanbidden Gods raadbesluiten.
Er zijn toch vele redenen van rouw. Zij waren een vromer, een gheacht; zij waren inniger en stipt en opvallend samen, zij zijn ook samen de ewigheid ingegaan. Zij waren zulke trouwe vrienden van de H. Familie. Deze den H. Perseus, Jesus, Marie en Sint Jozef, hebben hen in hun laatste uren trouw begeestert en gesterkt en getrouwt en wij verzoeken, dat zij en dit kort verzuven op aarde, des hemel, ook samen zijn bevestigd.
Zij werden met de vele andere slachtoffers door Vader Basilioop in eigen persoon, onder toelooft van talrijke priesters, kloosterlingen en geloovigen ten grave gedragen en ter aarde besteld. Van nu den hemel zullen zij hen in den hemel wederzien en wij zullen hen daar deden. Wij vragen u om een gebed voor de rust van hunner zielen.
Heer Jesus, geef hun zielen de ewige rust.
Marie, geef ons vrede op aarde.

K 1708

JEZUS † MARIA † JOZEP

Ter nagedachtenis aan
Joannes Henricus KALLEN

lid der H. Familie † geb. te Geleen 20 Jan. 1887

zijn echtgenoot

Maria Josephina SOONS

vervoms lid der H. Fam., geb. te Krawinkel 1 Febr. 1889

en hun ZOON Ant. Ger. Hub.

lid v.d. Congr., geb. te Geleen 15 Febr. 1923, aldaar trouwt om 11 1/2 uren gekomen in den nabestaanden v. 5 op 6 Oct. '42.

Het is voor de vier overblijvende kinderen een zware slag, dat zij hun ouders en hun geliefde broer zoo op eenmaal van zich zien weggerakt. Zij hadden in hun lieve ouders een steunpunt voorbeeld van christelijke deugd en vroomheid, zij hadden hun liefde en zorgen nog zoo noodig! En dat nu ook nog hun ouders broer, die hun bij het beengaan der ouders, ruik een keerbare man te zijn geweest, kan ook nog werd ontastend? Wie zal durven vragen, waarom dat alles gebeuren moest? Gods raadbesluiten zijn ondoorgrondelijk.

Lieve kinderen, brengt dit zware offer met ware christelijke gelatenheid en overgave aan Gods H. Will. Hij mag u troosten en u sterken. God moge voortaan uw rijke en machtige vader en Marie uw trede en zorgzame moeder zijn. De liefde en geboortsaandacht, die zij aan uw dierbare ouders bewezen hebt, en de moeite, die zij gedaan hebt, om met geveer van uw eigen leven uw verwedde vader nog te erdden, moge u een onderpand zijn, dat het u goed ga in uw vroeder leven. Leef samen eengestind en volgt de lesse op, die uw ouders u geven en laat het voorbeeld van hun vroom en christelijk leven u steeds voor oogen staan, en bidt heel uw lang voor uw dierbare dooden.

O God, steun en behermer der weren, neem deze kinderen onder uw hoede! Marie, machtige en zedere Moeder, leid hen aan uw hand door het leven! Geachte Familieleiden van de ontslapenen, trouw u met de gedachte, dat de dood van de rechtvaardigen konbaar is in het oog van God en verlicht den last der lieve weren.

JEZUS † MARIA † JOZEP

Ter nagedachtenis aan
Antoon Hubert WILLEMS

geboren te Geleen 18 Januari 1873 zijn echtgenoot

Maria Soph. Reg. RAMAKERS

lid v.d. H. Familie, geb. te Gronend 8 Sept. 1875, hun

zoons Jan Hubert Willems, geb. te Geleen 15 Juli 1908

en hun dochter Bertha Willems, lid van de Mariencong.

geb. te Geleen 16 Febr. 1911, aldaar te samen om het leven gekomen in den nabestaanden van 5 op 6 Oct. 1942.

Het jaarmet, dat den hieer, rouwig, welken menschen op een rampzalige wijze allen samen den dood overtuimen. De vrome en droefstome ouders hadden hun kinderen in een zo droefstom geroeprecht. Hun dochter was een voorbeeld van vroomheid en godvrucht. Haar rouwverhaal is het zwartste tijde ommekeer het dapperlijkst beoed voor het gesin. Nog lange jaren hadden zij samen te vinden kunnen zijn op aarde, maar ommekeer maakt een tragische dood een eind aan alles leven. Biddend hebben zij zich voorbeeld om in sterflijken voor God. De H. Familie, die door de moeder zoo bijzondere sterfend werd heeft hen stellig in beleving gesamen. Marie, waaraan de docter, als overige onbegrijpen, een sterflijken kind was, en tot uw allen, vader, moeder, zoon en dochter zoo vaak te het leven en vooral in hun laatste uren gebede hebben. Bid voor ons nu en in het uur van onze dood, heil dit gebed stikt verhoord en hen keuring begeestert. Laat ons hopen, dat Marie en Jozef hen allen om het kort verzuven op aarde, hebben bevestigd in de ewige des hemel. Daar zullen zij geraden, dat het tijde van den 1942 niet te vergeefsen is met de glorie, die daarboven geroepend werd. Schreken wij en laten hieer ommekeer christelijke onbegrijpen om vrom gebed voor de rust hunner zielen. Geachte Familieleiden, werdt niet over het, als zij die geen hoop hebben meer want overtuigd, dat zij leven bij God in alle ewigheid.

Heer, geef hunne zielen de ewige rust.
Onze Vader = Weestgegroet.

A. Meij, koster, Geleen

K 1708

Vanuit de R.K. Parochiekerk te Lindenheuvel werden op vrijdagmorgen begraven Andries Jaspers, Hendrikus Savelkoul, (in een gemeenschappelijk graf) en Maria Catharina Odekerken, die in het familiegraf werd bijgezet. Ook hier was een deputatie namens Staatsmijnen aanwezig.

Vrijdagmiddag werden, na een plechtige dienst, vanuit de Nederlands Hervormde Kerk aan de Tunnelstraat, de Protestantse slachtoffers begraven op het Protestantse kerkhof te Lindenheuvel. Ook hier werd de begrafenis bijgewoond door vertegenwoordigers van Staatsmijnen. Het betrof hier 6 slachtoffers van het bombardement:

Jan Mikas, echtgenoot van Alice Wilhelmina Beltgens;

Elisabeth Veenstra, echtgenote van Anne de Boer, en haar dochtertje Maria Julia de Boer;

Gerrit Louis Weekhout en zijn echtgenote Dorothea Johanna Kolenbrander; Kornelis Wiersma.

Te Berg aan de Maas werd begraven de uit Urmond afkomstige Wilhelmus Hubertus Demandt, die op het Staatsmijnterrein was omgekomen. Ook bij deze begrafenis was Staatsmijnen door een deputatie vertegenwoordigd.

Op zaterdag 10 oktober trok weer een grote begrafenisstoet door Geleen. De parochie Lutterade bracht de doden van het bombardement naar hun laatste rustplaats.

De stoffelijke overschotten van 41 slachtoffers, waaronder 7 Duitse burgers, stonden opgesteld onder het overdekte gedeelte van de speelplaats van de school aan de Molenstraat.

Tegen 10 uur verzamelden zich daar de autoriteiten en de officiële personen, waaronder burgemeester Damen van Geleen en leden van het gemeentebestuur, burgemeester Welters van Sittard en het gemeentebestuur, de Beauftragte van de Rijkscommissaris te Maastricht de heer Schmidt, Kreisleiter Quandt, de Ortskommandant van Maastricht, de heer H. Ceelen als vertegenwoordiger van het College van Departementen te Den Haag, Graaf de Marchant et d'Ansembourg die Commissaris was in de provincie Limburg, Districtsleider Tillemans van de N.S.D.A.P., de inspecteurs van politie van Geleen en Sittard, de commandant van

JEZUS † MARIA † JOZEF

BIDT

voor de zielen van zalige de slachtoffers die bij de ramp in den nacht van 5 October 1942 om het leven kwamen uit de parochie **LINDENHEUVEL**, zooverl mogelijk voortsin van de laatste H.H. Sacramenten.

Maria Catharina ODEKERKEN
geboren 10 December 1880 te Lutterade.

André JASPERS
geboren 14 April 1904 te Lutterade.

Henri SAVELKOUL
geboren 3 September 1921 te Schaarsberg.

O God,
geef aan Uw dienaren, die zoo plotseling voor U moesten verschijnen die vrede, welke de wereld niet geven kan, en geef ook ons deze vrede, opdat onze harten geens wezen tot het volheragen van Uw geboden en wij, van de vrees der vijanden ontslagen, door Uw bescherming in rust mogen leven. Amen.

(Uit de Mis voor de Vrede)

Mijn Jezus Barmhartigheid.

de Marechaussee te Maastricht en Ds. De Puy als vertegenwoordiger van de Protestantse Gemeente.

Staatsmijnen werd vertegenwoordigd door de directieleden Ir. Groothoff, de heer Mous, Hfd. Ir. Ross van Lennep en een aantal andere ingenieurs en hoofdamt-naren van de Stm. Maurits, het S.B.B. en het Hoofdkantoor te Heerlen. Er waren ook deputaties van de brandweer, de Luchtbeschermingsdienst, de Technische Noodhulp, het Rode Kruis en de Nederlandsche Volksdienst. Tevens waren er grote deputaties van de N.S.D.A.P., de N.S.B., de Hitlerjugend, de Jeugdstorm, Natio-naal-Socialistische Duitse en Nederlandse vrouwenorganisaties en een Duits muziekkorps, die alle een rol moesten spelen bij de begrafenis der Duits gezinde slachtoffers. Al deze organisaties met hun met rouw omfloerste vlaggen!

Beauftragter Schmidt sprak een kort woord van deelneming aan de familieleden namens de Rijkscommissaris in Nederland en legde een krans; Graaf de Marchant deed dat namens de provincie Limburg.

Burgemeester Damen van Geleen betuigde zijn diepste deelneming aan de familie van de slachtoffers en bracht dank uit aan allen die zich in die rampzalige nacht - de nacht der nachten voor Geleen - van hun taak hadden gekweten of hadden mee-geholpen.

Later verscheen de plaatselijke geestelijkheid, de paters Carmelieten met de pater-provinciaal A. Hennekens en Mgr. Lemmens, die de kisten zegende en de absoute verrichtte, met assistentie van Prof. Feron en pastoor Van Eijs van Lutterade.

Onder gelui van de klokken ging de stoet naar het kerkhof te Lutterade. Alle kisten werden gedragen door mijnwerkers in werkkleding. Achter elke kist volgden de familieleden.

Te Lutterade werden begraven:

Johannes Jacobus Gelissen, zijn schoonzoon Jan Hubert Gerits en diens echt-genote Maria Josephina Hubertina Gelissen en hun kinderen:

Elisabeth

Hubertina Theodora

Johannes Hubertus Gerardus

Johannes Kornelius

Maria Hubertina

Hubertina en haar echtgenoot Nicolaas Ambrosius van Verseveld en hun kind

Hendrik Aart Johan Hubert van Verseveld

Johannes Grutters

Jacques Baptist Pierre Hofmans

Jan de Leeuw, zijn echtgenote Adriana Schriks en hun kinderen

Christina Johanna

Martinus Johannes

Petronella Adriana Wilhelmina

Wilhelmina Christina

Anna Maria Augusta Wilhelmina Majolein

JEZUS † MARIA † JOZEF
 Bid voor de ziel van zaliger
Jacques Baptist Pierre Hofmans.

De dierbare overledene werd geboren 26 Oct. 1922 te Venlo en overleed 5 Oct. 1942 (door een bombardement) te Lutterade.

Groot is de droefheid die je dood ons bracht. 't Was te onverwacht, maar wij troosten ons in 't vertrouwen dat God je ziel bereid vond. Jacq., je was een goede jongen. Onze droefheid is daarom des te grooter. In de lente van je leven heb je dit den Schepper moeten wedergeven, zooals jij 't leven van Hem hebt ontvangen. Met je eigen zusje in je armen overviel je de dood en heb je je leven moeten brengen.

Na blijft ons alleen nog de troost in God en 't volle vertrouwen, dat je ziel leeft in vereeniging met God. Je dierbare ouders voelen zoozeer de leegte, in 't gezin nu jij er niet meer bent. Maar je broer en zusters zullen hen doodwekkelijk troosten.

Alle parochianen zullen de slachtoffers van die vreeselijke nacht niet vergeten in 't gebed. Heel de familie zal blijven bidden voor je zielrust.

Dierbare ouders, ik blijf u dankbaar voor de zorgen en gebed voor mij gebracht. Blijft voor mij bidden, dan zullen wij ons samen hierboven wedervinden, waar geen dood ons meer zal scheiden.

**„NAAR 'T PARADIJS
 VOEREN JE DE ENGELEN.”**

DRUKKERIJ BATS & FERRITS, VENLO

Philomena Josephina Timmermans, echtgenote van Antonius van Meer en haar kinderen:

Cornelia Maria

Jacobus Johannes

Leonardus Henricus.

Maria Josepha Wouters, echtgenote van Nicolaas Lansink.

Een onbekende jongen van ca. 12 jaar.

Hoewel men nog steeds beweert dat deze onbekende jongen een joods onderduikertje zou zijn geweest, heeft men nooit zekerheid over zijn identiteit kunnen verkrijgen. Hij werd op straat aangetroffen in de Min. Ruysstraat bij het huis Gerits. In de akten van de Burgerlijke Stand van Geleen zal men tevergeefs zoeken naar zijn overlijdensakte, hoewel die toch had moeten worden ingeschreven.

Op het kerkhof werden de laatste gebeden verricht door Mgr. Lemmens, waarna de geestelijkheid en de familieleden van de te Lutterade begraven slachtoffers zich

naar de parochiekerk van Lutterade begaven. Hier werd een plechtige Requiemmis opgedragen door pastoor Van Eijs, geassisteerd door kapelaan Van Helden en pater Mevis. Als Presbyter-assistens fungeerde pastoor Frantzen van de parochie Oud-Geleen.

Mgr. Lemmens nam tijdens de dienst plaats op het priesterkoor.

Met Händels "Beati Mortui" werd de plechtigheid te Lutterade besloten.

JEZUS † MARIA † JOZEF

BIDT

voor de zielen van zaliger de slachtoffers, die door het bombardement van 5 October 1942 in de parochie van den H. Augustinus te Lutterade-Krawinkel om het leven zijn gekomen en, voor zoover mogelijk, voortien zijn van de Genademid. onzer Moeder de H. Kerk.

De echtgen. J. W. Beltgens en M. E. v. d. Kamp
 Alic. Wilh. a Jos. Beltgens en kind Pauline Mal.
 De echtgen. Ger. Th. Derks en M. Emerich.
 Joh. Jac. Gellissen. De echtgen. Jan H. Gerits en
 M. Jos. H. Gellissen en kinderen Maria, Elia.
 Joh. Hub., Huba Theod., Joh. Corn., Huba
 Maria, Huba en echtgen. Nic. A. v. Verse-
 veld en kind Hendr. A. Joh. H.
 Joh. Groeters. Jacq. B. P. Hofmans.
 Maria Joa. Wouters (echtgen. Lansink).
 De echtgen. Jan De Leeuw en Adriana Schrika
 haan kinderen Mart., Petron., Wilh. a. Christa.
 Anna Maria Aug. a Wilh. a Majolein.
 Elisab. Maria Snijders (echtgen. M. H. Nusdor-
 fer en kind Maria Elisab. Jaca.
Onbekende jongen.
 Philom. a Jos. a Timmermans (echtgen. van Meer)
 en haar kinderen Cornelia Mar., Leon. Henr.,
 en Jacob. Joh.
 Ten Paradijze geleiden U de Engelen, bij uw
 aankomst nemen de Martiaren u op en geleiden
 u in de heilige stad Jeruzalem. Mogt het koor
 der Engelen u ontvangen, en met Lazarus eens
 zoo arm, moget gij de eeuwige rust vinden.
 Zoete Harten van Jesus en Maria,
 weest hunne en onze toevlucht.

K 1716 Cuypers en Wauben, Geleen

Vanaf het kerkhof te Lutterade werden vier leden van de familie Beltgens overgebracht naar Merkelbeek, waar ze in het familiegraf van de familie Van den Camp werden bijgezet. In de parochiekerk te Munstergeleen werd op maandag 12 oktober d.a.v. een plechtige Requiemmis voor hen opgedragen.

Te Merkelbeek werden begraven: de ouders Jan Willem Beltgens en Maria Elisabeth van den Camp, hun dochter Alice Wilhelmina Beltgens (echtgenote van Jan Mikas) en het dochtertje uit dit huwelijk Pauline Malice Mikas. De echtgenoot Jan Mikas werd echter begraven op het Protestantse kerkhof te Lindenheuvel. De verbondenheid van de diverse Christelijke kerken met de slachtoffers ging niet zo ver, dat de begrafenis van de echtelieden Mikas-Beltgens in één graf kon worden verwezenlijkt. Samen door het leven, samen in de dood, maar apart begraven.

Terwijl de plechtigheden in de parochiekerk te Lutterade waren begonnen, stelden de Duitse autoriteiten en de verschillende deputaties van N.S.D.A.P., N.S.B., Technische Nood-

hulp enz. zich op om de 7 Duits gezinde burgers naar het kerkhof te Sittard te begeleiden. Het waren:

Gerhard Theodor Derks en zijn echtgenote Maria Emmerich;

Sibylla Gulpen, weduwe van Johan Werner Welters, en haar zoons Hendrik en Johan Werner;

Elisabeth Maria Snijders, echtgenote van Nusdorfer en haar dochtertje Maria Elisabeth Jacoba.

JEZUS † MARIA † JOSEPH
 Gedenk in uw gebeden de slachtoffers
 van 't bombardement van 5 October
Elisabeth Maria Snijders
 echtgenote van M. H. NUSDORFER
 en hun dochtertje
Maria Elisab. Jacoba Nusdorfer
 in den ouderdom van 31 en 6 jaar.

Hier zijn wij Heer, want Gij hebt ons
 geroepen. Midden in de mooiste jaren
 van ons leven eiste God van ons 't
 grootste offer.
 Moge God hen de poorten der eeuwige
 stad Jerusalem openen en hen binnen
 leiden in de vreugde van den Heer.
 Dierbare echtgenoot troost U met de
 gedachte, dat wat God doet, is wel-
 gedaan. Onze lieveling, ons eenigste
 dochtertje zingt voor Gods aanschijn lof
 en dank tot haar Schepper. Als 'n lies-
 rein maagden-kind zal ze voor haar
 vader een voorspreekster zijn, totdat
 wij samen voor eeuwig zullen ver-
 eenigd blijven in 't Vaderhuis.

Heer geef hen de eeuwige rust
 En 't eeuwige licht verlichte hen
 dat zij rusten in vrede. K 1716

De begrafenis zou moeten plaatsvinden op een gedeelte van de gemeentelijke begraafplaats te Sittard waar gesneuvelde Duitse militairen waren begraven en dat door de Duitsers "Ehrenfriedhof" werd genoemd.

Op twee wagens, bedekt met de Hakenkruisvlag en voorafgegaan door een Duits muziekkorps, trok de stoet naar Sittard. Onderweg ondervond men grote belangstelling. Aan de open groeve werd het woord gevoerd door Beauftragte Schmidt en Kreisleiter Quandt, die hun deelneming betuigden met het wrede lot dat hun kameraden en hun families had getroffen. Schmidt sprak van een laffe overval van Britse piraten op de vreedzame bevolking van Limburg, waarna hij een krans bij de kisten legde.

Quandt nam in bewogen woorden afscheid van de overleden kameraden. Hij sprak over een in de nachtelijke uren heimelijk uitgevoerd bombardement.

Verontschuldigen, goedpraten of ongedaan maken was niet mogelijk, want de daad was door de Engelse piloten op-

zettelijk begaan. Hier was sprake van moord op de vreedzame bevolking. Hij eindigde met, namens de doden, de laatste keer hun geloof in "Führer und Volk" te betuigen. Hierna speelde het muziekkorps als afscheid het Deutschland- en het Horst Wessellied. Door burgemeester Welters, ook aanwezig bij deze plechtigheid, werd een krans gelegd namens de gemeente Sittard.

Diezelfde zaterdagmorgen werden te Sittard nog vier slachtoffers ter aarde besteld. Het waren de te Sittard woonachtige

Joachim Johann Heijmans, parochie Ophoven;

Johannes Martinus Wetzels;

Elisabeth Bernardina Pereij, echtgenote van Hendrik Leonard Dols

en Lambertus Snippe, die vanuit de N.H. kerk werd begraven.

In aanwezigheid van een afvaardiging van Staatsmijnen werd te Limbricht begraven Peter Theodoor Lebens, mijnwerker van beroep.

Op de kerkhoven van Oud-Geleen, Lutterade en het R.K. kerkhof te Lindenheuvel zijn de graven van de slachtoffers van het bombardement in goede staat bewaard gebleven. Een monument markeert de plaats waar ze werden begraven.

Op het Protestantse kerkhof te Lindenheuvel is geen graf meer te herkennen.

Slechts een grasveldje op het oudere

deel van het kerkhof doet vermoeden dat dit de plaats is waar de slachtoffers werden begraven. Op het kerkhof te Sittard zal men ook tevergeefs naar de graven zoeken. De graven van de Nederlandse slachtoffers zijn geruimd. In augustus 1957 werden door de Nederlandse Oorlogsgravendienst alle op het Ehrenfriedhof begraven Duitsers (46 in getal, waaronder ook de Duitse slachtoffers van het bombardement) opgegraven en naar het Duitse oorlogskerkhof te IJsselstein, in de Peel, overgebracht.

VI HULPVERLENING OP LANGERE TERMIJN

Nadat de eerste nood gelenigd was door o.a. de Luchtbeschermingsdienst, de brandweer, de politie, artsen en verplegers kwam de hulpverlening op langere termijn op gang.

Deze werd grotendeels door de ambtenaren van de gemeente Geleen op gang gebracht en georganiseerd.

Dit kostte de nodige inspanningen. Waar zo gauw onderdak te vinden voor alle dakloze gezinnen? Hoe aan nieuwe huisraad, kleding en woningtextiel te komen? Immers niet alleen Geleen kampte met vernielingen als gevolg van bombardementen. Bovendien was er goederenschaarste als gevolg van het feit dat een gedeelte van de Nederlandse productie bestemd was voor de Duitse onderdrukker. Veel artikelen waren in die dagen maar beperkt verkrijgbaar en daarom "op de bon". (bonkaart)

De documentatie die ons als werkgroep in deze ter beschikking stond, was nogal uitgebreid. Het was dan ook onmogelijk om een volledig overzicht te geven van alle hulpverleningsactiviteiten. Het is onze bedoeling dat uit het hierna volgende voldoende duidelijk wordt met welke problemen men zoal kampte, aan welk soort hulp behoefte was en welke inzet nodig is geweest om de slachtoffers te helpen.

Wij zullen ook enkele brieven (uiteraard anoniem), citeren o.a. van particulieren die hulp aanboden. Deze brieven laten ons wat proeven van de tijdgeest o.a. door de zeer persoonlijke stijl.

Zoals reeds eerder vermeld werd de meeste hulp georganiseerd door het gemeentelijk apparaat.

Hierop zijn enkele uitzonderingen, uiteraard veel particuliere hulp zoals familiehulp e.d., verder de Bisschoppelijke Hulpactie, hulp van de Staatsmijnen en de hulp van de Volksdienst.

Alvorens nader op de gemeentelijke hulp in te gaan eerst iets over deze laatste vier vormen van hulpverlening.

Particuliere hulp

De particuliere hulp was afkomstig uit Geleen zelf, maar ook uit diverse andere gemeenten.

Aangeboden werden o.a. kleding, huishoudelijke artikelen en onderdak.

De spontaan aangeboden familie- en burenhulp ligt natuurlijk voor de hand, al hadden de hulpbieders het zelf ook niet breed.

Daarnaast werd de hulp in zijn diverse vormen aangeboden aan het gemeentebestuur, dat dan voor de organisatie en afhandeling moest zorgen. Zo konden, door bemiddeling van de gemeente, de gedupeerden op 6 december 1942 worden verrast met een Sinterklaaspakje, dat hoofdzakelijk uit aangeboden kleding en huishoudelijke artikelen bestond.

Een dakloos geworden grossier in kaas en boter en een eveneens dakloze bakker kregen van een particulier diens huis aangeboden, zodat zij in ieder geval hun

Bijeengebrachte goederen voor slachtoffers op zolder Meisjesschool Eindstraat

bedrijven in Geleen konden voortzetten. De bewoner zelf verhuisde naar Mill (N.Br.) en ontving hiervoor van de gemeente Geleen f 100,- verhuiskostenvergoeding.

Ieder gaf naar vermogen, zoals een textielabrikant uit Geldrop, die geheel gratis 100 dekens ter beschikking stelde.

Maar in die tijd hielpen kleine giften evengoed, hetgeen blijkt uit de volgende brief van de secretaris van V.V. Eperheide aan burgemeester Damen. "Onze vereniging speelde j.l. zondag een vriendschappelijke wedstrijd, waarvan de opbrengst bestemd was voor de getroffen en van het bombardement van Geleen. Door de slechte weersomstandigheden is de opbrengst zeer klein nl. f 16,10. Wil u hierbij vragen aan welk adres ik, ondergetekende, dit geld moet opsturen. Inmiddels teken ik met hoogachting namens het bestuur van voetbalvereniging Eperheide te Eperheide".

Geplaatst in een tijd toen luxe en welvaart niet voor iedereen bestond, is onderstaande brief van een man uit Vaesrade begrijpelijk. "Voor uwe ingezetenen die thans have en goed verloren hebben, heb ik aan te bieden: een kleermakersnaaimachine, een kinderbedje en gebruikte dames- en kinderschoenen in goeden staat. Mijn financiële toestand is niet van dien aard dat ik dit alles gratis geven kan, maar tegen een fatsoenlijk prijsje".

Een alleenstaande man uit Eijsden schreef de burgemeester de volgende aandoenlijke brief.

"Ik mag zoo vrij zijn om u een paar woorden te schrijven. Zouw het als te blief bij u niet mogelijk zijn om mij een braav boere meisje aan de hand te doen. Ik bedoel van die menssen die dakloos zijn natuurlijk. Rooms Katoliek. Ik wil het niet doen om een diens meit, maar om een goet werk. Ik schrijv dat ik een wees bent en hep geen ouwers meer en ook geen Broeders ov Zusters. Ik ben maar gans al leen.

En heb alus netjes in orden en zindelijk. En ik ben groot gebrag bij een Oom en Tant. En die zijn nu allu bij dood. Mijn Tant is dit jaar in April gestorven. Nu zit ik gans al leen. Op een boerderijtje van en koe en een paar varukens. Maar ik hoef van het Huis geen pacht te geven want het dingk is van mij. Nu hat ik graag zoo een meisje zoo wat in den. ouderdom van 20 tot 28 jaar om in het huis te werken.

En wat ete te maaken en om de was te doen. Ik wil haar te ete geven en ook slaapen. En ook nog wat Zondagsgeld. Ik zal haar geven nu wat ik kan. En zij krijgt bij mij een goeden behandeling. Daar kan zij zeker van zijn. Zou zij ziek worden dan zijn de kosten voor mij. In dien dat het mogelijk is koop ik ook al wat kleren voor haar.

Mijnheer Burgemeester. Zou u wilen in ligting vragen dan kan u dat doen bij de Burgemeester van Eijsden en aan mijnheer Pastoor van Oost-Maarland. Dan weet u dadelijk met wat voor een Pazoon u te doen hep.

Mijnheer Burgemeester ik wil met schrijven ijndigen. En verder blijf ik u daar dangkbaar voor als u daar eens wou voor zorgen".

De Bischoppelijke Hulpactie

Op voorstel van het Bisdom (waarschijnlijk door Mgr. Feron) werd verzocht een comité op te richten naar het voorbeeld van Maastricht, vooral om de mensen bij te staan in hun materiële nood.

Een tweede reden van heel andere aard was dat men hoopte op die manier ook de Volksdienst (door de Duitsers georganiseerd) op een afstand te houden. De heer Poelhekke, ingenieur bij de Staatsmijn Maurits, coördineerde de hulpactie. Een kamer in zijn woning werd voor dat doel als kantoor ingericht. De parochiegeestelijkheid werd ingeschakeld om via kerkkollekten in Geleen en omgeving geld in te zamelen.

In totaal werd er f 250.000,- opgehaald, voorwaar een geweldig bedrag. Dit geld werd door een aantal samenwerkende verenigingen, de "Kollektieve Sociale Actie", onder de slachtoffers verdeeld. Om enig inzicht te krijgen in de materiële nood werden door de school van Maatschappelijk Werk te Sittard enige studenten ter beschikking gesteld om te enquêteren en de aldus verkregen gegevens te ordenen. Op deze manier kon men de gelden verantwoord verdelen. Niet alleen katholieken namen initiatieven op het gebied van de hulpverlening, ook de protestanten, met name de Nederlands Hervormde Kerk en de Gereformeerde Kerk, voerden in deze aktie. Er was een goede samenwerking met de Bisschoppelijke Hulpactie.

Hulp van de Staatsmijnen

Bij de Staatsmijn Maurits was eveneens een hulpactie op touw gezet onder de enthousiaste leiding van de heer Hirdes. Hij kreeg hiervoor faciliteiten van zijn werkgever, o.a. vrijstelling van werk voor een periode van ± 8 weken en daarna nog enkele weken gedeeltelijke vrijstelling. De heer Hirdes en zijn team werkten nauw samen met de Bisschoppelijke Hulpactie. Behalve het inzamelen van geld werden er ook andere acties op touw gezet. Zo werd met zeer veel succes textiel, zoals lakens, slopen en dekens, verzameld, waartoe alle ziekenhuizen in Nederland werden aangeschreven. Ook de textiel fabrieken droegen het hunne bij. Een andere zeer geslaagde actie bestond in het inzamelen van meubels onder de niet getroffen bewoners van Geleen en omstreken.

Door middel van een bonnensysteem konden de daartoe in aanmerking komende personen de aldus verkregen goederen afhalen op het kantoor van de heer Hirdes.

Winterhulp Nederland en de Nederlandsche Volksdienst

Stichting Winterhulp Nederland en de Nederlandsche Volksdienst waren liefdadige instellingen in bezet Nederland, opgericht door de Duitsers op nationaal-socialistische grondslag, waarvoor dan ook ijverig propaganda werd gemaakt. Populair zijn beide instanties nooit geworden. Geld en goederen verkregen zij o.a. door het houden van kollektes en inzamelingen. Bovendien had de Nederlandsche Volksdienst ca. 2000 contributiebetalende leden. Na door hun provinciaal directeur te Maastricht te zijn gewaarschuwd, arriveerden de W.H.N. en de N.V.D. reeds in de nacht van het bombardement in Geleen.

Vanuit een ingerichte centrale in het zusterklooster aan de Molenstraat zorgden zij o.a. voor maaltijden voor slachtoffers en hulpverleners, voor het onderbrengen van daklozen in en buiten Geleen en gaven zij financiële voorschotten op later door de schade-enquête-commissie uit te keren schadevergoeding. Met dit geld konden de gedupeerden meteen het allernoodzakelijkste aanschaffen.

Het benodigde serviesgoed voor het opdienen van de maaltijden werd inderhaast geleend uit Kasteel Hoensbroek.

Ook zorgden deze instellingen voor kaarsen om in de eerste behoefte aan verlichtingsartikelen te voorzien.

Gemeentelijke hulpverlening

Deze kwam onmiddellijk op gang, zoals blijkt uit een aantal stukken, waaronder brieven en telegrammen, die op 6 oktober 1942 gedateerd zijn. Er werden direkt contacten gelegd met het hoofd van de Wederopbouw, waarop deze in overleg met de burgemeester bewerkte dat het "Bouwbureau verspreide gevallen Limburg en Noord-Brabant" werd ingeschakeld.

Verder werd de hulp van de Staatsmijn Maurits ingeroepen in verband met een dringende behoefte aan arbeidskrachten.

Om deze reden ging bovendien op 7 oktober een oproep uit van burgemeester Damen naar verschillende gemeenten, waarin met name om vakbekwame mensen werd gevraagd.

De n.v. W.A.B.O., een bouw- en handelmaatschappij uit Eindhoven, die een bijkantoor had te Geleen, bood in een vrij vroeg stadium haar diensten aan inzake herstelwerkzaamheden en het werven van arbeidskrachten. Uit een brief, gedateerd 12 oktober, blijkt dat de directeur van het Gewestelijk Arbeidsbureau te Heerlen deze W.A.B.O. toestemming verleende, zonder voorafgaande kennisgeving, personen in dienst te nemen om deze in Geleen te werk te stellen bij opruimingswerkzaamheden.

Uiteraard waren alle in Geleen beschikbare arbeidskrachten, waaronder het personeel van Openbare Werken, direkt aan de slag gegaan onder leiding van de Hoofdopzichter Gemeentewerken, de heer Van Kan.

Hoe was het nu met de huisvesting voor de daklozen gesteld? Op 6 oktober liet de Commissaris der provincie Limburg een schrijven uitgaan naar alle gemeenten in Limburg, waarin hij om hulp verzocht inzake de huisvesting van personen, die dakloos waren geworden als gevolg van de bombardementen, die vooral in Geleen veel schade hadden aangericht. Hij rekende op volle medewerking en zou indien nodig gebruikmaken van het Algemeen Vorderingsbesluit uit 1940.

Op 7 oktober liet de burgemeester van Geleen de verschillende gemeenten via een persoonlijk overhandigde brief weten dat hij niet zozeer behoefte had aan woonruimte als wel aan arbeidskrachten. Hieruit moge blijken dat bij het onderdak brengen van de getroffen personen veel particuliere hulp, vaak familiehelp, was aangeboden.

Als reactie op het schrijven van de Commissaris deelde de gemeente Nuth mee geen woonruimte ter beschikking te kunnen stellen, daar men zelf daarmee problemen had in verband met het bombardement.

De gemeente Eygelshoven liet weten een zestal grote of acht kleinere gezinnen te kunnen onderbrengen in 3 woonhuizen, een tot kleuterschool omgebouwde caféwoning en het K.J.V. huis.

Valkenburg-Houthem kon enkele pensionruimten en hotels ter beschikking stellen.

De burgemeester van Kerkrade liet weten 30 mannen, 27 vrouwen, 11 jongens, 15 meisjes en 9 kinderen onderdak te kunnen bieden.

Uit deze manier van hulpaanbieding zou men kunnen afleiden dat deze daklozen niet in normaal gezinsverband konden worden opgenomen.

De gemeente Noorbeek tenslotte bood twee woonhuizen aan, te weten een oude, gedeeltelijk lemen woning en een harmoniezaal, die met behulp van tussenschotten als woonruimte zou kunnen worden gebruikt.

Voor definitieve onderbrenging van daklozen verwijst de commissie Burgerbevolking in een brief aan de burgemeester naar vooral de volgende gemeenten: Urmond, Obbicht, Limbricht, Born, Grevenbicht en verder Roosteren, voor zover dat mogelijk was.

De eerder genoemde woonruimteaanbiedingen golden uiteraard als een tijdelijke huisvestingsmogelijkheid.

Of en in hoeverre van deze gebruik is gemaakt, kan uit ter beschikking staande materiaal niet worden opgemaakt.

De Wederopbouw

Dit was een gigantische klus, temeer daar alle hiervoor benodigde materialen beperkt verkrijgbaar waren en het een en ander in een kort tijdsbestek diende te worden gerealiseerd.

In de oorlog werd een orgaan in het leven geroepen met als taak om waar schade aan gebouwen en wegen ontstond, deze effectief te herstellen: de Wederopbouw. Zoals reeds vermeld nam de burgemeester onmiddellijk contact op met deze instelling, die ervoor zorgde dat het "Bouwbureau verspreide gevallen Limburg en Noord-Brabant" alle herstelwerkzaamheden coördineerde en gedeeltelijk zelf uitvoerde.

Op 11 oktober verscheen een rapport, opgesteld door het hoofd van dit bouwbureau, waarin verslag werd uitgebracht van de tot dan toe verrichte werkzaamheden en de organisatie daarvan.

De opdracht luidde: wederopbouw van de in de nacht van 5 en 6 oktober door het bombardement vernielde en beschadigde panden in Zuid-Limburg, met uitzondering van Heerlen, Gulpen en Maastricht. Globale omvang van de schade:

Geleen, plm. 2000 panden beschadigd en plm. 200 onherstelbaar of geheel verwoest. Schade plm. f 3.000.000,--.

Beek, plm. 300 panden beschadigd en plm. 30 onherstelbaar of geheel verwoest. Schade f 450.000,--.

Schimmert, plm. 400 panden beschadigd en plm. 40 onherstelbaar of geheel verwoest. Schade f 600.000,--.

Groenstraat nabij het station Lutterade

Verspreide gevallen, ± 300 panden beschadigd en ± 30 onherstelbaar of geheel verwoest. Schade f 450.000,--.

Om deze opdracht voor te bereiden, stonden ter beschikking 3 vertrekken op het gemeentehuis te Geleen, waar het hoofdkantoor gevestigd werd en 2 nevenbureaus te Beek en Schimmert. Voor de inrichting ervan werd bij de landelijke organisatie materiaal aangevraagd, zoals tekentafels en bijbehorend materiaal. Om bouw materiaal te kunnen bergen werden loodsen gehuurd. Ook moest men over vervoermiddelen beschikken en hiertoe werden 2 fietsen en 1 motorfiets aangevraagd.

Het oorspronkelijke personeel bestond uit het hoofd van het bureau, een bouwkundig ingenieur, 3 opzichter-tekenaars en 1 administrateur. Het werd uitgebreid met 1 hoofdopzichter, 7 opzichter-tekenaars en 2 administratieve krachten.

Wat betreft de overige arbeidskrachten het volgende:

Na 13 oktober verliepen alle werkzaamheden onder directe of indirecte leiding van het Bouwbureau.

Voor die tijd gebeurde dat enerzijds onder leiding van de hoofdopzichter Gemeentewerken, die naast de eigen mensen en enkele losse arbeiders ook zo'n 200 mijnwerkers ter beschikking had, en anderzijds door de W.A.B.O., een partikulier bouwbedrijf dat door eigen initiatief gedaan had weten te krijgen arbeiders te mogen werven en te werk te stellen. Zie hiervoor de eerder vermelde brief van de directeur van het Arbeidsbureau te Heerlen. Hierover ontstond echter al spoedig onenigheid, waarschijnlijk omdat de akties van bovengenoemde firma niet geheel zonder eigenbelang waren. De eerder gedane toezegging dat 100 arbeiders, via het Gewestelijk Arbeidsbureau te Roermond verkregen, te werk gesteld konden worden bij de W.A.B.O., werd door tussenkomst van het Bouwbureau herroepen. Deze arbeiders kwamen op 10 oktober in dienst van het Bouwbureau, evenals een dertigtal vakbekwame krachten uit Maastricht en losse arbeiders uit Geleen en omgeving. Ook de Heidemaatschappij leverde enkele arbeidskrachten, hoofdzakelijk ploegbazen. Alle tewerkgestelden kregen loon volgens de geldende C.A.O.

Uurlonen: f 0,75 voor een ongeschoold arbeider, f 0,85 voor een vakman en f 1,00 voor een uitvoerder of aannemer.

Het Bouwbureau zorgde voor de uitbetaling.

Deze kosten werden verhaald op de getroffen en, die een schadeloosstelling kregen uitgekeerd. Daar deze (veel) lager was dan de werkelijke kosten moest er door de betrokkenen behoorlijk op toegelegd worden. Was dit door financiële omstandigheden niet mogelijk, dan kwamen de overige kosten voor rekening van de gemeente.

De Staatsmijnen verhaalden de onkosten, ontstaan door het ter beschikking stellen van de mijnwerkers, op de Regeling van Lonen voor Werkverruiming. Het Bouwbureau maakte verder gebruik van de diensten van de aannemers die door de getroffen en werden aangezocht om de schade te herstellen en verder van een zestal aannemers uit Maastricht en Weert.

Werkzaamheden

Het Bouwbureau moest allereerst de schade opnemen en inventariseren. Huis voor huis werden de benodigde materialen opgenomen en gevraagd welke maatregelen reeds genomen waren tot herstel van de schade. Wanneer er door de gedupeerde nog geen aannemer was aangewezen, kon men deze via het Bouwbureau toegewezen krijgen.

Om een en ander te realiseren werden formulieren ontworpen die voor ieder beschadigd pand moesten worden ingevuld. Een achttal opzichters werd hiermee belast.

Dragline op puinhoop in de Groenstraat op plek van de huidige Hanenhof

De grootste klus bestond uit het puinruimen en het uitvoeren van de herstelwerkzaamheden, waaronder het dichtmaken van daken en het inzetten van glas. Een interessant detail: alle puin van gebouwen die niet meer hersteld konden worden, was door de gemeente onteigend. Weghalen van puin stond dus gelijk met diefstal ten nadele van de gemeente en was ten strengste verboden. Als snelle oplossing voor de 200 totaal vernielde woningen dacht men aanvankelijk aan noodwoningen. De plaatselijke architecten richtten zich in een brief, gedateerd 6 nov. '42 tot de burgemeester, waarin zij een voorstel deden wat betreft de opzet van een verantwoord bouwkundig plan.

Zij vreesden dat er anders noodwoningen of permanente bouw zouden ontstaan op plaatsen waar dit achteraf minder gunstig was.

Zo stelden zij o.a. voor de noodwoningen niet willekeurig te verspreiden over de gemeente, doch zoveel mogelijk te groeperen en deze verder een permanent karakter te geven.

Ook boden zij hun hulp aan bij het realiseren van de bouwplannen, daar zij met de plaatselijke verhoudingen en werkwijzen goed op de hoogte waren. De witte woningen - eenverdieping - die gelegen zijn aan de Van der Stokstraat, Cortenstraat en Vuling zijn uit de bovengenoemde plannen ontstaan. Het Bredero's Bouwbedrijf te Utrecht bleek over goedgekeurde plannen te beschikken betreffende de bouw van arbeiderswoningen die oorspronkelijk bedoeld waren voor de gemeente Zuilen. In overleg met het Bouwbureau en de gemeente Geleen werd bekeken in hoeverre de bouw van deze arbeiderswoningen in aanmerking kon komen als definitieve oplossing. Uiteindelijk werd men het met elkaar eens, zodat binnen enkele dagen (half november 1942) werd begonnen met het bouwrijp maken van de grond gelegen aan de huidige Antoniusstraat en Eloystraat. Uiteindelijk werden er 105 arbeiderswoningen gebouwd op kosten van de Rijksrekening daar het woningwetwoningen betrof. Deze woningen werden nadien overgedragen aan de Woningvereniging Geleen.

Bouwkraan in gebruik bij de bouw van de huizen van de Eloystraat

Bouwmaterialen

In eerste instantie was er dringend behoefte aan dakpannen en glas. Verder aan o.a. hout, stopverf, draadnagels, steengaas, strokarton en teerpapier. Door WABO werd een wielerbaan aangekocht, waaruit een grote hoeveelheid hout ter beschikking kwam, evenals elektrisch kabelmateriaal. Bovendien waren er vrachtauto's nodig om het een en ander te vervoeren. Om enig idee te krijgen van de benodigde hoeveelheden: alleen al voor Geleen had men 36.000 m² glas nodig, voor Beek, Schimmert en verspreide gevallen nog eens 30.000 m². Van dakpannen staan nergens getallen genoemd, maar dit moeten ook gigantische aantallen zijn geweest. Wel wordt vermeld dat een particuliere dakpannenindustrie de gemeente 25.000 dakpannen schenkt.

Met vereende krachten, vooral door de inspanningen van het Bouwbureau, lukte het reeds vrij snel een gedeelte van het benodigde materiaal te verkrijgen. Om als aannemer of bouwfirma over dit materiaal te kunnen beschikken, moest men in het bezit zijn van ontvangstbewijzen die door de belanghebbenden (slachtoffers) waren ondertekend.

De particulieren konden op machtiging van de burgemeester o.a. pannen betrekken bij handelaren. Naderhand moesten zowel machtigingen als ontvangstbewijzen worden vervangen door bonnen.

Zoals reeds eerder vermeld, waren er nogal wat vrachtauto's nodig voor het vervoer van materialen. Hiervoor werd de Autobevrachtingsdienst te Sittard ingeschakeld. Het vervoer stond onder toezicht van het Bouwbureau, dat voor een en ander de verantwoordelijkheid droeg. Om het puin weg te brengen kon men geen gebruik maken van vrachtauto's, daar hiervan de banden te zeer sleten. Banden waren zeer schaars in die tijd! Men gebruikte daarom paard en wagen. (Het puin dat op deze manier werd afgevoerd, werd in 1944 gebruikt voor de aanleg van het militaire vliegveld te Beek. Het werd plat gewalst en daar overheen werden de stalen platen voor de start- en landingsbanen gelegd).

Uit gemeentelijke correspondentie blijkt dat er wat strubbelingen zijn geweest o.a. wat betreft de glasvoorziening.

Een schilder beweerde, naar later bleek ten onrechte, dat hij niet tijdig was voorzien van glas, omdat hij vroeger geen klant was geweest van de betreffende glashandel. Bij nader onderzoek bleek dat deze schilder zijn werkachterstand op deze manier op anderen probeerde af te schuiven. Ook in de oorlog bleven mensen gewoon mensen!

Overige Gemeentelijke hulp

De plaatselijke bevolking had niet alleen behoefte aan hulp bij de wederopbouw, maar ook aan vervanging van de verloren inboedel. Behalve een dak boven je hoofd was het ook van groot belang over essentieel kookgerei en textiel te beschikken.

Hiervan getuigt dan ook het grote aantal brieven over o.a. elektrische kookapparatuur en inmaakglazen.

Zo moesten er 700 elektrische fornuizen en komforen vervangen worden met hierbij niet minder dan zo'n 3500 kook- en braadpannen. De PLEM regelde in overleg met de burgemeester en het Rijksbureau in den Haag het een en ander in zeer snel tempo.

Helaas was de medewerking van de Commissie Voorziening Limburg minder vlot. Deze Commissie moest namelijk toestemming tot aflevering verlenen en liet hiermee een maand op zich wachten. De PLEM zat daardoor met het ondankbare karwei de mensen uit te leggen dat hoewel de kookapparatuur voorhanden was, men niet over deze kon beschikken. Over bureaucratie gesproken! Dit was echter niet het enige probleem.

Het distributiesysteem bleek ook in andere gevallen verre van efficiënt. De machtigingen die men nodig had om de artikelen tegen betaling te kunnen krijgen, waren per winkelier verstrekt. Was bij deze de voorraad uitgeput, hetgeen toen eerder regel dan uitzondering was, dan moest men opnieuw naar het gemeentehuis voor een machtiging die geldig was bij een andere winkelier.

Daar men op het distributiekantoor niet op de hoogte kon zijn van de voorraden van de diverse winkels kon het voorkomen dat de hulpvragers keer op keer bot vingen. Het was ook een heel normale zaak dat men uren in de rij moest staan, getuige het volgende citaat:

Geleen, 24 juni 1943

Aan den Heer Burgemeester van Geleen.

Ondergeteekende ... , neemt bij deze de vrijheid om, als getroffene bij den luchtaanval van 5 oct. j.l., het volgende onder Uwe aandacht te brengen. Hij en vele anderen zijn, door het verloren gaan van hun inboedel o.m. ook alle inmaakglazen en inmaakpotten kwijtgeraakt. Om zich wederom in het bezit van nieuwe te stellen moeten de getroffenen zich evenals de andere gegaagden tot de plaatselijke verkoopwinkels wenden, wanneer deze artikelen af en toe verkrijgbaar zijn, waar zij dan na een heelen tijd in lange rijen gestaan te hebben, niet meer dan 3 glazen kunnen krijgen. Daar dit zoowel ten opzichte van de getroffenen als van de groote gezinnen niet billijk is, neemt ondergeteekende beleefd de vrijheid zich tot Uwe Edelachtbare te wenden met het verzoek om zoo mogelijk Uwerzijds maatregelen te willen bevorderen, opdat de getroffenen wederom in het bezit van een normalen voorraad inmaakglazen kunnen komen, ook aangepast aan de grootte van het gezin. Ondergeteekende heeft een gezin van 9 personen en acht het zijn plicht om momenteel te zorgen voor een behoorlijke winterprovisie. In deze aangelegenheid heb ik mij reeds gewend tot de Commissie Voorziening Limburg, die mij hierin niet kon helpen.

Voor Uwe bemoeiingen in deze betuig ik U bij voorbaat mijn oprechten dank.

In antwoord op dit schrijven het volgende:

Gemeente Geleen

Geleen, 28 Juni 1943.

No ..
Antwoord op brief van
24 Juni 1943

AAN
den heer ...

ALHIER

Onderwerp:
Inmaakglazen

Bijl.

In antwoord op nevenvermeld schrijven deel ik U mede, dat door mijn bemoeiingen inzake beschikbaarstelling van inmaakglazen de Commissie Voorziening Limburg de noodige aandacht aan deze kwestie zal schenken. Zij zal in overleg met de Commissie Rotterdam al het noodige verrichten om de getroffene, zoo spoedig doenlijk vóór alle anderen zoveel mogelijk te gerieven.

De Burgemeester van Geleen,
.....

Bovenstaand geval is waarschijnlijk een uit zeer vele. De burgemeester van Heerlen deed dan ook een voorstel om tot een doeltreffender aanpak te komen.

In overleg met de burgemeester van Geleen stuurde hij een brief, gedateerd 24 December 1942, naar het Departement van Sociale Zaken in den Haag. Hierin uitte hij bezwaren inzake de slechte bevoorrading van de winkels en het feit dat bevoorrading vanuit het Noorden moest gebeuren. Dit was nogal riskant, daar de Noord-Zuidverbindingen kwetsbaar waren. Hij lanceerde het idee een centraal magazijn te Valkenburg in te richten in de gemeentegrotten. Dit idee werd inderdaad door het Departement van Sociale Zaken overgenomen en gehonoreerd met de toezegging dat financiële middelen ter beschikking zouden worden gesteld. In 1943 is dit Centraal magazijn gerealiseerd.

Op 15 April richt dezelfde burgemeester zich andermaal tot Den Haag, dit keer met een voorstel de goederen centraal te verkopen, via de gemeentelijke distributie.

Het was immers voldoende duidelijk dat het bestaande machtigingssysteem niet deugde, de winkeliers profiteerden bovendien van de situatie. Uit een in deze brief opgenomen overzicht blijkt dat sommigen zelfs winsten van 100 % maakten en dit

alles ten koste van de slachtoffers. Deze centrale verkoop werd reeds toegepast door het Herstelfonds van het Departement van Sociale Zaken en voldeed volgens de burgemeester uitstekend. Tot zover de distributieproblematiek.

Voedselhulp

De meeste hulp werd toch al aangeboden aan het gemeentebestuur, dat dan zorgde dat hulp daar kwam waar dit nodig was.

Zelf nam de gemeente, met medewerking van de Staatsmijn Maurits, op maandag 26 oktober 1942 definitief het bereiden en verstrekken van maaltijden op zich, nadat dit eerst was geregeld door de Winterhulp. Dit werd bekendgemaakt op aanplakbiljetten. Daar men echter bang was dat velen zich zouden generen om te gaan eten in de centrale keukens, verzocht de burgemeester de Geleense geestelijkheid vanaf de kansel de mensen aan te sporen toch vooral gebruik te maken van het aangeboden. Omdat de winter naderde en omdat een groot deel van de Geleense bevolking door vernieling van hun huis en huisraad niet langer in staat was zelf te koken, werden vooral warme maaltijden verstrekt. Hiervoor moesten echter distributiebonnen worden ingeleverd. De gemeente moest zich door veel toen geldende voorschriften en vergunningstelsels heen werken om voor de getroffen en te krijgen wat hard nodig was.

Textiel

Door het Rijksbureau voor de Distributie van textielprodukten werd een belangrijke hoeveelheid textiel gestuurd als extra aanvulling op de normale toewijzing. Deze extra aanvulling mocht alleen aan de gedupeerden worden verkocht.

De gemeente kreeg van de Inspecteur van de Prijsbeheersing de beschikking over een partij textiel ter waarde van f 10.250,-- om tegen inkoopsprijs te verkopen.

VII Productieproblemen op Stm. Maurits en tewerkstelling van mijnwerkers op andere bedrijven.

Het heeft lang geduurd voordat men op Stm. Maurits weer aan een normale productie toe was. Er moest een hele volledige reorganisatie worden doorgevoerd om het bedrijf weer langzaam op gang te krijgen. Naast de omvangrijke schade bovengronds, was er ook ondergronds schade ontstaan.

Nadat op 6 oktober om 14 u. de hoofdventilator weer definitief in bedrijf gesteld was, werd met de controle van het mijnveld begonnen. Alle afdelingen in steengangen werden door twee of meer opzichters gecontroleerd. Op dit tijdstip was er geen voldoende perslucht en elektrische energie voor het mijnveld beschikbaar. Het was alleen mogelijk met de kooi van schacht Ila af te dalen. Alle niet hoog nodige pompen en ventilatoren in het mijnveld werden stopgezet. Deze mijnrevisie werd voortgezet op 7 en 8 oktober. De hoofdventilator viel tijdens deze revisie enkele keren uit. Alle pijlers stonden ongunstig, d.w.z. ze waren helemaal ontkoold en er moest worden

omgelegd. In verschillende afdelingen waren de bandgalerijen en steengangen onder water gelopen. In sommige galerijen stond het water zelfs zo hoog, dat de luchtverversing onderbroken werd. De schachtput van schacht I was eveneens vol water.

Wat de pijlers betreft, was het op enkele plaatsen zeer dringend nodig dat er werd omgelegd. Op donderdag 8 oktober moest ook in verschillende pijlers worden gestut. Een pijler in een bepaalde laag op de 455 m. verdieping was ingestort. Op 9 oktober werd een begin gemaakt met het omleggen van verschillende pijlers. Behalve de hoogstnodige pijlers werden alle pijlers van de 391- en 455 m.-verdieping omgelegd om op 12 oktober - toen de losvloer, de houtbrug enz. weer functioneerden - weer bemand te worden.

Schacht Ia en Ib waren niet geschikt voor personenvervoer, omdat de kabels door brand hadden geleden. Schacht IIb, de skip, kon niet in bedrijf worden gesteld, omdat de transportbanden, inclusief de transportbrug, vernield of verbrand waren. Alleen schacht IIa naar de 455 m. verdieping was voor personenvervoer beschikbaar. Vanuit deze verdieping moesten de mijnwerkers zich dan in het mijnveld naar de hogere en lagere verdiepingen begeven. Bovendien waren de houtbrug en kettingbanen tussen schacht I en II buiten bedrijf. Op 12 oktober waren de losvloer, de houtbrug en kettingbanen zover gerepareerd, dat schacht II de productie kon opvoeren. Schacht I, waar een nieuwe kabel was gemonteerd, kon op 14 oktober met het opvoeren van de productie van de 660 m. verdieping beginnen. Schacht IIb werd alleen gebruikt om materiaal te vervoeren voor de pijlers op de 660 m. verdieping. Op 12 oktober kwamen enkele afdelingen op de 391 m. en de 455 m. verdieping in bedrijf, terwijl op 14 oktober verschillende afdelingen op de 660 m. verdieping eveneens weer in bedrijf werden gesteld. De capaciteit van de schachten liet niet toe dat er veel stenen werden "getrokken". Daarom werd het losmaken van stenen dan ook sterk beperkt. Ook werden stenen in steenzakken verpakt en tijdelijk in de pijlers opgeslagen. Nadat op 18 oktober in schacht Ib een nieuwe kabel was gemonteerd, konden ook weer de pijlers op de 548 m. verdieping in bedrijf worden genomen. Veel moeilijkheden werden in de eerste dagen ook nog ondervonden van het rekken van de nieuwe kabels. Eveneens liet de aanvoer van hout, vulstenen en andere materialen veel te wensen over, dit als gevolg van de volledige desorganisatie bovengronds (vernieling van werkplaatsen enz.).

Alle mijnwerkers moesten zich voor de dienst in de loonhal bij de betrokken opzichter melden. Deze bepaalde waar de mijnwerkers werden tewerkgesteld: een gedeelte ondergronds en de overigen bovengronds of in de gemeente Geleen voor opruimingswerkzaamheden.

Daar de verbindingsbrug van de lampisterie naar de losvloer niet gebruikt kon worden, moesten de mijnwerkers zich over het terrein naar de schacht of naar het badlokaal begeven. 's Morgens en 's avonds diende dit, in verband met verplichte verduistering, met gedoofde mijnlampen te gebeuren. Alle lampen werden op de losvloer ontstoken, resp. gedoofd. Aan schacht II moest het personeel zich in vol-

komen duisternis via de smalle trap naar de losvloer begeven. De opstelling aan de voet van deze trap liet dan ook te wensen over, met als gevolg een onvoldoende bezetting van de liftkooien. De ondergrondse personentreinen vertrokken zeer onregelmatig, zodat de werkzaamheden in de toen lopende pijlers vaak te laat begonnen. De prestatie viel ook niet mee; er werd veel over het bombardement doorgepraat. Dit leidde weer tot conflicten tussen de arbeiders en de beambten. Ook de opzichters zaten met veel moeilijkheden o.a. vreemd personeel, sleepers zonder instructeurs, geen tussentijdse diensten wegens gebrek aan schachtcapaciteit en een slechte geest onder de mijnwerkers, gereedschapsproblemen enz. Kwam hierbij 's avonds nog luchtgevaar, dan waren de arbeiders van de nachtdienst nauwelijks te bewegen om naar beneden te gaan.

In de eerste dagen na het bombardement moesten de mijnwerkers gebruikmaken van badlokalen, waarvan de glazen daken en de ruiten stuk waren. Ook was er geen warm badwater.

Veel van de in de gemeente Geleen wonende mijnwerkers werden bovengronds of in de gemeente Geleen tewerkgesteld (Zie bijlage 2). Op 12 resp. 14 oktober werden ca. 1800 mijnwerkers met ca. 20 opzichters tijdelijk naar andere mijnen overgeplaatst. Dit waren uitsluitend mijnwerkers, die met de bus naar de mijn plachten te komen. Hierdoor kwam de bezetting van de Stm. Maurits totaal in de war. Een jarenlang goed functionerend systeem moest opnieuw georganiseerd worden, thans echter met mensen van wie velen direct of indirect bij het bombardement betrokken waren geweest. Was de produktie aan steenkool voor 5 oktober ruim 11.000 wagens per dag, op maandag 12 oktober werd begonnen met 1065 wagens. Dinsdag 13 oktober werden 1287 wagens "getrokken" met 2624 diensten. Het hoge dienstenaantal is te verklaren, doordat in andere pijlers, evenals in het mijnveld zelf, veel onderhoudswerkzaamheden moesten worden verricht. Op woensdag 14 oktober bedroeg de produktie 3010 wagens met 3683 diensten. Deze produktiestijging ontstond, nadat diverse pijlers op de 660 m. verdieping weer waren ingeschakeld.

Op donderdag 15 oktober 3548 wagens met 3647 diensten

Op vrijdag 16 oktober 3880 3793

Op zaterdag 17 oktober 4334 3789

Langzaam steeg de produktie, niet alleen, doordat er meer pijlers in bedrijf kwamen, maar ook doordat de arbeiders meer presteerden en de nieuwe organisatie vastere vorm kreeg. Voor verdere produktiegegevens: zie bijlage 2. In december 1942, toen de produktie was gestegen tot 9836 wagens, kon een groot gedeelte van de tijdelijk uitgeleende mijnwerkers weer terugkeren naar de Maurits.

VIII DUITSE PROPAGANDA EN HET BOMBARDEMENT.

Het door de Engelsen uitgevoerde bombardement op Zuid-Limburg was koren op de molen van de Duitse propaganda.

Op 10 oktober kon men in de Limburger Koerier het volgende staaltje van propaganda lezen: "Dezer dagen hebben wij de vraag gesteld, of het idioten dan wel misdadigers zijn, die daar in Londen tot een dergelijk soort van oorlogvoeren de bevelen geven. De gevolgen ervan zijn immers zóó, dat ook de eenvoudige man uit het Engelse volk, - hetzelfde volk, dat straks zoo zwaar voor dit alles zal moeten boeten, - het hemeltergend zou vinden, indien hij de euveldeaden van zijn "militaire" leiding weten mocht. Idioten of misdadigers, men vindt ze overal. Men vindt ze ook bij ons. Want men heeft in deze droevige dagen ook bij ons van sommigen de opmerking moeten hooren: "Heerlijk, wat de Engelschen hier hebben aangericht. Dat is nu eens echt fijn !"

Idioten of misdadigers ? In elk geval is een uiting geven aan 'n dergelijke mentaliteit als het ware den hemel verzoeken. Het is hetzelfde soort van moreele verruwing en geestelijke verwarring die de leiders in Londen tot het verzinnen van dergelijke aanslagen aanzet." Tot zover dit citaat.

Uit "Schule und Haus", een "Nachrichtenblatt des Deutschen Schulvereins für Niederländisch Limburg" van 10 oktober 1942 het volgende stukje propaganda: "Ein unübersehbarer Trauerzug bewegte sich zur Bestattungsstätte. Keiner scheute weder Wind noch Wetter, dem er während des langen Marsches in dem Trauerzug ausgesetzt war. Hatten sie im Leben zusammen die Schreckensnacht verbracht, wollten sie auch mit den Toten zusammen den letzten Gang zu deren Ruhestätte machen. Die Sonne hielt sich an diesem Tag hinter dunklen Regenwolken verborgen; es war, als wollte sie nicht Zeuge dieses traurigen Ereignisses sein. Der Wind tobte und schüttelte das erste Laub von den Bäumen der Strasse, die der lange Trauerzug folgte. Es war ein stürmischer Herbsttag und kalt dazu, an dem die Bergarbeiter den vielen Särgen in tiefer Trauer gehüllt folgten. Ihre Gesichtszüge waren verbissen. Ihr Mund sprach Bitterkeit und in ihren Herzen trugen sie den Groll gegen die englischen Luftpiraten. Die von harter Tagesarbeit gezeichneten Gesichter waren in diesen Stunden noch härter geworden. Ihre schwieligen, fleissigen Hände ballten sich zu Fäusten als sie hinter den Toten einherschritten.

Auf dem Ehrenfriedhof sprach zunächst der Herr Beauftragte des Reichkommissars. Er geisselte den feigen Überfall der britischen Piraten auf die friedliche Bevölkerung. Die Opfer aber seien nicht umsonst gefallen. Einmal würde die Endabrechnung mit den Britten kommen, dann würden sie gerächt werden! In bewegten Worten nahm Kreisleiter Quandt Abschied von den toten Kameraden. Den heimtückisch in nächtlicher Stunde auf die friedliche Bevölkerung geführten Bombenangriff könne man nicht mit einer Entschuldigung, die Tat sei ein Versehen der englischen Flieger gewesen, gutheissen oder ungeschehen machen. Was hier geschehen sei, sei Mord an einer friedlichen, arbeitsamen Bevölkerung.

Die Untat der britischen Luftpiraten hat in der Bevölkerung eine tiefgreifende Wandlung im Gefolge gehabt. Alle diejenigen, die die Engländer bislang als ihre Freunde ansahen, schämen sich ihrer bisherigen Haltung. Das englische Verbrechen hat alle Bevölkerungskreise einander nähergebracht und zu einer echten Volksgemeinschaft zusammengeschweisst."

Tot zover dit verbijsterende stuk Duitse propaganda.

Overigens hebben wij van een opgenomen vertaling afgezien in de veronderstelling dat men de hoofdlijnen in ieder geval toch zou begrijpen en een vertaling afbreuk doet aan de typische propagandastijl.

IX GEBEURTENISSEN ELDERS IN ZUID-LIMBURG

Terwijl een gedeelte van de aanvliegende luchtvloot de bommenlast liet vallen op Geleen, had tegelijk het hele zuidelijke gedeelte van Limburg onder deze aanval te lijden. Uit bewaard gebleven rapporten kan men zich een beeld vormen van de gebeurtenissen in die nacht.

De rond Geleen liggende buurgemeenten Beek en Spaubeek kregen het zwaar te verduren.

Te Spaubeek vielen brisant- en brandbommen op Hobbeltade, waar ze veel schade aanrichtten. Het op de rand van de gemeente, onder Schinnen, gelegen retraitshuis St.-Ignatius, werd door een pakket brandbommen getroffen en brandde geheel uit. Pater J. Barten S.J. deelde daarover het volgende mee: "In Spaubeek was het (in vergelijking met Broekhuizen bij Venlo waar hij eerder verbleef) erg rustig. Er waren dan ook weinig instructies gegeven voor wat wij moesten doen als er luchtalarm was. Er was enkel gezegd dat er een geschikte kelder was en dat wij ons in dat geval geheel gekleed daarheen moesten begeven. Die bewuste avond van 5 oktober gingen zowat allen, ook de professoren en de paters, naar de kelder. Opeens klonk er een zware dreun, een van de schotten van de kelder werd ingedrukt en we zagen buiten brandende brandbommen liggen. We vermoedden reeds dat het retraitshuis geraakt was, toen enige jonge paters ons kwamen vragen te helpen bij het blussingswerk. In de veranda lagen verschillende gloeiende brandbommen. Met schoppen verwijderden wij die van de matten en doofden het vuur. Eén ervan spatte uit elkaar; twee jonge paters werden door scherven in hun voeten gewond en moesten worden weggebracht.

Het huis was op te veel punten geraakt, zodat spoedig daarna geroepen werd, dat wij er allen uit moesten. We hebben daarna nog het grote fornuis uit de keuken weggesleept naar buiten en nog het een en ander uit nog niet aangetaste delen van het huis gehaald, waarbij wat later ook mijnwerkers, op weg naar huis, kwamen helpen. Na middernacht ...mochten we om de beurt gaan slapen in bedden, die vriendelijke bewoners van Spaubeek ons ter beschikking stelden. De volgende morgen dwaalden wij doelloos rond, rond het brandende huis en merkten dat de hele tuin en ook de spoorbaan bezaaid waren met brandbommen.

De meesten van ons waren al hun bezittingen kwijt en sommigen waren zelfs nog ternauwernood gekleed. De twee gewonde paters waren eerst bij mensen in Spaubeek ondergebracht en werden daarna naar het ziekenhuis in Heerlen vervoerd, waar de scherven uit hun voeten werden verwijderd."

Beek meldde rond 22.30 u. het begin van de aanval. Er vielen zes brisantbommen en naar schatting 3000 brandbommen (staaf- en fosforbommen). Er waren 1 dode en 7 gewonden te betreuren. Veel in het veld staande gewassen gingen verloren, terwijl ook vee werd getroffen. De grossierderij RETERA brandde geheel uit, waarbij grote voorraden levensmiddelen, waaronder 30.000 kg. suiker, verloren gingen. Er waren veel branden in het dorp, vooral in het centrum, en al vrij spoedig was er geen bluswater meer. Er werd o.a. door de Heerlense brandweer assistentie verleend. De "Deutsche Schutzgruppe" verleende waardevolle hulp; ze bewaakte behalve de toegangswegen naar Beek ook de naar buiten gedragen huisraad, zodat er slechts enkele kleine diefstallen zijn voorgekomen. In totaal werden 20 huizen totaal vernield, 10 huizen werden zwaar en andere licht beschadigd.

Uit Elsloo rapporteerde de heer L. Driessen (plv. hoofd van de L.B.D.) op 8-10-1942 het volgende: "Om 22.05 u. werden lichtkogels geplaatst op ongeveer 3 km. afstand boven de haven van Stein. Om 22.15 u. werd "Luchtalarm" gegeven en spoedig daarna begon het bombardement. In Catsop - een onder Elsloo behorend gehucht - werd veel schade aangericht. In totaal werden 80 tot 100 boerderijen beschadigd, waarvan verscheidene door brand. Er zijn diverse brisantbommen gevallen (het juiste aantal werd niet genoemd), ook werd melding gemaakt van ongeveer 800 staafbrandbommen en 8 fosforbommen. Enkele jongens raakten later ernstig gewond door te spelen met een gevonden fosforbom".

Te Schinnen vielen ettelijke brisantbommen, waarvan er zes tot ontploffing kwamen, verder ± 40 fosfor- en 300 staafbrandbommen. De aangerichte schade was zeer groot. Ongeveer 40 huizen werden "min of meer" vernield of beschadigd.

Te Schimmert vielen brand- en brisantbommen verspreid over de hele gemeente. De aangerichte schade werd ernstig genoemd. Er waren 3 doden te betreuren. Er ontstond brand in 13 huizen en 2 magazijnen.

Te Maastricht werden rond 22.15 u. overvliegende vliegtuigen gerapporteerd, terwijl in de omgeving bominslagen werden waargenomen. Daarop werd om 22.30 u. luchtalarm gegeven.

Er vielen ruim 3000 staaf- en 12 fosforbommen in 28 straten. Op een onbebouwd terrein aan de Meerssenerweg stortte een 2-motorige Wellingtonbommenwerper neer (Wellington BJ 729 van 419 Sq van de R.C.A.F.), die opgestegen was van het vliegveld Croft, County Durham. De aan boord zijnde brisantbommen kwamen tot ontploffing. Onder het wrak werden later de stoffelijke resten van 3 bemanningsleden gevonden. Het vliegtuig stond onder commando van T.E. Powell. In totaal verloren 5 bemanningsleden het leven, terwijl er één werd gewond.

De omgekomen bemanningsleden:

POWELL, Thomas Edward	warrant officer	pilot
TODD, Francis Lionel	flying officer	air observer

O'GRADY, Joseph Leonard	flight sergeant	air observer
McELROY, Guy James Herman	flight sergeant	wireless operator
BROOM, Howard	flight sergeant	airgunner

Ze werden begraven op het kerkhof Jonkerbosch te Nijmegen (Collected Grave 20 C 1-3).

Op het N.S.-terrein vielen 2 brisantbommen, waardoor 2 personen werden gewond.

Trein nr. 387 uit Amsterdam werd bij de Viaductweg getroffen door een fosforrubberbom van 14 kg. Het 3e rijtuig van de trein brandde totaal uit, maar er waren geen slachtoffers.

23 Woningen werden totaal vernield door brand en 160 licht getroffen. De fabrieken van KRISTALUNIE en BEAUMONT (stalen meubelen) brandden gedeeltelijk uit. In het geannexeerde Limmel vielen brisantbommen en 50 fosforrubberbommen van 14 kg. Er waren 5 gewonden.

Te Heerlen werd om 22.28 u. luchtalarm gegeven. Er vielen brisant- en brandbommen o.a. in de omgeving van de Benzenraderweg, waar ernstige schade werd veroorzaakt. Er waren 7 dodelijke slachtoffers en één gewonde. Er ontstonden branden in de Hamerstraat, Burg. de Hesselleplein, Heesbergstraat, de Hessellestraat, Valkenburgerweg, Coriovallumstraat, Bekkerveld, Kaldenbornweg en de Geleenstraat. Terwijl men de handen meer dan vol had aan de bestrijding van branden binnen de eigen gemeente, ontving men telefonisch verzoek om assistentie uit de gemeente Vaals, Maastricht en Beek (0.47 u.), waaraan men eerst niet kon voldoen. Toen de branden in Heerlen onder controle waren, was men in Maastricht de situatie inmiddels meester; de gemeenten Vaals en Beek verklaarden later nog dringend behoefte te hebben aan assistentie (1.15 u.). De gemeente Geleen bleek telefonisch op dat tijdstip nog niet bereikbaar te zijn. Rond 2 uur op 6 oktober rukten de wagens uit naar Beek en Geleen. De hulp voor Geleen arriveerde om 2.25 u. De Commandant Brandweer te Heerlen ontving het verzoek om assistentie voor Geleen via de Stm. Emma.

Te Beek, waar de motorspuit om 3.25 u. arriveerde, werden 23 branden bestreden, waaronder hoofdzakelijk fel uitslaande branden in een winkelpand, een hotel, een apotheek en een boerderij.

Te Hulsberg, gehucht Aalbeek, vielen 2 brisantbommen, waardoor 2 mensen werden gedood. Er was grote materiële schade.

Te Brunssum kreeg de commandopost Staatsmijnen om 21.44 u. de waarschuwing "luchtgevaar" door. Er was kermis en men besloot de kermisinrichtingen, die druk werden bezocht, te laten ontruimen. Om 22.29 u. werd de gemeente door lichtkogels helder verlicht. Er waren in de omgeving zware ontploffingen te horen en het

overvliegen van veel vliegtuigen. Men besloot toen "luchtalarm" te geven. Om 22.57 u. had boven de gemeente een luchtgevecht plaats, waarbij een toestel in de lucht explodeerde. Brandende onderdelen van dit vliegtuig kwamen over de hele gemeente verspreid neer. Het was de Lancaster R 5701 van 57 Sq., opgestegen van het vliegveld Woodhall-Spa in Lincolnshire. Die avond vond men in het Treebekerveld de lijken van 2 piloten. De volgende morgen vond men nog 3 zeer verminkte lijken van Engelse piloten, waarvan één op het gebied van de gemeente Amstenrade. De gehele bemanning kwam om het leven.

Het toestel stond onder commando van N.J. Briant.

De bemanning bestond uit:

BRIANT, Neville James	Flying officer	pilot
DORWARD, Leslie Clement	Flying officer	navigator
DAWSON, John Robert	sergeant	wireless operator
DESMOND, August Harold James George	sergeant	gunner
HARRISON, Kenneth Howard	Pilot officer	airgunner
MACKAY, Kenneth Oswald	sergeant	wireless operator
MUSGRAVE, Albert Edward	sergeant	flight engineer

Ze werden begraven op het kerkhof Jonkerbosch te Nijmegen. De lijken, vliegtuigonderdelen, 53 brandbommen, 5741 machinegeweerpatronen (in banden) en 4 parachutes werden aan de Wehrmachtskommandantur te Maastricht overgedragen, tevens 1520 pamfletten met opschriften als "Bei jeder Bombe denk daran, dieser Krieg fing Hitler an." Het signaal "veilig" kon door stroomuitval niet worden gegeven.

De L.B.D. Sittard ontving rond 21.50 u. de melding "luchtgevaar" van de L.B.D. te Geleen. Rond 22.19 u. werden Geleen en de Stm. Maurits door lichtkogels fel verlicht. Om 22.24 u. werd op persoonlijk bevel van de burgemeester "luchtalarm" gegeven. Kort daarop, om 22.30 u. werd de eerste bominslag ten westen van de Maurits genoteerd. Binnen zeer korte tijd was er een geweldige vuurgloed bij de Stm. Maurits zichtbaar en tevens hevige branden ten westen en zuidwesten van de waarnemingspost. Er werden branden gemeld te Leijenbroek, Sanderbout, Ophoven en te Munstergeleen, waar een timmerfabriek in lichterlaaie stond. Later volgde nog een bominslag nabij het "Forum" in de Brabantstraat te Sittard.

Omstreeks middernacht vertrokken de Geneeskundige Dienst met de heer Vossen, en de brandweer met de heer Schellenberg aan het hoofd, naar Geleen. Ook de ploeg van Blok 6, die al op diverse plaatsen in Sittard hulp had verleend, vertrok nog om 1.35 u. ter assistentie. Om 0.49 u. werd "einde luchtalarm" gegeven.

Bovendien meldden de volgende gemeenten schade door brisant- en brandbommen: Meerssen, Kerkrade, Cadier en Keer, Vaals (ernstige schade aan huizen door in totaal 20 branden), Amstenrade, Eijsden, St. Geertruid, Gronsveld, (1 gewonde), Obbicht en Papenhoven (brandbommen veroorzaakten ernstige schade

en een begin van brand in kasteel Obbicht), Wijnandsrade, Merkelbeek, Geulle, Stein, Valkenburg, Munstergeleen, Wittem, Nuth en Born. Welhaast geen plaats of er werd schade gemeld.

De eerste melding die nacht vanuit Geleen maakte gewag van 40 doden, 11 gewonden en vermisten.

In een "raid-kalender" waarover het Ministerie van Defensie beschikt, zijn de gegevens verzameld van alle data in de oorlog, die betrekking hebben op de lucht-oorlog. Voor de nacht van 5 op 6 oktober 1942 staat het volgende vermeld: "Bommenwerpersformaties van R.A.F. Bomber Command vielen doelen aan in het Rijnland in West-Duitsland, voornamelijk Aken en omgeving. Volgens het D.N.B. (Deutsche Nachrichten Büro) werden 4 Britse bommenwerpers neergeschoten. Drie daarvan moeten op Nederlands gebied zijn terechtgekomen." Twee toestellen eindigden hun vlucht boven Limburg: te Maastricht en Brunssum. Een derde toestel, een Wellington van 156 Sq., stortte neer in de Noordzee ten westen van Walcheren. Van deze bemanning zijn er 4 als vermist opgegeven. Het stoffelijk overschot van Flight Sergeant Charles Wendell AUSTIN spoelde op 20-10-1942 aan op het strand bij Zoutelande. Hij werd te Vlissingen begraven.

Het toestel was opgestegen van het vliegveld Warboys (Huntingdonshire) en behoorde tot de groep "Pathfinders" die het doel markeerden. De trieste balans van deze nacht voor Zuid-Limburg ± 100 doden, waarvan alleen in Geleen al 83!

X OPZET OF EEN VERGISSING?

Het bombardement dat zoveel ellende over Geleen bracht, kwam - wonderlijk genoeg - niet onverwacht. Vaak was al het vermoeden uitgesproken dat het transport van cokes, benzeen en toluen naar Duitsland toch niet ongestraft kon doorgaan. Men was er zeker van dat de Geallieerden daar wel een stokje voor zouden gaan steken.

Zo ontstond het vermoeden dat het bombardement op Geleen een industrieel bombardement zou zijn geweest, met het doel de toelevering van deze belangrijke produkten aan de Duitse oorlogsindustrie, althans zeker voor geruime tijd, stop te zetten.

Het bleef aldus een hardnekkig verhaal, dat deze enorme luchtvloot speciaal voor de Stm. Maurits zou zijn gekomen, waarbij de kans op burgerslachtoffers op de koop toe zou zijn genomen:

Volgens Prof. L. de Jong echter, naar zijn mening hierover gevraagd, zouden de Geallieerden toen (oktober 1942) geen toestemming van de Nederlandse Regering hebben gehad strategische doelen in Nederland te bombarderen. En de Stm. Maurits was zo'n strategisch doel.

Uit het Geheim Archief Afd. Diplomatieke Zaken van de Nederlandse Regering te Londen kon een aantal feiten worden achterhaald waaruit blijkt dat men het met het bombardementsverbod zo nauw niet nam.

In de nacht van 27 op 28 november 1941 wierp één der toestellen een 4000 lbs. bom af op het sluisencomplex bij Maastricht. De bom viel in het open veld bij de sluiswerken van Lanaye, zo blijkt uit Geheim Rapport (G.R) van 2-12-1941. De schrijver van deze geheime rapporten, Adjunct Marine-attachee Moolenburgh, voegt eraan toe: "Ik wil dit rapport niet beëindigen, voordat ik melding maak van het onderhoud dat ik heden op het Bomber Command Head-quarters met den nieuwen Chief Intelligence Officer Group-Captain L.F. Pendred heb gehad.

Bij eenige aangevallen doelen in Nederland was de omschrijving toch zo ruim gesteld, dat door mij zonder meer geen genoegen kon worden genomen met dien aanval".

Op 11 juni 1942 werden via Radio Oranje namens de Nederlandse Regering bombardementswaarschuwingen uitgezonden, die op 12 juni werden herhaald (G.R. 28/7-1942, p.3). Max Blokzijl reageerde daarop in zijn radiopraatje als volgt "Men heeft in de aether geweldig den mond vol genomen over de noodzakelijkheid voor de bewoners van de bezette gebieden overal te evacueren waar men in de buurt van groote fabrieken woonde, juist met het oog op die geweldige bom-aanvallen. Ik hoop dat weinigen die waarschuwing bereikt heeft, en dat niemand zich aan het schrikken heeft laten maken."

En het rapport vervolgt: "Waar het mij bekend is, dat de R.A.F., welke zeer terecht een ruime periode tusschen de waarschuwing en den eersten zwaren aanval heeft laten verstrijken, haar plannen uitgewerkt heeft voor zeer zware aanvallen op enkele bedrijven in bezette gebieden, heb ik ... de wenschelijkheid betoogd, het volk, dat snel vergeet, een herhaling der gegeven waarschuwing te doen bekomen, opdat geen onnoodige slachtoffers worden gemaakt. Speciaal nu op 16 en 25 dezer op beperkte schaal bommen werden afgeworpen op respectievelijk de Hoogovens te IJmuiden en de cokesovens te Sluiskil, lijkt het het aangewezen moment, in het kort wederom de aandacht op het boven het hoofd hangende gevaar te vestigen, opdat men zich in Nederland niet in slaap laat sussen door het tijdelijk uitblijven van hetgeen voorspeld is." G.R. 19/10-1942 (p-3) maakt nog geen melding van een aanval op Geleen, des te merkwaardiger als men bedenkt dat men van aanvallen op andere doelen in Nederland zeer goed op de hoogte was. Wel komt er in het rapport het volgende voor: "Bijzondere vermelding verdienen de thans veelvuldiger voorkomende aanvallen op enkele Nederlandsche industrieën, welker productie voor het vijandelijke machtsapparaat van belang wordt geacht." Zo werden aanvallen gemeld op de chemische fabrieken te Sluiskil (1 en 10 oktober), werden de Hoogovens te IJmuiden op 22 september tweemaal aangevallen en werd tweemaal, op 6 en 15 oktober, een aanval ingezet tegen Stork's Machinefabrieken te Hengelo. Al deze aanvallen werden overdag uitgevoerd door Mosquito-toestellen, die maximaal 4 bommen van 500 lbs. elk konden meenemen. Een aanval op de Twentsche Centrale vond in de avondschemering op 6 oktober plaats.

Het rapport vermeldt hierover: "Hoewel destijds was overeengekomen, dat geen centrales in Nederland zouden worden gebombardeerd, heb ik naar aanleiding van dezen aanval geen nadere inlichtingen ingewonnen." G.R. 2/11-1942 maakt voor

het eerst melding van de aanval op Geleen. "Hilversum-radio heeft melding gemaakt van een "piratenaanval" op het mijngebied, waarbij een 81-tal slachtoffers zouden zijn gevallen. Het is mij gebleken, dat in de nacht van 5/6 October 257 bommenwerpers een aanval op Aken hebben uitgevoerd. 181 Dezer toestellen rapporteerden de "primary target" te hebben aangevallen, de overigen deden geen aanval of worden vermist. In de "War Room Daily Summary" komt terzake de volgende passage voor: Clouds 3/10-10/10, some ground haze. Identification of the target very difficult. Crews bombed by pathfinders flares, which are reported to have been widely scattered, or fires already burning. Twelve crews claim to have identified the target by ground detail illuminated by flares and fires. Good concentration of fires in the centre of the town, as well as fires spread over a wide area.

(Wolken 3/10-10/10, enige bodemnevel. Herkenning van het doel erg moeilijk, bemanningen bombardeerden bij het licht van de lichtkogels van padvinders die over een groot gebied verspreid waren, of op waargenomen branden. 12 Bemanningen verzekerden het doel goed te hebben waargenomen, verlicht door lichtkogels en branden. Grote concentratie van branden in het centrum van de stad, alsook branden verspreid over een groot gebied.) Uit genomen nachtfoto's tijdens het bombardement is gebleken, dat eenige bommenwerpers Lutterade hebben aangevallen, andere bombardeerden Luik, beide plaatsen rond 30 km. van Aken gelegen.

Het is dus zeer wel mogelijk, dat het aantal slachtoffers door Hilversum-radio vermeld, juist is. Het is evenzeer waarschijnlijk, dat de vijand door het ontsteken van schijnbranden een aantal der aanvallende bommenwerpers van de stad Aken heeft afgeleid naar plaatsen in het bezette gebied, waarover Hilversum-radio uiteraard zwijgt.

Daar in den aanval op het district Aken 173 ton brisantbommen, waaronder 77 bommen à 4000 lbs. en 274 tonnen brandbommen, waaronder 45 à 250 lbs. werden afgeworpen, is het zeer wel mogelijk, dat ook in de Limburgsche mijnstreek aanzienlijke schade werd aangericht."

De gegevens in dit rapport zijn niet geheel in overeenstemming met de officiële gegevens van Bomber Command. Er namen 196 toestellen aan de aanval deel, die in totaal een bommenlast vervoerden van 490 (metrische) tonnen.

Wat betreft het antwoord van Prof. L. de Jong, dat er geen toestemming zou zijn gegeven tot het bombarderen van strategische doelen, kan worden verwezen naar G.R. 17/12-1942 (P.4), waarin het bombardement wordt besproken, dat op 6/12-1942 op de Philipsfabrieken te Eindhoven plaatshad. "Sedert Mei j.1. toen de Regering werd gevraagd of zij zich zou kunnen vereenigen met een vernietigende aanval op enkele belangrijke Nederlandsche industrieën, was bekend, dat dit voor de oorlogvoering vitale bedrijf op de nominatie stond te worden opgeruimd."

De Nederlandse Regering had dus wel degelijk toestemming verleend om bepaalde doelen te bombarderen.

Behalve de officiële gegevens van Bomber Command zijn bij toeval meer feiten

boven water gekomen, die er eveneens sterk op wijzen dat er navigatiefouten werden gemaakt en dat dus bij vergissing het verkeerde doel werd uitgekozen. Deze gegevens staan vermeld in een artikel van L. Harrison Matthews in "New Scientist" van 4 maart 1982 p. 158/159. Hierin wordt vermeld: "De resultaten van onze nachtvluchten waren zo matig, dat men in het midden van 1942 bij Bomber Command speelde met de gedachte een speciale eenheid op te richten, die de doelen zou moeten opsporen. Ondanks verzet hiertegen kreeg op 5 juli 1942 de Australische Captain Don Bennett de opdracht tot vorming van de zgn. "Groep 8", die op 15 augustus 1942 officieel werd opgericht als P.F.F. (Pathfinder Force) "to find, mark and illuminate targets". Tot deze groep behoorde ook de Wellington van 156 Sq., die bij Zoutelande in Zeeland neerstortte. Matthews was betrokken bij de ontwikkeling van een nieuw navigatiesysteem, dat het mogelijk moest maken de doelen met een grotere nauwkeurigheid dan tot dan toe te markeren. Volgens zijn uitlatingen was de nauwkeurigheid, vóór dit nieuwe navigatiesysteem werd toegepast, minimaal. Zelfs van een goed getrainde bemanning kon men geen grotere nauwkeurigheid verwachten dan 10 à 15 miles. Er zijn dan ook voldoende voorbeelden aan te wijzen, dat het met de navigatie behoorlijk misging.

De eerste nacht van Matthews op het vliegveld Wyton (het belangrijkste vliegveld van de PFF-groep) stegen 12 Wellingtons op voor een vlucht naar Aken om de doelen te verlichten die door de volgende groepen moesten worden aangevallen. Van deze 12 toestellen stortten er 3 of 4 neer nog voor ze Engeland hadden verlaten. De overige toestellen konden hun doelen niet vinden door gebrek aan behoorlijke navigatieapparatuur.

Hij besluit zijn verhaal aldus: Toen na de aanval de bemanning van de resterende zes machines (er waren er dus in totaal zes verloren gegaan bij deze actie) de resultaten van hun vlucht hadden besproken, wendde de Group Captain zich tot mij. "He, jij daar", riep hij mij toe, "ik heb vannacht de helft van mijn groep verloren en niet één van hen heeft het juiste doel gevonden. Je ziet dat we je nieuwe apparatuur heel hard nodig hebben."

Samenvattend kan men stellen:

De bewering van Prof. L. de Jong, dat door de Nederlandse Regering aan de Geallieerden in 1942 nog geen toestemming was verleend strategische doelen in Nederland te bombarderen, is niet houdbaar gebleken. Uit Geheim Rapport van 17-12-1942 blijkt, dat deze toestemming al in mei 1942 was verleend voor een aanval op Philips te Eindhoven en enkele niet nader genoemde doelen. Er vonden dan ook herhaaldelijk aanvallen op kleinere schaal plaats op Nederlandse doelen. In juni 1942 werd zelfs de burgerbevolking, wonend in de buurt van strategische doelen, door Radio Oranje vanuit Londen gewaarschuwd voor op handen zijnde aanvallen. De aanvallen op "kleinere schaal" werden voor het eerst doorbroken door het bombardement op Geleen (5 oktober 1942), gevolgd door de aanval op de Philips fabrieken te Eindhoven (6 december 1942).

De aangevallen doelen in Nederland worden in een aantal Geheime rapporten met name genoemd; de gegevens over deze aanvallen kreeg men uit Engelse bron.

Gelezen noch de Stm. Maurits werden door de Engelsen ooit als doel van een aanval genoemd. Door een uitzending van Radio Hilversum, die melding maakte van een Engelse "piratenaanval" op de Limburgse Mijnstreek, werd men in Londen op het gebeurde geattendeerd. Men vroeg en kreeg inlichtingen van Engelse zijde, waaruit bleek dat op de bewuste avond en nacht van 5 op 6 oktober 1942 een aanval op Aken zou zijn uitgevoerd. Bij de daarop volgende bestudering van de tijdens de aanval genomen foto's bleek dat Luik en Lutterade waren gebombardeerd.

Het officiële verslag van deze aanval, waarin Aken als doel wordt genoemd, maakt melding van mist- en navigatieproblemen door de slechte weersomstandigheden, waardoor men Luik en Lutterade ten onrechte voor Aken hield. Navigatiefouten kwamen wel vaker voor. Zo werd in het Geheim Rapport van 2-12-1942 gemeld dat Aken en Keulen werden gebombardeerd in plaats van het doel: Düsseldorf. Die nacht vielen er ook bommen en slachtoffers te Maastricht (12 doden, 45 zwaar- en 65 lichtgewonden), dat men eveneens voor Düsseldorf had aangezien!

Het artikel in New Scientist (4-3-1982) bracht ons in contact met de schrijver L. Harrison Matthews. Hij liet er in zijn brief geen twijfel over bestaan dat er tijdens de aanval op Aken navigatiefouten zijn gemaakt. Een van de padvindpiloten verklaarde bij terugkomst op de basis: "Werkelijk, Sir, we hadden geen flauw idee waar we ons bevonden!"

XI O FOR OBOE

Het nieuwe navigatiesysteem waarop Matthews doelde was erop gericht een groep vliegtuigen met grotere nauwkeurigheid dan tot dan mogelijk was naar hun doel te leiden.

De "Pathfinders" werden uitgerust met nieuwe vliegtuigradar, in vakjargon H2S genaamd, waardoor men ondanks bewolking, het overvlogen gebied duidelijk op een scherm kreeg geprojecteerd.

De volgende bommenwerpers werden geleid door radiosignalen, die vanuit een grondstation en een hulpstation aan een speciale bakenapparatuur aan boord van de toestellen werden doorgegeven. De positie van het vliegtuig kon door driehoeksmeting nauwkeurig worden bepaald. Radiosignalen vanaf de grondstations hielden de piloot op koers en gaven aan wanneer de bommenlast moest worden afgeworpen. Een proef met dit systeem - Oboe genaamd - werd genomen in de avond van 20 december 1942. Gelezen had de twijfelachtige eer als proefkonijn te mogen fungeren. Het uitgekozen doel was de elektrische centrale van de Stm. Maurits die door speciaal uitgeruste Mosquito's werd aangevallen. De bommen vielen omstreeks 21.15 u. langs de Einighauserweg in het veld en langs de Bergerweg, waardoor enkele draden van het hoogspanningsnet werden afgerukt. De schade bleef beperkt tot glasschade aan enkele huizen. De elektrische centrale werd niet getroffen.

G.R. 2/1-1943 (p. 2 en 3) meldt de verkenningsvluchten die door Engelse vliegtuigen op 21-12-1942 werden uitgevoerd en wat er werd waargenomen. "De resul-

taten van de nachtaanval op de elektrische centrale te Lutterade, welke met drie Mosquito's werd uitgevoerd, die van 26.000 ft. (7800 mtr) negen brisantbommen van 500 lbs. afwierpen, worden weergegeven in de volgende aanhaling van het Britse rapport opgemaakt naar aanleiding van fotografische verkenning.

Ik moge er op wijzen dat dit rapport de schade, welke het gevolg is van den nachtaanval op Aken in de nacht van 5/6 October, weergeeft. "Geen schade aan de elektrische centrale en de kolenmijn waargenomen. Delen van het doelwit werden aan het zicht onttrokken door witte rook uit schoorstenen en koeltorens. In het gebied van Lutterade, Geleen en Krawinkel d.w.z. ten Z.O. van het doelwit, zijn veel huizen uitgebrand of beschadigd door brand. Er zijn verder vier inslagen van brisantbommen, waardoor een aantal huizen werd verwoest. Ten N.O. van het doelwit is er een gebied van ongeveer 26.000 m² waar kleine woonhuizen beschadigd zijn, terwijl er een tweede brandschadegebied, ongeveer 64.000 m² groot, te zien is achter de spoorweg in het dorp Lutterade.

Ten N.W. van het doelwit zijn er ongeveer 16 huizen en een vrijstaand gebouw, ongeveer 24 mtr. in het vierkant, uitgebrand.

In het gebied ten Z.W. van de mijn zijn ongeveer 12 huizen verwoest of ernstig beschadigd door brand en zware explosieven. In hetzelfde gebied zijn ongeveer 22 kraters van brisantbommen te zien."

Uit de proef met de nieuwe radarapparatuur, waarbij zo vlak na het bombardement de Stm. Maurits doelwit was van Engelse aanvallen, mag niet worden geconcludeerd, dat Stm. Maurits dus ook het doel was in de avond van 5 oktober.

Tenzij er andere feiten boven water komen ...

NAWOORD

De gegevens die in deze studie zijn verwerkt komen alle uit officiële bronnen. Het zal echter duidelijk zijn dat er veel interessante wetenswaardigheden via mondelinge overlevering te beluisteren zijn.

Het was voor ons erg moeilijk na te gaan of en in hoeverre deze verhalen juist zijn, zodat we ervan hebben afgezien het een en ander hier op te nemen

Eén uitzondering willen we echter maken en dat geldt voor het verhaal van de "plichtsgetrouwe" belastinginspecteur.

Deze verscheen op het gemeentehuis om te informeren of alle slachtoffers uit één gezin wel echt allemaal tegelijk en op het zelfde moment waren omgekomen. Zou dit niet het geval zijn geweest, dan zouden de successierechten immers meer dan één keer moeten worden betaald !

Je moet maar op het idee komen ...

Lijsl der slachloffers	Geborteplaats en datum	Beroep
ALBERIGS	Maria Gertrudis Elsloo 25-06-1924	dagmeisje
BELIGNS	Alice Wilhelmina Maria Merxbeeck 02-02-1908	zonder
BELIGNS	Jan Willelm Munstergeleen 24-09-1881	koopman
BOER, de	Maria Julia Geleen 19-09-1941	zonder
CAMP, van den	Maria Elisabeth Philomena Merxbeeck 21-03-1880	zonder
CRUCHTEN, van	Josephina Catharina Schinveld 04-01-1906	zonder
DAEMEN	Anna Maria Johanna Geleen 25-01-1938	zonder
DAEMEN	Gertrudis Bernardina Josephina Geleen 15-03-1934	zonder
DAEMEN	Helena Johanna Maria Geleen 15-08-1931	zonder
DAEMEN	Johanna Godelfrida Connelia Geleen 22-07-1940	zonder
DAEMEN	Josephina Cornelia Maria Geleen 08-03-1931	zonder
DAEMEN	Josephina Theresia Leontie Geleen 18-10-1936	zonder
DEMANDT	Wilhelmus Hubertus Urmond 25-05-1903	mijnwerker
DERKS	Gerhard Theodor Mesel (D) 20-08-1893	mijnwerker
EMMERICH	Maria Katernberg (D) 03-05-1898	zonder
EUSSEN	Maria Francisca Geleen 13-09-1872	zonder
GELISSER	Johannes Jacobus Beek 21-10-1869	herbergier

e. v. Jan Mikas

e. v. Maria Elisa-

beth Philomena van

den Camp

e. v. Jan Willelm

Beltegens

e. v. Joban Bernard

Alex. Daemen

e. v. Maria Emmerich

e. v. Gerhard Theodor

Derks

e. v. Jan Hubert

Vancken

wedn. v. Elisabeth

Cousmans

GELISSEN	María Josephina Hubertina	Beek	19-08-1899	zonder	e. v. Jan Hubert Gerits
GERITS	Elisabeth	Geleen	25-10-1924	zonder	
GERITS	Hubertina	Geleen	24-07-1922	zonder	e. v. Nicolaas Ambrosius van Verseveld
GERITS	Hubertina Maria	Geleen	27-02-1941	zonder	
GERITS	Hubertina Theodora	Geleen	26-02-1932	zonder	
GERITS	Jan Hubert	Geleen	26-09-1896	mijnwerker	e. v. Maria Josephina Hubertina Gelissen
GERITS	Johannes Hubertus Gerardus	Geleen	24-10-1927	zonder	
GERITS	Johannes Korreluis	Geleen	14-02-1933	zonder	
GERITS	María Hubertina	Eijgelshoven	31-12-1919	zonder	
GRUTERS	Johannes	Ottersum	14-08-1909	constructie- bankwerker	
GOLPEN	Sibylla	Korbech-Richte- rich (D)	21-06-1897	zonder	e. v. Johann Werner Welters
HELMANS	Joachim Johann	Bochet (D)	20-01-1924	mijnwerker	
HOFMANS	Jacques Baptist Pierre	Yenlo	26-10-1922	mijnwerker	
JASPERS	Andries	Seleen	12-04-1914	ophaalslein- gever	
KALLEN	Antonius Gerardus Hubertus	Geleen	15-02-1923	landbouwer	
KALLEN	Johannes Hendrikus	Seleen	20-01-1887	landbouwer	e. v. Maria Josephina Brigitta Soons
KOLENBRANDER	Dorothea Johanna	Enschede	14-10-1895	zonder	e. v. Gerrit Louis Weekhout

LEBENS	Peter Theodoor	Limbricht	25-06-1920	mijnwerker
LEEuw, de	Christina Johanna	Sittard	18-06-1939	zonder
LEEuw, de	Jar	Breda	25-02-1904	mijnwerker e.v. Adriana Schriks
LEEuw, de	Martinus Johannes	Teteringen	07-02-1924	koopman
LEELA, de	Petronella Adriana Wilhelmina	Geleen	12-03-1930	zonder
LEEuw, de	Wilhelmina Christina	Geleen	17-12-1934	zonder
LEMMENS	Anna Maria Elisa	Geleen	20-09-1935	zonder
LEMMENS	Gerardus Hubertus Jacobus	Geleen	02-09-1933	zonder
LEMMENS	Gerardus Lambertus Robertus	Geleen	26-07-1930	zonder
LEMMENS	van Frans	Geleen	18-01-1897	smid e.v. Maria Augusta Elisabeth Voncken
LEMMENS	Maria Johanna Gerarda	Geleen	26-07-1931	zonder
LEMMENS	Maria Josephina Hubertina Philomena	Geleen	05-09-1934	zonder
LEMMENS	Maria Jacquellina Leonie	Geleen	09-04-1937	zonder
MAJOLEIJN	Anna Maria Augusta Wilhelmina	Geleen	04-01-1933	zonder
MEER, van	Cornelia Maria	Geleen	25-04-1923	zonder
MEER, van	Jacobus Johannes	Geleen	20-01-1934	zonder
MEER, van	Leonardus Henricus	Geleen	14-09-1924	handlanger
MUKAS	Jan	Puchov (Tsj.Sl.)	27-08-1894	ketelmaker e.v. Alice Wilhelmina Maria Beltgens
NIKAS	Paulina Malice	Amsterdam	02-07-1938	zonder
MUSDORFER	Maria Elisabeth Jacoba	Eijgelshoven	02-05-1936	zonder

ODEKERKEN	Maria Catharina	Geleen	10-12-1880	Zonder	
PERSIJ	Bernardina Elisabeth	Sittard	29-09-1920	Zonder	e.v. Hendrik Leonard Dols
RAMMEKERS	Maria Philomena	Hulsberg	02-08-1902	Zonder	e.v. Johannes Mathijs Speatgens
RAMMERS	Maria Sophia Regina	Umond	08-09-1875	Zonder	e.v. Antoon Hubert Willems
SAVELKOUL	Hendrikus	Schaesberg	03-09-1921	nijwerker	
SCHRIS	Adriana	Teteringen	25-03-1904	Zonder	e.v. Jan de Leeuw
SNIPPE	Lambertus	Deurne	13-05-1902	handlanger	e.v. Maria Kattenberg
SNIJERS	Elisabeth Maria	Spauback	10-02-1911	Zonder	e.v. Martin Hubert Muscorfer
SOOVS	Maria Josephina Brigitta	Geleen	01-02-1889	Zonder	e.v. Johannes Henricus Kallen
SOOMS	Maria Sibilla	Geleen	31-12-1857	Zonder	wed.v. Jan Eumelen
SPEETJENS	Gertruida Clementina	Hulsberg	28-08-1925	fröbelonder-	
SPEETJENS	Johanna Hubertina	Hulsberg	05-09-1926	wijzeres	
SPEETJENS	Johannes Mathijs	Schimert	21-04-1900	fröbelonder-	
TIMMERMANS	Philomena Josephina	Ossendrecht	27-07-1893	wijzeres	nijwerker e.v. Maria Philomena Ramaekers
VEEKSTRA	Elisabeth	Opsterland	21-11-1898	Zonder	e.v. Antonius van Meer
VERSEVELD, van	Hendrik Aart Johan Hubert	Geleen	05-08-1941	Zonder	e.v. Anne de Boer

VERSEVELD, van	Nicolaas Ambrosius	Echt	21-10-1920	mijnwerker	e.v. Hubertina Gerits
VONCKEN	Izn Hubert	Beek	27-04-1877	landbouwer	e.v. Maria Francisca Eussen
VONCKEN	Maria Augustina Elisabeth	Beek	17-02-1905	zonder	e.v. Jan Frans Lemmens
WEEKHOUT	Gerrit Louis	Den Haag	21-11-1895	constructie- morceur	e.v. Dorothea Johanna Kolenbrande
WEYERS	Hendrik	Geleen	20-11-1932	zonder	
WELTERS	Johann Werner	Heerlen	03-01-1928	zonder	
WEIZELS	Johannes Martinus	Mechelen (B)	?	werkmán	e.v. Maria Louisa Mertens
WIESSNA	Kornelis	Opsterland	26-12-1850	zonder	wedn.v. Antje van der Veen
WILLIAMS	Antoon Hubert	Geleen	18-01-1873	landbouwer	e.v. Maria Sophia Regina Ramakers
WILLENS	Johannes Hubertus	Geleen	16-08-1929	zonder	
WILLEMS	Maria Elisabeth	Geleen	16-02-1911	zonder	
WOUTERS	Maria Josephina	Bocholtz	03-06-1911	zonder	e.v. Nicolas Lansink
ONBEKENDE JONGEN		?	?		

BIJLAGE I

OVERZICHT van de vele woningen in Geleen, die door het bombardement onbewoonbaar werden.

Ridder Vosstraat no. 6, 8, 10, 12, 14, 16

Vuling no. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 10, 12

Geenstraat no. 2, 2a, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16. 28, 30, 31, 35, 37

Min. Ruysstraat no. 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27

Groenstraat no. 1, 1a, 3, 5r, 7, 9, 11, 13, 15, 17, 19, 23, 86, 88, 94, 96, 98, 99. 99a, 101, 102, 104, 106, 108, 110, 112, 114, 116, 118, 120, 122

Annastraat no. 19, 21, 23, 25, 29, 37, 44, 50

Mauritslaan no. 100, 101, 102, 103, 112, 120

Groenseijkerstraat no. 9

Molenstraat no. 13, 27, 29

Hegstraat no. 3, 3a, 5, 24

Hofstraat no. 30

Spoorstraat no. 12, 13, 14, 15, 17, 18, 20, 22, 25, 28, 30, 32, 42, 44, 112, 114, 116

Romaniestraat no. 5, 10, 11, 12, 13, 14, 14a, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23

Steinstraat (verlengde van Kloosterstraat) no. 5, 25, 25a

Napoleonbaan-Zd. no. 22, 25, 37, 117

Mauritspark no. 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 18, 20, 26, 27, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37

Burg. Lemmensstraat no. 89, 91

Waterstraat no. 31, 33, 37

Ringovenstraat no. 25

Kampstraat no. 23, 23a, 29, 42, 62, 64, 65, 66, 68

Sumatrastraat no. 2, 4, 6, 8, 10, 12, 14, 16, 18, 20, 22, 24, 26, 28, 30, 32, 42, 44, 46, 48, 49, 50 Curacaostraat no. 1

Bankastraat no. 31, 33

Timorstraat no. 83, 91, 93

Celebesstraat no. 23, 35, 37, 39

Borneostraat no. 25. 38. 40

Javastraat no. 34

Rozenlaan no. 2

Esdoornstraat no. 32

Kerkhoflaan no. 7, 9

Napoleonbaan Nrd. no. 25. 27, 29, 31, 33. 93. 93a, 95, 95a

Eindstraat no. 2, 32, 34, 36, 37, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 55, 57, 64, 66, 68, 71, 78

Schoolstraat no. 3

Stationstraat no. 19

Pieterstraat no. 151

Steegstraat (=Norbertijnenstraat) no. 55

Rijksweg Nrd. no. 2, 2a, 6, 7, 8, 10, 10b, 24

Op de Veij no. 41, 45

Nachtegalstraat no. 71, 73, 75, 77, 79, 81, 83, 85, 94, 96, 118, 120, 122, 124

Leeuwerikstraat no. 3, 30, 32, 34, 36, 41, 45

Daalstraat no. 5, 7, 12, 15, 15a, 21, 26, 41, 41a, 42, 43, 44

Rijksweg-Z. no. 2, 2a, 14, 16, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 41, 43, 45, 47, 49, 49b, 51, 103, 105, 113, 115, 117, 117a, 121, 128a, 129, 129a, 129b, 130, 130a, 130b, 131, 132, 132a, 132b, 132c, 133, 134, 135, 138, 140, 142, 144, 148, 150, 152, 154, 156, 158, 160, 162, 164, 166, 168, 200

Naast bovengenoemde onbewoonbare woningen waren er ook nog talrijke huizen zwaar en licht beschadigd, terwijl vele panden ernstige glasschade opliepen. Van de nog geen 3200 woningen die Geleen in 1942 telde, liepen er meer dan 2500 lichte tot zware schade op.

Rijksweg Noord, winkel met woonhuis familie Keulers

BIJLAGE II

Aantal ondergrondse arbeiders, na het bombardement werkzaam bovengronds, in de gemeente Geleen of ondergronds en de steenkoolproduktie in wagens.

datum	bovengronds	in gemeente Geleen	ondergronds	
6 oktober	-	-	39	-
7	23	32	64	-
8	565	342	209	-
9	435	347	329	-
10	346	410	879	-
11	93	125	89	-
12	505	195	2494	1065
13	396	219	2624	1287
14	378	-	3683	3010
15	352		3647	3548
16	322	-	3793	3880
17	308	-	3789	4334
18	-	-	88	-
19	129		4019	5346
20	129	-	4054	5492
21	124	-	4082	5433
22	119	-	4169	5521
23	118	-	4199	5538
24	113	-	4200	5709
25	115	-	4288	5767
26	111	-	4143	5727
27	108		4122	5833
28	112	-	4141	6044
29	111	-	4133	6008
30	112		4167	5912
31	110	-	4117	5887

BIJLAGE III

Ondergrondse arbeiders van Stm. Maurits overgeplaatst naar andere mijnen en teruggeplaatst naar Stm. Maurits.

(Hier niet opgenomen)

BIJLAGE IV

Verklaring van enkele vaktermen. (Hier niet opgenomen)

Hoofdstuk 5

"AACHEN WAS THE TARGET FOR 257 OF OUR AIRCRAFT"

door W. van Bergen, A. Bos, M. Hoogenboom, M. Suijlen.

In het nummer van oktober 1982 werd zeer ruim aandacht besteed aan wat in de volksmond onder de naam "Het bombardement van Geleen" een eigen leven is gaan leiden. Het trieste gebeuren in de nacht van 5 op 6 oktober 1942 werd gereconstrueerd door alle beschikbare schriftelijke informatie in een aantal opstellen te verwerken.

Dat dit bombardement nog altijd onder de bevolking leeft, moge blijken uit het feit, dat dit nummer een voor ons ongekend hoge oplage van 1500 stuks bereikte.

Wij moesten er echter bij gebrek aan gegevens twijfel over laten bestaan of Geleen dan wel Aken het doel van de aanval was geweest. Voor beide plaatsen waren argumenten aan te voeren. Voor Geleen gold de aanwezigheid van de Staatsmijn Maurits en de Cokesfabriek, met de produktie van voor de oorlogsindustrie belangrijke grondstoffen, als een zwaarwegend argument voor een weloverwogen bombardement. Bovendien, zo wist men te vertellen, waren er vaker geallieerde toestellen boven Geleen gesignaleerd, die vermoedelijk foto's van de beide bedrijven hadden gemaakt. We kwamen er toen niet helemaal uit.

En we zouden er ook nu nog geen uitsluitsel over kunnen geven, als we niet een gouden tip hadden gekregen. De eerlijkheid gebiedt ons namen te noemen. De naam van de heer Van der Steen uit Stein (de tipgever), die ons in contact bracht met een in Engeland wonende Nederlander, de heer R. de Bruin. Deze - goed ingevoerd in deze materie - ging voor ons aan het werk in het Public Record Office, het Engelse archief, waar o.a. alle gegevens over uitgevoerde bombardementsvluchten zijn opgeslagen. Menig uurtje heeft hij daar voor ons doorgebracht, voor ons gespeurd, gelezen en gekopieerd.

We kregen hierdoor zoveel informatie over deze rampzalige nacht, dat we hebben besloten nogmaals met een publikatie op dit onderwerp terug te komen. Zo beschikken we thans over drie soorten bronnen:

- de vluchtopdrachten, die op 5 oktober 1942 aan de verschillende groepen, die aan de vlucht deelnamen, werden verstrekt;
- verslagen die vlak na de vlucht door de vliegtuigbemanningen werden opgesteld;
- het officiële rapport aan Bomber Command (Night Raid Sheet, no, 167, van 6-12-1942), waarin alle beschikbare gegevens werden verwerkt. Ook de resultaten die waren af te lezen uit foto's die tijdens het bombardement werden genomen.

In ons verslag lopen al deze gegevens door elkaar.

Men moet niet uit het oog verliezen dat de tijden die in dit verslag worden genoemd, betrekking hebben op de toen geldende Engelse tijd, die één uur op de onze achterliep.

Uit al de rapporten en gegevens die we bestudeerden, blijkt overduidelijk: Aken was het doel van de luchtaanval van 5 op 6 oktober 1942.

Vorbereidingen voor de vlucht

Als voorbereiding voor iedere vlucht was een weerbericht van grote waarde, dit om te weten welke weersomstandigheden onderweg en in het doelgebied konden worden aangetroffen.

Op 5 oktober werd tot drie maal toe een weersverwachting aan Bomber Command uitgebracht. Een en ander is in de bijgevoegde kaart ingetekend (pag. 150). De verwachting was, aldus het weerbericht van 9.15 u., dat op de Britse bases ten zuiden van de lijn vanaf de Wash tot Pembroke (lijn A) tot het kustgebied van Noord-Duitsland regen en laaghangende bewolking zouden voorkomen. In het binnenland van Duitsland zou matige bewolking voorkomen, die zich naar het zuiden toe zou kunnen oplossen. Het zicht in het Roergebied, altijd een zeer belangrijk aanvaldoel, zou bij zuidelijke wind kunnen toenemen, terwijl verder naar het zuiden toe veel nevel en plaatselijk mist te verwachten was. Het weerbericht van 12.15 u. meldde dat de opklaringen zich verder naar het zuiden uitbreidden. Men verwachtte dan ook dat de vliegvelden ten noorden van de lijn Bristol-Felixstowe (lijn B) voor een actie te middernacht bruikbaar zouden zijn. Een onweersfront dat gepaard ging met regen boven West-Frankrijk en Zuid-Engeland, zou bij Aken enige bewolking kunnen veroorzaken en de vliegroute ongunstig kunnen beïnvloeden. Oriëntering op de kust zou niet mogelijk zijn en men hield er rekening mee dat matige bewolking en nevel in het doelgebied zouden kunnen worden aangetroffen. Om 16.10 u. werd melding gemaakt van een nog verdere uitbreiding van de opklaringen tot de lijn Felixstowe-Lizard (lijn C). Op de bases ten noorden van deze lijn werd, althans tot een behoorlijke tijd na middernacht, een klare hemel verwacht. Dit was van groot belang voor de terugkerende toestellen. Een koudefront bewoog zich iets sneller naar het zuiden dan oorspronkelijk werd verwacht. De rand van deze zone waarin matige bewolking boven de vliegroute voorkwam, zou Aken mogelijk op de geplande aanvalstijd (21.40 u.) kunnen hebben bereikt. In verband hiermee werd geadviseerd een eventuele aanval zo vroeg mogelijk te beginnen.

Resumerend kwam men tot de conclusie dat de weersomstandigheden zodanig zouden zijn dat een groot deel van de bases voor de aanval bruikbaar zouden zijn. Het dieper doordringen in het sterk verdedigde Duitse binnenland werd in verband met de bewolking, de windkracht en de afwezigheid van maan- en sterrenlicht niet raadzaam geacht. Onder deze omstandigheden werd AKEN ALS HET MEEST GESCHIKTE DOEL gekozen.

Als aanvliegroute werd gekozen voor de zuidelijke route via de Franse plaats Le Crotoy, waardoor de noordelijker opgestelde zware kustdefensiebatterijen konden worden vermeden.

Men zou nu wel een koudefront moeten passeren, maar te verwachten was dat er beneden 8000 voet (2500 m.) geen ijsafzetting zou optreden. De terugweg zou boven Aken rechtsaf draaiend over Eupen terugvoeren naar de bases in Engeland.

Het aanvalsplan

Het plan om Aken te bombarderen kreeg dus pas definitief vorm nadat men kennis

had genomen van het weerbericht van 16.10 u. Het hield tevens in dat de geplande aanvalstijd van 21.40 u. naar 21.15 u. moest worden vervroegd. Aan de aanval zouden deelnemen een Pathfinder-eenheid, verder toestellen van de Group 1, 2, 3, en 5, waarvan de bases waren gelegen in het goed-weergebied.

Pathfinder-eenheid, in totaal bestaande uit 25 toestellen, zou het doelgebied opzoeken. Acht toestellen van deze groep zouden het doelgebied op uur 0 verlichten. De daarop volgende groep Pathfinders (weer acht toestellen) zou binnen dit doelgebied het doel opzoeken en met lichtkogels verlichten. Het laatste deel van de Pathfinder-eenheid zou zware brandbommen van 250 lbs. (112 kg.) afwerpen in het centrum van het verlichte doel. De brandhaarden die zo ontstonden zouden het doel aldus min of meer permanent verlichten. Deze drie gecombineerde acties zouden tussen 21.15 u. en 21.20 u. moeten plaatsvinden, waarna de Hoofdmacht zou worden ingezet. De Hoofdmacht zou uit twee sekties bestaan:

Sektie 1, die voornamelijk brisantbommen vervoerde, zou bestaan uit ca. 40 Lancasters van de zgn. Group 5. De toestellen werden gevlogen door de beste bemanningen van deze groep. Ze voerden een gemengde lading van brisant- en brandbommen met zich mee. Deze toestellen zouden het doel tussen 21.20 u. en 21.30 u. moeten bereiken.

Sektie 2 bestond uit vliegtuigen uit Group 1, 3, en 4, de overige Lancasters van Group 5 en een groep Pathfinders, waarvan de bemanningen zich nog in het trainingsstadium bevonden. Deze toestellen zouden het doel tussen 21.25 u. en 21.45 u. bombarderen.

Vanaf twee grondstations werden de vliegtuigen d.m.v. radiosignalen naar het doel geleid (Gee-systeem, een voorloper van de in ons oktobernummer genoemde OBOE).

Gee was een zeer nauwkeurig navigatiesysteem. De vliegtuigen werden via radiosignalen, die door grondstations werden uitgezonden, naar het doel geleid. Het maximale bereik van het systeem was 400 mijl, bij een vlieghoogte van 20.000 voet.

De eerste vluchten met Gee-navigatie werden uitgevoerd tegen de Krupp-fabrieken te Essen, in de nachten van 8/9, 9/10 en 11/12 maart 1942. Foto's wezen uit dat de stad zelf zwaar was getroffen, maar de Krupp-fabrieken niet. De resultaten met Gee waren teleurstellend. Uiteindelijk kwam men tot de ontdekking dat de bemanningen zelf er weinig vertrouwen in hadden en dat lichtkogels en (brand)bommen werden gelost als men dacht boven het doel te zijn. Bovendien slaagden de Duitsers erin het Gee-systeem te storen (augustus 1942). Hiervan werd echter, volgens verklaringen van de piloten, in de nacht van 5 op 6 oktober 1942 geen hinder onderhouden.

Als bijzonderheid kan worden gemeld dat slechts één vliegtuig erin slaagde het doel d.m.v. de Gee-navigatie op te sporen.

Samenstelling van de groepen

De groepen die aan de aanval zouden deelnemen, waren als volgt samengesteld: De Pathfindergroep bestond uit 25 toestellen, waarvan

6 Wellingtons III van Squadron 156, opgestegen te Warboys,
7 Lancasters van Squadron 83, opgestegen te Wyton,
12 Halifaxes van Squadron 35, opgestegen te Graveley;

Group I leverde 59 toestellen voor de aanval en wel 49 Wellingtons en 10 Halifaxes. Ze stegen op van de vliegvelden Wickenby, Grumsby, Elsham Wolds, Hemswell, Ingham en Holme. De vliegtuigen behoorden tot de Squadrons 12, 101, 103, 142, 150 en de Poolse Squadrons 300, 301 en 305;

Group 3 leverde behalve 21 toestellen aan de Pathfindergroep nog 51 toestellen voor de aanval (23 Stirlings en 28 Wellingtons). De vliegtuigen, die tot de Squadrons 15, 75, 115, 149, 214 en 218 behoorden, waren opgestegen van de vliegvelden Middenhall, Downham Market, Stradishall en Oakington;

Group 4 bestond uit 57 toestellen nl. 20 Wellingtons en 37 Halifaxes. De toestellen behorende tot de Squadrons 10, 76, 78, 102, 158, 405, 419, 420 en 425 hadden de vliegvelden East Moor, Linton, Pocklington, Torcliffe, Melbourne, Dishforth, Skipton en Middleton St. George als basis;

Group 5 bestond alleen uit Lancasters, behorende tot de Squadrons 9, 44, 49, 50, 97, 106 en 207, die o.a. gelegerd waren op de vliegvelden Waddington, Swinderby, Scampton, Syderston, Bottesford en Coningsby.

We zijn er niet in geslaagd alle genoemde velden op de kaart terug te vinden. Voor zover de ligging bekend is, zijn ze in bijgaande kaart ingetekend.

In Group 1 vervoerden de Wellingtons het maximale laadgewicht aan brandbommen van 4 lbs. De Halifaxes hadden elk 12 containers met brandbommen van 4 lbs. geladen, bovendien het maximale aantal brisantbommen van 1000 lbs. (450 kg.) De Stirlings en Wellingtons van Group 3 waren geladen met het maximale gewicht aan brandbommen. 50% van de toestellen zou bommen van 30 lbs., de overige bommen van 4 lbs. meenemen.

De Wellingtons van Group 4 vervoerden het maximale laadgewicht aan brandbommen. De Halifaxes vervoerden elk 6 containers met brandbommen van 4 lbs. en nog 6 containers met brandbommen van 30 lbs., daarbij nog het maximale aantal brisantbommen van 1000 lbs.

Van Group 5 was 50% van de toestellen beladen met brandbommen van 30 lbs., 50% met brandbommen van 4 lbs. Bovendien vervoerde elk toestel nog een zware brisantbom van 4000 lbs.

Het weer tijdens de vlucht

Het weer tijdens de vlucht was verre van ideaal. Er was een wolkenfront vanaf 1000-2000 voet (300-600 m.) met toppen die reikten tot een hoogte van 15.000 tot 16.000 voet (4500-4800 m.). De bewolking (80-100%-ige bewolking) strekte zich uit tot de kusten van Frankrijk en Nederland. Veel toestellen kregen problemen met ijsafzetting en er traden atmosferische storingen op. Enkele toestellen werden door

de bliksem getroffen en gedurende de vlucht was het zicht slecht. Boven het doelgebied werd 40-80%-ige bewolking gemeld op een hoogte van 11.000-12.000 voet (3300-3600 m.). Ook op de terugweg was er veel bewolking.

Het was voornamelijk aan deze weersomstandigheden te wijten dat de navigatie volledig faalde. Slechts één toestel slaagde erin via de Gee-navigatie het doelgebied te bereiken. De gemiddelde Gee-radius (bereik) bedroeg tijdens deze vlucht slechts 276 mijl (\pm 440 km.) en aangezien er geen buitengewone storing door de vijand werd gemeld, moet deze lage waarde aan de weersomstandigheden worden toegeschreven.

Versillende foto's die tijdens het afwerpen van de bommen werden genomen, vertoonden, behalve gronddetails, bewolking met toppen beneden 12.000 voet. Op twee foto's genomen van een hoogte van 16.000 voet, waren dichte wolkenvelden te zien.

De vlucht en enkele vermeldenswaardige voorvallen

Nadat de beslissing voor een aanvalsvlucht op Aken was genomen, werden op de verschillende vliegvelden de toestellen in gereedheid gebracht. De Pathfinders, die als eersten het aanvalsoel zouden moeten bereiken en markeren, hadden al van het begin af met tegenslag te kampen. Van Sq. 35, opgestegen tussen 19.09 u. en 19.47 u., werd toestel D.T. 489 rond 20.00 u. door de bliksem getroffen op ongeveer 20 mijl ten zuiden van Cambridge. Het slaagde erin rond 20.30 u. een noodlanding te maken op het vliegveld Wyton. Toestel W 1047 van squadronleader captain J.G. Kelly keerde niet meer van de vlucht terug.

Sq. 156 steeg op tussen 18.50 u. en 19.15 u. Wellington B.J. 606 onder bevel van Flight Lieutenant D.R. Greenup werd boven de Engelse kust door de bliksem getroffen, waardoor één van de motoren uitviel. Men besloot naar de basis terug te keren. Het toestel verloor echter snel hoogte. De bemanning, behalve de captain, verliet het toestel. De captain slaagde erin een goede landing te maken op het vliegveld Maston. (Zie "Correctie" einde artikel, pag. 148). Wellington X 3811, gevlogen door Flight Sergeant Case raakte tijdens de vlucht, nog boven Engeland, in brand. De gehele bemanning kon zich in veiligheid brengen door het vliegtuig te verlaten. Vleugellam stortte dit neer op een aantal huizen van het stadje Somersham. Hierbij verloren 13 burgers het leven. Een der toestellen van dit squadron (B.K. 302), gevlogen door Flight Lieutenant Womersly opende om 21.14 u. de "aanval op Aken" met het uitwerpen van lichtkogels vanaf een hoogte van 10.000 voet. De noodlottige gevolgen hiervan zijn bekend. Toestel B.K. 203, met motorstoring terugkerend naar de basis, verloor boven Engeland snel hoogte. De bemanning besloot het toestel te verlaten, terwijl de piloot probeerde een noodlanding te maken. Het vliegtuig verongelukte tijdens de landing te Gestingthorpe en brandde geheel uit. De piloot, captain Chiddick, kwam om het leven.

Weer een ander toestel van de groep (Z 1763) werd op Engels grondgebied boven Kent door eigen afweer beschoten, zonder echter te zijn getroffen. Van sq. 83 keerden twee toestellen met hun bommenlast terug, nadat ze in een hevige onweersbui

waren terechtgekomen. Een van deze toestellen maakte een noodlanding op 3 motoren, nadat één motor door brand was uitgevallen. Group 1 ondervond eveneens veel last van het slechte weer. Eén toestel keerde niet terug. Volgens waarnemingen van andere bemanningen zou dit brandend zijn neergestort. Officiële verslagen van deze groep spreken van "A successful trip" en "Pathfinders did their job well". Bovendien nam men waar "Heavy concentration of fires in factory buildings".

Een toestel ging boven Kent verloren, waarbij de bemanning zich wist te redden. Twaalf toestellen keerden terug zonder aan de aanvallen te hebben deelgenomen. Alle bemanningen rapporteerden problemen als ijsafzetting, elektrische ontladingen in de lucht, vastgevroren bommenlast enz.

Group 3 leverde in totaal 51 toestellen voor de aanval. Bij verschillende bemanningen bleek er echter twijfel aan te bestaan of het bestookte doel wel Aken geweest was.

NIETTEMIN WERD DE BOMMENLAST AFGEWORPEN!

Een toestel ging tijdens de vlucht verloren. Een groot aantal kwam tijdens de vlucht in moeilijkheden en keerde naar de bases terug zonder de aanval te hebben uitgevoerd. Een toestel werd boven Engeland door de bemanning verlaten. De captain probeerde het vliegtuig nog veilig aan de grond te zetten. De poging mislukte echter en de captain (P/O Lonsdale) verloor hierbij het leven. Een toestel van Sq. 218 stortte neer te Barton Mills, waarbij de hele bemanning het leven verloor.

Group 4 moest de meeste verliezen incasseren. Niet minder dan 5 toestellen keerden niet van de vlucht terug. Een stortte neer te Maastricht, waarbij de hele bemanning het leven verloor.

De verliezen werden geleden door de squadrons 76 (1 toestel), sq. 102 (2 toestellen) en sq. 419 (2 toestellen).

10 Toestellen keerden vroegtijdig terug zonder aan de aanval te hebben deelgenomen. Een ervan stortte neer te Debden (Eng.).

Group 5 verloor één toestel. Dit stortte te Brunssum neer, waarbij de hele bemanning omkwam. Het behoorde tot sq. 97, en niet tot sq., 57, zoals eerder gemeld. Zeven toestellen keerden onverrichterzake terug.

De bemanningen rapporteerden dat herkenning van het doel door mist en bewolking erg moeilijk was geweest. NIETTEMIN KON DE AANVAL ALS GESLAAGD WORDEN BESCHOUWD, zo werd gerapporteerd.

Het Night Raid Report no. 167 geeft de volgende samenvatting: "Door een aantal ongelukkige toevalligheden bereikte een groot aantal Pathfinders het doelgebied niet. Samen met de slechte weersomstandigheden heeft dit ertoe geleid dat de aanval verspreid raakte. De toestellen die het doelgebied bereikten schijnen, zo valt uit de rapporten van de piloten af te leiden, in verwarring te zijn geraakt door de gelijkenis van het bossenpatroon rond Mechelen (aan de Maas) en dat rond Aken.

De meeste van de in de Hoofdmacht opererende toestellen die hun bommen lieten vallen tussen Mechelen, Maastricht en Sittard, rapporteerden niettemin Aken te hebben getroffen. Hierdoor kunnen hun verklaringen over "succesrijke acties in het

hoofddoelgebied” met zekerheid als onjuist worden aangemerkt. Slechts in weinige gevallen werd het rapport van de piloten ondubbelzinnig door fotografische bewijzen gesteund.

Het zicht boven het doelgebied werd bemoeilijkt door mist. Ook de lichtkogels van de Pathfinders zouden te hoog hebben gehangen.

In totaal waren er 257 toestellen voor de aanval opgestegen. Hiervan rapporteerden er 184 het hoofddoel Aken te hebben aangevallen. Vijf maakten er melding van aanvallen op andere doelen.

In totaal braken 60 toestellen de vlucht af, ofwel nadat men goed en wel was vertrokken (41 stuks) ofwel boven Frans of Belgisch gebied (19 stuks).

Duitse akties tijdens de vlucht

Tijdens de vlucht boven Frankrijk en België werden de bommenwerpers aangevallen door Duitse jagers, die er echter niet in slaagden verliezen toe te brengen. De aanwezigheid van Duitse jagers leidde automatisch tot een beperking van het gebruik van afweergeschut. Niettemin werd in de omgeving van Lens (Fr.) de armada met nauwkeurig gericht zwaar afweervuur opgevangen. Middelzwaar tot zwaar afweervuur ontmoette men in de omgeving van Brussel. Er werd melding gemaakt van een grote concentratie van zoeklichten in de omgeving van Maastricht.

In het doelgebied werd (vanaf de steenberg van de Maurits en vanaf schacht II) zwak afweervuur gegeven nadat de eerste bommen waren afgeworpen. Waarschijnlijk waren er hier ook Duitse gevechtstoestellen actief, omdat er lichtspoor-munitie werd waargenomen.

Uit eigen waarnemingen van de piloten en door het afluisteren van de Duitse zenders was af te leiden dat er door Duitse nachtjagers elf vluchten waren uitgevoerd. Successen werden er voor deze jagers niet gemeld. Piloten namen waar dat één vliegtuig bij "Aken" werd neergeschoten, tenminste één vliegtuig zag men in hetzelfde gebied brandend neerstorten. In het gebied Rijssel-Brussel-Charleroi gingen drie toestellen verloren.

Alternatieve doelen

Hoewel de meeste bemanningen overtuigd waren Aken te hebben aangevallen, sprak men er ook wel eens zijn twijfel over uit of men Aken wel echt had gebombardeerd. Deze geluiden waren vooral te beluisteren in de verslagen van Group 3.

Vijf bemanningen rapporteerden i.p.v. Aken alternatieve doelen te hebben aangevallen. Zo ook een Lancaster van sq. 106. Uit het ontwikkelde fotomateriaal bleek echter dat dit als een van de weinige toestellen juist wél Aken had getroffen.

Een Wellington veroorzaakte vóór de terugkeer naar Engeland branden op een vliegveld ten noorden van Le Crotoy; een Lancaster rapporteerde een niet geïdentificeerde stad in Duitsland te hebben aangevallen.

Het fotomateriaal

Veel vliegtuigen, maar lang niet alle, waren voorzien van camera's waarmee tijdens

het bombardement foto's konden worden genomen van het aangevallen doel bij het licht van de uitgeworpen lichtkogels.

De foto's werden na de vlucht ontwikkeld, waarna men aan de hand van grond-details probeerde te reconstrueren (plotten) waar de bommen waren gevallen. Dit plotten was een moeizaam karwei, omdat de verkregen foto's moesten worden vergeleken met eerder gemaakte luchtopnamen. Speciaal in die gevallen dat men ver van de doelen de bommen loste, leverde dit nogal wat moeilijkheden op.

Tijdens het bombardement werden in totaal 114 foto's genomen. Van slechts 56 foto's kon aan de hand van herkenningpunten op de grond een plaatsbepaling worden uitgevoerd. Door plotten kon worden vastgesteld dat een of meerdere bommen waren afgeworpen boven de volgende plaatsen:

Stein, Neerbeek, Hobbelrade, Elsloo, Catsop, Beek, Stockem (B), Oensel, Schimmert, Geleen, Molenberg (Heerlen), Puth, Seraing (B), Ulestraten, Lutterade, Groot Haasdal, Urmond, Wijlre, Rekem (B), Obbicht, Sittard, Herzogenrath (D), Scharn (Maastricht).

AKEN, HET HOOFDDOEL, WERD IN DEZE RIJ SLECHTS 3x GENOEMD.

58 Foto's waren voor plotten ongeschikt, deels omdat de foto's slechts open veld te zien gaven (24 stuks), deels omdat geen gronddetail waarneembaar was. De nachtfoto's tonen aan dat het hoofdgewicht van de aanval verspreid was over het "open veld" tussen Mechelen aan de Maas, Maastricht en Sittard, op een afstand van 13 en 23 mijl ten noordwesten van Aken. Aflleidingsvuren nabij het doel werden niet gemeld. Wel is zeker dat er kort na uur 0 (21.15 u.) in de buurt van Stein branden werden waargenomen en dit gevoegd bij de mist en nevel schijnt de vliegtuigen te hebben misleid.

Verliezen

Na de aanval op Aken werd de balans van de verliezen van de nachtvlucht opgemaakt. Acht toestellen werden vermist. Van de overige werden er 31 beschadigd, waarvan 15 door afweergeschut en 16 door andere oorzaken. De verliezen waren iets geringer dan het gemiddelde voor vluchten naar het Roergebied.

Samenvatting (Uit het Night Raid Report no. 167, van 6-12-1942)

"Het aanvalsplan van de Pathfinders werd gedesorganiseerd door kleine ongelukkige toevallen, die, met de slechte weersomstandigheden hebben bewerkt, dat de aanval sterk verspreid raakte, met uitzondering van een sterk geconcentreerde golf boven open veld 18 mijl ten noordwesten van Aken. IN HET DOELGEBIED ZELF WERD ECHTER OOK ENIGE SCHADE AANGERICHT. Acht vliegtuigen zijn niet teruggekeerd."

Correctie

Volgens opgave uit de raid-kalender van het Ministerie van Defensie zou een Wellington van sq. 156 ten westen van Walcheren in zee zijn gestort. Van de bemanning werden er vier als vermist opgegeven. Het stoffelijk overschot van Flight

Sergeant Austin spoelde op 20-10-1942 aan op het strand te Zoutelande, (oktober-nummer 1982, pag. 192).

Uit de Engelse rapporten bleek dat hier de waarheid geweld is aangedaan.

Toestel B.J. 646 (Wellington III) steeg om 19.05 u. op van het vliegveld Warboys. De bemanning bestond uit:

F/Lt. D.R. Greenup (captain)

Serg. V.P. Youdell

P/O T.E. Trotman

P/O F. Purvis

P/O W. Douglas

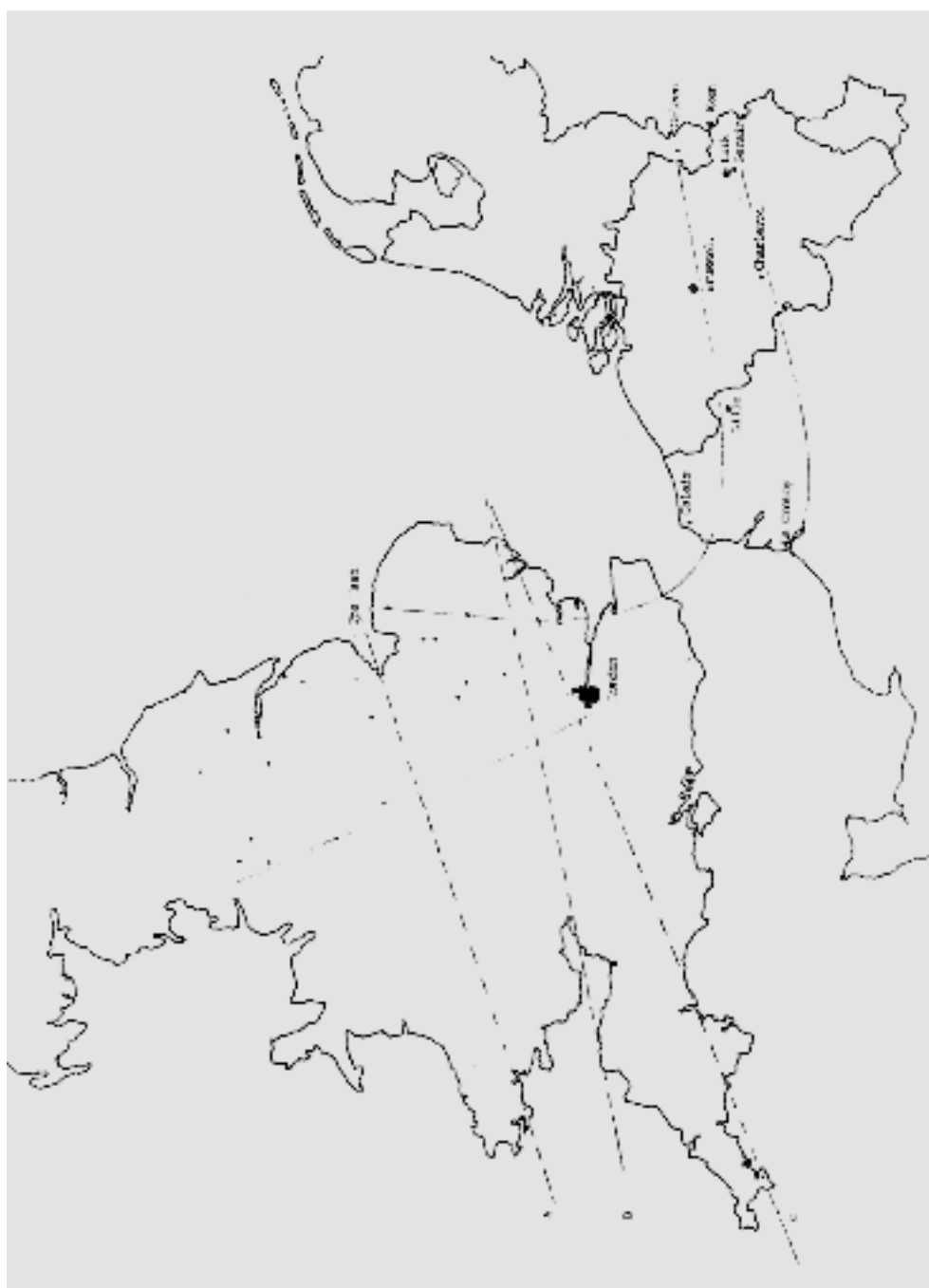
F/S. C.W. Austin

Boven Engeland en het Kanaal kwam het vliegtuig in een onweersfront terecht en het werd door de bliksem getroffen. Hierbij viel de bakboordmotor uit. De lichtkogels werden overboord gezet en men besloot naar de basis terug te keren. Het vliegtuig kon echter geen hoogte houden.

Zo keerde het om boven de Franse kust, vliegend op een hoogte van 4500 voet, waar het in de zoeklichten werd gevangen en door zeer goed gericht afweervuur werd bestookt. Het verloor steeds meer hoogte en de captain gaf de bemanning opdracht er uit te springen. Hij zelf zag kans het toestel nog veilig in Engeland aan de grond te zetten. (Manston, 21.40 u.) Sergeant Youdell keerde na de oorlog uit Duitse krijgsgevangenschap terug en bevestigde bovenstaande verklaring. Hij landde per parachute op het strand van Calais. De vier vermisten, waaronder Flight Sergeant Austin, zijn waarschijnlijk in zee geland en verdronken.

Geraadpleegde rapporten Public Record Office:

Air 14/3215 Z Reports; 14/3374 Interceptions/Tactics Report no. 187/42 d.d. 10-10-1942; 14/3409 Night Raid Report no. 167, d.d. 6-12-1942; 24/204 Operations Record Book (ORB) Headquarter Bomber Command; 24/248 Night Photographic Plotting; 25/1 ORB No. 1 Group; 25/8 ORB No. 1 Group, appendices; 25/52 ORB No. 3 Group; 25/67 ORB No. 3 Group, Results of Operations; 25/67 idem, appendices; 25/93 ORB No. 4 Group; 25/109 ORB No. 5 Group; 25/117 idem, appendices; 25/125 ORB Headquarters Pathfinders; 27/379 ORB No. 35 Squadron; 27/686 ORB No. 83 Squadron; 27/1041 ORB No. 156 Squadron; Capt. Dudley Saward: The Bomber's Eye, pag. 39 e.v.

Hoofdstuk 6

Herdenking bombardement 5 oktober 1942

Redactie Tijdschrift Heemkundevereniging

In het afgelopen jaar 1992 was het vijftig jaar geleden dat Geleen door een geallieerd bombardement werd getroffen. Voor de Heemkundevereniging Geleen was dat aanleiding om hier aandacht aan te besteden.

Speciale herdenkingsdiensten werden gehouden in de drie parochiekerken van waaruit destijds de meeste van de 83 dodelijke slachtoffers begraven werden. Zo waren er op 3 en 4 oktober eucharistievieringen te Oud-Geleen - Lutterade - Krawinkel en Lindenheuvel, welke naar schatting door 1200 mensen werden bijgewoond.

Op 5 oktober was er een dialezing over Geleen in oorlogstijd in zaal 't Veldje te Oud-Geleen, waarvoor grote belangstelling was. Hier werd het woord gevoerd door Burgemeester Lurvink en de heer Op den Camp, die nauwgezet een dagboek heeft bijgehouden. Verder sprak Marc Daemen, kleinzoon van de heer Daemen die echtgenote en 6 kinderen verloor tijdens het bombardement. De 19-jarige Marc is bezig zijn verhaal verder uit te werken en probeert over enige tijd dit te publiceren.

Op 16 december was er opnieuw een grote opkomst voor de thema-avond 'Geleen en de Tweede Wereldoorlog'. Niet minder dan 226 toeschouwers, waarvan sommigen al op 5 oktober geprobeerd hadden deze avond mee te maken, waren opgekomen in het Volkshoes te Lindenheuvel. De diaserie en bijbehorend verhaal, samengesteld door Walter Buskens en Ad Hoogenboom, werd aandachtig bekeken en beluisterd.

Ook nu waren dezelfde sprekers bereid gevonden om de dramatische gebeurtenis van vijftig jaar geleden nog eens toe te lichten. Voorzitter Gielkens ging verder in op de omstandigheden waarin de betreffende vliegers hun opdracht om Aken te bombarderen moesten uitvoeren en hoe Geleen de dupe werd.

In 1982, veertig jaar na het bombardement, werd door de werkgroep geschiedenis een speciale editie over dit gebeuren uitgegeven. Niet minder dan 1500 exemplaren werden gedrukt en de vraag bleef aanhouden. Het werkstuk waaraan onder leiding van Wim van Bergen ook meegewerkt was door Margo Hoogenboom, Marion Suijlen en Arie Bos, werd herdrukt en opnieuw gingen 65 exemplaren van de hand. De heer Op den Camp, die in ons tijdschrift zijn oorlogsdagboek in een vervolgserie plaatst, was in onze uitgave 1992-3 aangekomen bij de dagen van het bombardement. Ook dat paste in het totale herdenkingsprogramma.

Al met al mag gezegd worden dat de heemkundevereniging Geleen haar plaats kent in de Geleense gemeenschap. Deze herdenking heeft vele oudere Geleeners, hoe raar het ook klinkt, goed gedaan. We zullen zeker nog aandacht schenken aan de op- en aanmerkingen zoals deze tot ons gekomen zijn inzake de juiste weergave van de geschiedschrijving rondom deze gebeurtenis.

Hoofdstuk 7

Het bombardement van Geleen op 5 oktober 1942

Wim van der Linde

Het bombardement van Geleen in de late avonduren van 5 oktober 1942, nu 65 jaar geleden, heeft op de toenmalige inwoners een diepe en onvergetelijke indruk gemaakt. Nog steeds weten oudere inwoners van Geleen van minuut tot minuut hun ervaringen van die avond te vertellen. Na vorige publicaties is nieuwe en aanvullende literatuur beschikbaar die inzicht geeft in de achtergronden van dit bombardement. De geraadpleegde literatuur is vermeld aan het einde van dit artikel.

Doelzoeken voor Engelse bommenwerpers een groot probleem

Voor de Engelse bommenwerpers was het vinden van het doel en het goed richten van bommen destijds erg moeilijk. In elke bommenwerper zat een navigator die tevens bommenrichter was. De Engelse luchtmacht (Royal Air Force of RAF) gebruikte optische richtapparatuur waarin vliegsnelheid, drift, windsnelheid, windrichting en vlieghoogte veelal met de hand ingesteld moesten worden. Indien die gegevens allemaal correct ingebracht waren, bedroeg de theoretische afwijking nog honderd meter bij vliegen op 2000 meter hoogte. En dan moest de bommenrichter vanuit het vliegtuig goed zicht hebben op het doel. Bovendien moest het doel eerst gevonden worden. En dat was nog moeilijker dan goed richten. Tot 1942 vloog elke Engelse bommenwerper individueel en volkomen zelfstandig naar Duitsland; elk vliegtuig moest zelf het door de militaire leiding opgegeven doel zoeken. En er werden per nacht wel tien tot twintig verschillende doelen aan de vliegtuigen opgegeven, elk vliegtuig had een ander doel. In die tijd duurde een bombardement een hele nacht, waarbij met tussenpozen van tien minuten vliegtuigen in Engeland opstegen en bij ons overvlogen. De afstand tussen de vliegtuigen was dan dertig tot vijftig km indien ze achter elkaar vlogen, maar elke vliegtuigbemanning had haar eigen vluchtplan en doel. Bijgevolg was er een grote spreiding aan vliegtuigen in de lucht. In zo'n nacht hoorde je in Geleen voortdurend Engelse vliegtuigen overvliegen. Met deze bombardeertechniek kwam echter slechts 23% van de bommen neer binnen een afstand van 5 km van het beoogde doel. En 77% van de uitgezonden bommenwerpers kon het opgegeven doel niet vinden. Zij hadden de opdracht zelf alternatieve doelen te zoeken, zoals spoorwegknooppunten, benzineopslagtanks, enz. Vanuit de lucht gezien was in Geleen het nieuwe Julianatunnel-complex met zijn drie tunnels een indrukwekkend knooppunt. Het beton van het complex was nog lichtgrijs, de taluds van de drie zeer brede toevoerwegen waren amper begroeid. Dit indrukwekkende tunnelcomplex werd door alternatieve doelen zoekende Engelse bommenwerpers dan ook meermalen gebombardeerd maar nooit geraakt. Omliggende woningen in het Mauritspark en in de Romaniestraat werden zwaar beschadigd. Daarnaast vielen bommen in weilanden in de omgeving

zonder schade aan te richten. Het effect van deze bombardementsvluchten naar het Duitse binnenland was meer psychologisch dan militair van aard en demonstreerde dat in Duitsland overal bommen konden vallen.

De Duitse luchtverdediging met de "Kammhuber-Linie" was volledig en uitsluitend gericht op het bestrijden van solitair vliegende Engelse bommenwerpers. Duitsland had reeds in 1939 langs de Duitse bocht van Emden tot Helgoland een luchtverdediging met radardetectie. Deze luchtverdediging werd na mei 1940 langs de Nederlandse oostgrens verlengd tot in Frankrijk. De Duitse radar kon (in het donker) maar één vliegtuig tegelijk spotten en maar één Duitse nachtjager er naar toe dirigeren. Tussen twee en vier procent van de Engelse nachtbombenwerpers kwam niet meer terug in Engeland, gedeeltelijk ook door motorpech of andere mechanische moeilijkheden met het vliegtuig.

Drastische wijzigingen in bombardeertaktiek

In 1942 kwamen de Engelsen met een aantal drastische wijzigingen en nieuwe technieken die het effect van hun bombardementen moesten verhogen. Men had de resultaten van de bombardementsvluchten geëvalueerd en vastgesteld dat 's nachts met de toen beschikbare techniek precisiebombardementen op industriële installaties onmogelijk waren en dat precisiebombardementen overdag gepaard gingen met veel te hoge verliezen, soms wel tot vijftig procent van de uitgezonden bommenwerpers. Besloten werd om Duitsland te bombarderen met "bomtapijten" waarbij dan behalve het schade aanbrengen aan de industrie, vooral de industrie-arbeiders en frontsoldaten door verlies van huis en haard gedemoraliseerd moesten worden. De vernietiging van de Duitse industrie werd vertaald in: *"Het breken van de moraal van de civiele bevolking door het met een geweldige overmaat aan brandbommen vernietigen van hun woonsteden"*. Dit werd vergemakkelijkt door het beschikbaar komen van vliegtuigen die vijf tot zeven ton bommen konden vervoeren, Halifaxen en Lancasters. Van de oude types bleef alleen de Wellington met twee ton laadvermogen nog een jaartje in bedrijf. De voorkeur voor het bombarderen van woonwijken leidde tot vragen en discussie in het Engelse Lagerhuis. Het kostte de militaire leiding en de regering grote moeite om te voorkomen dat het Lagerhuis deze totale vernietiging van de Duitse steden, als zijnde mensonwaardig, afkeurde. Daarmee kreeg de militaire leiding haar handen vrij om deze bombardeertaktiek integraal boven Duitsland toe te passen. Bij voorkeur werden woonwijken gebombardeerd. Het beschadigen van de Duitse wapenproductie -met uitzondering van de vliegtuigindustrie en raketfabrieken- kwam bij de Engelsen op het tweede plan. Daar tachtig procent van de productie van de Duitse wapenindustrie rechtstreeks naar het Oostfront ging, paste deze wijze van bombarderen goed in Churchills taktiek om ervoor te zorgen dat de communistische Russen met hun strijd tegen de nationaal-socialistische Duitsers niet te ver naar het Westen oprukten. Churchill hoopte met deze bombardementen te bereiken dat Hitler zou capituleren voordat Stalin tot ver in West-Europa kon doordringen. Net zo min als Churchill capituleerde voor Duitse bombardementen op Engelse steden, capituleerde Hitler

voor Engelse bombardementen op de Duitse steden. Pas nadat Amerikaanse precisiebombardementen de Duitse industrie uitschakelden en de Amerikanen massaal meededen aan de invasie in Normandië capituleerde Hitler-Duitsland voordat de Russen de Noordzee bereikten. Het Rode Leger was toen echter al verder opgerukt naar de Noordzee dan Churchill had gehoopt. Stalin had verwacht dat Duitsland en Engeland elkaar in 1940-1942 voldoende zouden verzwakken om het communistische Rode Leger gelegenheid te geven daarna zonder grote verliezen tot aan de Noordzee op te rukken. Door de voor Stalin in 1941 te vroegtijdige inval van Hitler in Rusland viel dit plan van Stalin in duigen.

Concentreren bombardement op één doelgebied

Behalve het bombarderen van woonwijken, besloten de Engelsen ook bij hun bombardementen op Duitsland minder doelen tegelijk te bombarderen en de hele luchtvloot te dirigeren naar één doelgebied.

Op 31 januari 1942 werd Keulen als eerste Duitse stad door meer dan duizend bommenwerpers gebombardeerd. Een volgende nieuwe techniek was het gebruik van een door drie zenders in Engeland radiogestuurd navigatiesysteem dat geen grondzicht nodig had. Hiermee zouden de Engelse vliegtuigen "blind" hun doelgebied moeten kunnen vinden. Bij het Gee-systeem zonden drie radiostations gesynchroniseerde toonpulsen uit. Uit het verschil in ontvangsttijd van deze pulsen kon de navigator zijn positie bepalen. Dit Gee-navigatiesysteem werd op 8 maart 1942 voor het eerst gebruikt bij een bombardement op Essen en op 1 juni eveneens op Essen, maar nu ook met een overmaat brandbommen. In Essen werd geen schade aangericht. De voor Essen bedoelde bommen vielen op Oberhausen, Mülheim en Duisburg. Het Gee-systeem was verre van perfect en moeilijk te interpreteren. De navigators vertrouwden meer op grondzicht na het uitwerpen van enige lichtkogels. Bovendien wisten de Duitsers vanaf augustus 1942 het Gee-systeem met stoorzenders op dezelfde frequentie onbruikbaar te maken.

Pathfinder-vliegtuigen als doelzoekers

Een verdere ontwikkeling was het gebruik van *Pathfinder*-vliegtuigen met de meest ervaren navigators. Die markeerden het doel aanvankelijk met lichtkogels en later met aan parachutes bevestigde fakkelbundels die door de van de fakkels opstijgende verbrandingsgassen wel 15 tot 20 minuten in de lucht bleven hangen, maar dan met de wind mee wel 5 tot 10 km konden wegdrijven. Deze combinatie werd op 18 augustus 1942 bij een bombardement op Flensburg toegepast. Op 10 september werd in Düsseldorf voor het eerst een fosforbom van 1800 kg gebruikt. Deze moest behalve brand stichten, ook zorgen voor een duidelijke, niet door de wind wegdrijvende doelmarkering.

Met al deze nieuwe technieken werd vanaf september 1942 een Engels bombardement op Duitsland ingeleid door zogenaamde *Pathfinders*. Dit waren vliegtuigen met een bemanning die intensief geschoold was in het vinden van doelen, ook in

zeer slecht weer. Deze *Pathfinders* markeerden het doel met aan parachutes opgehangen fakkelbundels. Soms gooiden de *Pathfinders* al enige zware brisantbommen in het doelgebied. Daar alle vliegtuigen, inclusief de *Pathfinders* individueel navigeerden en niet in formatie vlogen, was het zeer wel mogelijk dat bij slecht weer in de wijde omtrek van het beoogde doel meerdere doelgebieden gemarkeerd werden. De direct na de *Pathfinders* boven het gemarkeerde gebied arriverende bommenwerpers gooiden zeer explosieve "cookies" in het doelgebied. Dit waren "luchtmijnen" met een dunne metalen huls maar met een maximale hoeveelheid springstof die tot een afstand van duizend meter ramen en deuren uit hun sponningen drukten en tot een afstand van tweeduizend meter alle ruiten vernielden. De drukgolven moesten ervoor zorgen dat de bevolking naar de schuilkelders vluchtte, dat ruiten kapot gingen en dat dakpannen over het dak naar beneden schoven. Deze eerste bommenwerpers moesten een keer rond het doel cirkelen en met enige additionele parachutefakkels of zware brandbommen het doel verder markeren. De daarna arriverende bommenwerpers wierpen massaal brandbommen in het doelgebied die de woonhuizen via de kapotte daken konden penetreren en in brand steken. Een gedeelte van de brandbommen bestond uit exploderende fosforbommen van 15 kg. Daarnaast werd een excessief groot aantal thermiet-staafbrandbommen van 1,7 kg uitgeworpen. Deze bestonden uit een blikken huls gevuld met een buis van magnesium-aluminium met daarin een mengsel van ijzeroxyde en aluminiumpoeder en een ontstekingsmechanisme dat door de inslag geactiveerd werd. Tegen uit elkaar spattende fosforbommen kon de bevolking niets doen; de kleverige, brandende massa was niet te blussen. De acht minuten lang brandende staafbrandbommen konden echter door handige huisvaders aan het niet brandende uiteinde beetgepakt en naar buiten gegooid worden. Staafbrandbommen werden in pakketten van honderd stuks uitgeworpen.

Tijdens de val sprong het pakket uit elkaar en werden de bommen op scherp gesteld. In Geleen werden na het bombardement ook enige niet opengesprongen en dus niet op scherp gestelde pakketten gevonden. In 1942 werd aan de staafbrandbom een dynamietlading toegevoegd om het zonder gevaar beetpakken en weggoien door nijvere huisvaders te verhinderen. Deze uitvoering werd in Geleen niet gebruikt. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werden tachtig miljoen staafbrandbommen door de Engelse luchtmacht boven Duitse steden afgeworpen.

Instructie inwoners Geleen voor luchtaanvallen

In het voorjaar van 1939 had de Geleense Luchtbeschermingsdienst in de Royalbioscoop aan de Groenstraat een luchtbeschermingstentoonstelling ingericht waar alle Geleense schoolkinderen klassikaal naar toe gingen. Deze tentoonstelling werd door de inwoners van Geleen druk bezocht. Getoond werd hoe je in oorlogstijd je zo leeg mogelijke zolder moest inrichten met emmers zand, teilen water, vuurwapen, enz. Daarbij was ook een instructie hoe je staafbrandbommen moest beetpakken en naar buiten gooien. De thermietbommen hadden geen zuurstof nodig en je kon ze dus niet in een emmer zand stoppen om ze ongevaarlijk te maken. Verder werd

getoond hoe je je kelder als schuilkelder kon inrichten en hoe je die met stutpalen kon verstevigen en wel zodanig dat een instortend woonhuis niet ook de kelder deed instorten. Ook werden modellen getoond van zig-zag-loopgraven die je in je tuin zou kunnen graven en die door het ontbreken van een erboven liggend bouwwerk niet het risico hadden dat je onder puin bedolven zou kunnen worden. Loopgraven werden veiliger geacht dan kelders, maar boden minder comfort (warmte, licht, vochtigheid, regenbescherming). De gemeente Geleen had direct na het uitbreken van de oorlog conform de *"Richtlijnen voor het bouwen en inrichten van schuilplaatsen tegen luchtgevaar"* uit 1938 in parken en plantsoenen meerdere loopgraven aangelegd.

De voor Aken bedoelde luchtaanval

In de zomer van 1942 was de nieuwe Engelse bombardeertaktiek in Duitsland reeds een vijftal keer met wisselend succes beproefd. Soms markeerden de *Pathfinders* een doel dat tien tot twintig km verwijderd lag van het beoogde doel; soms werden in de buurt van het beoogde doel meerdere doelen gemarkeerd. Ook werkten de Duitsers met grote stoorvuren in het vrije veld en zelfs werden fabriekscomplexen nagebouwd om de Engelse bommenwerpers af te leiden van het echte doel.

Op de avond van 5 oktober 1942 was Aken aan de beurt. In de boeken *"Before the Storm"* van Robert Jackson, (1972) en *"Bomber Command"* van Max Hastings, (1979) staan in de lijstjes van tijdens de oorlog aangevallen Duitse steden: 5/6 oktober 1942: Aken. Uit Engeland vertrokken ongeveer 250 vliegtuigen. Daarvan wisten 180 vliegtuigen met 180 ton brisantbommen en 300 ton brandbommen (inclusief 125.000 staafbrandbommen van 1,8 kg) het "doelgebied" (met een straal van vijftig km rond Aken) te bereiken. Onderweg tussen Engeland en tot halverwege België was het zicht slecht. Laaghangende herfstwolken bijna zonder openingen, regen, onweer en ijsafzetting al bij vliegen op lage hoogte. Een groot aantal *Pathfinders* en bommenwerpers bereikten het doelgebied niet. Boven Zuid-Limburg was de lucht nagenoeg wolkenvrij.

Ten noorden van Aken lag in Alsdorf de kolenmijn Anna met cokesfabriek vergelijkbaar met het Maurits-complex (Staatsmijn Maurits en Cokesfabriek Maurits) in Lutterade-Geleen op dezelfde afstand tot de rivier de Worm als Geleen tot de Maas. De in het licht van fakkels en lichtkogels tussen de wolken en fabrieksrook door glinsterende meanderende Maas leek bij slecht zicht wel wat op het kronkelende riviertje de Worm. En het bossenpatroon langs de Maas leek wel wat op het bossenpatroon bij Aken. Een vergissing was zeer goed mogelijk. Om 21.45 uur blies Cokesfabriek Maurits met drie fluitstoten alarm voor de cokesovenbatterijen. Het spectaculaire en uit vliegtuigen op grote afstand zichtbare uit de cokesovens drukken van de gloeiende cokes moest onderbroken worden. Engelse vliegtuigen waren de cirkel van honderd km rond de Cokesfabriek binnengevlogen.

Het bombardement van Geleen

Om 22.10 uur werden in een wijde boog rondom Geleen, maar vooral boven het

stikstofbindingsbedrijf (SBB) en Lindenheuvel lichtfakkels uitgegooid die al brandend langzaam naar het noorden wegdreven. Om 22.15 uur werd met de gemeentelijke sirenes luchtalarm gegeven en meteen vielen de eerste bommen. Iedereen vluchtte naar schuilplaats of kelder. Geleen was één van de in de wijde omgeving van het doel door *Pathfinders* gemarkeerde te bombarderen gebieden. Binnen het gemarkeerde gebied werd het bombardement van Geleen door een dertigtal vliegtuigen volgens voorschrift uitgevoerd. Begonnen werd met enige zware luchtdruk bommen, gevolgd door een overmaat aan brandbommen en nog enige brisantbommen. Om ongeveer 22.30 viel op de Oude Kerensheide het licht uit. De stroomvoorziening van deze woonwijk was direct gekoppeld aan het stroomnet van de mijn. Vrouwen en kinderen bleven tot het einde van het bombardement in de schuilkelders. Na een half uur vielen er bijna geen brisantbommen meer. Huisvaders en oudere jongens liepen het laatste kwartier van het bombardement buiten om staaftbrandbommen uit huizen te gooien en beginnende brandjes te blussen. Om 23.10 uur was het bombardement afgelopen. Bij de woonplaats van schrijver op de Oude Kerensheide kwam het laatste vliegtuig, een duidelijk zichtbare *Wellington*, precies om 23.00 uur laag overvliegen en bezaaide de hele woonwijk met staaftbrandbommen. Deze regenden door de takken van de bomen naar beneden. Door de huisvaders werden in huizen ingeslagen brandbommen direct naar buiten gewerkt. De Oude Kerensheide overleefde het bombardement zonder wezenlijke brandschade. Rondom Kerensheide brandden echter veel huizen, winkels en boerderijen tot de grond toe af. Geleen en de directe omgeving van de mijnbedrijven werden bestookt met ongeveer tachtig ton bommen, te weten 36 luchtdruk- en brisantbommen en ongeveer 12.000 brandbommen waaronder 300 fosforbommen van 15 kg en 10 fosforbommen van 114 kg. Boven de directe omgeving van Geleen werd nog een 20 ton bommen afgeworpen. Van de genoemde 36 luchtdruk- en brisantbommen vielen er negen op de mijnbedrijven en de rest op of tussen woonhuizen van Geleen.

De schade op de mijnbedrijven

De negen brisantbommen veroorzaakten op de Staatsmijn Maurits veel glasschade aan glazen daken en ruiten. Eén brisantbom vernielde een stuk van de loopbrug tussen badlokaal en schachten. Op het mijnterrein werd één personeelslid dodelijk getroffen. De staaftbrandbommen veroorzaakten tegen de betonnen mijngebouwen weinig schade, kleine brandjes werden door het aanwezige personeel snel geblust. Het mijnhoutterrein werd echter een indrukwekkende vuurzee. De fietsenloods met daarin de fietsen van twee diensten mijnwerkers brandde af (het was om 10 uur net dienstwisseling). Op het dak van schachtbok I viel een fosforbom en de brandende fosfor liep naar binnen en veroorzaakte brand in de schachtbok waar rubbertransportbanden in brand vlogen. Pas na zes uur blussen was men deze brand meester. De schachtput onder schacht I liep vol water. De liftophaalmachines waren nagenoeg niet beschadigd. De elektrische centrale werd tijdens het bombardement uit bedrijf genomen. De poederkooltoevoer naar de stoomketels was beschadigd. Daar de elektriciteit uitgevallen was, moesten de 1700 ondergronds in de mijn aan-

wezige mijnwerkers via de klimladders in de schacht honderden meters naar boven klimmen. In verband met de brand boven schacht I kon alleen via schacht II naar boven geklimmen worden. Het klimtempo was tweehonderd mijnwerkers per uur. Negen uur na het bombardement kon de lift van schacht II weer in bedrijf genomen worden en konden de resterende mijnwerkers hiermee naar boven komen. De mijnwerkers konden zich niet wassen of omkleden, hun fietsen waren verbrand en lopend gingen zij in hun mijnwerkersplunje naar huis om te kijken hoe vrouw, kinderen en huis het bombardement hadden doorstaan. Door het uitvallen van de elektriciteit was de schade ondergronds aanzienlijk. Vier uur na het bombardement kon het elektriciteitsnet gekoppeld worden aan de centrale van Staatsmijn Emma. De stroomtoevoer was echter beperkt. De hoofdventilator kon pas twaalf uur later in bedrijf genomen worden. Ook de waterpompen waren uitgevallen en enige bandgalerijen en steengangen liepen onder water. Een pijler stortte in. De grote ondergrondse schade en de bovengrondse beschadigingen veroorzaakten desorganisatie van het mijnbedrijf. Pas eind december 1942 was de kolenproductie weer op het niveau van voor het bombardement.

De Cokesfabriek Maurits was via een noodstop uit bedrijf gegaan. Dat ging gepaard met het affakkelen van grote hoeveelheden cokesovengas op de fakkelpijpen van de cokesovens. Dat maakte de vuurgloed nog indrukwekkender. Bovengrondse gasleidingen hadden bombscherfschade opgelopen en brandden op veel plaatsen. De anthraceenfabriek brandde gedeeltelijk uit.

Op het SBB waren ongeveer 250 brandbommen gevallen die slechts lichte schade veroorzaakten. Een gastankstation voor auto's brandde uit. Opzichter Jan van der Linde had tijdens het bombardement uit zijn huis en uit het huis van de burens op de Oude Kerensheide de ingeslagen staafbrandbommen naar buiten gegooid. Direct na het bombardement ging hij naar het SBB dat met een noodstop uit bedrijf gegaan was. Hij gaf alle bedieningsmensen vrij om desnoods via de achterpoort of door het veld snel naar huis te gaan. De volgende dag kreeg hij de verhalen te horen. Bijvoorbeeld dat bedieningsman Kerkhofs op de Napoleonbaan Zuid zijn huis brandend als een fakkel aantrof en er niets meer te redden was. Dat bedieningsman Van Mulken, die bij het Heilig Hartbeeld aan de Spoorstraat woonde, bij thuiskomst zag dat ten oosten van zijn huis alle boerderijtjes van Krawinkel in brand stonden. Hij klom met een zaag op het dak, zaagde de koningsbalk van het dak door zodat het brandende dak van zijn buurhuis instortte, waardoor het vuur niet kon overslaan naar zijn huis. En zo had iedereen zijn eigen verhaal. Verhalen van actie, van moed, van wanhoop en van groot verdriet.

De schade in Geleen

In Geleen vielen vijf brisantbommen als voltreffer op huizen of winkels. Elke voltreffer vernietigde meerdere huizen en winkels. De materiële schade door de grote hoeveelheid brandbommen was zeer groot. Op veel plaatsen lag kleverige fosfor, als je er doorheen liep begonnen plotseling je schoenen te branden. Niet-bewoonde huizen, opslagruimtes en veel winkelpanden gingen in vlammen op. Nog altijd is in

Uitgebrande huizen in het Mauritspark

het Mauritspark en in de Ridder Vossstraat zichtbaar welke huizen wel en welke huizen niet in vlammen opgingen. Na het bombardement kregen de uitgebrande woningen waarvan de muren meestal nog overeind stonden een betonnen nagevoeg plat dak ter vervanging van het bij de niet-uitgebrande huizen gebruikelijke houten puntdak met dakpannen. Waar brisantbommen en luchtmijnen neerkwamen, waren ook de grote aantallen dodelijke slachtoffers te betreuren. Door het springen van waterleidingen liepen schuilkelders onder ingestorte gebouwen onder water waarbij slachtoffers door verdrinking de dood vonden. Na het bombardement werden daarom aan elkaar grenzende kelders onder woonblokken door het hakken van kruipgaten in de keldermuren met elkaar verbonden zodat de kelders meerdere vluchtopeningen kregen. In Geleen werden 83 personen bij het bombardement gedood en er waren 22 zwaargewonden. Bij de bluswerkzaamheden werd de brandweer van Geleen geassisteerd door de brandweren van Roermond, Brunssum, Eindhoven, Heerlen, Kerkrade, Tegelen, Breda en Tilburg. De brandweer van de mijn Maurits werd geassisteerd door de brandweren van Staatsmijn Emma, Cokesfabriek Emma, Staatsmijn Hendrik, Eyselshoven, Hoensbroek, Sittard, Venlo, Geilenkirchen en Rotterdam. Van de 3200 woningen in Geleen waren er 59 totaal vernield, 103 waren onherstelbaar beschadigd en moesten afgebroken worden. 652 woningen waren uitgebrand en door het aanbrengen van nieuwe vloeren en daken kon een gedeelte hiervan weer bewoonbaar gemaakt worden. 1782 woningen hadden alleen dak- en glasschade. Op 16.000 inwoners hadden er 3000 huis en haard verloren. Direct na het bombardement werd begonnen met de nieuwbouw

van noodwoningen en het bewoonbaar maken van uitgebrande woningen. Voor mijnarbeiders werden nieuwe betonnen woningen gebouwd in de Antoniusstraat, de Eloystraat en de Lieve Vrouwestraat. Voor beambten werden noodwoningen gebouwd in de Cortenstraat, de Vanderstockstraat, de Parallelweg en de Tunnelstraat. Uitgebrande beambtenwoningen in het Mauritspark werden met betonnen vloeren en daken bewoonbaar gemaakt. Dit gebeurde ook met de uitgebrande ingenieurswoningen aan de Ridder Vosstraat. Zwartgeblakerde muren werden gewit. In aanbouw zijnde ingenieurswoningen op de Oude Kerensheide en aan de Beatrixlaan in Geleen werden versneld afgebouwd. Waar mogelijk, werden de woningen ingericht voor duplexbewoning. Op de Markt en in uitgebrande winkelpanden werden houten noodwinkels gebouwd.

De direkte omgeving van Geleen

Behalve in de direkte omgeving van de mijnbedrijven, werden ook in de wijdere omgeving bommen gegooid. Tijdens het bombarderen werden door de bommenwerpers luchtfoto's gemaakt. Van de 114 foto's gaven slechts 56 een enigszins duidelijke indicatie van de plaats waar de bommen werden afgeworpen. Behalve Geleen, waren op de foto's te herkennen: Stein, Neerbeek, Hobbelrade, Elsloo, Catsop, Beek, Oensel, Schimmert, Puth, Ulestraten, Urmond, Obbicht en Sittard. In al deze plaatsen vielen tijdens het bombardement enige brisantbommen en verder veel brandbommen. In deze plaatsen waren zeventien doden te betreuren.

Tijdens het bombardement werden de Engelse vliegtuigen beschoten door Duits afweergeschut vanaf schachtbok II van Staatsmijn Maurits, vanaf de kop van de steenberg en vanaf een afweergeschutstelling langs de Oude Postbaan ten westen van het SBB. Boven Zuid-Limburg werden een *Wellington*- en een *Lancaster-bommenwerper* neergeschoten. In totaal kwamen acht bommenwerpers van de luchtvloot niet terug in Engeland terwijl 31 toestellen beschadigd naar Engeland wisten terug te vliegen.

Bombardement van Geleen duidelijk bedoeld voor Duitsland

Uit de gebruikte bombardeertaktiek blijkt duidelijk dat de Engelsen dachten boven Duitsland te zijn. Er vielen in Geleen en omgeving ongeveer vijf dodelijke slachtoffers per duizend inwoners. In mei 1940 werd het Duitse bombardement van Rotterdam uitgevoerd met 97 ton bommen en eiste drie dodelijke slachtoffers per duizend inwoners. Het bombardement van Geleen kan derhalve beschouwd worden als een zwaar bombardement. Dat behalve Geleen ook Aken gebombardeerd werd kan gelezen worden in het boekje: *Frits Kern: '40- '44, De jaren tussen Einmarsch en Bevrijding; Vaals 1994: Heemkundekring Sankt Tolbert*. Daarin staat vermeld dat op de avond van 5 oktober 1942 om 22.30 uur een grote luchtaanval op Aken werd uitgevoerd. Deze aanval richtte ook in Vaals veel schade aan door een regen van brand- en fosforbommen. Nog drie dagen na dit bombardement moest de brandweer van Vaals regelmatig uitrukken wegens nieuw opblaiende brandhaarden. Ook Akense kronieken maken melding van een bombardement op 5 oktober 1942. Op

die avond van 5 oktober werd ook Luik per vergissing gebombardeerd. Maastricht werd die avond bestookt met 12 fosforbommen en 3000 staaftbrandbommen.

Tijdens het beoogde bombardement op Aken werden grote navigatiefouten gemaakt. Een van de Pathfinder-piloten rapporteerde bij terugkomst op de basis: "*Werkelijk Sir, we hadden geen flauw idee waar we ons bevonden!*" Het mislukte zware bombardement op Aken van 5 oktober 1942 werd negen maanden later, op 14 juli 1943 nog eens met 600 bommenwerpers overgedaan. Met 500 brisantbommen en luchtmijnen, 21.000 fosforbommen en 110.000 staaftbrandbommen werd Aken vernietigd.

Instructie voor bombardementen bezette gebieden

Voor bombardementen in de bezette gebieden, zoals Nederland, moest de Engelse luchtmacht vasthouden aan precisiebombardementen op militaire doelen, zonder het risico te nemen dat daarbij dicht bij het doel gelegen woonwijken geraakt werden. Het doel moest duidelijk zichtbaar zijn en herkend worden. Op 11 en 12 juni 1942 had de vanuit Londen via de BBC te beluisteren *Radio Oranje* de bevolking die woonde bij niet met name genoemde militair industriële doelen opgeroepen daar weg te gaan. De Engelse luchtmacht zou dergelijke doelen in Nederland gaan bombarderen. In Geleen was op 10 mei 1940, bij de inval van de Duitsers, het opblazen van het SBB door Nederlandse militairen mislukt. Door de lokale bevolking werd aangenomen dat het SBB zeker zo'n in Nederland liggend militair-industrieel doel was, temeer daar de kunstmestfabrieken in Sluiskil en in IJmuiden regelmatig gebombardeerd werden. Veel inwoners van de Oude Kerensheide, Krawinkel, het Mauritspark en Lindenheuvel trokken in het voorjaar van 1942, in afwachting van een bombardement op het SBB, dan ook naar familie of bekenden in de omliggende dorpen. Daardoor waren deze woonwijken maar half bewoond hetgeen de huisvaders, die vertrouwden op hun gestutte schuilkelder en daarom niet wegtrokken, geen prettig gevoel gaf. Bij een brandbommenregen was een aanpalend niet bewoond huis een gemakkelijke prooi. Direct na de zomervakantie kwamen met de naderende herfst- en winterkou de meeste evacués terug naar hun eigen comfortabele en warme woonhuis. Het bij andere mensen intrekken was niet altijd een onverdeeld genoegen. In 1942 werden in Nederland diverse militair belangrijke doelen gebombardeerd. Op 16 juni werden de Hoogovens en de kunstmestfabrieken in IJmuiden gebombardeerd. Op 25 juni de cokesfabriek in Sluiskil, op 22 september wederom de Hoogovens in IJmuiden, op 1 en op 10 oktober de kunstmestfabrieken in Sluiskil, op 6 en op 15 oktober werd, meer landinwaarts, Stork in Hengelo gebombardeerd en op zondag 6 december 's middags om 13.00 uur de Philips fabrieken in Eindhoven. Al deze bombardementen werden overdag als precisiebombardementen uitgevoerd door een aantal *Mosquito's* die elk drie bommen van 300 kg konden vervoeren. Alleen de Philips fabrieken in Eindhoven werden door vier eskaders laagvliegende bommenwerpers gebombardeerd: 36 *Bostons*, 10 *Mosquito's* en 47 *Ventura's*. Dit bombardement duurde maar 4 minuten. Van deze luchtvloot werden 15 bommenwerpers neergeschoten en keerden 53

bommenwerpers beschadigd terug op hun basis in Engeland. Die middag zou voetbalclub Maurits in Eindhoven tegen voetbalclub Eindhoven spelen. Supporters uit Geleen waren tijdens het bombardement in Eindhoven. Bij de meer dan honderd burgerslachtoffers van dit bombardement waren ook twee Maurits supporters te betreuren.

Aanval op elektrische centrale Staatsmijn Maurits

In het kader van het uitschakelen van Philips in Eindhoven, paste ook de poging om op zondagavond 20 december 1942 de elektrische centrale van de Maurits uit te schakelen. Deze centrale leverde via een in 1941 gereedgekomen hoogspanningsverbinding elektriciteit tot voorbij Eindhoven en dus ook aan de Philips fabrieken. Dit is tijdens de luchtoorlog de enige doelgerichte, weloverwogen en van te voren geplande poging geweest om een installatie van de mijnbedrijven uit te schakelen. Van vliegveld Wyton vertrokken op die avond 6 *Mosquito*'s van het 106de Squadron, uitgerust met het gloednieuwe *Oboe*-elektronische doelbepalingssysteem dat het inmiddels verouderde Engelse *Gee*-systeem ging vervangen. *Oboe* leek wel wat op het Duitse "Knickebeinsystem" uit 1940 dat de Duitsers in staat stelde 's nachts precisiebombardementen uit te voeren op de Engelse vliegtuigindustrie. Bij het *Oboe*-systeem vlogen de vliegtuigen langs een door drie zendontvangers (twee op het basisstation bij Trimmingham bij Norwich en één in het vliegtuig) gestuurde cirkelvormige vliegroute (met als middelpunt Trimmingham) naar het doel tot zij via het cirkelvormige signaal van het basisstation in Walmer bij Dover opdracht kregen de bommen te laten vallen. Slechts drie *Mosquito*'s bereikten het doelgebied en daalden van hun vlieghoogte van 10.000 tot 7800 meter om elk hun drie bommen van 250 kg te laten vallen. Deze bommen kwamen ten noorden van Lindenheuvel terecht langs de Einighauserweg en de Bergerweg bij de Annahoeve. De vliegtuigen vlogen zo hoog dat ze bijna niet gehoord werden. Eén van de bommen beschadigde enige draden van de hoogspanningsverbinding die van Lutterade via Roermond naar Eindhoven liep. De afstand van de bominslagen tot de centrale bedroeg twee tot drie km. De morgen na dit bombardement werd door een foto-verkennings-*Mosquito* (vlieghoogte 12.000 meter) de omgeving van Geleen gedetailleerd gefotografeerd. De afwijking van slechts twee tot drie km voor blind bombarderen vanaf een hoogte van 8.000 meter was voor dat stadium van de oorlog geen slechte prestatie. Enige dagen later werd de proef herhaald met een aanval op een nachtjagercommandopost in Florennes in Zuid-België. Deze centrale kreeg een voltreffer en werd vernield. In het latere stadium van de luchtoorlog werd het Engelse *Oboe*-doelbepalingssysteem vooral gebruikt door *Pathfinders* voor doelmarkering en niet meer voor blind bombarderen.

Geraadpleegde literatuur:

- Cajus Bekker, *The Luftwaffe war diaries*, New York 1968, 399 pp
- Robert Jackson, *Before the storm*, Londen 1972, 264 pp
- R.V Jones, *Most secret War*, Londen 1978, 702 pp

- Max Hastings, *Bomber Command*, Londen 1979, 490 pp Richard Overy, *Why the Allies Won*, New York 1995, 396 pp Robin Neilands, *The Bomber War*, New York 2003, 448 pp
- Rie Op den Camp, *De Tweede Wereldoorlog in en rond Geleen*, Geleen 2003, 288pp
- Marion Suijlen, Margot Hoogenboom, Arie Bos en Wim van Bergen, *Het bombardement van Geleen*, in HEEMKUNDEVERENIGING GELEEN, nr 3 1982, 115 pp en nr 2 1983, 13 pp

Putstraat ingang schuilkelder, familie Van Aubel

Hoofdstuk 8

Geleen na het bombardement van 5 oktober 1942

Wim van der Linde

De tussen het Stikstofbindingsbedrijf (SBB) en de Cokesfabriek Maurits gelegen beambtenwoonwijk Kerensheide, was bij het bombardement op Geleen op 5 oktober 1942 nagenoeg niet beschadigd. De op de huizen neerregende staaftbrandbommen waren door nijvere huisvaders uit de huizen gegooid en de veel gevaarlijkere fosforbrandbommen vielen gelukkig tussen de woningen. Nog dagen na het bombardement kon het gebeuren dat plotseling je schoenen in brand stonden. Je was dan in de tuin door de kleverige fosformassa gelopen en deze was na enige droogtijd spontaan gaan branden. De rond de woonwijk gevallen brisantbommen hadden alleen wat glasschade veroorzaakt.

Na het bombardement werd de dagelijkse sleur van het oorlogsleven hervat. De verhouding van de Nederlandse bevolking tot de Duitse bezetter werd harder. Kerkklokken werden door de Duitsers in beslag genomen en radiotoestellen moesten ingeleverd worden. In mei 1943 werd op de mijnbedrijven gestaakt als protest tegen het weer gevangen zetten van alle vroegere Nederlandse krijgsgevangenen. Met het fusilleren van acht mijnwerkers werd de staking gebroken. Het bidprentje van de herbegravenis van één van de slachtoffers, Servatius Toussaint, herinnert aan dit gebeuren. Behalve de vroegere Nederlandse militairen, werden ook complete jaargangen jongemannen opgeroepen voor arbeidsdienst in Duitsland. Incidenteel vielen er bommen in de Westelijke Mijnstreek. Het oorlogsgebeuren en in het bijzonder de luchtoorlog brachten met zich mee dat men steeds meer wende aan de voortdurende dreiging en aanwezigheid van oorlogsgevaar. De 's nachts en later ook overdag overvliegende luchtvlotten waren interessante bezienswaardigheden. Echt schuilen voor gevaar deed je alleen wanneer je het gevaar hoorde of zag aankomen. Alle kelders waren rijkelijk voorzien van stutpalen en nooduitgangen; waar mogelijk waren naast elkaar liggende kelders via kruipgaten met elkaar verbonden. De kelderdeur stond zoveel mogelijk open om bij dreigend gevaar snel de kelder in te kunnen vluchten.

'Sjmeed' Lemmens en zijn gezin

Hoofdstuk 9

5 oktober 1942 BOMBARDEMENT VAN GELEEN

Wim Horstermans

Tijdens de avond van het bombardement op Geleen stonden we met een man of twintig op de Oude Rijksweg naar het dreigende gebrom van overvliegende Engelse bommenwerpers te luisteren, iets wat we al zo vaak deden. Harry Bordon die bij ons werkte lag al in bed. Het was ongeveer 10 uur en er werd hevig geschoten door Duitse flak die op de steenberg van de Maurits stond opgesteld. De toestand werd steeds dreigender, plotseling hingen er lichtfakkels in de lucht net als een kerstboom, die heel Geleen in een geweldig licht zette. Het was toen kwart over tien, we waren ons toen nog van geen gevaar bewust, omdat we dat van die lichtfakkels nog nooit hadden meegemaakt. Nu gingen ook de sirenes van het luchtalarm loeien en gelijktijdig met dat angstaanjagende geluid vonden ook de eerste bominslagen plaats op het complex van de Staatsmijn Maurits.

Er schoot een geweldige vuurbal omhoog door een voltreffer. Het was een kakofonie van geluiden en in paniek renden we allemaal naar de schuilkelder onder de bakkerij die aannemer Schutgens pas had versterkt met dikke balken. Vicky viel met haar witte jas in het kolengruis.

In de kelder die onder de zware deegmachine van de bakkerij lag waren we met 12 personen. Mijn vader ging nog de zolder op om Harry wakker te maken, maar die was onder invloed en wilde niet opstaan. Mijn vader was nog maar amper terug in de kelder toen de hel pas goed losbarstte. Het werd een bommenregen!! Boven het gebrom der vliegtuigmotoren hoorde je het fluitende geluid van vallende bommen, dan de oorverdovende inslag, en vervolgens de luchtdruk die je tegen de muur drukte en ook nog de druk op de oren. Ik telde met mijn vader de inslagen. Plotseling viel het licht uit. De paniek werd nu in de kelder, mede door het dreigende geraas, groot. Mijn vader stak een paar kaarsen aan, die we daar altijd hadden liggen. Verschillenden begonnen hardop te bidden, weer anderen huilden. Mijn vader bleef uiterlijk heel kalm. Het hele huis trilde op zijn grondvesten.

Mevrouw Niesten ging op het rekje met eieren zitten (die toch al zeldzaam waren) en zat toen helemaal onder de struif en haar man riep de hele tijd: "Waren we maar kijken dan wisten we nergens van".

Harry kwam nu ook slaapdronken de kelder in en ging ook weer weg om in de voorkamer de hoofdkraan af te sluiten. Het bombardement werd steeds heviger. Dacht je even dat het afnam, begon het weer opnieuw. We zaten helemaal onder het stof, toen vielen door het gedaver de inmaakglazen van de rekken in duizend stukken op de grond. Verder vielen met groot lawaai de grote gips- en Sint-Nicolaasvormen in honderd stukken van de rekken. De vliering van de kelder kwam met groot geraas naar beneden en plotseling vloog door een bominslag in de buurt het kelderraampje uit de sponning. Je voelde een enorme luchtdruk in je oren en werd weer tegen de

muur gedrukt, een doordringende stofwolk vermengd met de reuk van cordiet werd de kelder ingeperst, het was een penetrante reuk, je hoorde dakpannen op de straat stukslaan en er werd nog wanhopiger gebeden.

Plotseling stormde Jantje Paulissen, de vrijer van Lena Rutten, de kelder in. Hij had de helm van de luchtbescherming scheef op het hoofd en met paniekerige gebaren en schichtige ogen vertelde hij dat heel Geleen in brand stond. Daarna ijldde hij weer naar buiten om de brandweer te assisteren, terwijl Lena maar aldoor riep "miene Jan miene Jan bès toch veurzichtig". Na een poos werden de bominslagen minder. Het gebrom der vliegtuigen verstierf. Om 11 uur kwam het sein veilig en stommelden we nog half versuft de trap op naar boven, na eerst de vlieringplank opzij geschoven te hebben en de gipsen brokstukken van de trap geveegd te hebben. Eenmaal boven moest ik huilen. De dakpannen van de bakkerijzolder waren allemaal weggeslagen en ook de pannen van het grootste gedeelte van het woonhuis. Je kon vanuit het magazijn zo de blote hemel inkijken. Voor de eerste keer werden de Engelsen door mijn vader vervloekt. De grote etalageruiten van de winkel waren ook aan gruzelementen geslagen. In de woonkamer waren verschillende lampen van het plafond gevallen of ze hingen helemaal scheef. Stoelen waren als het ware door elkaar gegooid en zwaar beschadigd. De bakkerijmuur vertoonde scheuren en de deuren hingen merendeels uit hun hengsels of waren ontzet. In de tuin vond ik een niet ontplofte staafbom (fosfor). Het ergste kregen we echter te zien toen we de straat opgingen. De straten om ons heen stonden in brand of je nu links, rechts, naar voor of achteren keek. Het klooster in de Geenstraat brandde als een fakkel.

Huis van de NSDAP Groenstraat 1a in de volksmond Deutsches Haus genoemd

Praktisch de hele Groenstraat stond in brand. Ook het Deutsches Heim tegenover 'De Duif' lag in puin. Hier vonden ook verscheidene Duitsers de dood. In de Romaniestraat waren verscheidene voltreffers o.a. op een café waar gefeest werd. Ook aan de Rijksweg Centrum stonden veel panden in lichterlaaie en in Oud Geleen in de Eindstraat waren twee voltreffers met twee doden. Een heel gezin in de Geenstraat kwam om.

Overal een vuurgloed met een vonkenregen en de brandlucht drong diep in je longen, het glas kraakte op straat onder je voeten. Ziekenauto's en brandweer, zelfs vanuit Duitsland raasden langs met loeiende sirene. Veel mensen renden in paniek door de straten, anderen waren bezorgd om huisgenoten die tijdens het bombardement niet thuis waren. Weer anderen stonden schreiend met machteloze woede of met verdwaasde gezichten voor zich uit te staren, sommigen renden voorbij om te helpen waar dat nodig was.

Iemand kwam tegen mijn vader zeggen dat ik was dood gebleven. Hij vergiste zich echter met een jongen die Hoffman heette en die was inderdaad dood. Nu kwamen veel mijnwerkers, die zo pikzwart uit de pijlers kwamen, bij ons opbellen om te informeren naar hun familie. De doden en gewonden werden geborgen. De meeste doden werden naar een punt gebracht, namelijk de loods naast schoenmaker Schols. De dag erna liep ik door Geleen. Overal hing nog een doordringende brandlucht. De brandweer was nog aan het nablussen, of muren van half vernielde huizen aan het slopen. In de weilanden lagen de kadavers van de koeien, paarden en zelfs tientallen kippen.

In de middag ben ik nog naar te voet naar Sittard gegaan, 's Avonds was ik bang dat de vliegtuigen zouden terugkomen maar dat is gelukkig niet gebeurd.

7 oktober 1942

Hele dag zijn arbeiders bezig geweest om puin te ruimen.

9 oktober 1942

Begravenis van de slachtoffers. Ook een jongen van de Hitlerjugend die in het Deutsches Haus verbleef is begraven. Enige dagen voor het bombardement had ik nog ruzie met hem. In de Stationsstraat vond men nog een lijk van een jongeman van wie men de identiteit nooit heeft kunnen vaststellen. De meeste slachtoffers waren verbrand en waren nog maar een halve meter groot.

12 oktober 1942

Er worden nieuwe ruiten ingezet. Van de verzekering van de banketbakkersbond krijgt mijn vader 300 gulden uitgekeerd. Iemand komt de algehele schade van bakkerij, woonhuis en lunchroom opnemen.

Werkzaamheden op puinhoop Groenstraat. Bestemming puin t.b.v. grondlaag Eloystraat

Hoofdstuk 10

Een voorbeeld van Duitse propaganda: Terrorangriff Englischer Flieger auf Limburg

In "Schule und Haus. Nachrichtenblatt des Deutschen Schulvereins für Niederländisch Limburg", pag. 169-171

TERRORANGRIFF

ENGLISCHER FLIEGER AUF LIMBURG

Von der SCHRIFTFLEITUNG

Die Ereignisse während des letzten Luftangriffes haben wieder gezeigt, dass die Kellerräume immer noch den sichersten Schutz gegen Splitterwirkung der Bomben bieten und selbst dort, wo die Balkenlage genügend abgesteift ist, auch noch Schutz beim Einsturz des Hauses geboten haben. Es wird daher allen Volksgenossen dringend angeraten, bei Luftangriffen sofort die Kellerräume des Hauses aufzusuchen.

Die Bevölkerung Limburgs wurde durch den letzten englischen Terrorangriff auf die Provinz schwer geprüft. 97 Opfer forderte er, meist Frauen und Kinder. Mütter, spielende Kinder, friedliche Arbeiter waren das Opfer britischer Luftpiraten. Die zahlreichen Opfer des Luftüberfalls, die von der Technischen Nothilfe in tagelanger aufopfernder Arbeit aus den Trümmern ihrer Häuser geborgen worden waren, wurden in feierlicher Weise beigesetzt.

Von deutscher Seite sind 7 Opfer zu beklagen. Parteigenosse Derks fiel zusammen mit seiner Ehefrau. Sie hinterlassen einen Sohn, der bis vor kurzem als SS-Angehöriger der Standarte Westland an der Ostfront kämpfte und augenblicklich schwer verwundet im Reserve-lazarett in Linz/Donau gepflegt wird, daneben eine unmündige Tochter von 13 Jahren, die bei einer befreundeten niederländischen Familie Unterkunft gefunden hat. Die Witwe Welters ist zusammen mit ihren beiden Söhnen ge-

fallen, die beide Mitglieder der Hitlerjugend waren und noch auf dem letzten Erntedankfest die Fahne der Jugend getragen haben./Frau Nussdorfer fiel zusammen mit ihrem einjährigen Kind, wodurch ein junges Eheglück vollends zerstört worden ist. Auf niederländischer Seite sind ebenfalls mehrere Familien vollkommen ausgelöscht worden. NSV und NVD kamen überall zum Gross-Einsatz. Beide Organisationen betreuten gemeinsam die Hinterbliebenen und Obdachlosen in vorbildlicher, kameradschaftlicher Weise. Die NS-Frauenschaft und NS-Vrouwenorganisatie der NSB griffen helfend ein und stellten sich tagelang uneigennützig zur Verfügung.

Zur Trauerfeier hatten sich eingefunden der Beauftragte des Reichskommissars Pg. W. Schmidt, Kreisleiter Quandt, ein Vertreter der Wehrmacht, der Kommissar der Provinz Graf d'Ansembourg, zahlreiche Bürgermeister und führende Persönlichkeiten, sowie eine nach Tausenden zählende Trauergemeinde.

In langen Reihen standen die vielen Säрге, bedeckt mit zahllosen Kränzen und Blumenspenden. Fahnengruppen der NSDAP und der NSB, Abordnungen der Gliederungen und ein Musikkorps der Wehrmacht hatten Aufstellung genommen. Ein unübersehbarer Trauerzug bewegte sich zur Beisetzungsstätte. Keiner scheute weder Wind

noch Wetter, dem er während des langen Marsches in dem Trauerzug ausgesetzt war. Hatten sie im Leben zusammen die Schreckensnacht verbracht, wollten sie auch mit den Toten zusammen den letzten Gang zu deren Ruhstätte machen. Die Sonne hielt sich an diesem Tage hinter dunklen Regenwolken verborgen; es war, als wollte sie

nicht Zeuge dieses traurigen Ereignisses sein. Der Wind tobte und schüttelte das erste Laub von den Bäumen der Strasse, die der lange Trauerzug folgte. Es war ein stürmischer Herbsttag und kalt dazu, an dem die Bergarbeiter den vielen Särgen in tiefer Trauer gehüllt folgten. Ihre Gesichtszüge waren verbissen. Ihr Mund sprach Bitterkeit und in

DER TRAUERZUG AUF DEM WEGE ZUM FRIEDHOF

Unter lebhaftester Anteilnahme aller Schichten der Bevölkerung werden die Opfer des britischen Angriffs zur letzten Ruhstätte getragen.

DIE AUFBAHRUNG DER OPFER AUF DEM EHRENFRIEDHOF

Opm. red.: Begrafenis van de Duits gezinde slachtoffers op de Algemene Begraafplaats te Sittard

AUF DEM
EHRENFRIEDHOF

Die Fahnengruppen der Bewegung erwiesen den Opfern des englischen Terrorangriffs die letzte Ehre. Der Herr Beauftragte legt am Grabe der Gefallenen im Auftrage des Reichskommissars einen Kranz nieder.

ihren Herzen trugen sie den Groll gegen die englischen Luftpiraten. Die von harter Tagesarbeit gezeichneten Gesichter waren in diesen Stunden noch härter geworden. Ihre schwieligen, fleissigen Hände ballten sich zu Fäusten, als sie hinter den Toten einherschritten. — Auf dem Ehrenfriedhof sprach zunächst der Herr Beauftragte des Reichskommissars. Er geisselte den feigen Überfall der britischen Piraten auf die friedliche Bevölkerung. Die Opfer aber seien nicht umsonst gefallen. Einmal würde die Endabrechnung mit den Briten kommen, dann würden sie gerächt werden! In Namen des Reichskommissars legte der Herr Beauftragte an den Särgen einen Kranz nieder. In bewegten Worten nahm Kreisleiter Quandt Abschied von den toten Kameraden. Den heimtückisch in nächtlicher Stunde auf die friedliche Bevölkerung geführten Bombenangriff könne man nicht mit

einer Entschuldigung, die Tat sei ein Versehen der englischen Flieger gewesen, gutheissen oder ungeschehen machen. Was hier geschehen sei, sei Mord an einer friedlichen, arbeitsamen Bevölkerung. Der Kreisleiter beendete seine Ansprache mit dem Bekenntnis zum Glauben an Führer und Volk, das er im Namen der Toten ein letztes Mal für sie sprach. An der offenen Gruft stehend sang die unübersehbare Trauergemeinde das Deutschland- und Horst-Wesselied.

Die Untat der britischen Luftpiraten hat in der Bevölkerung eine tiefgreifende Wandlung im Gefolge gehabt. Alle diejenigen, die die Engländer bislang als ihre Freunde ansahen, schämen sich ihrer bisherigen Haltung. Das englische Verbrechen hat alle Bevölkerungskreise einander nähergebracht und zu einer echten Volksgemeinschaft zusammengeschweisst.

Hoofdstuk 11

(Oog)getuigenverslagen, interviews en herinneringen

Dhr. A.W.P. Aarts

"Wij hebben er zelf hier op Lindenheuvel niet veel van meegekregen. Maar voor mij is het bombardement ook een leuke herinnering om nooit te vergeten. Door de luchtdruk van de bommen stonden in de schuilkelder de haren recht op het hoofd. Om dat te voorkomen sloop mijn vader naar boven. Daar stond een divan en hij duwde divankussens in het keldergat. Het ging echter zo hard te keer, dat ze er steeds uitvielen. In die tijd was het bidden, bidden en nog eens bidden. Mijn moeder bad voor. Maar mijn vader bad en vloekte tegelijk. Wees gegroet Maria, verdomme. Boem, vlogen de kussens weer de kelder in. Mijn vader bleef de kussens maar terugduwen. Over dat vloeken en bidden hebben we het nog vaak gehad. Dat zijn van die leuke dingen bij alle ellende, die je dan niet vergeet.

Op Lindenheuvel was niet zoveel schade als in Lutterade. Hier en daar, slagerij Aalmans aan de Bloemenmarkt/Rozenstraat is uitgebrand; Timmermans aan de Esdoornstraat. Vader was bij luchtbeschermingsdienst en ging daar helpen, maar door de fosforbommen waren de rubberen zolen van zijn schoenen weggebrand."

Uit het dagboek van mevr. Appelmans:

"Op een avond (Sisca en ik sliepen op één kamer) maakte mam ons wakker, omdat alarm gegeven was. Pap had middagdienst. Even over tien kwam hij op de fiets naar huis. Mam stond in de voordeur op hem te wachten. Boven Lindenheuvel hing de lucht vol lichtkogels. Pap riep: "Direct de kelder in, onder de trap gaan zitten." Daar hadden wij een wintervoorraad aardappelen liggen. Pap ging voor het kelderluik staan. (Dit was groter gemaakt om te kunnen ontsnappen.) Het luik keek uit over de SBB en de gasketel en pap wist dat die geheel gevuld was. Iedere keer als je een voltreffer hoorde, dook hij in elkaar en zei hij: "Hij staat nog."

Toen het sein 'rust' gegeven was zijn we naar boven gegaan. Ons huis was er goed vanaf gekomen, maar om ons heen stonden veel huizen in brand. Pap ging gelijk helpen. Mam wilde alleen maar naar Geleen om te zien hoe oma en tante Susca er vanaf waren gekomen. Met de fiets (ik had een kinderfiets van oma gekregen) zijn we over het spoor in Lutterade gegaan. Daar lag alles plat of stond in brand. We wilden door de Groenstraat fietsen, maar daar lag alles vol puin. Toen hebben een paar Duitse militairen ons half dragend tot aan de Rijksweg gebracht. Oma's huis,

Totaal vernielde huizen in de Groenstraat gelegen tegenover de huidige Hanenhof

de Paterskerk en het seminarie en klooster waren redelijk gespaard gebleven. Maar tante Sisca was bij oma. De Eindstraat lag helemaal plat.

We zijn weer naar huis gegaan. Daar was de hele familie Bosma. Hannes, Frieda, zijn vrouw, Rieky, Annie en Jantje. Zij hadden geen onderdak meer. Er waren brandbommen in hun huis gevallen en ze hadden niets meer. Het waren Friezen. Pap zei: "We richten het wel zo in dat jullie bij ons in komen wonen." Mam schikte zich daar ook heel gemakkelijk in. We hadden een kleine keuken, een redelijke huiskamer en voorkamer. Die werd zo leeg mogelijk gemaakt. Daar sliepen Hannes, Frieda en Jantje. Mam en pap hadden boven een kamer. Sisca en ik ook. Op de overloop hebben we een twijfelaar gezet en daar sliepen Riek en Anny. Moet je nagaan, negen mensen en één wc. Alleen in de keuken een kraan. Ik denk dat ze wel een paar maanden bij ons gewoond hebben."

Oorlogsherinneringen uit de tweede wereldoorlog van een 78-jarige

Mijn naam is Arend Jan van den Berg, geboren op 10 oktober 1933 te Lindenheuvel-Geleen.

5 Oktober 1942; Bombardement van Geleen.

Ofschoon het centrum van Geleen het zwaarst werd getroffen, vielen er ook (brand) bommen in de omgeving. Zo werd ook Lindenheuvel rond de Bloemenmarkt en de

wijk van de "oude kolonie" met name de Kampstraat getroffen. Ook aan de andere kant van het toenmalige Stikstofbindingsbedrijf (SBB) viel een zware bom, nog geen honderd meter van ons huis, dat zwaar beschadigd werd. Een oude boerderij werd met de grond gelijk gemaakt. Een vijftal koren mijten gingen in vlammen op nadat zij getroffen werden door fosforbommen.

Hier het verhaal.

Het moet rond 10.00 uur 's avonds geweest zijn, toen moeder ons wekte. "Gauw, gauw" zei ze, "Vlug uit bed, aankleden en naar beneden." Boven ons huis was er opnieuw geronk van vliegtuigen. Buiten was de nacht helder door lichtend vuur, dat langzaam naar beneden kwam. Het leken wel brandende kerstbomen. Vanuit de verte hoorden we harde knallen, die nadreunden ook in ons huis, waardoor de kopjes en schoteljes in de keukenkast rinkelden.

"Ze bombarderen de mijn" zei mijn moeder. Achteraf bleek, dat het Engelse bommenwerpers waren, die zich vergist hadden, omdat ze de Maas voor de Rijn hadden aangezien en daardoor dachten, dat ze al boven Duits grondgebied waren. In de keuken stonden twee van mijn broers en ik langs de muur dicht bij de deur naar buiten. Die deur rammelde in het slot, telkens als er ver weg weer een bom viel. Moeder zat aan de rand van de tafel met mijn jongste broertje van vijf jaar op schoot. Zij zat telkens te bidden. Vader was niet thuis, hij had nachtdienst op de mijn.

Plotseling hoorden we een heel raar snerpnd geluid, gevolgd door een enorme klap. Wij vlogen verdoofd door de keuken en kwamen onder de keukentafel weer enigszins tot bedaren.

Een enorme ravage in de keuken. Alle ramen waren kapot, het glas lag overal in het rond. De keukendeur was helemaal kapot en uit de scharnieren gerukt. We konden zo naar buiten kijken. In de muur boven het aanrecht liep een brede horizontale scheur.

Toen we naar buiten liepen, hoorden we verderop kinderen huilen. Wat bleek nu. Tegenover een boerderij stonden grote koren mijten op het veld van wel acht meter hoog. Koren mijten werden als het ware opgebouwd doordat de boeren de korenschoven op een bepaalde manier opstapelden in afwachting van het dorsen.

Wat bleek nu, een gezin had een schuilplaats gezocht onder in zo'n korenmijt. Een brandbom had een van die mijten getroffen. Het vuur dat aan een kant opflakkerde groeide snel uit tot een grote vlam. Na korte tijd had het droge stro vlam gevat en stond alles in lichterlaaie. Een enorme vuurgloed, waarvan we de hitte zelfs op 100 meter afstand konden voelen.

Moeder bracht ons naar een andere boer bij ons in de straat, waar we nog enkele uren in de kelder hebben gezeten met de boer, de boerin en hun dochter. De kelder bij die boer was anders dan bij ons thuis. Ronde gewelven en de vloer was van gewoon aangestampde leem.

Het moet rond vier uur geweest zijn, toen de vliegtuigen weg waren en we weer naar huis konden.

De korenmijten stonden nog in brand en we roken de geur van verbrand graan, een soort bierlucht.

Thuisgekomen bleken alle ramen aan de achterzijde van ons huis kapot te zijn. Moeder haalde het glas uit de bedden, zodat we toch nog even naar bed konden. Vader kwam ook kijken naar de schade, maar hij moest weer terug naar de mijn, waar ook brandbommen waren terechtgekomen.

's Morgens stuurde moeder ons toch naar school. Op school zaten we stil in de klas. De meester vertelde dat Geleen heel zwaar getroffen was. Veel huizen waren vernield of stonden in brand. Mensen zaten nog bekneld en opgesloten onder het puin in de kelders. Er waren wel honderden doden en heel veel gewonden.

Later die morgen, tijdens het speekwartier, kwamen er mijnwerkers langs, lopend op weg naar huis. Ze hadden hun werpakken aan, hun helmen met van die koplampen erop en ook hun schoenen met stalen neuzen nog aan. Ze waren pikzwart van het kolenstof. Aan de hand hadden ze hun fiets, die helemaal zwart geblakerd was, het zadel was verbrand en de banden waren gesmolten. Ze moesten dus wel lopen. Later bleek dat de hele fietsenstalling aan de Mijnweg was afgebrand.

Door een bominslag op de mijn was de elektrische stroom uitgevallen, waardoor de liften niet meer werkten. Sommige van die mijnwerkers hadden wel 300 tot 500 meter moeten klimmen om weer boven te komen vanuit de ondergrondse mijngangen. Tot overmaat van ramp waren de fietsenloodsen afgebrand, waardoor er van hun fietsen ook niet veel meer over was.

's Middags hoefden we niet naar school. Met enkele vrienden besloten we eens een kijkje te gaan nemen in Geleen. Verder dan de overweg bij Krawinkel kwamen we echter niet, omdat de straten afgesloten waren. Overal werden er nog mensen onder het puin vandaan gehaald en werden doden en gewonden afgevoerd.

Op de terugweg via Krawinkel zagen we in de verte nog rook boven een boerderij hangen aan de Napoleonbaan Zuid. Daar zijn we toen wel gaan kijken. Nou verschrikkelijk. De boerderij was geheel afgebrand. Alleen de muren stonden nog overeind. In de stallen lagen geheel of gedeeltelijk verbrande varkens en koeien. Er hing een verschrikkelijke stank, die ik nog weken in mijn neus had.

Weer thuisgekomen zijn we ook nog naar de bominslag gaan kijken achter ons huis. Zo'n 100 meter achter ons huis stond een bosje met daarachter weer een boerderij. De boerderij was met de grond gelijk gemaakt. Even verderop was een diepe krater van wel drie meter diep en 15 meter in diameter. Daar was de bom ontploft, die ook ons huis aan de achterzijde zo had beschadigd. In de rand van de krater zaten allemaal metaalscherven, die vlijmscherp waren. Die waren uiteraard van die bom.

Thuis was al hard gewerkt door enkele timmerlui. De achterdeuren waren met rechthoekige ijzers weer in elkaar gezet. Er was uiteraard zo snel geen glas te krijgen voor in de ramen. Daarom had men boven in de slaapkamers de linoleum vloerbedekking maar opgenomen en daar passende stukken van gesneden om de ramen weer dicht te krijgen. Het gevolg hiervan was, dat het boven nu stikkedonker was en de lamp voortdurend aan moest. Die herinnering zal me altijd bijblijven.

Gerard van den Boom, politie Eindhoven:

Na een bombardement op de Mauritsmijn te Geleen werd er een bus vol Eindhovense agenten naar Limburg gestuurd om de plaatselijke politie te assisteren. De reis duurde een halve dag want die ging nog door Geldrop, Heeze, Leende, Maarheeze, Weert enz. (In Stratum hield de wereld op bij de Floralaan, die onmiddellijk grensde aan de Leenderhei.) Wel was er een fietspad naar Leende. Er waren natuurlijk, evenals bij de bombardementen te Eindhoven, veel bommen naast het doel gevallen. Wat we daar aantreffen is onbeschrijfelijk maar zal nooit meer uit mijn geheugen worden gewist.

J. Caris:

Geleen, sept. '82

Als lid van de Luchtbescherming Neerbeek was ik meestal niet in de kelder om attent te zijn op eventuele branden, afstortende vliegtuigen etc. Zo was dit het geval op 5 Oct. 1942 te ca. 10.30 uur. Luchtalarm werd gegeven voor aanvliegende bommenwerpers. Na circa 20 minuten hoorde ik de eerste toestellen naderen en even plotseling verschenen de eerste markeringslichtkogels in een soort vierkant vanaf de Maas tot en met Schimmert. De bommenwerpers waren inmiddels gendard en vlogen door richting Heerlen om vervolgens aan te vliegen op Geleen. Er werden drie aanvallen uitgevoerd in circa een half uur tijd vanaf Schimmert richting Maurits-SBB. De eerste aanval betrof het loslaten van brandbommen zoals fosforbommen en magnesium staven, waarna de aanvallen met brisantbommen werden voortgezet. Plotseling verscheen er ter hoogte van Schimmert een zogenaamde kerstboom in de lucht. Een teken dat direct de aanval moest worden afgebroken, wat dan ook direct gebeurde en de toestellen vlogen door richting Duitsland. Eén grote vuurzee achterlatend in Geleen, doch ook omliggende dorpjes zoals Neerbeek. Gelukkig was Neerbeek zeer dun bevolkt en stonden er weinig huizen, die de vuurzee kon aanwakkeren; water en licht viel uit. Het licht was niet zo belangrijk gezien de brandende fosforbommen en enige brandende boerderijen, doch water was niet voorhanden en er werd wat geïmproviseerd, zoals nat wasgoed, kannen met water, zand, om de beginnende brand te kunnen blussen. In Geleen zag het derhalve triester uit gezien de dichte bebouwing.

Jan Cobben:

"Wij woonden in de Nachtegaalstraat 36. Het huis was in 1936 gebouwd. Mijn opa en oma hadden een boerderij aan de Nachtegaalstraat 59. Mijn opa liep zo krom

als een sikkels, omdat hij in 1936 uit een boom was gevallen. Er woonde een tante bij hen in om het huishouden te doen. Op 5 oktober 1942 zaten wij met ons gezin in de kelder van nummer 36. Na het bombardement werd bij ons op de deur geklopt, om te zeggen dat er brand was. De boerderij van mijn grootouders was getroffen door een brandbom en alleen de buitenmuren stonden nog. Mijn opa, oma en tante stonden onder de notenboom op een deken te kijken. Opeens sprong mijn opa op en riep: "Mijn kistje". Dat was hij vergeten op de slaapkamer. Hij kon beneden niet meer naar binnen. Dus werd met een plukladder een raam op de bovenverdieping ingeslagen en heeft hij zijn kistje alsnog kunnen redden.

De Nachtegaalstraat was flink getroffen. Ook de meubelwerkplaats van Feron stond in brand. Ik zie nog mensen met emmers water uit de beek slepen om te blussen. Ook een boerderij die ogenschijnlijk leeg stond, brandde uit. Na tien dagen werden echter nog de lijken van een vrouw en een kind van dertien jaar hier gevonden. Waarschijnlijk Joodse onderduikers uit Beek.

Mijn opa, oma, tante met haar man en kind en de twee jongste zonen van opa, nónk Zef en nónk Lei kwamen allemaal in ons huis wonen. Een onhoudbare situatie. Pap en nónk Zef werkten 's nachts in de mijn en kropen dus overdag in bed. Slapen en eten gebeurde in twee partijen. Op zekere dag zei oma tegen opa, die een neef was van aannemer Jac Schutgens: "Dit is geen doen." Toen deze langskwam en al die mensen op een kluitje zag zitten zei hij: "Sjang, ik heb genoeg gezien, morgen beginnen we." Waarschijnlijk is dat het eerste huis geweest, dat werd herbouwd en bewoond.

Mevr. Ellie Cox-Feron:

Was 13 jaar en woonde in de oorlog in Geleen in een boerderij in de Heuvelstraat. "Deze boerderij was slechts 12 jaar oud, toen ze op 5 oktober door een voltreffer werd gebombardeerd. Gelukkig hadden we een goede kelder, gestut door bielzen. Het hele huis lag bovenop ons. Door de glazen overkapping van de binnenplaats hebben we vanuit de kelder alles goed kunnen zien. De vliegtuigen, de brandbommen die als zilveren linten naar beneden vielen, maar ook hele kisten brandbommen. Na het bombardement zijn we gaan wonen in de Spoorstraat bij dhr. Soons. Hier hebben we gewoond tot 1947.

Normaal gingen mijn grootouders, die bij ons woonden, vroeg naar bed. De broer van mijn moeder, Pastoor Tummers was op bezoek en hij moest naar station Geleen Oost. Mijn zus en mijn pleegzus brachten "heernónk" naar het station en wij zaten allemaal te wachten tot zij weer thuis kwamen. Het was prachtig weer en we zaten allemaal op de bank te wachten. Opeens kleurde rond 22.05 uur alles oranje. Dat waren lichtkogels. Mijn vader stuurde iedereen naar de kelder. Toen klonk ook de sirene. Mijn vader haalde broertje Victor van 5 en Mia van 10 jaar uit bed. Toen

hij met de kinderen op de keldertrap stond, werd het huis getroffen door een voltreffer. Die kwam bij de stallen terecht en alle binnenmuren werden weggeblazen. Vijf minuten later was alles plat. Het ergste was het gebrul van de koeien en het vee. Voor mijn vader een verschrikkelijk geluid.

Door alle stof die in de kelder terechtkwam, hadden we allemaal een heel droge mond en de haren stonden recht op het hoofd. Alles vloog om ons heen in de kelder. Gelukkig bleef de kan met wijwater gespaard en daar konden we van drinken.

Dat alles duurde een half uur. En dat waren slagen. Toen zagen we een heel blauw licht. Het waren blauwe kogels.

Zus en pleegzus waren nog onderweg. Vader ging eens kijken en zag dat de hele Spoorstraat in brand stond. Er werden nog fosforbommen op de schuur gegooid. De zus en pleegzus kwamen net terug en probeerden nog wat te redden. Er stond een kast tegen de muur, er zat een gat in de bovenkant, maar toen ze de deuren opendeed, vloog alles in brand. Ik heb nog mijn schooltas weten te redden, die stond in de keuken. Ik dacht: "Haal die er maar uit." Er werd ook nog een heleboel gestolen. We wisten dat we nog spullen eruit gehaald hadden, maar die waren verdwenen.

Het allerakeligste was toch dat je denkt: "Waar moet ik heen?" als je voor je huis staat. Je hebt niets meer. Dat gevoel, dat voel ik nu nog."

Piet Daemen:

"Een dag na het bombardement kwam meester Storcken bij ons thuis in de Groenstraat op bezoek. Hij wilde eens poolshoogte nemen hoe het ons was vergaan in die vreselijke nacht. Zelf was hij alles kwijt geraakt. Zijn huis, vlak bij het Heilig Hartbeeld in de Spoorstraat in Krawinkel, was helemaal uitgebrand. De kleren die hij droeg, een slecht zittend grijs pak (visgraatje), had hij geleend, zo vertelde hij. Toen ik hem zag komen, vluchtte ik eerst weg en verborg mij op zolder. Waarom? Misschien wel uit valse schaamte of uit angst dat ik in de klas wat had uitgespookt en hij daarover verhaal kwam halen.

Door de gaten in de muur kon ik zien en horen hoe hij buiten met mijn moeder sprak. Ons huis lag voor een groot gedeelte in puin, maar de hele familie had het inferno overleefd. Later bleek, dat hij heel bezorgd was omdat een hele familie Daemen, ook met zes kinderen was omgekomen. Alleen de vader van dit gezin had het bombardement overleefd. Deze familie woonde zowat bij ons tegenover in de Geenstraat/Vuling, waar ter hoogte van het nu nog bestaande pleintje een zware bom, een voltreffer, dit drama had veroorzaakt. Dat was dus de echte reden van het (huis)bezoek.

Op mij heeft dit een diepe indruk achtergelaten. Drie jaar lang had ik met twee van de omgekomen kinderen, Truusje en Tiny, samen in de Geenstraat bij zuster Hedwiga en zuster Aloysia op de bewaarschool gezeten."

Jacques Engelen:

Bombardement van Geleen op 5 oktober 1942.

Herinneringen Januari 2008.

(n.a.v. vragen van onze kleinkinderen Julie en Lois.)

De avond van 5 oktober is een avond als vele anderen tijdens de oorlog. De verduisteringsgordijnen zijn dicht zoals de Duitse bezetter dat eist. De reden daarvoor is dat de vliegtuigen van hun tegenstanders (geallieerden) minder markeringspunten kunnen vinden. Deze vliegtuigen voeren in toenemende mate acties uit op vijandelijke doelen vooral op industriegebieden (Ruhrgebied) in Duitsland. We raken geleidelijk aan gewend aan het zware eentonige gebrom van overvliegende bommenwerpers. Dan gaan opeens de sirenes gieren en we haasten ons naar de kelder. Ook daar zijn we al aan gewend en raken niet meer in paniek.

Deze avond verloopt echter anders. Broertje Jan (bijna 2 jaar) slaapt dan in zijn bedje in de slaapkamer van mijn ouders op de tweede verdieping. Mijn zus Beppie (6 jaar) en ik (8 jaar) slapen op één kamer en gaan rond acht uur naar bed. Onze ouders zitten nog wat te praten in de keuken op de eerste verdieping.

Even na tien uur horen ze het geleidelijk aanzwellende gebrom van vliegtuigen. Het geluid blijft aanhouden en wanneer er buiten lichtkogels zichtbaar worden en het alarm van de sirenes gaat, haasten ze zich ons naar beneden te halen en Jan in een deken gewikkeld naar de kelder te brengen. Ook de steeds gereedstaande tas met daarin de persoonsbewijzen, spaarbankboekjes e.d. wordt naar de kelder gebracht.

Ik word langzaam wakker en onder aansporing van ouders graai ik slaperig mijn dagelijkse kleding bij elkaar. Wanneer ik de slaapkamer verlaat, kijk ik in een reflex nog even om en zie het patroon van roze vlekken op de geelwitte wand van onze kamer. Veel dagen later dringt pas tot me door dat ik deze kamer nooit meer terug zal zien.

De kelder waar we bij alarm steeds verblijven, is bereikbaar vanuit de gang via een houten trap. Hij bestaat uit betonnen muren en plafond. De ruimte is in tweeën verdeeld door een eveneens betonnen wand met daarin een houten deur. Beide ruimtes hebben een opening naar buiten met daarop een rooster. Deze opening wordt gebruikt bij de levering van kolen en aardappels die vanaf het trottoir in de kelder worden opgeslagen. De eerste ruimte waarin de trap uitkomt wordt bovendien gebruikt voor de opslag van gereedschappen enz.

In de tweede ruimte wordt één wand in beslag genomen door houten rekken waarop de door mijn moeder ingemaakte producten staan, zoals groenten, fruit en vlees. Ook appelstroop, jam en eieren. De planken van de rekken zijn bedekt met

vettig kastpapier. Langs twee andere wanden staan stoelen en een bankje. Ieder heeft zijn eigen plaatsje. De rest van deze ruimte is door mijn vader ingericht als schuilkelder. Hij heeft de ruimte extra verstevigd door zowel in de lengte als in de breedte om de meter houten boompalen te plaatsen tussen vloer en plafond. Door houten wiggen te slaan tussen vloer en onderkant palen worden deze stevig vastgeklemd en ondersteunen zo het plafond.

Vader gaat, zodra we zitten, zoals gebruikelijk naar buiten om te kijken en even met de burens te overleggen. Hij komt snel weer terug en vertelt dat de door de vliegtuigen uitgeworpen lichtkogels inmiddels de hele omgeving verlichten. Hij is erg bezorgd. Het blijkt terecht want we horen rond 22.15 uur inslagen van bommen. Eerst wat verder weg, maar snel dichterbij komend. We horen steeds een huilend geluid, direct daarna gevolgd door een enorm harde knal. Daarna volgen heftige trillingen. De bommen vallen steeds dichterbij. De steunpalen trillen nu zo sterk dat er verschillende omvallen. Vader rent rond om de gevallen palen weer recht te zetten en door met een hamer de wiggen weer aan te slaan de palen zo weer vast te klemmen.

Daarmee is hij vrijwel gedurende het gehele bombardement dat ca. 50 minuten duurt bezig. Af en toe is er een rustperiode als de bommen niet in de directe omgeving vallen. Mijn moeder bidt hardop en mijn zusje roept: "Papa, zeg toch dat ze ophouden". Jan schrikt bij de harde klappen wakker, maar slaapt gelukkig steeds weer in.

Ik denk niet zo veel, luister geconcentreerd naar het lawaai van de gierend naar beneden komende bommen. Ik hoor aan het geluid en de trillingen of ze vlakbij of iets verder weg vallen. Soms is er een korte stilte waarin we plots een krikkelend geluid horen. We weten niet wat het is. Vader gaat op onderzoek uit, maakt de deur open naar de andere kelderruimte en gaat de trap op naar boven. Hij maakt de deur naar de gang open en ziet alleen maar vlammen. Later blijkt dat naast een aantal kleine (staaf)brandbommen, ook een fosforbom door het dak midden in ons huis terecht is gekomen. Deze laatste spatten uit elkaar, waarbij elke spat gaat ontbranden.

Blussen is niet mogelijk. Hij sluit snel de deur en weet dat onze vluchtweg naar boven is afgesloten. Hij vertelt moeder kalm wat er aan de hand is en zegt dat als het alarmsein 'veilig' wordt gegeven, we via het rooster naar buiten moeten zien te komen. Inmiddels dringt echter de rook van het brandende huis via de eerste kelder ook geleidelijk onze schuilkelder binnen. De bommen lijken nu iets verder weg te vallen. Vader probeert alvast of hij het rooster kan verwijderen zodat we na het bombardement direct weg kunnen. Hij schrikt als hij merkt dat hij het rooster niet meer kan optillen als gevolg van het feit dat er puin van het invallende huis op ligt. Het directe gevaar is nu echter de binnendringende rook. Wat te doen? Samen komen ze op het idee de kieren van de deur af te plakken. Met het vetpapier van de planken en met stroop als plakmiddel lukt dat gelukkig. Stil wachten we samen

op het einde van het vallen van de bommen. Daarna horen we rond 23.10 uur het signaal 'veilig'. Vader doet opnieuw met alle kracht pogingen het rooster te verwijderen. Het wil echter niet lukken. Plotseling horen we buiten stemmen. We beginnen te schreeuwen en gelukkig worden we gehoord. Mijn vader krijgt stemcontact. Het blijken mensen van de (burger)veiligheidsdienst te zijn. Deze gaan alle vernielde huizen na om te kijken of er onder het puin nog overlevenden zijn. Met schoppen en pikhouwelen slagen ze erin het rooster vrij van puin te maken en te verwijderen. Ze trekken ons uit de kleine ruimte onder het rooster. Net voordat ik eruit getrokken word, kijk ik staande in deze ruimte naar boven en zie meterslange vlammen uit de ramen van de voorgevel komen.

We worden als gezin bijeengebracht op enige afstand van het fel brandende huis. Overal in de Annastraat en Mauritslaan staan huizen in brand. Richting station zien we ook hoog opblazende vlammen. In de door vlammen verlichte duisternis en in flarden rook lopen verdoolde mensen en hulpverleners die ook niet precies weten waarmee ze als eerste moeten beginnen. Het is een chaotische toestand. Telefoonverbindingen zijn er niet. Wat te doen?

Totaal uitgebrande kapsalon Mantel aan de Mauritslaan

Onze ouders besluiten dat we naar het huis gaan van de ons goed bekende familie Van der Beek (Tante An en oom Sjefke met hun drie kinderen Piet, Leo en Tinie). Tante An is een zus van mijn vader. Daar willen ze de nacht doorbrengen. Het is ongeveer een kwartier lopen. We gaan via Mauritslaan en Rijksweg naar de Leeuwerikstraat. Aan het begin van de Mauritslaan zien we in een wei aan de

linkerkant een dode liggen. Opeens merken mijn ouders dat ze in alle haast de tas met belangrijke papieren hebben vergeten mee te nemen. Mijn vader loopt terug om de tas op te halen. Wij lopen verder. Aan het einde van de Mauritslaan haalt vader ons buiten adem weer in. Hij heeft een grote wonde aan zijn hoofd. Later blijkt dat de veiligheidsmensen hem vanwege instortingsgevaar niet meer het brandende huis in willen laten gaan. Maar vader is niet tegen te houden. Op eigen risico gaat hij via de kelderopening naar binnen, pakt de tas en stoot bij het naar buiten kruipen flink zijn hoofd. Dan snelt hij ons achterna.

Aan beide zijden van de Leeuwerikstraat staan huizen. Wanneer we er aankomen blijkt dat aan een zijde van de straat heel veel huizen in brand staan. Gelukkig voor ons ligt het huis van onze familie aan de overzijde van de straat en heeft het weinig schade opgelopen. We worden hartelijk ontvangen en goed verzorgd. Door de grote hitte van de brandende huizen aan de overkant van de straat springen echter geleidelijk de ruiten aan de voorzijde van het huis waarin we zijn opgevangen.

Uiteindelijk slapen we wat in de kamers aan de achterzijde. Onze vader gaat terug naar ons eigen huis om te zien of er nog iets van de inboedel tussen het puin te vinden is.

Later in de nacht heeft vader heel slagvaardig een toevallig leegstaande winkel annex woonruimte in de Annastraat gehuurd, waardoor de continuïteit van wonen en winkel (kantoor- en tabakszaak) was verzekerd. Later bleek er door de vele vernielingen een groot tekort aan winkel- en woonruimte.

De dag na het bombardement ga ik met Leo en Piet naar ons huis. We lopen door straten met overal puin en vooral resten van brandbommen. In de puinhopen van ons huis scharrelt vader rond met een schop, later blijkt dat hij nog een kistje gevonden heeft met daarin enkele aangetaste sieraden en enkele gouden tientjes. Ik meen dat de volgende dag moeder ons per trein naar Roermond heeft gebracht. We werden met paard en boerenkar bij het station opgehaald door oom Willem (broer van moeder). Vandaar naar de boerderij van onze grootouders in Herkenbosch. Daar zijn we door tante Treeske en de verdere familie geweldig verwend. Toen onze ouders na enkele weken onze nieuwe behuizing een beetje op orde hadden, zijn we weer naar Geleen teruggegaan.

Harry Eussen:

"Toen we op de eerste en tweede klas zaten was het oorlogstijd. Omdat vlak bij onze school de Staatsmijn Maurits (de grootste kolenmijn van Europa) lag, maakten wij regelmatig luchtalarm mee. Wij zochten dan een veilig heenkomen in de kelder van de school. Dat deze kelder tevens werd gebruikt als verwarmingskelder en kolenopslag moesten we maar voor lief nemen. De ingang was onder het afdak (de hal) via de middelste deur.

Instructies van de onderwijzers werden meestal niet of nauwelijks gehoord, laat

staan opgevolgd. Iedereen kan zich wel voorstellen hoe wij er uitzagen na zo'n luchtalarm, dit tot groot ongenoegen van onze ouders.

Naderhand werd er een echte schuilkelder gebouwd op het niet-betegelde gedeelte van de speelplaats. Bij droog weer was dit geen probleem, maar bij regenweer kreeg je heel gemakkelijk een gigantisch modderbad."

Mevr. Eussen-Peters:

"Zelf woonden wij in een boerderij in Spaans Neerbeek. Op die vijfde oktober lagen wij, de kinderen, al in bed. Mijn vader zag de lichtkogels en haalde ons allemaal naar beneden. De jongste van ons was net een half jaar oud. Samen met mijn vijf broers en zussen, mijn vader en moeder en mijn opa en oma zijn we de kelder ingegaan. We hadden gelukkig een goede schuilkelder van beton met ijzeren balken. We hoorden de slagen en iedereen was aan het bidden.

Mijn oudste zusje zat bij de zusters in de Geenstraat op kostschool. Een man kwam, toen het bombardement afgelopen was, vertellen dat het klooster in de Geenstraat in brand stond. We moesten wachten totdat het bombardement afgelopen was. Mijn vader pakte zijn fiets en ging kijken hoe het met mijn zusje was. Het bleek dat de nonnen met alle pensionnaires naar de paters vertrokken waren. Daar aangekomen kon mijn vader mijn zus weer niet vinden. Het bleek dat een andere man zijn dochter en mijn zusje op de fiets meegenomen had naar Beek. Dus moest pap weer op zijn fiets met tuinslangbanden richting Beek. Gelukkig was er niets met mijn zusje gebeurd. Alleen was ze alle winterkleden kwijt en moest ik mijn spulletjes met haar delen. Mijn zusje was wel een paar dagen flink van de kaart, door alles wat ze had meegemaakt."

Haar man, wijlen Louis Eussen, woonde in die tijd in de Annastraat. Zij hadden een meubelzaak. Direct na het bombardement werd het gebouw van vijf verdiepingen hoog onderzocht, of er niet ergens een brandhaard was. Ze vonden niets. Louis ging samen met zijn broer met een schop en een riek snel naar Oud-Geleen om daar te helpen. Ze hadden gehoord dat sommige gezinnen onder alle puin dreigden te stikken. Toen ze daar bezig waren vroeg een van de mensen: "Louis, wat doe jij hier. Ik zou maar naar huis gaan." Het bleek dat hun eigen huis in de Annastraat in lichterlaaie stond. Er werd nog geprobeerd van alles te redden, maar veel was er niet over. De etages hadden allemaal houten vloeren, dus alle meubels zakten zo door al het verbrande hout naar beneden."

Alles in de kelder was ook opgebrand, behalve een grote voorraad cokes, die er lag opgeslagen als wintervoorraad. En drie gedeeltelijk gesmolten kristallen glazen en krom getrokken serviesstukken hebben de intense hitte overleefd. Die staan als stille getuigen van die vreselijke dag nog steeds in een kast.

"Wat mijn man heel erg vond", vertelt mevr. Eussen, "is dat behalve hun huis, ook hun opslagplaats afbrandde. Dat gebouw lag op de plaats waar nu restaurant d'n

Annastraat, uitgebrande winkelpanden Wenders, Soons en Eussen

Aezel gevestigd is, bij station Lutterade. De familie Eussen had in die opslag ook veel spullen van een Joodse familie verstopt. In de hoop dat ze nog iets terug zouden vinden van hun meubels en verdere huisraad, als ze na de oorlog terug zouden komen. Maar ze keerden nooit terug.”

Mevr. Gottsch-Wiersma:

”Mijn vader, moeder, opa en ik waren op 5 oktober thuis. Mijn broer was elders. We woonden op Vuling 1, naast familie Daemen. Tussen 10 uur en kwart over tien begon het bombardement. Mijn ouders en ik gingen naar de kelder. Mijn vader heeft nog geprobeerd om opa ook naar de kelder te vervoeren, maar dat lukte niet. Opa was 92 en stervende. Van hem hebben we niets meer teruggevonden. Het was heel akelig in de kelder. Ik hoor mijn vader nog zeggen ”die is voor ons”. Waarschijnlijk hoorde hij dat aan het geluid. Toen het bombardement over was, zijn we naar buiten gekropen. We zijn door een gat in de heg via boer Kallen weggelopen, richting Sittard. Mijn vader bloedde heel erg, hij was een oog kwijt. Ik weet nog dat ik mijn witte kniekous heb uitgedaan en die hield hij tegen zijn oog. Toen we bij het café aan de overkant van de spoorlijn kwamen, hebben mensen ons opgepakt en naar het ziekenhuis gebracht. We kwamen allemaal apart te liggen.

Heel erg, want net in zo'n periode heb je elkaar nodig. Zelf had ik alleen een gat in mijn hoofd. Mijn moeder heeft een verlamde arm aan het bombardement overgehouden. Mijn vader een glazen oog en scherven in zijn rug. Mijn broer had te horen gekregen dat we allemaal dood waren en was dolgelukkig toen hij ons in het ziekenhuis vond."

Mevr. A. Hamers:

"Ik was vijfeneenhalf toen het bombardement was. Maar ik zie, hoor en proef het nog steeds. Wij woonden in de Groenstraat in bij joodse mensen. Zij hadden een meubelzaak. Hoe ze heetten weet ik niet. Ik noemde ze 'opa, oma en nonkel'. Het bombardement hebben ze overleefd, maar wat er later met hen is gebeurd, weet ik niet.

Het huis lag naast dat van de fam. Van Kempen; daarnaast lag het 'Deutsches Heim'. Ik vond dat als kind eng, al die mannen in uniform. Tegenover ons huis lagen volkstuintjes. Op de plaats waar nu de Hanenhof staat, stonden schijnwerpers waar de Duitsers de lucht mee afzochten. Boven Hotel Riche en de Radiocentrale stonden sirenes. Ik vind nu nog steeds het geluid van sirenes eng. Deze sirenes waren nog niet in de tijd van het bombardement. In '42 was alles nog niet zo intensief.

Op 5 oktober hielp mijn vader een jong stel verhuizen. Zij kwamen boven ons wonen. Mijn vader vertrouwde het veelvoudig gebruik van de schijnwerpers niet. "Ze zijn teveel aan het zoeken", zei hij. Die lichten kon je heel goed zien vanuit de

Een slachtoffer wordt naar buiten gedragen vanuit het NSDAP Haus Groenstraat

erker bij de slaapkamer. Rond tien uur vielen de eerste bommen en zijn wij snel allemaal naar de kelder gegaan. Mijn moeder met mij en mijn broertje Math van drie, pap met 'opa, oma en nonkel' en het jonge stel. Het was geen echte schuilkelder, maar de kelder bestond uit allerlei nisjes. In het midden van de kelder zijn we in een van de nissen gaan staan. Toen de definitieve bommen vielen, was de ellende niet te beschrijven. We dreigden te stikken door alle stof. Mijn vader heeft zijn hemd kapot gescheurd tot doeken, die wij voor onze mond konden houden. Op de tast is hij op zoek gegaan naar water. De waterleiding was gesprongen. De brokstukken vielen allemaal naar beneden. Mijn moeder zat constant te bidden:

*Help, Maria, het is tijd
Help Moeder van Barmhartigheid.
Gij zijt machtig
Ons van lijden en gevaren te bevrijden.
Waar de mens geen hulp meer ziet
Daar ontbreekt de Uwe niet.
Help, Maria, het is tijd
Help, Moeder van Barmhartigheid.*

Pap en de jonge man hebben heel hard geschreeuwd om hulp. We hoorden stemmen boven ons, maar niemand hoorde ons. Pap heeft toen heel hard op een oud fietsenrek geslagen. Gelukkig hoorde men dit wel en zijn ze gaan graven. Het werd al dag, toen we uit het puin gekropen kwamen. Ik weet nog dat ik een karamel kreeg. Toen zag ik dat mijn school in de Geestraat in brand stond en kwamen de tranen.”

Eén muurtje was van het huis overgebleven, met hierop een schilderijtje van Moeder Maria. Dit schilderijtje met het gebed op de achterkant hangt nu in haar flat.

J. Hamers-v. Mulken

Geleen, 2 september 1982

Dit is mijn verhaal.

5 Oktober 1942 zal ik nooit vergeten. Wij woonden Rijksweg 33, naast P. Tummers. Beneden was de zaak van Stienen en boven die zaak woonden wij en twee dochters van 9 en 3 jaar.

Mijn man lag in Sittard in het ziekenhuis met dubbele longontsteking. Ik wilde net naar bed en zag door een overlicht dat het heel licht werd. Het waren alles lichtkogels, dus daar ging wat gebeuren. De kinderen uit bed, vlug de kelder in. De buurvrouw met vijf en ik met twee kinderen. Wat we toen meegemaakt hebben, zal ik mijn levenlang niet meer vergeten. De bommen vielen allemaal in de buurt, de eerste waren nog niet weg of een nieuwe lading kwam. Toen dachten we dat ons laatste uur geslagen had en vertelden de kinderen dat ze met ons de laatste gebeden zouden binnen. Wij dachten echt dat ons laatste uur geslagen had. De oudsten die het beseften begonnen te huilen en riepen: "Mammeke, ik wil nog niet sterven." Op dat moment keek ik door het kelderraam en zag aan de overzijde alles branden, dat was bij H. Altepost. Toen dacht ik: nu moeten wij de kelder uit, anders verbranden wij. Wat we toen riskeerden was ook levensgevaarlijk; boven ons was alles aan het branden. Buiten stonden de brandbommen en die vielen nog altijd. Wij zijn naar de tuin gelopen en achter het schuurtje gaan liggen. Wat hebben de kinderen geschreeuwd. Daar zijn we blijven liggen tot alles voorbij was. Hoe lang het

geduurd heeft kan ik niet zeggen, 30 minuten, het leek een eeuwigheid. Toen we achter de schuur vandaan kwamen, zagen we alles waar we voor gewerkt hadden in vlammen opgaan. Alles weg. Er was niks meer te redden en er was geen man bij ons. De kinderen hebben wij bij de Paters Carmelieten kunnen brengen. Ik ben 's nachts naar Sittard gegaan in nachthemd en een geleende jas van een mevrouw uit de buurt. In Sittard werden de gewonden en de doden gebracht. Ik huilde maar kon mijn tranen niet drogen. Wij hadden nog geen zakdoek meer. Ik ben bij mijn man geweest, die had dat natuurlijk allemaal gezien. Ik huilde en zei: "Pap, wij hebben niks meer." Hij zei "Heeft niemand wat aan zich". Ik zei: "Nee." "Nu dan danken wij God, want als iemand een letsel had, was het nog erger."

6 Oktober, daar stonden wij. Geen kleren, geen geld, alles weg. We waren heel laag verzekerd. Wij kregen van de verzekering bijna niets. Wat heb ik na die tijd moeten sjouwen, dat is een verhaal apart. Als U er wat aan heeft wil ik dat ook nog vertellen. Hoe ze ons zwaargetroffenen hebben beetgehad en hoe alles naar de verkeerde plaats ging. Maar we moeten God toch danken. Wij leven nog en het gaat ons goed. Een ding hoop ik: nooit meer oorlog.

Dat was mijn verhaal.

Annie van Hees:

"Wij woonden zelf in de Heerstraat 41 in Stein. Mijn zus Gerda, de oudste van ons zessen, werkte bij de familie Daemen in Geleen. Ze was intern en mocht één keer per veertien dagen naar huis. Een keer van zaterdag tot en met maandagmorgen, het volgende vrije weekend alleen op zondag van 's morgens tot 's avonds. Ze verdiende 12 gulden per maand, maar het was kost met inwoning. En dat scheelde in die tijd, met zes kinderen.

In 1942 was Gerda 18 jaar. Onze vader werkte aan het spoor. Hij was bezig in Beek bij de overweg, toen alle mijnwerkers naar huis kwamen en hem vertelden dat heel Geleen in brand stond. Mijn vader vertrok toen direct naar Geleen, hij wist dat Gerda nooit de kelder in wilde bij luchtalarm. Pap zag dat er van het huis aan de Vuling niets meer over was en hoopte dat zijn dochter weggevlucht was, dat hij haar misschien nog kon vinden. Thuis wisten we van niets. Pap kwam om de paar uur vragen of Gerda nog niet thuis was en verdween dan weer naar Geleen. Hij is tenslotte naar de familie van Cruchten gegaan en kreeg daar het slechte nieuws te horen. De moeder, de zes kinderen van de familie Daemen en mijn zusje hadden de ramp niet overleefd. Achter in de tuin van Daemen heeft pap nog haar tasje met een kerkboekje en een horloge gevonden. Daar kwam hij mee naar huis.

Mijn moeder wilde Gerda nog graag zien, maar dat mocht niet. Ook mocht onze zus niet in Elsloo begraven worden. Tijdens de begrafenis kwamen we erachter dat alle acht slachtoffers in twee kisten samen begraven werden."

"Alex Daemen heeft er wel voor gezorgd dat er voor Gerda nog een uitvaartdienst

werd gehouden in Elsloo op zaterdag. Hij is nog vaak op zondag langsgekomen. Hij ging dan samen met mijn moeder in de 'goede' kamer zitten. "Kënjer, ich höb leid, mèr hae haet nog mië leid", zei ze dan na afloop. Het gaf haar toch op een of andere manier troost. Verder werd er niet veel over gesproken. Ik weet nog dat ik mijn vader en opa direct na het gebeuren heb zien huilen. Daarna is nooit meer een traan gelaten."

Zus Leonie was pas acht, maar ook op haar heeft het veel indruk nagelaten. "Ik weet nog dat we door alle spanning op die fatale dag niet wilden eten. Mijn moeder vond dit vreselijk. "Kinderen, eet toch, anders worden jullie ook nog ziek." Verder werd er nauwelijks meer over Gerda gepraat. Zo ging dat in die tijd."

Ria Heijnen-Gorissen:

We zaten ver achter in de schuilkelder weggekropen en toen kwam ineens een brandbom door het 'dek' heen, omdat er nog geen grond op lag. Toen is iedereen weggevlucht. De ene die kant op, de andere de andere kant op. Ik ben met mam en mijn broer richting bos gevlucht. Door de wei, waarin allerlei brandbommen lagen, liepen we kriskras doorheen. We hebben ergens achter een berg gelegen tot het een beetje ophield, het lawaai in Geleen. Toen zijn we weer terug naar onze boerderij in Daniken gelopen. Pap was niet meegegaan. Mam merkte dat toen pas, waarschijnlijk door de angst. Hij had ondertussen de koeien al losgemaakt en die liepen al in de wei. En het paard, maar dat is later dood gegaan, want 't had brandwonden. De runderen en de kalveren, de varkens en de kippen, die zijn allemaal verbrand. De boerderij stond helemaal in brand. Ze lag vol met stro en hooi. Daar was natuurlijk niets aan te redden.

Het mooie was, toen ze een beetje gingen opruimen en dachten iets onder het puin te vinden, kwam een Mariabeeldje tevoorschijn, er zaten alleen een paar barstjes in. Pap zei: 'Als we weer opbouwen, dan zetten we dat beeldje in het nisje boven de deur'. Dat hebben we ook gedaan, totdat er zoveel dingen gestolen werden. We hebben het toen maar binnen gezet. In het nisje staat nu maar een gewoon beeldje, niet dit beeld. Dat staat veilig binnen.

Mevrouw T. Heuts:

Op maandagavond 5 oktober omstreeks tien uur 's avonds werd geroepen: "Ze blaoze opins de cokes aaf." Normaal gaven de cokesovens als deze in gebruik waren een enorme vuurgloed. Als er Engelse vliegtuigen de Belgische kust naderden, dan werd dat doorgeseind en werden de cokesovens gedoofd, zodat de vliegtuigen dat niet zagen.

Jan, mijn oudste broer riep: "Kom eens kijken, er staat een 'kerstboom' boven de Maurits." Dat waren slingers lichtkogels, deze werden gebruikt om een doel te markeren. Jan zei: "Kom maar naar binnen, want dat is niet pluis." Dus wij allemaal, vader, moeder en zes kinderen de kelder in.

En daarna begon het drama. Heel hard fluitende bommen. Ik hoor het nog: harde inslagen, alles dreunde. Er leek geen eind aan te komen. Er was een hevige luchtdruk, het hele huis schudde en dreunde. Je rook en proefde stof en cement. Het elektrisch licht ging uit, maar we hadden nog kaarsen en een 'luch', een petroleum-lamp. Alle stutpalen die het plafond stutten vielen om door de luchtdruk. We stonden dicht bij elkaar en baden en baden ... het ene weesgegroetje na het andere. Mijn zus Annie hield het Mariabeeldje vast in haar handen.

Het kelderraampje was eruit gevlogen en zo zagen wij dat in de buurt 'iets' in brand stond. Tussendoor hoorden wij buiten mensen roepen en schreeuwen. Lies meende dat ons huis in brand stond en liep de trap op. Ze kwam gauw terug en zei: "Ons huis brandt niet, maar alles is kapot en de voordeur is eruit."

Opeens werd het stil in de lucht en was het bombardement voorbij. Het had ongeveer twintig minuten geduurd, het leek ons wel verschillende uren. Maar wat een ravage bij ons thuis en in heel Geleen.

In totaal zijn er tien doden in onze straat, de Groenstraat, gevallen. Ik denk dat we geluk hebben gehad omdat ons huis los lag van de andere huizen. Drie huizen van ons af werd Jac Hofman dodelijk getroffen en iets verderop een klein meisje Mia,

Vernielde en uitgebrande huizen Groenstraat - hoek Min. Ruysstraat

met haar moeder Betje Snijders. Vlak voor het huis van Vrouwenraets was een zware bom gevallen. Dit gezin heeft het overleefd, ze zaten in een in de tuin gemaakte schuilkelder.

Jan Jacobs, Geleen:

Maandag 5-10-1942 's avonds om 10.05 u. komen Rien en Miep, die aan de voordeur staan, ons roepen (ik zat met moeder in de huiskamer) dat in het westen de hemel geheel verlicht was. Voorbijgangers zeiden dat er tientallen lichtkogels boven Lutterade en omgeving hingen. Nauwelijks waren we allen binnen of er werd in Sittard luchtalarm gegeven. Met moeder, Rien en Miep de jassen gepakt en direct de kelder in. Ze waren nog aan het beraadslagen of we vader zouden roepen, of hij kwam al beneden en vielen ook de eerste bommen. En ze bleven vallen, alle paar minuten; alles dreunde, ruiten rammelden enz. In de lucht was het een spektakel van belang. Zo nu en dan hoorden wij glas rinkelen. Totaal schatte ik het aantal gevallen brisantbommen op 30 - 40. Bij ons bleek later de ruit van de tuindeur stuk.

In de kelder heerste intussen een echte angststemming. Miep hield de oren dicht. Rien bleef gedurende het ganse bombardement staan en maar snotteren en bidden. Er werd duchtig gebeden en alle heiligen en zelfs de gestorven broer Henry werden aangeroepen.

Direkt na de eerste bommen was Jacques als de stormwind thuis komen aanvliegen. Hij ging meteen naar Jules Hanssen, die alleen was met de kinderen. Jacques was onder het spektakel door naar huis gereden. Naar later bleek, was hij een echte weg des doods gefietst. Zowel aan station Lutterade -tussen de overwegjes lag precies een bomtrechter- als langs de Min. Ruysstraat, de Geenstraat en zo tot aan de Rijksweg overal treffers. Het Zusterklooster, de Kapel, boerderijen en woonhuizen brandden. Voltreffers bij de huizen Sieprath en Daemen, en ook de Ridder Vosstraat zo goed als afgebrand. Brandbommen vielen op de Rijksweg tot aan de Stroomverkoop toe. Op de kerk en op tientallen huizen in Ophoven vielen brandbommen; bij H. thuis bedden verbrand en zelfs een brandbom in H's matras.

Moeder zat ineengedoken te sidderen en had last van de zenuwen. Vader was koen maar vreselijk gedrukt. Eerst dacht ik dat het een geregeld bombardement was, later ging ik twijfelen en zei dat het schieten in de lucht was. Ik was op alles voorbereid en nogal kalm. Na enige tijd ging het licht knippen en stierf toen langzaam helemaal uit. Er werden kaarsen aangestoken.

Toen het eindelijk rustig was -we hoorden mensen weer op straat lopen en

spreken- zijn we naar boven gaan kijken. We hebben een electr. lantaarn gezocht en wat spullen als geld en verband. Alleen de ruit in de tuindeur bleek stuk en gelukkig verder niets. We hebben vader wat te roken gegeven.

Op straat zagen we dat de hemel in de richting Geleen-Lutterade en de Staatsmijn Maurits in vuur stond. Zou het de mijn zijn? We wilden het niet geloven. Wat zou met Louis gebeurd zijn? Al gauw kwamen er berichten. In Geleen was op tal van plaatsen brand. Voltreffers in de Eindstraat (familie Lenmens 8 doden), bij familie Daemen 8 doden enz. Parochie Geleen 29 doden. In Sittard viel nog een bom achter de roeibaan.

Persoonlijk schatte ik 30-40 brisantbommen, 10000 brandbommen, 60 vliegtuigen boven Geleen.

Op de Staatsmijn Maurits enkele treffers maar vooral veel brandbommen, waarvan gelukkig de meeste zijn blijven liggen op of steken in de betonnen daken. Drie bommen vielen op de muur tussen mijn en steenbergweg ter hoogte van de gascentrale en poedercentrale. Op de mijn werd 15 m loopgang naar de schacht beschadigd. De eerste watertoren, een gedeelte van de wasserij, de schachtbokken en de skipinstallatie liepen schade op. Er was een grote brand op het houtterrein. In het waslokaal zijn 300 'pungels' (in een handdoek bijeengeknoopte mijnkleding) verbrand, ontelbare ruiten vernield en ramen en deuren ontwricht. Het Casino compleet afgebrand enz. enz.

Mevr. A. Jacobs-Gelissen:

Geleen, september '82

De gebeurtenissen staan mij nog steeds voor de geest als was het gisteren, temeer daar ik bij dit bombardement 14 familieleden in één klap verloor. Deze liggen thans in het massagraf op het r.-k. kerkhof te Lutterade.

Hier mijn relaas:

Het was maandag 5 oktober 1942. Het was rond 10 uur 's avonds. Mijn man was op nachtdienst op de Maurits en onze drie kinderen waren reeds te bed. Toen ook ik naar bed ging, zag ik door het raam buiten allerlei lichtbollen. Vlug haalde ik de kinderen uit bed en ging de kelder in. Toen hoorden wij de vliegtuigen komen.

Rond half elf hoorden en voelden wij de eerste bommen vallen. Uit angst vluchtte ik met de kinderen uit de kelder naar de burens twee huizen verder. Die hadden nl. een kelder die gestut was en die veiliger leek. Toch zagen we de stutbalken trillen als de bommen vielen. Plots hoorden we veel drukte op straat.

De buurman ging kijken wat er gaande was. Hij keerde al snel terug en zei: "Kom er gauw uit, de mensen vluchten het veld in." (Dit was waar nu de wijk Geleen-Zuid ligt.)

Van daar zagen we vlammen hoog oplaaien in de richting van de Daalstraat voor ons en in Krawinkel links van ons. Het leek alsof heel Geleen in vlammen opging. Spoedig klaagden we allemaal over keelpijn, veroorzaakt door de fosfor. We zijn daar blijven zitten tot het dag werd. Toen is een van de mannen gaan kijken hoe het gesteld was met onze buurt (Rijksweg-Zuid omgeving Hofstraat). Hij keerde terug met een kan melk om te drinken en de keelpijn te verzachten. Hij stelde ons tevens gerust dat onze woningen er nog stonden. Alleen de ruiten waren eruit. Toen kregen we wat moed en keerden huiswaarts.

Rond half negen ging ik naar de Stationsstraat (bij Station Lutterade) waar al mijn familie bij elkaar woonde (in café Gerrits). Ik schrok hevig bij wat ik daar zag. Hopen mensen, Duitsers met geweren in de aanslag op wacht bij enorme puinhopen. De woning van mijn familie en andere woningen waren geheel vernield. Een Duitser vroeg mij: "Was wollen Sie hier?" Ik zei dat ik mijn familie zocht die hier woonde: mijn vader, mijn zus, zwager en hun kinderen. Het antwoord was: "Gehen Sie, hier lebt kein Mensch mehr." Totaal overstuur liep ik de Groenstraat in waar ook familie woonde. Daar lagen ook veel huizen plat. Mijn andere familie trof ik daar.

Toen ik naar huis terugging, kwam ik mijn man tegen, die ongewassen uit de mijn terugkeerde. De mijnliften functioneerden niet en ze waren helemaal uit de diepte via ladders naar boven geklommen.

Ik vertelde hem wat er gebeurd was en wat ik gezien had. Toen wij daar hevig huilend bij elkaar stonden, kwam een politieagent voorbij. Nadat hij ons verhaal gehoord had, nam hij ons mee. In de buurt van het gemeentehuis stond een houten keet waarin de slachtoffers lagen. Vreselijk, vreselijk. Er lagen ongeveer 25 à 30 lijken. Onze familieleden konden we niet allemaal herkennen daar de lijken nog niet verzorgd waren. Later is mijn man nogmaals geroepen om ze te identificeren. Mijn zus was bij een andere groep slachtoffers elders gelegd, maar is later toch bij de rest van de familie gevoegd.

Op de dag van de begrafenis moesten wij ons verzamelen voor het Zusterklooster in de Molenstraat. Ieder bij zijn eigen familie. Ik achter de 14 kisten van mijn familie. Van hen allen bleef slechts een dochter in leven. Bisschop Lemmens zaliger was aanwezig. Geflankeerd door Duitsers ging de stoet toen naar het kerkhof Lutterade waar ze in een massagraf werden bijgezet.

Mevr. G.R. Kersten-Arndts:

Van een oud-inwoonster van Geleen.
Sittard 1-8-1982

Hierbij dan het gevraagde relaas over het bombardement in 1942 op Geleen dat

zogenaamd een vergissing zou zijn geweest. Ik zelf was bijna 14 jaar maar ik weet het nog of het gisteren is geweest. We hoorden het vooralarm van de Maurits dat de Engelsen de kust waren gepasseerd. Daar kwam mijn broer thuis, riep mijn vader en zei: "Pap, kom eens buiten kijken. Het lijkt wel Kerstmis, zoveel lichtkogels hangen in de lucht." Je kon buiten de krant lezen, zo een heldere lucht was er van de lichtkogels. Bij ons boven woonde een andere broer van mij met zijn vrouw en kinderen. Vader heeft hen meteen naar beneden geroepen. We moesten van vader naar de kelder. Dat was onze eerste keer. De bommen vielen al overal. We waren net vijf minuten beneden, toen er bij ons ook een fosforbom op zolder viel door het kinderbedje van een van de kinderen van mijn broer. Dat kind was amper vijf minuten beneden. Toen kwam mijn vader naar de kelder en hij zei tegen mijn moeder dat we bij de overburen in de schuilkelder moesten gaan, daar het bij ons boven aan het branden was. We zijn toen gegaan. We moesten ons enkele malen laten vallen daar we nog steeds bommen hoorden fluiten. Er kwamen ondergrondse mijnwerkers uit Spaubeek langs. Die hadden geen tijd gehad om zich te wassen. Die wilden vlug thuis zijn bij hun familie. Mijn vader en twee broers bleven bij ons in huis om de brand te blussen. Want de bom was doorgevallen tot op de slaapkamer van mijn ouders. Een broer van mij was bij de EHBO. Die is toen het luchtalarm ging onder de bommenregen door naar zijn post gegaan. U begrijpt dat er na het alarm 'veilig' niets meer van slapen is gekomen. Toen mijn broer thuiskwam hebben we gehoord wat er was gebeurd in Geleen in die 40 minuten die voor alle inwoners van Geleen wel uren hebben geduurd. Nou ja, ik heb dan ook de begrafenis van de slachtoffers meegemaakt. Ik ben nu bijna 54 jaar, maar ik kan me alles goed herinneren wat toen is gebeurd na die avond. Als mijn moeder het vooralarm hoorde van de Maurits werd ze heel erg zenuwachtig en gingen we meteen de kelder in. Die vijfde oktober was de eerste keer dat wij in de kelder zijn gegaan.

Bernard Heinrich Keuzenkamp

maandag, 5 oktober 1992

Nadat het een hele tijd rustig was geweest, is op deze avond de rust wreed verstoord door een verschrikkelijk bombardement op Geleen, Lutterade en andere kleine dorpjes. Ik zelf heb er niet veel van gezien of gehoord.

's Avonds (ik had middagdienst), stond ik op de lift om naar boven te gaan toen plots luchtalarm werd gegeven. Een paar jongens op de kooi begonnen te lachen en zeiden "luchtalarm"? Ik lachte ook want ik had nog nooit ondergronds luchtalarm meegemaakt en dacht dat de een of ander met de fluit aan het spelen was. Ik voelde me echter niet op mijn gemak. De seingever liet de kooi gewoon naar boven gaan en daar aangekomen stond er een opzichter die ons gelastte allemaal direct naar de schuilkelder te gaan.

Bang te moede over Emma en de kinderen ging ik naar de schuilkelder en buiten,

voor de ingang van de schuilkelder, zag ik dat de hemel roodgekleurd was en ik zag ook granaten uit elkaar barsten, met een gedonder van het zwaarste onweer. De kelder stroomde vol mijnwerkers en mensen uit de buurt van de mijn. Het was toen half elf. Tien minuten later viel het electrisch licht uit. Ik begon de toestand somber in te zien, want dit was een teken dat het bombardement dicht in de buurt moest zijn. De twee grote ventilatoren waren ook gestopt en het werd erg benauwd in onze kelder. Ik dacht nog steeds aan Emma en aan Annie en Jantje, want die stonden nu duizend angsten uit, dat wist ik zeker.

Om twaalf uur mochten we weer naar buiten. Ik ging zo vlug mogelijk naar het bad-lokaal om me te wassen en nam mijn lamp mee, want nergens brandde licht. Na me een beetje afgespoeld te hebben rende ik naar buiten om mijn fiets te halen. Aan de portier vroeg ik of er in Schinveld ook iets gebeurd was. Deze stelde me gerust.

Toen ik thuis kwam was de deur gesloten en ik ben toen direct naar Liza gegaan, want ik dacht dat ze daar wel zouden zijn. En jawel hoor, de hele familie zat daar in de kamer. Jantje zat onder de tafel te spelen. Ik pakte Annie en Jantje op en zei tegen Emma: "Kom maar gauw naar huis, het is deze keer weer gelukkig goed afgelopen." Thuis vertelde Emma mij dat het verschrikkelijk was geweest, ze had hals over kop de kinderen uit bed gehaald en in hun nachtponnetjes was ze met hen naar Liza gerend. Om half twee 's nachts zijn we naar bed gegaan.

De volgende dag hoorde ik wat er allemaal gebeurd was. Op de mijn Maurits zijn vier bommen gevallen; die hebben veel schade aangericht. Maar het ergst is de bevolking getroffen. In Geleen zijn dertig personen omgekomen. In Lutterade zestig. Een hele straat is met de grond gelijk gemaakt (treurig), al die vrouwen en kinderen die daar onschuldig zijn omgekomen. En waarom? En waarvoor?

In Brunssum is een vliegtuig in de lucht uit elkaar gesprongen en de stukken liggen door heel Brunssum verspreid. Zeven lijken van Britse vliegeniers zijn geborgen. Op Het Leeuwstuk lagen vier lijken in een klaverveld.

Och, was toch die oorlog maar afgelopen, ik vind het 't ergste voor de kinderen. Maar God zij dank beseffen zij nog niet wat hun iedere dag boven het hoofd hangt.

Bron: /www.sjilvends.nl/161keuze.html

Mevr. Krekelberg-van Cruchten:

"Wij woonden in Echt, mijn ouders waren oorspronkelijk van Geleen. Mijn moeder van de Pieterstraat, mijn vader van de Peschstraat. In 1924 werd mijn vader hoofd van de school in Echt en verhuisden we naar Echt.

In Echt was kermis. Een tante uit Geleen logeerde daarom bij ons. Mijn oudere broers en zusjes mochten nog naar de kermis. Vader zag lichtkogels en is mijn broers en zussen van de kermis gaan halen, hij vertrouwde het niet. Er werd gezegd het is boven België. Maar mijn vader dacht dat het in buurt van Geleen was,

maar liet ons kinderen niets merken. We zijn naar bed gegaan en 's morgens ging om vijf uur de deurbel. Toen wisten we eigenlijk direct dat er iets mis was. Er stond een broer van vader die in Geleen woonde voor de deur. Hij vertelde dat een zusje van vader met zes dochttertjes dood was, door het bombardement. Die broer was 's nachts met de fiets naar Echt gekomen. Mijn vader is gelijk naar Geleen vertrokken. Om te kijken hoe het met Opa op de Peschstraat was en om de familie Daemen te ondersteunen. Hij heeft o.a. de tekst op het bidprentje gemaakt en kreeg de moeilijke taak om de lijken te identificeren. Die waren allemaal naar de Markt in Geleen gebracht. Mijn vader zei dat alle lichamen als "wèkskes" verbrand waren. Hij kon zijn zus, tante To, identificeren aan een stukje jurk dat niet verbrand was. Vier weken van tevoren was mijn jongste zusje Wies geboren en tante To had diezelfde jurk aangehad, toen ze op kraamvisite was.

De kinderen van tante To kwamen vaker bij ons logeren. De tante die op bezoek was, had eigenlijk Jozeke mee willen nemen naar de kermis in Echt. Tante To had daar echter een stokje voor gestoken. "In Echt hebben ze de handen vol met de geboorte van het elfde kind. Dat gebeurt niet."

Ik was toen 10 jaar. Op ons gezin heeft het gebeuren een enorme impact gehad."

Dhr. Paulissen:

"Wij woonden aan de Rijksweg Noord. Mijn vader Kees was trainer van voetbalclub SV Maurits. Op 5 oktober had hij 's avonds een vergadering bij Alex Daemen op de Vuling. Daemen was volgens mij voorzitter van de voetbalclub. Om half tien hoorden ze vliegtuiggeronk en gingen buiten kijken. Mijn vader ging toen gelijk naar huis. Even later viel de zware bom op de Vuling. De vrouw van Alex en zijn zes kinderen werden hierdoor gedood.

Wij zaten zelf samen met de familie Kruijen in hun kelder. Achter de Paterskerk viel ook een zware bom en een kettingbom achter de muur van onze tuin. Toen het bombardement afgelopen was, wilden we naar huis. Er lagen overal brandbommen, die niet afgegaan waren. Boven mijn bed was een plank, waarop allemaal inmaakpotten stonden, die waren allemaal in mijn bed gevallen. We hadden eerst in de Pastoor Vonckenstraat gewoond, in het huis van Pie Schoonbrood. Links van ons woonde familie Grothuis, waar we bevriend mee waren. Daar zijn we na het bombardement heengegaan. Ik weet nog dat voor het huis van de kolenman Benders een paard dood op zijn rug op de straat lag. Bij tante Mien Grothuis was het een zoete inval. Veel mensen zochten hier hun onderkomen. Mijn vader, Metselaar en Grothuis gingen naar de Eindstraat om te helpen met puinruimen. De heer en mevrouw Voncken zaten vast in hun kelder. Erg genoeg zijn ze niet gered kunnen worden en zijn ze gestikt. Hun zonen Frans en Louis waren bij het vee en zij hebben het overleefd. Ook van het huis van 'smeed' Lemmens en zijn vrouw was niets meer over. Hij, zijn vrouw en zes kinderen verloren ook het leven. Hun knecht

die intern was, was net die nacht naar zijn ouderlijk huis aan de Kraonkel. Dat heeft zijn leven gered. Bij boer Bemelmans was de hele bovenkant van het huis weg. Alleen de spanten stonden nog overeind.

Wat ik me ook nog goed herinner zijn de bussen van Vaessen vol met zwarte mijnwerkers. Doordat het waslokaal was vernietigd, konden zij zich niet douchen en moesten ze zo naar huis."

De foto is midden in de oorlog (1942) genomen in Roermond na de 5-1 overwinning van Maurits op Helmond (Maurits werd kampioen).

Kees Paulissen, Van Dongen, Habets, Karel Muris, Jan Beks, Kalle Vriesema, Koos Sniijders sr., Harry van de Bogaart, De Keyzer, Sjef Lemmens, Wim Latten, Pierre van Mulken, Cor Reiners, Piet Moonen, Ben Ossel en Frans Erdkamp.

Dhr. J.M. Peters:

De verschrikkelijke 5 oktoberavond 1942

Iedereen praatte er al maanden over: "Hier komen vandaag of morgen bommen." Dit vooruitzicht was natuurlijk niet prettig maar werd mede veroorzaakt omdat Duitse tankwagens op de Cokesfabriek Maurits elke dag benzol kwamen vullen.

Het was een prachtige oktoberdag geweest en iedereen maakte zich gereed voor de nacht, alle ramen en lichtpunten waren verduisterd. Wij waren inwonend en hadden een vierjarig dochttertje; ik had nog 1 liter melk gehaald bij familie S. in de Hegstraat. Op de terugweg uit de Hegstraat kwamen enige vliegtuigen verder zuidwaarts en die plaatsten lichtkogels in de buurt van Aken. Tijd ± 9.30 uur. Thuisgekomen ben ik uit nieuwsgierigheid uit het zolderraam gaan kijken.

Inderdaad, in de richting van Aken stonden lichtkogels en hoorde ik inslagen. In westelijke richting van de cokesfabriek hing de eerste walmende toorts die een fel licht verspreidde boven de huizen. Met de seconde kwamen er meer. Ik rende naar beneden, mijn vrouw en schoonmoeder toeroepend: "De kelder in want nu zijn wij aan de beurt." De vrouwen dachten dat het niet zo erg was en moesten nog eens aangespoord worden. Met zijn vieren zaten wij in de kelder, afwachting. De tweede of derde inslag was een zware brisantbom vlak naast het huis.

Het licht in onze kelder viel uit. Wij werden door elkaar geschud en een paar inmaakglazen vielen naar beneden. Een van die glazen viel op een fles gehamsterde benzine. Op een gegeven moment begon de kleine bij oma op de arm te huilen. Wij dachten dat ze kalk in de oogjes had. Er werd een lucifer aangestoken met als gevolg dat de hele kelder vol vuur stond. In dat licht zag ik dat de kelderdeur geblokkeerd was door een muur. We zijn toen samen in de koekoek gekropen om nog wat lucht te krijgen. Na een korte tijd ging het vuur uit door gebrek aan zuurstof. De eerste gedachte was: nu verbranden wij ook. De rooster boven de koekoek die verankerd was, konden we in onze paniek slechts met veel moeite los krijgen. Nadat we heel voorzichtig het puin hadden laten aflopen, hadden we een uitgang. De aanblik buiten was ontzettend. Elk huis, elke schuur en opstal, de hele Rijksweg brandde door die verschrikkelijke brandbommen. De vrouwen wilden natuurlijk weg uit deze verschrikkelijke kelder. Ik heb ze moeten tegenhouden want buiten was het nog gevaarlijker. We wachtten af en na enige minuten werd het weer rustiger. Wat waren we blij de stem te horen van een zwager die op bezoek was geweest in Neerbeek. "Is hier nog iemand?" Toen "ja" geroepen werd, verwijderde hij het kozijn dat half over het keldergat lag. Hij hielp oma het eerst, daarna José en zijn zus. Zij gingen naar de garage Baggen en werden later naar familie gebracht.

Na de bevrijding stond in twee regels in het eerste of tweede exemplaar van "De Mijnwerker" vermeld dat het tanken was doorgegeven. Dus degene die ons wil verkopen dat die vliegers zich vergist hadden, moet ergens anders aanbellen.

Dank echter aan allen die ons in die eerste dagen hebben geholpen.

Jo Schols:

"Ik was 10 jaar oud en sliep met mijn broers George en Walter en mijn opa op één kamer. We woonden toen aan de Rijksweg Zuid 38. Om ongeveer half elf 's avonds moesten we het bed uit. Boven de Staatsmijn Maurits zagen we, vanaf het plat dak, tal van lichtkogels. Dus snel naar de kelder die door opa al gestut was met hout. We waren met zijn tienden. Pap, mam, opa, Guus, Elly, Mia, Walter, George, Jo en Wasje. Ik zat bij het raampje van de koekoek (bij het keldergat).

Plots hoorden we vreemde knallen. Naderhand bleken dit de inslagen van de fatale brandbommen te zijn. De bommen waren ongeveer 50 cm lang en hadden een zeshoekige zilverkleurige buis. Later hebben we tijdens een verbouwing in een tegel nog zo'n zeskantig gat aangetroffen. Er waren ook eivormige bommen, die uit elkaar spatten en kleiner brandtuig verspreidden. Mijn koekoek was gevuld met groen/paars vuur. In totaal werd ons huis en de schoenenwinkel getroffen door zeven van die eivormige bommen en twee brandbommen.

Het pand boven ons stond in lichterlaaie. We zijn toen naar de kelder van de burens, kousenzaak "Maurits" van Annie Stassar verkast. Dit pand werd niet getroffen. In de kelder bevond zich ook de familie van bakker Eggels. Hun huis stond ook in brand. Uiteindelijk ben ik samen met Piet Eggels in bed beland in een huis op de Rijksweg Noord, naast het Schunckgebouw. Later in de nacht ben ik weer gaan kijken naar ons huis, waar de brandweer nog bezig was met blussen. Ik heb nog meegekregen dat mijn oom, architect Hub Schols, zich flink bliesseerde in een poging bluswater uit de Keutelbeek te pompen.

Het pand aan de Rijksweg telde drie verdiepingen en een plat dak. Op de begane grond was de schoenenwinkel, die had een betonnen plafond. De brandbommen werden door het beton tegengehouden. De twee woonetages brandden helemaal uit. Op de eerste etage bevond zich ook de 'sjoesterie', de schoenmakerij, waar zich 200 paar reparatieschoenen van klanten bevonden. De meeste klanten hebben deze pech op de koop toe genomen. Schoenen waren in de oorlog een kostbaar bezit.

Goedwillende mensen hebben getracht nieuwe schoenen uit de winkel te redden, door ze op straat neer te zetten. Dit was echter niet nodig, want de winkel bleef gespaard. Ik heb wel gezien dat daar door enkelen van is geprofiteerd.

Mijn vader had een auto. Auto's werden vaak door de Duitsers gevorderd. Daarom had mijn vader de wielen verwijderd en verstoppt onder de keldertrap. In de door een betonnen dek beschermde garage zat echter een houten luik, waardoor het vuur op de auto viel. En pap kon zijn auto niet redden, omdat die muurvast op zijn blokken stond. De auto is door Math Smeets gerepareerd. Mijn vader, als leerbewerker, heeft de binnenkant opnieuw bekleed en de buitenkant met de kwast geverfd. Na de bevrijding is de auto alsnog gevorderd door de Nederlandse krijgsmacht en we kregen hem later terug gespoten in legerkleuren."

Prof. dr. A. Schrijnemakers, USA:

Het is een goed idee om een zo uitvoerig mogelijk boek over het bombardement van 5 oktober 1942 samen te stellen. Zelf heb ik dat onheil niet meegemaakt, omdat ik toen niet in Geleen was. Maar ik kan wel een paar details vermelden die ik de volgende dag na mijn thuiskomst vernam. Een daarvan is het volgende. De gemeente Geleen had op voorhand de niet meer in gebruik zijnde kelder van de bierbrouwerij als schuilkelder voor mijn familie en de naaste burens ingericht en van boven met een betonlaag versterkt. Gedurende het bombardement zaten daar dus behalve mijn familie ook diverse andere personen te schuilen. Af en toe gingen mijn vader en een of twee knechten naar boven om te zien of er schade was. Aldus ontdekten zij dat er in de boerderij een door het dak en de houten zoldervloer gevallen brandbom op de stenen vloer van de koestal ontploft was. Bijgevolg was het stro onder de koeien gaan branden en waren de uiers van een paar koeien al geschroeid. Toen hebben ze die vlammen met zand en ander materiaal gedoofd. Tevens ontdekten ze dat die brandbom vlak langs een balk was gepasseerd. Als ze daarop zou zijn gevallen, zou ze ongetwijfeld daar ontploft zijn en zou waarschijnlijk het hele complex zijn afgebrand. Dit laatste gebeurde met de schuin tegenover de brouwerij gelegen woning van de vroegere kantonnier Thei Dohmen (Zie 'Geschiedenis van Geleen' deel III, pag 54). De bejaarde bewoners waren naar buiten gevlucht en uit de buurt kwamen anderen naar die brand kijken. Een van deze was mijn (toen 28-jarige) broer Emile. Toen hij de oude heer Dohmen hoorde jammeren dat hij in der haast vergeten had zijn geld mee te nemen, vroeg Emile hem waar dat geld lag. Nadat Dohmen hem de plaats had opgegeven, ging mijn broer het brandende huis binnen. En juist toen hij met het geld naar buiten kwam, stortte het hele geval in.

Dhr. Severens:

"Mijn ouders hadden in de Kampstraat een winkel met koloniale waren en kleding. Ik kan me nog herinneren dat die vijfde oktober een warme dag voor de tijd van het jaar was. Rond tien uur 's avonds zag mijn vader de lichtkogels. Die waren uitgegooid door de Engelsen, om zo een goed zicht te hebben. Mijn vader kwam direct naar boven en zei dat we moesten opstaan. Door de lichtkogels was er zoveel licht, dat het wel dag leek. De kogels zakten heel langzaam naar beneden. We zijn toen allemaal de kelder ingegaan. Die was nog niet gestut in die tijd. Vanuit de kelder keken we uit op de steenberg, waar het afweergeschut van de Duitsers stond. We hadden een groot kelderluik, omdat hier kratten en andere zaken door naar binnen moesten. Mijn vader probeerde met een schop het luik dicht te houden, maar vloog bij iedere luchtdruk de kelder door. Ik weet nog dat het heel mistig was in de kelder door alle kalk.

Ons dak vloog eraf en alle planken met voorraad in de kelder vielen in elkaar. Toen het over was, kropen we door het puin naar buiten. Overal lag een dikke laag teelaarde. Twintig meter achter ons huis was een grote krater en alle aarde had zich verspreid.

In de keuken stond op de kachel een groen gelakte ketel. De ketel was op zijn plaats blijven staan, ondanks dat hij door een bomscherp helemaal doorboord was. In de keuken zat ook ons vogeltje. Terwijl hij voorheen de longen uit zijn lijf zong, heeft hij na het bombardement nooit meer een toon laten horen. We zijn na het bombardement te voet via Geleen, Munstergeleen en de oude Windraak naar Schinveld gegaan. Daar hebben we een half jaar gewoond, totdat ons huis weer was opgeknapt.

Wat mij vooral bijgebleven is, is de brandlucht. Van verbrande huizen, mensen en vee. Die hing overal. Die ruik ik nog steeds.”

Mevr. V.W. Vreken-Kardaun

Ik was een jong meisje van bijna 16 jaar toen op 5 okt. '42 het bombardement boven Geleen losbarstte. We waren eraan gewend dat 's avonds vliegtuigen over ons heen ronkten en er luchtalarm gegeven werd en ik altijd de kelder in moest met m'n ouders. Deze avond was ik door omstandigheden alleen thuis en keek naar buiten toen de hemel helder verlicht werd door ontelbare lichtkogels. Ik liep de straat op en stond er even te kijken met jongelui uit de buurt. Andere burenen, die op familiebezoek waren geweest, kwamen op de fiets naar huis racen. Gelijk vielen de eerste klappen en loeiden de sirenes. Ik holde met de burenen mee naar binnen de kelder in en meteen brak de hel los. Het donderde en daverde boven en om ons heen, we wisten niet meer wat er gebeurde, het licht viel uit, er viel cement, stof en steen en wat al niet meer op ons neer. De kleine kinderen van het gezin huilden, de moeder bad luid en wij met zijn allen baden zo hard als we konden mee. Eén van de jongens bloedde hevig en werd verbonden met repen stof die van het nachtpapnetje van een der kinderen afgescheurd werden.

Wij zaten daar met 8 of 9 personen in de kelder opgesloten, alles om ons heen en het hele huis boven ons was ingestort, zoals later bleek. Er bevonden zich enkele aparte ruimtes in het souterrain. Wij bevonden ons in de badkamer, de waterleiding was kapot gesprongen en het water begon steeds hoger te komen. Door alle stof en vuil kregen we nauwelijks nog lucht en ons bidden werd steeds zwakker. Hoe lang voor ons deze nachtmerrie duurde, ik kan het niet zeggen, maar het leek oneindig. Tot we boven ons hoofd kloppen hoorden. Wij seinden terug en probeerden onze stemmen weer luid te laten klinken en riepen. Er kwam weer antwoord en men begon kennelijk buiten te graven en puin te ruimen en er kwam plots een kleine opening vrij bij een keldergat. Mensen riepen van alles naar beneden, ik

Totaal vernielde huizen op de Vuling

weet niet meer wat allemaal, maar in ieder geval werden we er nu één voor één uitgehaald. Eerst de kleine kinderen, daarna de rest. Het was juist mijn beurt, ik was al een stuk omhoog geklommen. Toen men buiten gilde: "Terug, terug, liggen!" en meteen stormde er een paard over me heen dat uit de stal van de nabijgelegen boerderij, die in lichterlaaie stond, wegvluchtte. Toen was ik gelukkig buiten en gered, maar wat een vreselijke aanblik om mij heen. Er stond geen huis meer over-eind, alles brandde als een fakkel. Ik liep naar mijn eigen huis en wat zag ik? Er stonden nog enkele stukken muur, de kamers met de meubels één open ruimte. Aan één kant brandde het en alles stortte steeds verder in, het was afschuwelijk. Zelf ben ik er gelukkig goed afgekomen met alleen een bloedvergiftiging door een verwonding, in de kelder opgelopen. Maar de angst blijft nog lang bij je. En de verslagenheid bij het vernemen dat er minstens 10 mensen van je goede burens omgekomen zijn, waaronder, direct naast ons, die moeder met haar 6 kinderen...

Th. Vrouwenraets.

5 oktober 1942: een avond en een nacht om nooit meer te vergeten. De nacht waarin we alles verloren wat we bezaten. Huis en inboedel, geld en kleding, alles. Maar veel erger nog was het je beste vrienden en burens dood rondom je te zien liggen. Ik kan gerust zeggen dat het indirect mijn vaders dood is geweest. Ik was

15 jaar en wij woonden Groenstraat nr. 11 (dit is nu Herenstraat geworden). Er viel een zware brisantbom midden in ons huis. De ontsteking is later teruggevonden op de bodem van de krater die hierdoor ontstond.

Die avond wilde ik de mooie witte bruidsjaпон die mijn zusters gemaakt hadden (we hadden een naaiatelier destijds) gaan brengen naar het huis van de bruid. Maar mijn moeder verbood mij dat. "Als je dat werkelijk zo graag wilt, doe je dat maar morgenvroeg." Met dit verbod redde ze mij waarschijnlijk het leven. Nog geen tien minuten later was de hemel opeens vol met lichtkogels. Het was net of er honderden gloeilampen werden aangedraaid, zo helder was het.

We renden naar de kleine schuilkelder die onze vader eigenhandig gebouwd had. "Kinderen, die zal niet instorten", zei hij. "Of er moet een bom bovenop vallen."

In onze vlucht zagen wij nog een buurvrouwje met haar kleine dochtertje op de arm naar binnen lopen. Het was de laatste keer dat we haar levend zagen. Na het bombardement werden zij met nog een stuk of zes huisgenoten uitgegraven uit het puin, allemaal dood. Het bombardement was een grote verschrikking met ontploffingen zo sterk dat ze je de adem benamen. De stank van fosfor en de rook. Het was verschrikkelijk. Voor de mensen die er middenin zitten is het erger dan de hel. Je beleeft zoiets in een soort shocktoestand.

Toen alles rustig werd en wij de schuilkelder verlieten stonden we voor een groot gat. Daar waar eens ons huis stond, was niets meer. Onze buurvrouw van links stond op het puin om hulp te roepen. Haar zoon Jacques lag nog zwaargewond in de half ingestorte kelder. Mijn vader bedacht zich geen moment. Hij kroop in het stuk kelder dat op instorten stond en haalde de jongen naar buiten. Enige ogenblikken later stortte alles in.

De jongen was inmiddels overleden. Nu pas kwam de grote chaos. Alles en iedereen liep elkaar voor de voeten. Mannen van de vrijwillige hulpverlening in witte overalls wisten niet waar het eerste te beginnen. Ze hoorden mensen roepen onder het puin, maar durfden niet te graven, bang dat alles zou instorten. Nog zie ik het wanhopige gezicht van de hulpverlener die ik aanklampte om mee te gaan. Ik had twee van mijn vriendinnen mijn naam horen roepen van onder het puin. Waarschijnlijk hadden ze mij horen roepen of praten.

"Ik weet niet meer waar te beginnen", riep de man wanhopig en liep weg.

Op eigen houtje ben ik toen onder het puin gekropen om deze mensen te zeggen dat ik hulp ging halen. Mijn handen en benen zaten vol glasscherven, maar ik voelde het niet eens. Als in trance bleef ik maar mensen met schoppen aanklampen tot er een paar bereid waren mee te gaan graven. Het duurde nog de halve nacht eer ze deze familie bevrijd hadden. Zij waren de enigen die levend werden uitgegraven. Een droeve balans, negen doden en enige gewonden. Tegen de ochtend kwam een getrouwde zus met haar man en kindje ons opzoeken op de puinhopen waarop we nog steeds zaten. Ze had ons om onderdak willen vragen, haar huis was uitgebrand door brandbommen.

Daar waar eens ons huis stond, loopt nu een weg. Het is de verbindingsweg tussen Groenstraat (Herenstraat) en Raadhuisstraat.

Vele jaren is dit alles geleden, maar nooit zal ik ze vergeten, de mensen die hier de dood vonden. Evenmin vergeet ik de heldenmoed van mijn vader en de vele mensen die probeerden te helpen tijdens en na de chaos.

Frits Wehrens:

Sittard, 1 sept. 1982

We leven in het jaar 1942 midden in Wereldoorlog II met al zijn verschrikkingen en ellende voor velen. Na een mooie dag met zon maakte ik mij gereed om naar mijn werk te gaan op Stikstofbindingsbedrijf.

Ik ging op nachtdienst welke begon om 22.00 uur. Het was een heerlijke avond en velen vertoefden nog even buiten. Het wisselen van dienst had juist plaatsgehad en alles draaide in de afdeling, waar ik werkzaam was, rustig en regelmatig door. Het was de afdeling waarin het Cokesovengas gescheiden werd zodat het waterstofgas overbleef dat met stikstof tot ammoniak en verder met mergel tot de bekende kunstmest gemaakt werd. Na ongeveer tien minuten wenkte een der collega's mij naar buiten. Na buiten aangeland te zijn zagen wij zogenaamde kerstbomen aan de lucht staan en hoorden geronk van vliegtuigen, maar niet in grote mate.

Wij vertrouwden het niet erg en met recht. In tijd van niks was de lucht vol vliegtuigen en erachteraan Duitse jagers, gevolgtrekking: luchtaanval van geallieerden. Het was reeds donker en de schijnwerpers van de bezetter priemden kruiselings in de lucht en wel zo dat men de vijand op die manier in het volle licht had met achter zich de Duitse jager en dikwijls met succes zodat men meerdere malen een der vervolgd brandende uit de lucht zag vallen en als een vuurzee de grond bereiken. Ook was het wel eens omgekeerd; dat kon men merken aan het gedrag.

Toen wij zagen dat het menens werd renden wij, maar niet allemaal, naar ons werk om alle apparatuur en machines te stoppen. Velen verkeerden in grote angst wat begrijpelijk was daar in deze afdeling, het hart der fabriek, duizenden kubieke meters gas, waterstof en ammoniak onder hoge druk aanwezig waren. Er hoefde maar een leiding door te breken en het gas kwam vrij. Explosiegevaar tot in de hoogste graad.

Ik stopte diverse apparaten en hielp de machinist de grote afsluiter dicht te draaien en alles wat er nodig was om de boel stop te zetten. Daarna zochten we een veilig heenkomen, na eerst nog geprobeerd te hebben een brandje van een kist magnesium te blussen met een groot blusapparaat, wat het vertikte te werken.

Na dit apparaat in een hoek te hebben gegooid renden wij naar buiten evenals meerderen dit deden om ons heil te zoeken in schuilgelegenheden welke niet veilig bleken te zijn. De zeshoekige brandbommen drongen met een vaart door de opgeworpen grond waarmee de schuilgelegenheden waren afgedekt. Op het gas-scheidingsgebouw zelf vielen meer dan zestig brandbommen.

Zelf stond ik op de trap van de zogenaamde schuilkelder en zag de vliegtuigen vanaf de steenberg van de mijn Maurits waarop keten gebouwd waren, waarin Duitsers het vuur openden. Het betreffende vliegtuig keerde en vloog zeer laag over en beantwoordde het vuur waarna de keten op de steenberg in brand raakten. In de lucht diverse vliegtuigen en parachutes waaraan mensen bengelden en waar naar men beweerde in de lucht op werd geschoten. Brandbommen vielen met honderden. Bommen ontploften zodat de 'stallantaarns' in de schuilkelder doofden door de druk.

Ik stelde voor te vluchten naar de Graetheide, wat ook gedaan werd. Ik hielp diverse collega's over de draadafrastering heen en daarna ikzelf en toen lopen en nu en dan een greppel induiken.

Onderwijl was het een hels lawaai geworden door vliegtuigen, fluitende en ontplofende bommen en overal brandende en niet brandende brandbommen. De oogst stond in mijten in het veld; ze stonden allemaal in brand. Wij zijn toen naar een boerderij in de Graetheide gevlucht en hebben daar afgewacht. De kerstbomen in kleuren voorheen hadden deze keer alleen maar dood en verderf gebracht.

Na op verhaal gekomen te zijn en aan een ramp ontkomen, wat makkelijk had kunnen gebeuren, dat die hele afdeling met het gevaarlijke waterstofgas en ander gas, de lucht was ingevlogen, terug op ons werkpunt.

Het was een ravage van jewelste. Enci gasflessen aan het gasvulstation hetwelk diende voor motorbrandstof stonden in vlam en spoten door de druk diverse vuurstralen. Naar ik meen stond een autobus en vrachtwagen in brand bij het vulstation. In het gebouw van onze werkkring, het gasscheidingsgebouw, lag glas van het glasdak waardoor de zeshoekige brandbommen doorheen vielen en verschillende dwars door 5 mm dikke stalen afdekplaten van de kabelkanalen gelijk aan een ponsmachine. Alles was gelukkig nog goed afgelopen en toen aan de morgen naar huis door Lindenheuvel en Geleen. Daar was een ramp gebeurd. De schachtbok waarin de liften voor de mijn waren ontzet en deze werkten dus niet meer. De ondergrondse mijnwerkers moesten van lieverlede langs de aanwezige ladders in de schacht naar boven ook van een diepte van 585 meter. U kunt zich voorstellen wat dat zeggen wil. Deze mensen gingen ongewassen en zwart naar huis.

In Geleen waren niet veel etalageruiten meer intact, alles lag met glas bezaaid. Het was een ongewone verwoesting.

In Oud-Geleen was een gezin van de smid met nog andere schuilende mensen, naar ik meen te weten 17 in getal, op een slag gedood. Aan het station Lutterade was een rij huizen langs het spoor zwaar beschadigd en in een café naar ik meen vele doden. Alles bij elkaar een ramp, vele doden en gewonden, grote materiële schade.

Achteraf bleek, naar men beweerde, het een vergissing te zijn en meende men het mijnstadsje Alsdorf te hebben gebombardeerd. Dit was dan wel een treurige vergissing zoals er in deze verschrikkelijke oorlog meerdere hebben plaats gevonden. Ik zelf en andere collega's zijn er gelukkig wel zonder kleerscheuren afgekomen, waarvoor dank.

L.S.

M'EN VROEK (INITIAALS ONBEKEND) HAD DIE
NACHT LIEFT EN IS BIJ HET BEGIN VAN HET
BOMBARDMENT LANGS DE SPORLIJN RICHTING
SITTARD GEVLUCHT.

TER HOOGTE VAN HET ZOSTER-KLOOSTER AAN
DE GRANSTRAAT KWAMEN OOK DE ZUSTERS
MET HUN PENSIOENARS NAAR DE SPORLIJN
EEN VAN DE ZUSTERS VROEG AAN H'N VRAAR:
„DE KAPUL STAAT IN BRAND, WILT U ONS HEER
ER NIET UIT HALLEN?“

M'EN VRAAR: „OH NEE, DIT REEDT ZICH ZELF WEL“
HIDENDE 'N KLEINE BRANNE GALEERIE TE NEDER
EN DE FOTO GRANG RETOUR.

P. BALTJESSEN

Hoofdstuk 12 Krantenartikelen

De Burgemeester v. Geleen maakt bekend,

dat degenen, die op 5 Oct. j.l. schade hebben geleden hiervan aangifte dienen te doen in de zaal, gelegen achter het perceel Markt 23, (café Johan Wouters) welk lokaal hiertoe met ingang van 9 October a.s. te 14 uur, wordt opengesteld en voorts op alle werkdagen geopend is van 8.30 tot 12.30 uur en van 14 tot 18 uur;

dat bij de aangifte dient te worden medegebracht:

- het persoonsbewijs en de distributiestamkaart van het hoofd van het gezin;
- een lijst van den vernielden of beschadigden inboedel (kleding en alles inbegrepen), met zoo mogelijk vermelding van aanschaffingsprijs en jaar van aanschaffing, of anders de waarde op 9 Mei 1940;
- eventuele polissen van molest-, brand- of andere verzekeringen;
- opgave van eventuele voorschotten; ontvangen van den Nederlandschen Volksdienst;
- kaart met nummer, indien reeds eerder ingeschreven bij Schade-Enquête-commissie.

Nadrukkelijk wordt er de aandacht op gevestigd, dat aangifte van de schade, geleden op 5 October j.l., vóór 20 November a.s. moet hebben plaats gehad.

Schade, welke na dien datum wordt aangegeven, wordt niet meer in behandeling genomen.

Geleen, 7 October 1942.

De Burgemeester van Geleen, DAMEN.

De Burgemeester van Geleen maakt bekend,

dat degenen, die op 5 Oct. j.l. schade hebben geleden, hiervan aangifte dienen te doen in de zaal, gelegen achter het perceel Markt 23, (Café Johan Wouters), welk lokaal hiertoe met ingang van 9 Oct. a.s. te 14 uur, wordt opengesteld en voorts op alle werkdagen geopend is van 8.30 tot 12.30 uur en van 14 tot 18 uur;

dat bij de aangifte dient te worden medegebracht:

- het persoonsbewijs en de distributiestamkaart van het hoofd van het gezin;
- een lijst van den vernielden of beschadigden inboedel (kleding en alles inbegrepen), met zoo mogelijk vermelding van aanschaffingsprijs en jaar van aanschaffing, of anders de waarde op 9 Mei 1940.
- eventuele polissen van molest- brand- of andere verzekeringen;

- opgave van eventuele voorschotten, ontvangen van den Nederlandschen volksdienst;
- kaart met nummer, indien reeds eerder ingeschreven bij Schade-Enquête-Commissie.

Nadrukkelijk wordt er de aandacht op gevestigd, dat aangifte van de schade, geleden op 5 October j.l. vóór 20 November a.s. moet hebben plaats gehad. Schade, welke na dien datum wordt aangegeven, wordt niet meer in behandeling genomen.

GELEEN, 7 October 1942.

De Burgemeester van Geleen,
DAMEN.

† De kerkelijke begrafenis
en de gemeenschappelijke
lijkdienst der

SLACHTOFFERS

uit de parochie van de H.H. Marcellinus en Petrus te Geleen zal plaats vinden op Vrijdagmorgen 9 October.

Afhalen van de lijken te 10 uur van uit het Hubertushuis, gevolgd door de begrafenis op het kerkhof der parochie waarna de plechtige lijkdienst in de parochiekerk zal plaats hebben.

Op verlangen der familie zal noch op het kerkhof noch in de kerk gesproken worden.

PASTOOR
JOS. FRANSEN.

† Heden overleden tot on-
ze diepe droefheid ten
gevolge van een nood-
lottig ongeval, de Heer

J. W. BELTGENS

oud 61 jaar
en echtgenote

M. ELISABETH v. d. CAMP

oud 62 jaar

J. MIKAS

oud 48 jaar
en echtgenote

ELIZA BELTGENS

oud 34 jaar

MARLIESJE MIKAS

oud 4 jaar

De plechtige lijkdienst zal
gehouden worden op Maan-
dag 12 October, om 10 uur,
te Munstergeleen, waarna bij-
zetting in het Familiegraf te
Merkelbeek.

De bedroefde familie:
Nacken-Beltgens
en Steinbusch-Beltgens
Familie Beltgens
Familie v.d. Camp
Munstergeleen, 5 Oct. '42

Enige en algemene
kennisgeving.

† Heden overleden door
een noodlottig ongeval
onze dierbare over-
grootvader, grootouders, ou-
ders en zwagers, de Heer

Jac. Gellissen oud 73 jaar

Hub. Gerits 45 jaar
en echtgenoot

Hubertina Gerits - Gellissen
43 jaar

dochter **Min Gerits** 22 jaar
en verloofde **André Jaspers**
27 jaar

Tini Verseveld-Gerits 19 jaar
en echtgenoot

Nico Verseveld 20 jaar
zoontje **Honkie** 1 jaar

Lieske, Hubert, Dora, Jantje
en **Tittie Gerits**

De lijkdienst zal plaats
vinden Zaterdagmorgen om
10 uur in de parochiekerk te
Lutterade. Bijeenkomst 9.30
uur aan de R.K. Jongensschool
te Lutterade.

De diepbedroefde familie:
A. Verheze-Gerits
J. H. Verheze en kind
Familie Gerits
Familie Oelissen

LUTTERADE, 5 Oct. 1942.

† Hiermede verullen wij
den droeven plicht als-
nog kennis te geven van
het overlijden tengevolge van
een noodlottig ongeval op
5 Oct. jl. na voortien te zijn
van het H. Ollesel, van onze
innigstgeliefde ouders, schoon-
ouders, grootouders, broer,
nuster, behuwdbroer, behuwd-
zuster, oom, tante, neef en
nicht.

Jan Hubert Voncken

oud 65 jaar, en

Maria Francisca Eussen

oud 70 jaar.

De diepbedroefde Familie:
Geleen:

Maria Philippen-Voncken.
H. Philippen en kinderen.

Voerendaal:

Lambert Voncken.

Elise Voncken-Lebonille
en kinderen.

Geleen:

Anna Frenken-Voncken.
Jos. Frenken.

Fr. Voncken en verloofde.

Louis Voncken.

Familie Voncken.

Familie Eussen.

GELEEN, 12 October 1942.

De begrafenis heeft plaats
gehad op Vrijdag 9 Oct. jl.

De plechtige lijkdienst zal
worden gehouden op Woens-
dag 14 October a.s. om 10 u.
in de kerk van de H.H. Mar-
cellinus en Petrus te Geleen,
waartoe wij U beleeft uitnoo-
digen. Bijeenkomst Paterweg
18, om 9.45 uur. 8366

De misdadige luchtaanval.

Begravenis der slachtoffers.

Lindborg reest een vele maanden geleden op. Vrijdag zijn zij ten grave gedragen. Nog niet enkele dagen geleden maakten zij deel uit van 'e rouwige en werksame bevolking, die hier te lande tijden van vrede leefde. Nu is de bevolking al niet gemakkelijk heeft te geloven dat zij niet levend is. Thans zijn zij overleden met zich hebbend. Thans zijn zij overleden met zich hebbend. Thans zijn zij overleden met zich hebbend.

Op 1 kerstfeest vertrokken naar Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden. Na de plechtigheid op het kerstfeest, op de avond naar de parochiekerk, waar de Londen en alle Bieding, maar de begrafenis is niet mogelijk. Maar de begrafenis is niet mogelijk. Maar de begrafenis is niet mogelijk.

Door deze beelden wij de vrede, gemiddeld, of het, tussen dat wel wonderdijgen zijn, er is een verhoging van de begrafenis. De begrafenis is niet mogelijk. De begrafenis is niet mogelijk. De begrafenis is niet mogelijk.

BEGRAVENIS DER ANDERE SLACHTOFFEN. Heden, Zaterdag, is er een plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

Deze beelden onder een verdienende niet later dan door hun verdienende te worden aangebracht of niet, die worden aangebracht of niet, die worden aangebracht of niet, die worden aangebracht of niet.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

De plechtigheid op de parochiekerk van Londen. Het laatste bericht van eigen graf, naar de begrafenis en gedolven. Elke familie heeft een eigen graf, maar de begrafenis is niet mogelijk. Kerstmis waren zij, van de gemeente Geleen, van de Staten van de Nederlanden.

DE BURGEMEESTER VAN GELEEN,

brenkt ter kennis van belanghebbenden.

dat blijkens aanzoeging van den Algemeen Gemachtigde voor den Wederopbouw en voor de Bouwnijverheid dd. 8 Oct. 1942 op grond van artikel 5 van het Besluit van den Opperbevelhebber van Land- en Zeemacht van 24 Mei 1940 betreffende den Wederopbouw (Staatsblad No. 0.552) door hem is overgegaan tot ont-eigening ten name van de gemeente GELEEN van het puin en de verdere restanten van op-stallen en percelen, welke door het oorlogsgeweld in den nacht van 5 op 6 October 1942 geheel of nagenoeg geheel zijn verwoest; dat het bijgevolg voor eenieder, ook voor eigenaren of besoners, ten strengste verboden is de ge-heel of nagenoeg geheel verwoeste panden te betreden of eigenmachtig puin en verdere restanten te ruimen, te doen ruimen of te onderzoeken; dat het onttreeden van enig materiaal gelijk staat met diefstal. 8840

GELEEN, 15 October 1942.
De Burgemeester van Geleen,
DAMEN.

Bouwwerfplaatsen heden heden in Geleen. - Een foto van de bouwplaatsen in Geleen. - Een foto van de bouwplaatsen in Geleen.

BEGRAFENIS VAN SLACHTOFFERS TE LUTTERADE

Een krans van den Rijkscommissaris

Andermaal trok Zaterdagmorgen een droeve stoet door de straten der zoo zwaar geteisterde gemeente Geleen. De parochie Lutterade bracht hare dooden van het misdadig bombardement ter laatste rustplaats. Nog grooter dan Vrijdag in de parochie Geleen was de droeve stoet en sprak van nog meer leed en rouw.

Onder de overdekte speelplaats van de school aan de Molenstraat stond het stoffelijk overschot van 41 slachtoffers te midden van rouw-wimpels, en tal van bloemstukken en kransen. Aldaar verzamelden zich tegen tien uur de autoriteiten en officiële personen, o.m. de Beaufragte van den Rijkscommissaris, dhr. Schmidt, Kreisleiter Quandt, de Ortskommandant van Maastricht dhr. H. Ceelen als vertegenwoordiger van het College van Departementen te Den Haag, Graaf de Marchant et d'Ansembourg, Commissaris in de Provincie Limburg, dhrn. Quabdvlieg en van Stekelenburg, Bestuursraden der Provincie Limburg, Districtsleider Tillemans der N. S. D. A. P., de burgemeesters Damen van Geleen, mr. Peeters van Maastricht, en Welers van Sittard, Hoofdinspecteur van Bovene van het Rijksbrandweertoezicht, leden van het gemeentebestuur van Geleen en van Sittard, de inspecteurs van Politie Claessens (Geleen), van 't Hof (Sittard) en dhr. Hulsmas, Afdeelingcommandant der Maréchaussée te Maastricht, de de Puy als vertegenwoordiger der Protestantische Gemeente.

De Staatslijnen waren vertegenwoordigd door de Directie-leden dr. ir. Groothoff en dhr. Mous, door hoofding. Noot van Lennep verscheidene ingenieurs en hoofdambtenaren van de „Maurits“, het S.B.B. en het Hoofdbureau te Heerlen.

In groote rijen stonden de talloze familieleden opgesteld, alsmede deputaties van de Brandweer, van den Lichtbeschermingsdienst, van de Technische Noodhulp, van het Rode Kruis en Ned. Volkedienst.

Ter plaatse was tevens een Duitsch militair muziekcorps, verder in lange rijen leden van N.S.D.A.P., van de N.S.B. van de Hitlerjeugd van den Jeugdstorm, van de N. S. Duitische en Nederlandsche vrouwen-organisaties; de vele vlaggen waren met rouw omhangen.

De Beaufragter Schmidt trad naar voren en legde met een kort woord van deelneming namens den Rijkscommissaris in Nederland een groote krans voor de rijen lijkkasten neer.

Graaf d'Ansembourg deed zulks, namens de Provincie Limburg en betuigde diepste deelneming aan de familieleden der slachtoffers van dit misdadig oorlogsgeweld. In smart en medeleven voelen wij ons allen verbonden. De Commissaris uitte verder den wensch dat door God's zegen in de toekomst dergelijke rampen provincie en Nederland bespaard mogen blijven.

Namens de gemeente Geleen betuigde burgemeester Damen zijn diepste deelneming aan de families der slachtoffers, bracht dank aan allen die in dien afschuwelijken nacht — den nacht der nachten voor Geleen — zich gekwetst hebben van hun taak of meegeholpen hebben. Uit naam van de Secretarissen-Generaal bracht de burgemeester aan de gemeente, hare bevolking en aan de familieleden der slachtoffers innige deelneming over.

Even later kwam de lange stoet der plaatselijke geestelijkheid en der Paters Carmelieten met den H. E. Pater Provinciaal Avertanus Hennkens, en van vertegenwoordigers

der verschillende kloosters uit de omgeving en werd door Z. H. Exc. Mgr. dr. G. Lemmens de zegening der lijkkasten, de absoute ver richt met assistentie van prof. dr. Peron, en pastoor van Eys van Lutterade. Het kerkelijk zankoor vorderde de liturgie gezamen uit.

Voorafgegaan door het Kruis zette de lange stoet zich, onder het luiden der klokken in beweging naar het kerkhof van Lutterade waar het stoffelijk overschot van dertig slachtoffers in 'n grooten kuil ter aarde werd besteld. (Het stoffelijk overschot van vier slachtoffers der familie Belgens werd vandaar later naar Munstergeleen vervoerd waar heden Maandag de bijstelling in het familiegraf plaats vindt).

Alle lijkbaren werden gedragen door mijn werkers der Staatslijn „Maurits“ in hun werkkleeding, voorafgegaan door misdienaars met kaarsen en gevolgd door de familieleden.

Op het kerkhof verrichtte Mgr. Lemmens de laatste geboden De Beaufragter dhr. Schmidt en Quandt vertrokken daarop naar de begrafenis te Sittard. De groote stoet was al biddend naar de parochiekerk waar Pastoor van Eijs de requiemdienst opdroeg met assistentie van kapelaan van Helden en Pater Mevis (Montfortaan). Als presbyter-assistent fungeerde Pastoor Franssen van Geleen Mgr. Lemmens was tijdens den plechtigen dienst op het priesterkoor gezeten.

Met het „Beati Mortui“ van Händel doot het kerkelijk zankoor keurig ten gehoor gebracht, werd de droeve plechtigheid besloten

x x x

Nadat de droeve stoet de school aan de Molenstraat verlaten had, stelden de Duitsch autoriteiten en deputaties der N.S.D.A.P. en N.S.B. zich op ter begrafenis van het zevental Duitische burgers, die bij het gruwelijk bombardement eveneens den dood hadden gevonden. Deze werden begraven op het R. K. kerkhof te Sittard bij de daar reeds aanwezig Duitische graven uit dezen oorlog.

Op een tweetal wagens en beëind met de Duitische vlaggen werden de lijkkasten vervoerd. De Duitische muziekkapel opende de stoet gevolgd door de vele autoriteiten en deputaties van de N.S.D.A.P. en N.S.B. Ook een deputatie van de „Technische Noodhulp“ te Geleen, die twee harer leden onder deze zeven slachtoffers wilde, liep in den stoet, welke op den langen weg naar Sittard overal groote belangstelling en deelneming ondervond.

Aan de gaopende groeve werd het woen gevoerd door den Beaufragter dhr. Schmidt en door Kreisleiter Quandt, die in hunne toespraken het moorddadig bombardement, en een weerloze bevolking laakten en hun deelneming te kennen gaven met het wreedte lo dat zoovele families en hun kameraden getroffen had. De Kreisleiter voegde daaraan toe dat door dergelijke misdadige bombardementen de daders den oorlog geenzins zullen winnen.

Namens de gemeente Sittard legde burgemeester Welers een krans op de graven en betuigde de deelneming der bevolking zijne gemeente.

Vele kransen werden op de graven gelegd en de muziekkapel speelde een laatste afscheid.

Zaterdagmorgen werden te Sittard nog dri slachtoffers van het bombardement te Geleen ter aarde besteld n.l. een op het Protestantische kerkhof, en twee katholiek op het R. K. kerkhof nadat in de Parochiekerk de plechtige uitvaartdienst om negen uur ha plaats gevonden.

MAANDAG 12 OCTOBER 1942.

ROUW IN ONS GEWEST

SLACHTOFFERS VAN DEN LUCHTAANVAL
TEEL AARDE BESTELD.

GROOTE DEELNAME VAN DE BEVOLKING.

Nadat Vrijdagmorgen in de parochie Geleen 29 slachtoffers van den bomaanval van 5 October waren ter aarde besteld, volgde Zaterdagmorgen de plechtige uitvaart en begraving van de slachtoffers der St. Augustinus-parochie te Lutterade-Krawinkel. In het klooster aan de Molenstraat waren de lijkkasten van 39 slachtoffers opgebaard, die omstreeks 19 uur door de plechtigheid onder leiding van Z.H. Exc. mgr. dr. G. Lenzmans werden afgehaald, waarbij de Bisschop persoonlijk de alsoute verrichtte. Onder de aanwezige geestelijken bevonden zich prof. dr. Fr. Féron, president van het Groot-Seminarie te Roermond; mgr. prof. dr. Cloots, hoogleraar aan het Groot-Seminarie; den hoogsw. heer Deken Custers van Schinnen met een zeer groot aantal priesters uit heel het Dekanaat, alsmede Directeur H. Steegmans van het Bisschoppelijk College „St. Jozef“ te Sittard en vele geestelijken uit Sittard en omgeving. Onder de wereldlijke autoriteiten, die de slachtoffers de laatste eer kwamen bewijzen merkten wij om. op den Beauftragter des Reichskommissars, Schmidt; M. Graaf de Marchant et d'Ansembourg, commissaris der provincie, met de bestuursraden Quaedvlieg en v. Stekelenburg; Kreisleiter Quant uit Maastricht; burgemeester F. Damen van Geleen met het gemeentebestuur; burgemeester mr. Peeters van Maastricht; dr. fr. Groothof en de heer Mous, leden van het Directoerium der Staatslijnen; hoofd-bedrijfsingenieur D. P. Ross van Lennep en verscheidene ingenieurs der Staatslijnen; Majoor van Hoven, rijksinspecteur van de Brandweer en vele anderen. De lijkkasten werden door mijnwerkers in werkkleding gedragen. De stoet begaf zich van het klooster af onmiddellijk naar het kerkhof der parochie. Voor het vertrek werden met eenige woorden van deelneming tot de nagelaten betrekkingen der slachtoffers kranzen neergelegd door Beauftragter Schmidt namens den Rijkscommissaris, Graaf de Marchant et d'Ansembourg namens het provinciaal bestuur en burgemeester F. Damen namens de gemeente Geleen.

Op het kerkhof vond vervolgens de teraardebestelling plaats, waarbij de laatste liturgische gebeden verricht werden door den Bisschop, die de plechtigheid besloot met het bidden van vijf Onze Vaders en vijf Weesgrooten voor de nielrust der gestorvenen.

In de parochiekerk van Lutterade vond daarna onder overweldigend groote belangstelling de plechtige Requiemmissa plaats, die door pastoor van Eya werd geleefd met assistentie van kapelaan van Helden en pater Mevis. Het zangkoor der parochiekerk voerde na de H. Mis het „Bona mortui“ van Händel op zeer verdienstelijke wijze uit. Op de duizenden aanwezigen heeft deze droevige plechtigheid ongetwijfeld een onvergetelijken indruk gemaakt.

Op 't Heldenfriedhof te Sittard vond Zaterdagmorgen onder zeer groote deelname de plechtige teraardebestelling plaats van een zevental slachtoffers. Deze slachtoffers waren opgebaard in het klooster aan de Molenstraat te Lutterade, waar zij om tien uur werden afgehaald door een langen stoet, waarin formaties trokken van de N.S.D.A.P., Auslandsdeutschen, N.S. Frauenschaft, H.J., R.D.M. en N.S.R. Het stoffelijk overblijfsel der getroffenen werd op groote, met rouwdraperien versierde wagens meegevoerd en bedekt met vele kranzen en bloematukken. De Beauftragter des Reichskommissars, Schmidt, Kreisleiter Quant en andere Duitse autoriteiten bewezen eveneens door hun persoonlijke deelname aan de begraving de laatste eer aan hun overleden volksgenooten, terwijl eveneens verscheidene Nederlandsche autoriteiten, aanwezig waren. 'n Muziekcorps der Duitse weermacht luisterde den stoet op met treurmuziek.

Op het Heldenfriedhof aan den Wehrerweg alhier vond vervolgens de teraardebestelling plaats. De Beauftragter des Reichskommissars, Schmidt, en Kreisleiter Quant richtten hartelijke woorden van deelneming en afscheid tot hen, die op zoo plotselinge wijze hun leven moesten laten. Terwijl de vanden negen en het muziekcorps de tonen van den „Guten Kameraden“ deed klinken, werden de lijkkasten in de groeve neergelaten. Op alle aanwezigen maakte deze treurige plechtigheid een diepen indruk.

Vrijdagmorgen werd in de rectoraatskerk van het H. Hart te Overloven de plechtige uitvaartdienst geleefd voor een der slachtoffers van den bomaanval, uit Overhoven afkomstig, waarna de begraving plaats vond op 't r.k. kerkhof te Sittard. Zaterdagmorgen werden nog twee slachtoffers ter aarde besteld, voor wier nielrust de plechtige H. Mis van Requiem werd opgedragen in de parochiekerk bij beide plechtigheden werd door familie, vrienden en bekenden van de overledenen, alsook door de bevolking, veel belangstelling betoond.

De slachtoffers, die behoorden tot de Ned. Herv. Gemeente, werden Vrijdagmiddag onder groote deelname ter aarde besteld. Om half twee werd in de Ned. Herv. kerk een plechtige rouwdienst gehouden, waaraan de predikant van Lutterade, Da. H. F. de Puy, een toespraak hield. Vervolgens vond op het protestantsche kerkhof de begraving plaats. Nadat de stoet aldaar was aangekomen las Da. de Puy een kort stukje voor uit de H. Schrift, waarna hij hartelijke woorden van deelneming sprak tot de nagelaten betrekkingen van de slachtoffers. Tevens bracht Da. de Puy, mede namens de getroffen families, dank voor de aanwezigheid van een vertegenwoordiger van den secretaris-generaal, den burgemeester van Geleen, de autoriteiten der Staatslijnen en anderen. „Alsmede was de plechtigheid gesludigd.

EEN GIFT VAN HET N. A. F.

Naar wij vernemen heeft de heer Woudenberg een bezoek gebracht aan Geleen en namens het Ned. Arbeidsfront een gift van f15000 ter beschikking gesteld van den Nederlandschen Volksdienst om mede den nood der getroffenen te lenigen.

HET HULPWERK.

Het hulp-werk dat door den Nederl. Volksdienst en tal van andere instellingen wordt verricht is zeer omvangrijk. Het gironummer van het Provinciaal Bureau van den Nederlandschen Volksdienst is 439541.

Zondag zijn verscheidene kinderen uit Geleen door bemiddeling van het Hulvestingscomité in gezinnen te Limburg ondergebracht.

Deer werk in Kluisstraat was vroeger ml... Judd Erken. Judd is 're-richtige van Lötterat. Hij werd hier op 19 oktober 1920 geboren. Toen ik geboren werd lag er niets anders in onze straat als het 'Bijenslooster en een paar hoëter. Naast ons woonden Prousten en Swiden en dan 'Petrekje Keulen' en dan de Mein van Blaggen. Tegenvoor ons lag het huis van dokter Loozanta, het oude drossaardhuis. Deze huizen bij elkaar vormden toen de Geeststraat. Ten van de Geluwe-straten die een geschiedenis herbergen waarvan de den ten daage nauwelijks nog iets merkbaar van is.

Het bombardement

Die jaat in oktober is het precies 40 jaar geleden dat deze straat, met alle andere straten in Geleen getroffen werd door het bombardement. Deze gebeurtenis heeft een enorme indruk op Judd Erken gemaakt. Nu nog, 40 jaar later liggen hem de gebeurtenissen van toen voor aan in de mond. Hij verteld erover of dat het gisteren is gebeurd. Hij bevond zich onder in de zijin toen bovengronds de Engel-se bommen de gevelslooten van Geleen ernstig vernielden, veel leed brachten bij de Geluwe bevolking, maar tevens ook de aanwe gemeenschapsband nog sterker aantrok. Judd verteld: 'Bij ons in de buurt zijn twee bommen gevallen. Een viel onder in de straat waar nu het pleintje is en de andere viel daar waar nu de sporthal staat. Deze laatste boom trof ook het huis van 'Hilburke Gerards'. Hier vielen 17 doden in één bus. Onder in de Geeststraat vonden de mensen van Kallen de dood en de kinderen van Lea Döhmen. 'Ich raot üngerönds'.

Op 5 oktober 1942 ging ik om 20.00 uur 's nachts de schacht in. Ik was die week bezig met het omleggen van de ondergrondse verlichting. Toen we bereiden aan het werk waren ging jónstuning 'de loef' aan'. Wij zaten in een afgesloten gang en hadden het nog niet gemerkt. Ineens zagen we een lampje naderen en één van onze 'koempels' kwam ons vertellen dat er geen licht meer circulair. Wij staakten meteen ons werk en gingen van de pijler naar de gang. Toen we in de mingsang aankwamen besloten we eerst eens op te bellen naar de naar de ondergrondse telefoon. Aan de kop van iedere pijler was een telefoon. De telefonist vroeg ons van welke verdieping of dat wij waren. Ik vertelde hem 'veer aeren van de 660'. De laag waar je werkzaam was werd aangegeuld met een cijfer, dat het aantal meters diepen aangaf.

Allemaal naar de schacht

We kregen de opdracht: 'Ga kijken of er niemand meer in de pijlers is

en keer dan met z'n alle naar de schacht.' Tegen 24 uur waren we terug aan schacht. We worden toen naar schacht twee gedirigeerd. Dat was de afstromende schacht. De in-stromende schacht was niet meer te gebruiken omdat er vooken door naar beneden vielen. Niemand onder in de pijp kon zich voorstellen wat er boven gebeurt was. We zaten daar in de hoofdgang aan de schacht te wachten op wat er te gebeurde

stond. Aan een bombardement heeft toen nooit iemand gedacht. Daar zaten we dan de één op 'de buroel' spij-se' de andere begon een kokersagge-reije. De één zat te ragen en 'n ander zat te bidden. Ik kreeg van de 'ministerburen' de opdracht bij de telefoon te blijven zitten en moese problemen kontak te krijgen met boven. Er was namelijk geen enkel contact.

Leeg in de schacht

Nadat we daar al enige uren hadden goeten kwam er plotseling licht in de Schacht. 'Leeg in de Schacht' betekende dat er iemand naar beneden kwam. Iedereen was natuurlijk benieuwd naar wat die personen in de schacht ons kwamen vertellen. Het waren de heren Bloemendaal, laer was deze bedrijfsingenieur van de Staatmijn Maaktia, en de meester opzichten Hilma. 'Hoe is 't hier... is alles rustig' riepen ze. 'Is hier geen roezicht' vroeg de Hilma aan mij. 'Er is zeker toezicht maar dan moet even zoeken naar de 'meesterhuur' is.

De heren Hilma en Bloemendaal deelde ons mede dat de lift onbruikbaar was en dat we via de ladder door de schacht naar boven moesten klimmen. Tegen de klok van half drie begonnen we aan iets waarvan we niet wisten hoe het zou aflopen. 's Morgens om half acht kwamen we bovengronds. Het is niet te geloven, en al helemaal niet met woorden uit te leggen wat er die dag gebeurd is. We zaten ondergronds en niemand wist wat er boven gebeurd was. Er waren koempels bij die van 's mid-dags 2 uur onder waren. 'Die haire-eins ganze sjech de knabbe aan ge-haare'. Ook zij moesten via de ladder naar boven. Vijf uur lang hebben we daar langs die ladder omhoog geklimmen. Meer dan 1500 koempels met de lamp op de helm, in één lange rij in de schacht. Dat er toen geen ongelukken zijn gebeurt is voor mij ongelooflijk. De collegialiteit was overweldigend. Veel koempels hadden het buk met water leeg. Het hunderde allemaal niet de één het de andere drinken. Het is een gebeurtenis die Judd nu nog vaak door het hoofd fluit: 1500 mijnwerkers op één ladder met een licht van 660 meter voor de boeg.

De gevreesde die er leefde bij de mensen is niet te veroverden.

Toen ik boven kwam was ik niet maar pikzwart van de roet. Aan de schacht stond de personeelschef Jettin ons op te wachten. 'Och, jong, moeste nou wat hoer' en hij trof mij. Onaankersbaar zwart stonden we daar bij de portier. Iedereen die en lang bij zich had smet die daar over. Inmiddels had men ons verteld dat Geleen door een bombardement was getroffen. Je had maar één doel en dat was naar huis. 'Ich kaom de trap van de tunnel op' en daar stond de militaire politie. Ze zelden dat ik er niet door mocht. Boven aan de tunnel was niets meer. Alles lag plat. Het was ongelooflijk, die dag...

Met veel respect en achting denk ik nog val er terug aan de heren Hilma en Bloemendaal. Zij waren het die via de ladder naar beneden kwamen om ons op te vertellen wat we moesten doen. Ook zij moesten weer via diezelfde ladder weer naar boven. Dat er toen niets gebeurde moet toch wel gelogen hebben aan iets waar we op voorhand te weinig aan denken. Het had zo gemakkelijk gekunt. Hoe vlog kan er een instorting naar beneden vallen. Hoe makkelijk kan het dat iemand valt door oververmoeidheid. Niets van dit alles. Ik val in herbealing dat weet ik nuar het is ongelooflijk. Ik zal het nooit... nooit vergeten.

'De koel is gis apaarn geweest, ich heb veel mist gemaakt met de hermanus St. Augustinus met dat heren hic met die toes. De ramp heeft een indruk op mij achtergelaten die nu nog mijn dagelijks leven mee bepaald. Ik zal zeker hier niet de enige zijn. Veer Koempels waren een cultuur apart. Mit Judd kenste auch oere klansjoneere ruver sjaachte, meriek en anper dinger van vroeger.

Foto: Anso Zoer
Tekening: Yvonne Zeldenthuis

Hoofdstuk 13

Een officiële brief, twee persoonlijke brieven
en een anoniem gedicht tot slot

GEMEENTE GELEEN

No.:

GELEEN, 20 October 1942.

Aanwiel op naam van:

Onderwerp:

De:

Ikneem, nu wij de gevolgen van den noodlottigen nacht van 4 op 5 October (1942) en zijn verschikkingen kunnen overzien, gevoel ik mij gedrongen u nogmaals mijn gering medeleven te betuigen in den vorm, die U zoo hard getroffen heeft.

Ziel menschenlevens werden thans ook in onze gemeente geofferd aan het geweld van den oorlog, veel leed is en zochten over de buijgzaamheid, dat valt moeilijk en hard om standte te blijven en het hoofd recht te houden, nu de oorlog ook in deze gemeente zooveel heeft geëischt.

Daer mennoenshans - hoe groot de algemeene oeffervaringheid ook moge zijn - is in staat dit leed uit te wischen.

Althans één troost blijft ons, die wij met beide handen moeten aanpakken: het aan de ondergrondelijke wil van God, die het al regeert. Bidden wij het, heeft in uderig anbeden.

In richten wij ons dan weer op in vrede overgave aan zijn wil, om het verdruuen en naar de toekomst tegemoet te gaan en al onze zinnen in te zetten voor den opbouw van onze gemeente.

De Secretaris-Generaal van het Departement van Binnenlandseke Sake betuigt mij bij schrijven van 7 October (1942) zijn deelneming in de ramp, welke ons getroffen heeft, en verzoekt mij om de nabestaanden van hen, die door oorlogsgeweld werden gedood, de betuiging over te brengen van zijn levige deelneming, aan wiens verzoek ik hiermede gaarne voldoe.

Ik sluit mij aan bij de wenschen van den Secretaris-Generaal, dat God U knocht noge geven te doen en het open oog en anbeden de hoop te vestigen op een gelukkiger toekomst.

De Burgemeester van Geleen,

Baume

GEMEENTE GELEEN

Ingekomen dd.

20 NOV. 1942

Volg. Re.

Code No.

Cost. Eijnden. 5. 10. 19. 42

Ge. agte Heer Burgemeester van
Geleen. Ik mag zoo vrij zijn om

U een paar woorden te schrijven

• Heer Burgemeester.

Louw het als te blijf.

Wie u niet mogelijk zijn om mij een
Braav boec meisje aan de hand

te doen. Ik bedoel van die Steenssen
Die dat loos zijn. na huwlyk.

Rooms Katholiek.

Ik wil het niet doen om een diens
Steit. Maar om een goet werk.

Ik schryf dat ik een wees bent en
Heet geen ouders meer en ook geen
Broeders of Zusters.

Ik ben maar gans al leen.

En hep alus netjes in Orden en Kindlyk

En ik ben groot gebrag bij een Com en
Tant. En die zijn nu allu bij doods

• Heer Tant is dit jaar in April

Gestorven. Nu leit ik gans al leen

Op een Boerderijtje van in hoe en een
Daar varuken. Maar ik hoef van het
Huis geen pacht te geven wat het dingk
Is van mij. Nu hat ik graag voor een
Meije ter wat in den ouderdom van
20 tot 28 jaar.

Om in het huis te werken.

En wat te te maaken en om te was
te doen. Ik wil haar te te geven en
ook slaapen. En ook nog wat Sondags
Geld. Ik heb haar geven nu want ik kan
En zij krijgt bij mij een goeden
Behandeling. Daar kan zij weker van
zijn. Kou zij riek worden.

Kan zijn te kost voor mij

In dien dat het mogelijk is koop ik ook
Al wat kleren voor haar.

zijn heer Burgemeester.

Kou u wilen in ligting vragen.

Van kan u dat doen bij de Burgemeester
Van Eyden. En aan mijn heer

Pastoor van Gort, Skarland.

Dan weet u dadelyk met wat voor een
Tasoon u te doen heft.

Stijn heer Burgemeester ik wil

• Het schrijven yndigen.

En verder blyf ik u daar dangh aan
• Heer: als u daar eens wen voor Lorgen

Ont vangt de beste

Groete van mijn

Transcriptie
(zie ook pag. 108)

Oost. Eijsden. 5.10.1942

Ge. agte. Heer Burgemeester van
Ge Leen. Ik mag Zoo vrij zijn om
U een paar woorden te schrijven
Mijn heer Burgemeester.
Zouw het als te blief.
Bij u niet mogelijk zijn om mij een
Braav boere meisje aan de hand
Te doen. Ik bedoel van die Menssen
Die dak loos zijn. na tuurlijk.
Rooms Katholiek.
Ik wil het niet doen om een diens
Meit. Maar om een goet werk.
Ik schrijv dat ik een wees bent en
Hep geen ouwders meer en ook geen
Broeders ov Zusters.
Ik ben maar gans al leen.
En hep alus netjes in Orden en Zindelijk
En ik ben groot gebrag bij een Oom en
Tant. En die zijn nu allu bij dood.
Mijn Tant is dit jaar in April
Gestorven. Nu zit ik gans al leen
Op een Boerderijtje van en koe en een
Paar varukens. Maar ik hoef van het
Huis geen pacht te geven want het dingk
Is van mij. Nu hat ik graag zoo een
Meisje Zoo wat . in den ouderdom van
20 tot 28 jaar.
Om in het huis te werken.
En wat ete te maaken en om de was
Te doen. Ik wil haar te ete geven en
Ook slaapen. En ook nog wat Sondags
Geld. Ik Zal haar geven nu want ik kan
En zij krijgt bij mij een goeden
Behandeling. Daar kan zij zeeker van
Zijn. Zou zij ziek worden.
Dan zijn de koste voor mij
In dien dat het mogelijk is koop ik ook
Al wat kleren voor haar.

Mijn heer Burgemeester.
Zou u wilen in ligting vragen.
Dan kan u dat doen bij de Burgemeester
Van Eijsden. En aan mijn heer
Pastoor van Oost . Marland.
Dan weet u dadelijk met wat voor een
Pazoon u te doen hep.
Mijn heer Burgemeester ik wil
Met schrijven ijndigen.
En verder blijf ik u daar dangk baar
Voor. als u daar eens wou voor Zorgen

Ont vangt de beste
Groete van mijn

.....
.....
.....
.....

Rechnung van de prov. Friesland 1892
Leuwarden 11 oktober 1942

Aban de Burgemeester
van Geleen.

Edelachtbare Heer

Door Heer greschte kondgaan
dat de sijn s'baants als mede
Geleen en -Luterade Twaar gefortan
a s'v'v' rep en ons schoor-zoon en
Geyn-wonende Geleen rijk; weg
etlood 14 a waaxen en schoor
zoon ook op de sijn-s'baants
wekt en wij geen berakt op ons
brievan s'v'v' s'v'v' s'v'v' s'v'v' s'v'v'
gavne willen weten of ons familie
welicht ook tot de slachtoffers
betwoen Jou u s'v'v' en ook
kunnen in luttel ik zal u een
p. styejel vore antwoordt en doen
ook kunt u op telefonen bij
55 64 dat sy de Groot en
willen wepen 55 64 rijk rijk
ongesust Hoog estant
familie of de Groot poststeeq
No 12 Leuwarden prov Friesland

Leeuwarden 11 oktober 1942

Aan de Burgemeester
van Geleen
Edelachtbare Heer
Daar Hier geruchten rondgaan
dat de Mijn Maurits als mede
Geleen en Luterade zwaar gebombard
eerd zijn en ons schoonzoon en
Gezin wonende Geleen rijksweg
Noord 14a waarvan ons schoon
zoon ook op de mijn Maurits
werkt en wij geen bericht op ons
brieven terug krijgen zouden wij
gaarne willen weten of ons familie
welicht ook tot de slachtoffers
behooren zou u svp ons ook
kunnen in lichten ik zal er een
postzegel voor antwoordt in doen
ook kunt u op telefoneren bij
5564 dat zij de Groot even
willen roepen 5564 wij zijn
ongerust Hoog achtent
familie J de G.
.....

Antwoord:

Schoonzoon en gezin alles
goed, wonen Sittard, ...straat

Burgemeester van Geleen

DE RAMP VAN GELEEN

Maandag 5-10-42

1.

Heel Zuid-Limburg is verbijsterd
De menschen loopen moed loos rond,
Zij werden door een ramp geteisterd
waar meenigeen den dood bij vond.

2.

Op een avond in October,
Limburg was in rust en vree
De wind ruischt zachtjes door het loover,
Zelfs de boomen wieg len mee.

3.

Vele menschen zijn ter ruste
hebben hunne taak volbracht
Na volbrenging van hun laste
Wordt aan geen gevaar gedacht.

4.

Op eens is heel de lucht herschepen
In een zee van helder licht
Snel verlaat men alle straten
Een paniek wordt er gesticht.

5.

Men hoort vliegmachines ronken
Werpen hunnen bommen last,
Maken dooden en gewonden
Hun wreede taak is weer volbracht.

6.

Ieder wordt door vrees bevangen,
Ontzetting grijpt een ieder aan,
Niemand let op rang en standen
Allen bidden nu te saam.

7.

Gillend loeien de sirenes,
-----Akelige toon,
Men hoort kinderen angstig roepen,
Vergaan is alle smaad en hoon.

8.

Alles wordt uiteen gereten,
Huizen storten brandend neer,
Veel is er dien nacht gebeden,
Om bescherming tot den HEER.

9.

Overal vallen bommen neer
Scherven vliegen in het rond,
en doorboren steeds maar weer
wat hun in de wegen stond.

10.

Overal hoor men menschen kermen,
Dooden vallen naast hun neer,
Zelfs geen muur kan hun beschermen,
En wij zien hun nimmer meer.

11.

Hoort gij niet de moeders roepen,
Handen wringend, bleek van smart,
Vruchteloos om haar kinderen zoeken,
Treff dat niet ieders hart.

12.

De oorlog bracht weer veel ellende,
Dompelt velen in den rouw,
Allen verlangen naar het einde
en dat de VREDE komen zou.

13.

Zie de menschen nu eens lijden,
Doffe ogen vragen hulp,
Was het leed niet te vermijden
Wien treft hier de meeste schuld?

14.

Op een donkere najaarsmorgen,
Schallen klokken droevig rond
Velen werden er bedolven,
In dien killen harden grond.

15.

Vele ouders zien hun kinderen,
Die de goede GOD hun gaf,
en die zij zoo zeer beminden
Nederdalen in het graf.

16.

Onschuldig bloed is er vergoten
en gestort ook meenig traan
De herrinnering aan die dooden
Zal ons nooit verloren gaan.

Vernielde huizen aan de Rijksweg Zuid gelegen tussen Roxy en Gadéstraat

Puinruimen op station Lutterade

Monument op begraafplaats Lutterade

Graf Maria Cath.Odekerken op begraafplaats Lindenheuvel

Monument op begraafplaats Oud-Geleen

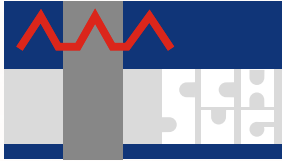
Oorlogsmonument Einighausen

Graf van Hubert Voncken en Maria Eussen op begraafplaats Oud-Geleen

Graf familie Kallen-Soons op begraafplaats Oud-Geleen

Stichting Cultuur-Historische Uitgaven Geleen

